

JEAN CARRIÈRE
ULIUL DIN MAHEUX

JEAN CARRIÈRE ULIUL DIN MAHEUX

JEAN CARRIÈRE *L'Epervier de Maheux* 1972, Jean
Jacques Pauvert, editeur

JEAN CARRIÈRE

ULIUL

DIN

MAHEUX

Traducere și prefață de SORINA BERCESCU

EDITURA UNIVERS 1975

Coperta de *Tamaș Clara*

*Prietenului meu Frédéric-Jacques Temple, poet
american.*

Ah dacă ai sfâșia cerurile și te-ai pogori pe pământ!

Isaia

*Vorbește-mi despre Sud. Cum arată locurile pe-acolo.
Ce fac oamenii. De ce trăiesc acolo. De ce trăiesc pur și
simplu.*

Faulkner (Absalom, Absalom!)

JEAN CARRIÈRE ȘI „ULIUL DIN MAHEUX”.

Născut în 1932 la Nîmes, sudicul oraș francez păstrător de vestigii antice romane, în care a văzut lumina zilei și Alphonse Daudet, Jean Carrière nu va continua profesia tatălui său – dirijor al orchestrei locale – ci se va consacra literelor. Literelor și unui studiu minuțios al oamenilor și al naturii înconjurătoare. Așa cum afirmă chiar el, a dus „prin stejarișurile de lângă Nîmes și Uzès o existență liberă și cam sălbatică”.

Poate de aceea scrisul lui nu are nimic silit și confectionat.

Ucenicia și-a făcut-o în preajma lui Jean Giono, ale cărui romane: *Que mă joie demeure* și *Le Hussard sur le toit*¹, au avut, după cum mărturisește Carrière însuși, o influență deosebită asupra sa.

¹ Husarul pe acoperiș, Editura pentru Literatură Universală, 1966.

Va rămâne lângă Giono șapte ani și îi va consacra și o biografie. În 1965, radioteleviziunea franceză îi încredințează lui Jean Carrière realizarea emisiunilor:» Cincisprezece convorbiri cu Giono”, considerându-l cel mai indicat pentru aceasta. Își va continua activitatea la Radio, colaborând la diversele emisiuni ale postului Languedoc-Roussillon.

În 1968, Academia franceză îl premiază pe Jean Carrière pentru romanul său de debut, *Retour à Uzès*, apărut în editura La Jeune Parque.

Al doilea roman al său, publicat în 1972, *Uliul din Maheux* este distins cu Premiul Goncourt.

Două romane, două premii mari, și un scriitor căruia talentul i-a adus numai în patru ani o indiscutabilă consacrare.

Dacă în 1967 se știa prea puțin despre Jean Carrière, astăzi întreaga critică franceză îl declară un nou mare romancier care s-a afirmat alături de Boșco, Ramuz și Giono.

Poate că graba unora de a-l clasifica pe Jean Carrière în categoria „regionaliștilor” este un fapt merit să-i deruteze pe cititori și chiar pe critici.

Există, fără îndoială, o tendință didactică de a-l situa pe un scriitor sau altul într-o anumită categorie, poate pentru a-l găsi mai ușor atunci când se încearcă o prezentare panoramică a unei literaturi sau a unor curente. Au existat însă și scriitori ai unei singure cărți, unipersonali, neapartținând nici unui curent. Au constituit excepțiile. „Excepția – spune Carrière – lasă să apară ambiguități fundamentale și care nu intră fără reticențe în categoriile la modă. Totul poate fi clasificat la rubrica nevrozelor, chiar și mania clasificărilor”.

Carrière este o excepție și de aceea poate fi clasificat oriunde, poate fi considerat excepția oricărui gen.

Credem, de altfel, că scriitorul nu a intenționat să se alinieze nici unui gen anume, urmărind doar să spună ceea ce avea de spus.

În *Uliul din Maheux*, Carrière se ocupă de unul dintre

cele mai vitrege și mai vitregite ținuturi din sudul Franței, în care **s**-au stabilit, în urmă cu sute de ani, mai multe familii de hughenoti ce au avut mult de pățimit în urma persecuțiilor religioase. Un ținut a cărui natură egoistă nu a îngăduit oamenilor să ducă o viață omenească, respingându-i fără încetare ca pe un corp străin, de netolerat.

Pământul, este aici piatra stearpă; *focul*, soarele arzător, necruțător vara și absent iarna, sau zădărnici de gerurile care frig; *aerul* este cerul pustiu și limpede primăvara, sau greșos, toamna; *apa*, apa, în sfârșit, este ploaia care nu cade, obsesia milenară a oamenilor din ținuturile seci, un vis care nu va fi niciodată împlinit în Maheux.

Apa, sau mai precis lipsa apei, va reveni ca un laitmotiv, stabilind sau determinând raporturile dintre oameni.

Și acești oameni sunt numai câțiva: tatăl, mama, cei doi fii, Abel și Samuel-Joseph. În jurul lor se vor mișca aidoma unor conștiințe lucide bătrânul Despuech și fiica acestuia, Maria Oacheșă.

Fiecare în parte trăiește o dramă iar drama fiecăruia e **într-o** permanentă interdependență cu dramele celorlalți, ducându-i până la urmă pe toți aproape de neant.

La o sută de kilometri de Coasta de azur, se pierd câteva suflete **într-o** lume de vise și de coșmaruri, de năzuințe și de înfrângeri.

O rețea foarte strâmtă de conveniențe și de tradiții îi face inapți să trăiască în altă parte și-i ține pe loc ca un drog. Toți vor pieri mistuiți pe rând de această vrajă al cărei gust amar le pare firesc și necesar.

Primele pagini ale cărții îi vorbesc cititorului despre locurile în care se petrece acțiunea. Jean Carrière cunoaște bine acest ținut și de aceea nu are nevoie să creeze o lume imaginară. Din contră, insistă îndelung asupra celei existente pentru a o reda în toată absurditatea și în toată dezolarea ei.

„Mai sus de Mazel-de-Mort (care nu va mai număra decât două suflete după moartea Aicei) încep înaltele singurătăți și deodată totul se schimbă, torenții dispar, izvoarele seacă, șistul și granitul lasă locul calcarului marin, pământul se luminează și plescăie ca un acoperiș vechi, aerul acru primenește vegetația răzleață din poalele pădurii, deasupra căreia cerul se arată printre ultimii fagi”...

Dogoritor sau glacial, climatul conferă tuturor anotimpurilor ceva sinistru și amenințător: iată ținutul Haut-Pays din Ceveni, pământ hughenot. Bătrânii mor, tinerii părăsesc ținutul, fermele sunt abandonate una după alta. Un ținut, o Franță anacronică despre care „Centrul” pare că nici nu mai știe că există.

Poate că unora *Uliul din Maheux* le-ar părea un roman defetist sau o demonstrație milimetrică a faptului că omul, orice-ar face, nu va cunoaște decât eșecul. Faptele, la prima vedere, ar putea susține părerea aceasta. Dar în realitate *Uliul din Maheux* pune sub reflectorul conștiinței umane o lume năpăstuită, nedreptățită, care luptă împotriva unei naturi dificile cu niște mijloace inegale.

Lipsește apa. O echipă de specialiști de la Centru ar rezolva problema ușor și simplu. Abel Reilhan vrea să se descurce singur cu câteva kilograme de pulbere. Va muri strivit de o explozie a galeriei pe care a săpat-o în munte. Tuturor celor din Haut-Pays le lipsește măsura. Foarte aproape de ei există soluții care nu mai au nevoie de experimente. Ceața unei tradiții primitive, seculare, le întunecă însă perspectivele. Și mijloacele folosite pentru a-și îmbunătăți viața, și măsura acestor mijloace sunt greșit calculate. Ceea ce înseamnă o neputință inițială dar care nu este egală cu eșecul inevitabil. Paradoxal, am putea spune că avem de-a face cu o lume dacă nu optimistă cel puțin neresemnată încă.

Reilhan Taciturnul vrea un cal cu care să desfunde țelina de piatră și moare senin, simțindu-se plutind pe întinderile platourilor între cer și pământ, legat de trecătoarea lume doar prin coarnele plugului care ar

trebui să-i aducă îndeostularea. Mama, al cărei nume e bănuț doar la înmormântare, ca să umple o rubrică de certificat, vrea ca măcar unul dintre fiii ei să ajungă ceva. Nu știe ce anume, dar vrea ca el să fie altceva decât **s**-au pomenit ei. Înnebunește și moare, atingându-și țelul, dar fără să-și mai dea seama de aceasta. Pe Joseph, ce ar dori să se desprindă de condiția prezentă, îl ajută... întâmplarea.

Singura care n-a vrut și nu vrea nimic este Maria-Oacheșă; din naștere uscată sufletește, fără a fi o resemnată lucidă, renunță la tot și este oricând gata să revină la starea ei vegetală.

Este Abel nebun? Nu poate fi socotit alienat pentru că vrea să găsească apă cu orice preț, apa care înseamnă viață, apa cu care să-și ude straturile de zarzavat. Abel gândește și gândurile lui în legătură cu răutatea cerului și a pământului sunt clare și justificate. Este poate o capcană periculoasă pe care Carrière o întinde pentru a diminua uneori această vinovată nebunie a lui Abel de a se încapățâna să pătrundă în munte chiar și atunci când e silit să recunoască inutilitatea faptelor sale. Abel gândește? „Dacă arborii gândesc, atunci pesemne că așa trebuie să fie” hotărăște fratele său mai mic.

Toate personajele lui Carrière gândesc dar își spun în prea puține vorbe frământările. Dialogurile scurte dau în fapt tensiunea permanentă a cărții. Abel vorbește cel mai puțin, dur și vulgar, sintetic însă, rezumând în două-trei cuvinte drame întregi, intrigat până la furie de faptul că cei din jur nu pricep, sau pricep greu lucruri care lui i se par atât de naturale. Mereu în luptă cu muntele, cu cerul și cu păsările lui funeste care i se rotesc sfidătoare deasupra capului, Abel nu are nimic de împărțit cu oamenii. I se par niște curiozități ale firii care se interpun din când în când între el și natură. Împușcarea unui uliu - tot printr-un mijloc disproporționat - va deveni pentru el un ideal paralel, dar tot atât de important ca și găsirea apei.

Uliul și apa, două ținte în cer și pe pământ, pe care Abel nu le va putea atinge niciodată. Ținte imposibile,

mituri care se risipesc de câte ori întinde mâna să le ajungă. O mina prea scurtă, fie că e a minții sau a trupului. Uliul și apa, două eșecuri ca rezultat al unor calcule inițial greșite.

Este adevărat că personajele lui Carrière populează o regiune anumită, cu specificul ei geografic, cu tradițiile ei seculare. Autorul nu le raportează însă numai la acest spațiu, care în fapt nu există decât pe hărțile de Stat Major, adică doar în calcule. Căsătoria, nașterea, moartea, viața, viața în sine n-au nimic local. Despre dragoste însă nu se vorbește la Maheux. Oamenii au uitat de ea sau nu cred că așa ceva ar putea să existe. Pentru restul sentimentelor reacționează însă aidoma oricărei ființe umane de pe restul planetei.

Dar aici, pentru că sunt puțini, și n-au decât puțințele cunoștințe oferite de instincte, laconismul răspunsurilor pe care le pot da întrebărilor cu caracter universal îi face, în cele din urmă, să se închidă **într-o** tăcere a singurătății de necuprins, aidoma unei morți aparente.

„Există lucruri pe care Dumnezeu nu ar trebui să și le permită”, conchide Joseph-Samuel Reilhan care și-a cucerit, fără niciun efort, o poziție ce-i dă posibilitatea să judece la rece.

Putem considera *Uliul din Maheux* o cercetare psihologică a individului **într-un** anumit spațiu, dar nu și în timp. Oamenii din Maheux sunt surprinși de Carrière în secolul nostru dar trăiesc, de fapt, **într-o** epocă necalendaristică.

Culoarea locală ne-o dă în romanul lui Carrière nu atât viața oamenilor cât natura: primăveri, veri, toamne și ierni, toate aspre și necruțătoare. De aici nimic idilic. Oamenii iubesc și se iubesc la Saint Julien, în oraș, unde au răgaz și pentru asta. La Maheux fiecare anotimp îi smulge omului ceva din micile sale cuceriri, chiar dacă n-au atins decât stadiul de iluzii.

Ce este omul aici? Doctorul Stephan, personaj obiectiv, născut pe aceleași meleaguri cu romancierul, apariție incidentală, lucidă, de un cinism pur cerebral, se

întreabă dacă acest om nu este și el o „boală minerală” a stâncilor de granit, aidoma ruginii.

De la cartezianul „gândesc, deci exist”, Carrière ajunge la: „mă uimesc, deci exist”. Oamenii aici n-au vârste știute, își măsoară viața, o marchează cu evenimentele anotimpurilor: o secetă mare, o viforniță, o furtună diluviană le stabilesc niște jaloane și le aduc aminte de ce au fost, mai mult decât cifrele calendarelor.

În acest cadru atemporal natura este singurul timp care se repetă dezolant, singurul element la care se mai poate raporta existența umană. Natura este eroul principal al întregii tragedii.

O natură din care zeii lipsesc sau sunt contestați cu vehemență: „Ce caută Dumnezeu în toate astea?” se întreabă cel mai mic dintre Reilhani.

Scriind epopeea Reilhan-ilor, Carrière se servește de un stil extrem de personal, un stil în relief am putea spune, folosind o limbă comună, simplă, de o puritate de cristal, pentru a dovedi forța cuvântului scris care nu și-a pierdut de veacuri rotunjimea și densitatea, o limbă clasică, o proză poetică, de un lirism controlat, izvorât din legătura tainică existentă între om și natura Cevenilor, între om și natura de pretutindeni. Apar deseori în roman fraze foarte lungi, fără virgulele ce-ar putea frâna fluiditatea textului, fraze adaptate perfect ritmului povestirii, ample, maiestuoase, ca de psalm, de o poezie răscolitoare înscrisă în profunzimea textului.

Surprinzătoarelor treceri de la expresia impersonală a scriitorului la povestirea personală li se alătură trecerile de la trecut la prezent atunci când personajul își amintește cu acuitate trecutul care țâșnind violent la suprafața minții devine pentru el clipa pe care o trăiește. Vorbirea singulară devine uneori plurală atunci când cele afirmate capătă valențe complexe, privind o întreagă umanitate. Pentru că, de fapt, simțim în permanență că Jean Carrière pornește de la particular pentru a se ridica la general, la universal.

Nu este timp de poezie pentru cei din Haut-Pays, dar

asta nu înseamnă că romancierul nu ne copleșește cu un lirism peisagistic unic, veritabile radiografii – în culori – ale lumii Cevenilor, pagini demne de orice antologie și poate printre cele mai frumoase din câte **s**-au scris în secolul nostru.

Pentru Jean Carrière e sigur că *Uliul din Maheux* nu a fost o țintă imposibilă.

SORINA BERCESCU

AVERTISMENT

Înainte ca ei să ia cunoștință de cele ce urmează, mă simt obligat să le dau o scurtă explicație prietenilor mei din Haut-Pays – ca și celui care știe cât de mult datorează această carte realității. Primii vor găsi, poate, că am exagerat; îi și aud strigând că ei nu sunt niște sălbatici, că nu mai trăiesc de multă vreme chiar în felul acesta etc... etc...

Le voi răspunde că există mai multe ținuturi Haut Pays: cel despre care este vorba aici ocupă pe hărțile geografice (ar fi chiar mai nimerit spus: pe cele de Stat Major) un loc precis, mic, oarecum în afara amabilelor generalități folclorice: cel pe care oamenii podișurilor îl numesc, de altfel, cu un oarecare dispreț: „ținutul în curmeziș”; ei mi-au declarat de nenumărate ori că n-ar putea trăi acolo. Să adăugăm că locuitorii podișurilor (Causses, Aubrac etc...) sunt catolici; ceilalți protestanți. Anecdota care relatează cugetarea unuia dintre ei asupra acestora din urmă (ni se spusese că hughenotii au un ochi în mijlocul frunții) nu-i de pe vremea cămășarilor², ci cam din jurul anului 1950, și este strict autentică.

*Tragedia pare cu atât mai îngrozitoare cu cât spațiul și protagoniștii săi tind să se limiteze la ceea ce societatea modernă pretinde că ar fi redus la niște nefericite excepții: faptul nu **s**-ar putea contesta fără a cădea în rea-credință sau în vulgaritate electorală.*

Dar, uneori, excepția nu întărește regula: o dată de

² les camisards — nume dat calviniștilor din regiunea munților Ceveni care au dus lupte aprige împotriva armatelor lui Ludovic al XIV-lea, după revocarea Edictului din Nantes (1685).

rușine.

Ea lasă de asemenea să apară ambiguități fundamentale, și care nu intră fără reticență în categoriile la modă. Totul poate fi clasificat la rubrica nevrozelor, chiar și mania clasificărilor. Pe aceste înălțimi pe care se pare că Iehova nu a zămislit încă un Mediator, un om fără „resurse”, prins între iremediabil și insesizabil, aparține mai degrabă mitologiei decât psihologiei; ciudățeniile comportamentului său meritau să fie solicitate în acest sens.

J.C.

PARTEA ÎNTÂI

CĂDEREA

Prima zăpadă a anului a căzut din belșug către sfârșitul lui noiembrie. A fost o apariție timpurie care a antrenat Haut-Pays și aproape întreg Sudul într-o iarnă fără precedent: o apăsare stranie a tăcerii, călăfătuind cu călții ei sângele în fundul urechilor (cătunele stinghere, clădirile izolate nu-și mai pierdeau zgomotele); aurore boreale lipite de geamurile ce străluceau de promoroacă; nopți volatile ca eterul, cu un aer de nerespirat... Și lunga alunecare a orelor înăuntrul curților îngropate în lințoliu unde nu mai mișca nicio pasăre.

Printre oamenii de pe podiș, cel mult vreo șase familii așezate pe povârnișurile cele mai bine expuse și obișnuite să suporte asediul frigului o bună parte a anului, niciunul nu cunoscuse vreodată aceste ciudate minuni de invazie glacială care aduceau pe înălțimi vremuri de nenorocire și de mare foamete – nici chiar, la Mazel-de-Mort, bătrâna Alice Despuech, a cărei memorie era, totuși, jalonată de ierni catastrofale. De data aceasta însă, bătrâna nu se înșelă decât pe jumătate când declară că sosise sfârșitul lumii: a fost dusă de marea glacială al cărei prim val s-a rostogolit până la marginea mării, arzând totul în drumul său, pustiind versantele de miazăzi cele mai ocrotite și schilodind pădurile, țarcurile adânci, cu goluri întinse pe care primăvara n-o să le mai înverzească. Șase luni mai târziu, pe costișele înșorite, trunchiurile de măslini

despicate și bolțile de viță sterpe își vor ridica spre un cer nou ramurile răsucite și ghearele lor înnegrite de ger.

Mai sus de Mazel-de-Mort (care nu va mai număra decât două suflete după moartea Alicei) încep înaltele singurătăți și deodată totul se schimbă, torenții dispar, izvoarele seacă, șistul și granitul lasă locul calcarului marin, pământul se luminează și plescăie ca un acoperiș vechi, aerul acru primenește vegetația răzleață din poalele pădurii, deasupra căreia cerul se arată printre ultimii fagi. Curând, întinderea lividă și fără copaci se vâlurește la nesfârșit, cu pietrele ei celtice înrădăcinate în iarba moartă și roase de vântul din apus a cărui hulă bate neîncetat vechile ziduri de împrejmuire și stânele părăsite.

În zilele liniștite, stăruie mereu murmurul de stânci spălate de ape al vântului prins în depărtare între defileuri și, mai aproape, freământul valurilor sale ce respiră pe plajele de licheni și de mușchi cu regularitatea talazurilor izbite de mal; pe coama creștelor, pe care le-ai crede atunci bătute de amintirea mării primitive, cruci întreabă fuga orizonturilor cu cioturile lor scunde. Adesea, umbre de nori dau târcoale printre stâncile uriașe; stingând pentru o clipă imense fâșii din peisaj ce se reaprind într-o scânteiere de insecte și simți pe dată arsura unei lumini crude și lacome.

Ceea ce scoate în evidență și mai mult decât relieful ciudat - barbaria milenară a ținutului este climatul său; când clocotitor, când înghețat, el împrumută celor mai frumoase anotimpuri ceva convulsiv sau nesănătos. Chiar în timpul anilor blânzi, când platourile își leagănă iarna întreagă unduirile lor aride sub o dantelă de piscuri abia pudrate cu alb și când, clocită de călduri timpurii, verdeța reîntinerește pajiștile îngălbenite, reveniri neașteptate de ger întorc din drum primăvara și fac să putrezească povârnișurile prea devreme umflate de belșugul său.

În plină lună august, când căldura din miezul zilei lânzește la marginea falezelor, în căldările platoului și în mijlocul întinderilor de castani, atunci vezi mizeria lucrurilor și, ca să spunem așa, cealaltă față a lor urâtă

de puterea luminii: drumuri cenușii, curți sărăcăcioase, de un galben-rânced african, pereți întăriți cu șisturi, având strălucirea febrilă și plumburie a unei zile de furtună, stâne strivite la pământ sub greutatea unor uriașe plăci de șist pe care calcă soarele și ale căror rămășițe se albesc în țarina ca niște oase; acoperișuri desfundate, căscate peste ruine presărate cu ardezii; târguri roase ici și colo de cariile clădirilor găunoase și înnegrite de mărăcini, înălțându-și fațadele spoite cu var unele peste altele într-o iscusită încâlceala, ca să privească ce se întâmplă în depărtare. Dar către sfârșitul după-amiezii, în partea în care umbrele se lungesc, scăldate de un miros de verdeață, o emanație minerală pe care o deosebești de prospețimea serii prin izul său mai otrăvitor se prelinge din temelii pământului, năpădește câmpurile, se cațără pe pajiști, ajunge în grădinițe, circulă de-a lungul ulițelor.

Această picătură infinitezimală de frig este ucigătoare pentru anotimp; ea subțiază nemaipomenit de repede desimea zilelor frumoase: la această cotitură a verii, aerul luminos aude deodată un zgomot de păstaie care plesnește.

Nu mai rămâne decât puțin timp.

Toamna însăși nu e adeseori decât un vârtej de frunze între două uși întredeschise, un prag călduț și rece deschis spre cele două povârnișuri ale anului. Soarele la asfințit, strivit înapoia vitraliului pădurilor, abia s-a sfârșit în sclipiri roșietice și cețuri, că un vânt marin numai zdrențe, vuind un zvon de uzină și de tren, pătrunde prin coridoarele de la miazăzi, își târaște norii murdari, smulge frunzele uscate din copaci, tulbură vâlvătaia din depărtări și, până la sfârșit, o stinge. În câteva zile, uneori într-o singură noapte, Haut-Pays desface odgoanele care îl legau de ținuturile de Miazăzi. Într-o dimineață, de cum a secăt vântul, descoperi, deschizând jaluzelele, o criptă imensă, tăcută și goală, o lume de pietre reci, de povârnișuri despuiate, de păduri golașe și strălucitoare ale căror ramuri înscriu pe cenușiul monoton al cerului gratii din tuș. Prin deschizăturile strâmte, cade o lumină moartă pe

care oamenii nu se gândesc **s-o** împrăstie decât seara, atunci când pietrele funerare adunate în jurul fermelor se scufundă în întunecime - aprinzând lampa, cu o mână cumpătată.

17

Dar uneori, toamna însemna și o bruscă iluminare a priveliștii din care ceața se îndepărta, lăsând să se usuce pietrele ce aflau un fel de viață elementară și începeau să fumege la soare; și florile furișate sub iarba caldă, mai deasă și mai vie decât un banc de anemone marine, și foșnetul tufelor de urzici de-a lungul zidurilor, sub care se adăpostiseră găzele. Dimineața plutea. Înceată pe un cer fără urme. Era în văzduh un răsunet liniștit, ducând de pe o costișă pe alta zgomote de forjă, un zvon domestic de hoardă care poposește și de turmă care se așază pentru iernat. Miresmele păreau în sfârșit eliberate de gingașa și fermecătoarea amintire, de sfâșietoarea nesiguranță a ulițelor înflorite pe care anumite înserări de primăvară le umpluseră cu nu știu ce făgăduială tulbure; cele de acum înlocuiau nostalgiile intime cu cerințe mai gregare și mai sobre: arome piperate, îmbietoare, istârnite de frunzișul putred al pădurilor și care stăruiau cu aceeași imperioasă subtilitate ca și mirosul tămâiei; mirosuri acre, răspândite de grămezile de scoarță și de rumeguș proaspăt în plină fermentație, miros dulceag în jurul fagilor doborâți, a căror inimă împrășca un strat mlădiu de frunze uscate; mirosuri de muncă întăritoare, de piei și fier cald, amestecate cu fumurile acide ale primelor focuri de lemn prin cătunele amorțite în lumina uleioasă și scurgând ceasuri domoale, ce abia se făceau simțite printr-un scârțâit de osie sau prin ciocăniturile limpezi ale unei nicovale repetate de zidurile ulicioarelor strălucind încă după ploaia nopții... Toate aceste mirosuri cufundau pe dată simțurile **într-o** disponibilitate atentă, ca atunci când, trecând pe sub o boltă, te atinge deodată o adiere mângâietoare, de fin sau pâine coaptă. Ghivecele cu mușcate nu fuseseră încă aduse în casă și covoare de ciuperci se întindeau la umbra molcomă a zidurilor, pe

terase.

Totuși, această liniște nu înșela nici măcar păsările din ogradă, care se scuturau dimineața mai aproape de prag, zbur**lindu**-și penele înghețate.

Acum, nopțile dobândeau o curățime nemaipomenită, stelară: cerul era atât de întunecat încât părea fără atmosferă, ca pe astrele fără viață; limpezea munții și înmulțea stelele; ascuțite și țepene din cauza unui ger din ce în ce mai uscat, stelele aveau mărimea și strălucirea gemelor. Pe înserat, se auzea vuind în văile dinspre Saint-Julien: suflul surd al torenților străbătea în linie dreaptă pădurea subțiată și străvezie, din care se înălța, în fiecare noapte din ce în ce mai adânc, un lac de cețuri ce aducea liniște, înăbușea toate zgomotele din vale, înmuia povârnișurile și însingura înaltele peninsule minerale în seninătatea lor planetară.

Aceste semne premergătoare de obicei iernilor foarte aspre grăbeau ultimele pregătiri; bucătăriile, înghețate în ciuda câtorva tăciuni sub cenușă, găseau bărbații treji înaintea zorilor, care abureau tot mai încet geamurile cu lumina lor cenușie; după ce se încălzeau cu o ceașcă de cafea, se strecurau afară adulmecând aerul; norișori de răsuflare se risipeau în jurul vârfului roșu al țigărilor; și potrivit cu o smucitură de umăr sacul pregătit pentru ziua aceea, porneau la drum: când dimineața se vestea ștearsă și liniștită, pietrișul drumurilor strivit sub încălțările lor cu ținte suna în limpezimea aerului ca sticla sfărâmată.

Taberele forestiere reîncepeau să trăiască sub o lumină încă fără viață, albăstruie; și până la căderea nopții, dădeau de lucru tuturor brațelor în putere. Dar, deși pădurenii lucrau la fel de mult, erau la sfârșitul anotimpului, cu un picior în mijlocul frunzelor moarte și cu altul de pe acum pus pe o lungă costișă de somn. Zilele scurtate grăbeau orele, arborii se vedeau ca în vis; ramurile lor goale așteptau ninsoarea înecând văgăunile cu o brumă liliachie în care străluceau pe alocuri pârâuri de argint: după gerul nopții povârnișurile picurau pe

scuturile stâncoase ce le îngreuiau coastele.

Pe nesimțite, acest regim de frig ușor înprospătase patul pădurii putrezit de umezeală, și bolta cerului se întinsese până la hotarele văzduhului. În depărtare, cât vedeai cu ochii, din luminișurile deschise de-a lungul pădurii de tăierile făcute de curând, apărea o tălăzuire de pustietăți fără relief cărora soarele nu ajungea să le dea culoare, deși nu se zărea niciun nor: cerul înțepenea și se făcea sticlos ca întinderea înghețată a unui eleșteu.

În clipa odihnei, când focurile de crenguțe verzi ce-și împroșcau seva în mijlocul rariștilor adunau pâlcurile de pădurari ce se așezau pe buturugi, scoțându-și cuțitele, aerul pe care îl respirau păstra în atingere cu pământul tare și primenit uscățimea sa cenușie din zori; atâta sângele cu puterea unui alcool foarte curat. În liniștea pădurilor unde nimic nu se clintea și deasupra cărora fumurile șantierelor se țintuiau în pânze aburoase, loviturile unei bărzi singuratică răsunau sub copacii înalți, aidoma de sonori ca naosul unei biserici. Dar de la primele ore ale după-amiezii, se simțea urcând din pământ un fior aspru care te pătrundea în șira spinării, iar lumina săracă se-mpuțina și mai mult.

Într-o seară din ultima săptămână a lui noiembrie, atunci când accelerațiile bruște ale joagărelor cu motor (erau primele la acea vreme) se mai zbuciumau încă sub copaci cu pocnituri de moto-cros, frunzele uscate începură deodată să trosnească, lovite parcă de grindină: o mulțime de fulgi mici zburdau în toate părțile, asemănători măzărichii. Smocuri mai mari nu zăboviră să ciuruiască împrejurimile ce păreau de cărbune; coborau încetișor, la fel de încetișor ca vata și se așezau pe pământ cu gingășie.

Haut-Pays căzuse în lunile întunecate: în ciuda luminii foarte vii din unele zile de iarnă, când privesc de zăpadă scânteiază sub albastrul strălucitor al cerului, vechile zidiri rămân înnoptate, cufundate **într-o** înserare veșnică, în care fiecă clipă are întunecimea unui frig de peșteră. Nu pentru că oamenii de aici ar fi deosebit de friguroși: sunt unii care se mândresc că lasă ușa larg

deschisă când e ger de crapă pietrele; și nici că toate iernile aduc neapărat friguri siberiene. Dar cea mai mare parte din aceste cocioabe cu ziduri de cetate sunt înfundate în adâncul văgăunilor sau tupilate în vreo groapă; abia dacă li se zăresc ferestruicile podurilor la linia platoului; camerele de la parter, care e aproape întotdeauna zidit de coasta muntelui, sau lipit de versantul cel mai bine adăpostit al căldării, au zidul din fund una cu piatra, a cărei spinare se vede umflându-se pe alocuri. Umflăturile acestea acoperite cu zidărie îmbibă casă, de-a lungul anilor, cu o ambianță neprimitoare, de care nu e vinovat numai frigul; găsești aceeași asprime în peisaj și în climă. Poate chiar de altfel și în neam.

P

pentru Samuel Reilhan, totul a început într-o anumită seară de noiembrie, în 1948, tocmai în anul în care au venit gerurile astea năprasnice. În realitate, el se numea pe atunci Joseph Reilhan, pur și simplu.

Era un băiețandru ceva e, am gras pentru vârsta și neamul său; a terminat școala comunală de doi ani și muncește pământul alături de părinții săi. Muncește pământul e un fel de a zice: în ținutul acesta, ar trebui să se spună „pustiul”; dar vom mai vorbi despre asta.

Iată-l deocamdată tăind lemne și legându-le împreună cu tatăl și fratele său mai mare, într-un făget aproape de Ferrières, între Saint-Julien d'Arpaon și Barre-deslevenes - unul dintre cele mai singuratice locuri din acești munți: merită să fie văzut.

În ultimele trei săptămâni, campania de iarnă se desfășoară într-un ritm infernal. Totul vestește una din acele zăpezi timpurii care țin până primăvara; pădurile prea liniștite și în care nu mai mișcă nici cea mai mică frunză; corbii care așteaptă în vârful copacilor morți și care nici ei nu îndrăznesc să se clintească, de parcă ar fi împăiați; cerul nemișcat, împodobit cu respingătoare rotocoale flocoase, ca acelea ce se formează la suprafața leșiei murdare; uscățimea stearpă a aerului a cărui mușcătură pare totuși că a mai slăbit: s-ar spune că frigul

își pierde acele și se împâslește. Mai e, în sfârșit, grosimea anormală a foilor de ceapă, ca și dispariția nu știu cărei păsări ce-ar mai trebui să fie încă pe aici, dar care a plecat de tot... Toată lumea își amintește iarna lui '82, aceea în care se zăriseră, sau **s-a** crezut că au fost zăriți niște lupi prin împrejurimi: lucrurile se arătaseră în chip cu totul asemănător. Această nemișcare generală nu poate prevesti nimic bun.

Lupi sau nu, oamenii au luat taurul de coarne; totul e să i-o ia înainte unui nesfârșit anotimp de vreme rea, al cărui capăt nu-l vezi niciodată și care sosește întotdeauna prea devreme; în timpul căruia în orice caz vor fi obligați să facă tot ce le stă în putință: prin rariștile pustiite topoarele se răsucesc în aer și ferăstraiele se agită **într-un** măcel de ramuri când, în ultima vineri a lunii, către orele patru ale serii, zăpada începe să cadă;

marile întinderi de lande și păduri care văluresc în jurul văii Ferrières se cufundă repede în atmosfera cenușie.

Cei trei pădurari au de mers cel puțin o oră ca să ajungă acasă; drumul este destul de anevoios, noaptea a sosit; oamenilor din Haut-Pays nu prea le place să-i prindă o asemenea vreme departe de-ai lor: **s-au** petrecut, chiar de curând, câteva nenorociri.

De îndată ce zărește primii fulgi, bătrânul Reilhan le face semn celor doi fii că e timpul **s-o** șteargă. Cu sacul strâns, cu toporul în mina și o legătură de lemne pe umăr, ies din pădure și iată-i porniți în mare grabă de-a curmezișul costișelor cu iarbă scundă, care încep să încărunțească; terenurile descoperite domină de foarte de sus cuprinsul unei văi de pe acum plină de întunecimi.

E o văgăună cu făget răsfirat, cu grohotișuri și pășuni sărace, pe care alte coaste abrupte o înconjoară din toate părțile. Locul, deși de o întindere impunătoare, nu sugerează decât o singurătate vitregă și fără zări, închisă jur-împrejur de puternicele ziduri întăritoare ale platourilor; agățate ici și colo, mărunte de la această depărtare ca niște cuiburi de viespi, ferme în arendă

pustii, gospodării nelocuite, alături de stâne în ruină. Nicio licărire, niciun fum nu vestesc nicăieri nici cea mai mică urmă de viață. Nu vezi nimic altceva decât coastele abrupte, descărnate, ale unei văi rotunzi pe care trei anotimpuri din patru o scufundă în încremenirea pantelor aspre sau a zăpezilor târzii; simți că viața a sfârșit prin a se retrage dintr-un loc care nu-i este pe plac.

Totuși, ceva **s**-a aprins în negura văii, una dintre acele mici pete întunecate zgârcite în lumină ce se văd arzând mocnit noaptea în așezările de la țară, fără electricitate; perdelele mari de zăpadă desfășurate în spațiu o fac să pâlpâie și chiar să dispară uneori: Maheux, unde, în timpul anotimpului rece, arde o lampă în fiecare seară în fața ferestrei atâta vreme cât bărbații nu **s**-au întors acasă.

Maheux - acel fel de gospodării pe care le afli cam pretutindeni prin ținut; cuibărite în cotloanele cele mai neașteptate, unele mai ruinate decât altele, au căzut pradă mărăcinilor, rădăcinilor și bălăriilor care au și cucerit o parte din acareturi și care așteaptă primul prilej ca să ia în stăpânire locurile și să-l alunge pentru vecie pe cel ce trăiește acolo, dacă printr-o minune există careva; și fără îndoială că în temeiul căilor de acces periculoase și a unei așezări parcă anume alese pentru nenumăratele ei neajunsuri au fost numite „nebunii”. Cuvântul vorbea odinioară despre dărniciile și ciudățeniile țărănești; aici e luat mai în glumă, mai în serios, ca și cum, pentru a viețui în locuri ca acestea, trebuie să fii pe jumătate nebun, în primejdie să înnebunești de-a binelea.

Într-adevăr ai de ce te minuna că o viață mărunță continuă să păstreze mereu focul sub cenușă și așternuturile curate în mijlocul unei asemenea întristări; e aici o nepotrivire bătătoare la ochi care-ți dă fiori pe șira spinării; te întrebi cu prețul cărei cumplite austerități pot unii oameni să accepte legături atât de aspre cu lumea.

Fațadele crăpate vomită fin; vântul năvălește sub bolți căscate căptușite de ferigă; grinzi gudronate de secole de fum își înalță cioturile patetice deasupra

dărâmaturilor care, și ele, au ceva zguduitor: **s**-ar crede că dărăpănăturile astea au fost spintecate de un bombardament. Ruinele lor **n**-au vreme să îmbătrânească liniștit în complicitatea verdeții; ce mai ținea încă în picioare anul trecut cade acum în fărâme; înghețul, ploaia, soarele o să sfârșească din**tr**-o înghițitură cu aceste oseminte negre amestecate cu tencuiala moartă, și moartă de multă vreme. Se întâmpla chiar ca o bucată întreagă de zid să cadă sub ochii celui din casă, care, uluit, nu mai are altceva de făcut în fața acestui adevărat asediu, decât să se mute sau să se retragă în părțile întregi ale casei. Sărăcia materialelor unei industrii rudimentare e răspunzătoare de aceste prăbușiri neașteptate, pietre uscate plesnite sau șisturi fărâmicioase, în care cea mai mică crăpătură începe un proces de năruire grăbit de asprimea anotimpurilor.

Și ca să încununeze totul mai e și cimitirul familial; sunt aici unele demne de un decor de groază, cu straniile lor umflături de pământ afinat, cu pietrele funerare aplecate de mișcările din adâncuri, ca acele cimitire din Scoția sau Europa centrală, locuri căutate de vampiri și licanthropi.

În general, mormintele se aliniază în apropierea casei (le vezi de la ferestre și ești obligat să treci prin fața lor dimineața și seara), fie pentru a-i îmbărbăta pe cei vii în încercările zilnice amint**indu**-le că toate necazurile se vor sfârși **într**-o bună zi, fie pentru a ușura lucrurile și a scurta drumul, atunci când va veni ceasul; sau poate numai pentru că oamenii care le-au așezat acolo **n**-aveau imaginație. Urzicile, căroră le plac grozav ungherele umede, se înmulțesc aici cu o deosebită îmbelșugare.

Oase pretutindeni, un soare african, umbre care au amăreala proaspătă a Bretaniei: așa arată Haut-Pays. Bătrânii mor, copiii se duc, casele se închid: iată povestea sa.

Fundul acestei văi a Josafat-ului (unde cei trei Reilhani ajung în grabă prin**tr**-o ninsoare din ce în ce mai deasă) e ros încet de un torent mic, aproape întotdeauna

uscat pe timp de vară; îi vezi atunci șerpuind printre fagii slăbănogi coloana vertebrală albită de soare; nu se mai aude nici susurul apei printre pietre, nici foșnetul vântului prin frunziș ca să dea o înfățișare de viață acestui crater încins. Vântul culcat acolo sus pe iarbă dă de câteva ori din aripi chiar înainte ca soarele să răsară, scapă câteva suspine în asfințit; seamănă cu un animal mic, ciudat, care și-a pierdut capul și care-și mușcă coada fără rost. Tot restul zilei, apasă o căldură înspăimântătoare pe acest pustiu de pietre, unde înălțimea ține loc de lupă în fața soarelui. Este triumful regnului mineral: insectele bâzâie, încălzite peste măsură, dar acest bâzâit metalic nu-i decât prelungirea sălbatică a regnului mineral; te întrebi începând de la care iluzie anume viața încetează de a mai părea viață.

Soarele coboară pe cerul circular; umbra imensă a platoului înaintează și înghite jumătatea văii rotunde. De cealaltă parte, pe creasta coastei luminate, o stână în plin soare cască spre gol o gură și orbite negre ca acelea ale unui craniu, adăugând acestei priveliști o așteptare misterioasă. Este ceasul în care milioane de insecte se argintează în contra luminii în văzduhul nemișcat.

În clipa aceea nu poți să nu te gândești fără o undă de nostalgie în suflet la tot ceea ce se petrece dincolo de acești munți - mai cu seamă dacă nu știi nimic decât din auzite; la lumea aceea încântătoare și zgomotoasă a trotuarelor și a uzinelor, a cinematografelor și a cafenelelor, a unei mulțimi azvârlite spre un viitor reînnoit fără încetare; la plăcerea de a trăi și de a-ți duce viața pe colinele împodobite de grădini de la marginea mării; la serile despre care se spune că, acolo, le prelungește vara, seri pline de arome și de nepăsare. Toate astea sunt atât de departe, și atât de deosebite de ceea ce tăcerea și singurătatea acestor înălțimi primitive înfățișează mereu privirilor...

Lungi zile goale, coaste pustii, o continuă viață în doi cu o lume lăsată pradă toropelii ei geologice și care ar putea fi tot atât de bine începutul cât și sfârșitul: această

groaznică nemișcare este comunicativă. Când îți plimbi privirea în toate părțile fără să întâlnești cât vezi cu ochii altceva decât o vălurire grăpată de o mina oarbă, nu e nevoie să fii mare filosof pentru a-ți pune întrebări asupra existenței și a-i simți ambiguitatea în fața acestei nesfârșiri fără viață; nu ai altceva de făcut decât să te aduni în tine însuți și să te prefaci mort la rîndul tău; se știe că e inutil să spui vorbe goale sau să exagerezi realitatea ca să trăiești: exiști, e bine să continui, dar fără a încerca să te amăgești. Trei mii de ani de șovăieli n-au făcut, practic, nimic altceva decât să încurce lucrurile; situația n-a evoluat nici cu o fărâamă în ceea ce privește esențialul. Singura problemă cu adevărat serioasă este tocmai singura rămasă fără răspuns: prin urmare, ea rămâne pusă și pe mai departe (atunci când este pusă) la nivelul său absolut, adică la cel mai de jos, singurul care contează: problema vieții și a morții. Acești singurateci (să nu uităm că sunt moștenitorii celor care l-au tutuit pe Dumnezeu așa cum este El tutuit în Vechiul Testament: pentru a-i smulge de voie sau cu de-a sila un răspuns) sunt nevinovăția însăși: ei nu acceptă decât argumentele incontestabile; subtilitățile Sorbonei nu sunt decât scâlâmbăieli de măscărici (sau un fel de-a te înveseli, de a-ți fura singur căciula, de-a te convinge singur că-i un fel de-a te purta tot atât de bun ca oricare altul), și ele nu stârnesc aici decât o ridicare din umeri.

Femeile la rîndul lor sunt negre din creștet până-n tălpi, în doliu încă de tinere, la douăzeci de ani; silite să se lupte cu o existență care le încătușează tot atât de strâns ca și veșmintele lor și nu le dă răgaz să răsuflă decât pentru a-și da sufletul, ele arată, cu și mai multă morocăneală decât bărbații, același dezgust instinctiv față de sferele pe care nu le află cu simțurile; nu au posibilitatea de a-și rezolva problemele prin soluții cu termene lungi; felul problemelor pe care li le pune viața cere răspunsuri imediate. De aici neîncrederea față de valorile abstracte, dorința aprigă de a readuce esențialul vieții la aspectul său practic, deși nu sunt mai proaste

decât alte femei; doar că trăiesc cu obsesia zilei de mâine și trișează cu această obsesie folosindu-se de meschinăriile cele mai de necrezut.

Hărțuite de dimineața până seara de servituțile gospodărești, care se deosebesc de munca din ocnă numai pentru că lor li se par firești, aruncând grăbite copii în lume între două spălaturi de rufe, îngropându-și morții între două secerișuri, nu dispun niciodată de ceea ce în mediile privilegiate se cheamă „o clipă pentru sine”. Nici măcar nu-și închipuie că poți să începi să trăiești tocmai din momentul în care încetează aceste tiranii, în acea zonă enigmatică în care înfloresc noi pretenții, dintre care și aceea de a fi liber să-ți alegi activitatea dorită, dat fiind că toate sunt în aceeași măsură de nefolositoare.

De altfel ele nu pot să suporte decât mâncărurile simple (și la propriu și la figurat): dacă ceva are gust ele găsesc că-i un gust amar: orice savoare li se pare ciudată. E de ajuns ca vreun eveniment să le silească să-și părăsească vizuina, că nu mai știu unde să se ascundă, asemenea crabului-pustnic când e afară din cochilie. Stăpâne pe mașina lor de gătit, în vecinătatea căreia se bucură de acea autoritate competentă și dușmănoasă pe care o conferă orice ocupație teritorială, departe de această unealtă devin supuse, vlăguite dintr-odată pentru că nu-s prinse de nicio muncă, absente și stângace în fața unui pahar de limonadă pe terasa unei cafenele, ca la un semn ceresc sau ca în prezența frumuseții. Atunci când acțiunile vieții nu sunt strict legate de muncă, lor li se par a fi de o ciudățenie ridicolă, oarecum caricaturală, care stârnește ușor la aceste muntence cu purtări și grai țărănesc acel râs al gingiilor bolnave, ascuns în dosul palmei.

Trec, fără etape, de la o adolescență veștedă, parcă răskoaptă de un soare nesănătos sau roasă de febră, la o uscățime activă și fără vârstă. Mai târziu femeile nu ocupă în casă mai mult loc decât un scăunăș; sunt așezate într-un colț și nu mai sunt atinse până când dispar pur și simplu.

În aceste văgăuni izolate, viața nu e sensibilă decât la mișcările anotimpurilor; se învârteste încet în jurul ei însăși pentru a se regăsi în fiecare an în punctul de unde a plecat; nimic nu **s-a** schimbat, nici în bine, nici în rău. Deosebirile nu sunt legate decât de felul cum e vremea: veri mai călduroase care seacă izvoarele, golesc bazinele; zăpezi timpurii troienind drumurile înainte de vreme, sau cele care prelungesc jalnic iarna și pe care le putrezesc primele ploi de primăvară. Cu timpul, toți anii sfârșesc prin a se asemana între ei. Nu-ți poți aminti precis epoca în care **s-a** întâmplat cutare sau cutare fapt: moartea unui câine mușcat de viperă, molitful ars de trăsnet la intrarea în faimosul cimitir, vizita excepțională a unei rude în trecere prin ținut și vestind întâmplări stranii și ireale. Nu-ți mai știi nici măcar vârsta: ești tânăr sau bătrân, condițiile de viață de aici nu îngăduie să folosești jumătăți de măsură. Ești viu, ceilalți mor, sau mai curând: încetează de a mai trăi, ceea ce nu este chiar același lucru.

Numai serviciul militar sau războiul (oarecum) aduc o aparență de consistență acelor mari evidențe abstracte și necesare care se cheamă Paris, Franța, lumea. Dar un turn Eiffel din aramă roșie, tot atât de bine ca și un obuz gol înflorat cu vârful cuțitului, sau capul de negru cu fes roșu și ciucure de pe cutia de praf de șocolată (sau Statuia Libertății, sau o balenă) întruchipează aceste entități o dată pentru totdeauna: nu mai e nevoie să revii la ele. Și, de altfel, de ce-ai mai reveni? Nu sunt pe același tărâm al realității: chiar poate că e vorba de o altă realitate: cea pe care o cunoști aici este fără nicio îndoială tot atât de departe de realitatea secolului cât și de lună.

Să luăm un exemplu: **într-o** bună zi, niște domni foarte pricepuți hotărâsc că trebuie să-i îngrijească pe cretinii (socotiți astfel) din Haut-Pays: apucații aceia căscați și lunateci pe care-i întâlnești uneori acolo sus stând la rădăcina vreunui copac și care au tainice convorbiri cu fluturii sau cu vântul, îi împiedică să doarmă. Să-i îngrijească, adică să încerce să adapteze comportamentul unui tip bizar care trăiește în mijlocul

caprelor sale, **într-o** izolare aproape totală, la măsura primului imbecil, total abrutizat de altfel de zgomotul mulțimii, de pariurile de curse, de cârciumi sau cinema. Se vede că nu este vorba despre același animal. Odată vindecați, adică buni pentru abrutizarea generală, sunt trimiși înapoi la ai lor. Rezultatul: unii înnebunesc de-a binelea și nu-i mai preocupă mângâierile vântului; alții dispar în natură fără ca cineva să mai ajungă să pună mâna pe ei: mai târziu, niște vânători vor face o descoperire macabră în vreo stână sau ridicând privirile în vreun crâng urât mirositor; majoritatea cad în cea mai neagră uitare de sine; nu mai sunt în stare nici măcar să păzească caprele sau să stea de vorbă cu fluturii. Poate că erau pur și simplu mai sensibili decât semenii lor: au fost depredați în numele unei alte năluci, de nălucile, astea cel puțin sigure, care îi apărau; e ca și cum te-ai apuca, pe motiv de igienă, să-i speli pe eschimoșii predispuși la pneumonii de grăsimea de pe ei. **S-a** observat prea târziu că pretinsul lor cretinism era în fapt un fel propriu de a înțelege lumea: lumea LOR. Ai la ce să reflectezi. E un flagrant delict de vrăjitorie modernă. Și dacă vrăjitoria este, printre altele, o folosire piezișă a realității, vrăjitor este de cele mai multe ori incendiatorul mai degrabă decât cel ars pe rug.

Oricum ar sta lucrurile, universul în care se mișcă ultimii ziditori de *faisses*³, nevoiți să ducă obscure bătălii cu fatalitatea, pe care un pământ nenorocit poate să o stârnească în stare pură, aproape divină, nu este fără doar și poate luminat de un soare obișnuit, și nici nopțile lor nu sunt presărate de constelații banale. Ei nu au nimic de-a face cu niște realități confecționate pe aiurea, și pentru scopuri care, prin definiție, le sunt străine; n-au nici măcar de ce să se neliniștească dacă greutățile și măsurile lor nu sunt în conformitate cu regulile în vigoare; de altfel, nu-și pun nicio întrebare în acest sens. Este un refuz congenital între două tabere care nu urmăresc aceleași interese și nu

3 Ziduri de susținere care permit culturile pe coasta muntelui ; spațiu între aceste ziduri. (Nota autorului.)

vorbesc aceeași limbă.

Suntem în 1948: în vârful acestei masive cetăți de granit, de păduri dese, de stepe neroditoare, rând pe rând glaciale sau dogoritoare, anumite singurătăți mai sunt încă aproape intacte (nu au fost niciodată atât de totale ca după sfârșitul războiului, care a depopulat – și e a treia oară în mai puțin de un secol – această provincie dezmoștenită, fie prin morții săi, fie prin exodul pe care îl aduce revenirea păcii); ceea ce nu vor mai fi atunci când națiunile dornice „să se adapteze timpului” își vor răspândi mărunțișurile în cele patru colțuri ale lumii și când oile de pe platou vor făta în sunetul tranzistoarelor.

Deocamdată, aceste zone singuratice nu aparțin decât micilor triburi muntene, sau bătrânilor mistreți celibatari; ele par cu atât mai monstruoase cu cât ghicești că aici au loc lupte stranii care sunt în mod evident lupte singulare: nimeni nu va cunoaște adevărata lor cauză, nici măcar cei din preajmă. E vorba de lupte corp la corp, pe viață și pe moarte, pe care o pricină neînsemnată poate să le dezlănțuie. Unele se termină rău, foarte rău și asta fiind vorba de niște indivizi care nu sunt deloc nebuni. Nu se află creangă mai groasă sau bârna mai la îndemână care să nu fi trezit cel puțin odată ispita de a agăța de ea o blestemată de funie; pe aici există unii a căror faimă e bine stabilită.

Dar lucrul cel mai impresionant acolo sus e tăcerea; zgomotele pe care o ureche atentă le poate distinge pe aceste înălțimi sunt în măsură să o facă și mai sensibilă sau mai apăsătoare, după starea de spirit în care te afli. Vântul respiră (metaforă indispensabilă pentru echilibrul spiritului, în fața acestei panorame de vârfuri pleșuve care se desfășoară cât vezi cu ochii în cumplita ei nepăsare telurică), frunzele trosnesc sub ploaie, un animal oarecare scormonește în culcușul lui. Castanele în învelișul lor țepos se rostogolesc printre ramuri: nimic nu te face să tresari mai mult decât aceste plesnituri de bici în frunziș; copacii uscați înlănțuiți trosnesc ca o dulgherie veche; se aude de departe fâsâitul ardeziilor sub care se strecoară șerpi și

unde se cuibăresc șopârle enorme și, mult mai aproape, sfârâiala ierburilor înalte incendiate de insecte, sub soarele puternic. Toate aceste zgomote aparțin tăcerii: ele îi măsoară desimea, îi arată adâncimea, îi dau consistența. Dar niciunul din ele nu e omenesc.

Drumurile trec prea departe de văile oarbe ca să ajungă până aici duduitul rarelor mașini care se abat pe ele. După cum nu e niciun ținut care să ducă ușor zvonul clopotelor; satele sunt aici prea ghemuite, distanțele prea mari, obstacolele prea numeroase, pantele prea povârnite, ca să le poți auzi răsunând ca peste câmpiile cu calme vâluriri, în acele dimineți de țară când răgușesc cocoșii, câmpii dintr-odată lipsite de ocupație și frumos gătite, datorită dangătelor subțiri ce se pierd prin verdeață. Aici, duminica nu are un gust deosebit. În orice anotimp și șapte zile din șapte este aceeași tăcere; nu mai există nimic altceva pentru a o umple decât această respirație indiferentă a lumii, cu care trebuie să te obișnuiești în cele din urmă. Dar viața pe care o duc cei de aici este atât de grea, oferă atât de puține distracții, încât în însuși miezul acestor necazuri își găsește afirmarea categorică cea mai bună rațiune a ei de a fi.

E în această atitudine încăpățânarea nefericită a celor batjocoriți și a celor părăsiți: o lungă poveste plină de persecuții, de jigniri și de umilințe - fără a uita neglijențele și lipsa de interes actuale - a sfârșit prin a le da obișnuința, dacă nu chiar gustul pentru cauzele pierdute. Cum nu mai e vorba să reziste dragonilor regelui și să-i hărțuiască unul contra o sută, trebuie să învingă această lume ingrată singuri și cu mâna goală. Asta nu se poate face fără un anume eroism, care nu mai prea e la modă astăzi. Iată de ce nu trebuie să ne mire că cea mai mare parte a tinerilor munteni se zburlesc în fața unei situații pe care ei o socotesc anacronică, și că îi preferă soluții mediocre, dar liniștite. Așa că o șterg de cum li se ivește ocazia și schimbă bucuroși toporul sau coarneau plugului pentru prima uniformă de funcționar ce li se oferă.

Doar dacă nu cumva au de încheiat o socoteală personală cu unul dintre acei demoni care se simt în largul lor **într-o** singurătate atât de absolută, și în tovărășia căruia pornesc să încerce imposibilul. Și cu singurele arme de care dispun și în care cred: toporul, târnăcopul, plugul de lemn sau pușca, dacă e nevoie. Cuvintele, ideile, nu-i interesează. Sunt asemuite protestelor grosolane sau palinodiilor grotești ale politicii (sau ale religiei).

Oamenii întâlnești cel mai adesea acolo sus sunt creaturi tăcute și care păstrează aceeași tăcere în îndeplinirea tuturor obligațiilor lor. Nimeni nu dorește să-și povestească viața: ce să povestească, și cui? Ești singur în fața unui munte pe care trebuie să-l reclădești în terase, singur în fundul puțului pe care îl sapi, singur pui capcane sturzilor pe întinderea platoului sau împuști iepurele care va îmbunătăți prânzul, singur prin pădurile pe care le tai sau a tufărișurilor de grozamă pe care le defrișezi; singur cu demonul care te împinge să lupți, când pe de altă parte ar fi atât de simplu să-ți iei catrafusele și să întorci spatele acestui pământ fără viitor, acestei vieți fără plăceri, așa cum fac mulți alții. De altfel, dacă i-ai întreba pe acești singurateci cauza absurdei lor înverșunări, n-ar ști ce anume să răspundă sau ar spune prostii; nici ei nu pot să și-o explice. Și înțelegem că n-o pot face: nivelul la care se situează acest fel de provocare este atât de primitiv sau atât de inconștient, încât interzice principalului interesat să-și facă vreo reprezentare prealabilă, sau să-i găsească nu știu ce fel de semnificație simbolică (faptele ucise în sămânță sau abia răsărite sunt destul de bogate în deșeuri de acest fel).

Dar disproporția este atât de mare între scopul urmărit - și mărturisit cu toată bună-credința: sapi un puț pentru că ai nevoie de apă - și furia efortului, înverșunarea, anii folosiți și sacrificați acestui scop, încât ești pe deplin îndreptățit să-ți pui întrebări asupra naturii reale a mizei. (Mă gândesc bineînțeles la un eventual spectator.)

cum, cei trei bărbați (pe care i-am lăsat la mijlocul povârnișului) au atins fundul văgăunii unde torentul își rumegă apa sa neagră răspândind aburi: acolo sus, pe creste, era răcoare mai adineauri, dar spre sfârșitul coborâșului, aerul smălțuit de un frig tăios s-a schimbat deodată într-o umezeală glacială, grea ca de plumb; aceasta face să fumege respirația și paralizează fața: în aceste locuri, chiar vara, o adevărată baltă de frig lichid stagnează începând de la căderea serii.

În sfârșit, iată primii fagi: torentul nu-i departe. De-a lungul lăstărișului ușor fosforescent, domnește o penumbră de biserică; e clipa nehotărâtă în care cerul e complet negru și în care numai pământul dă puțină lumină. Pământul suplu, proaspăt vătuit, înăbușă mersul și abia scârțâie sub tălpi. Șerpuind în mijlocul copacilor, cărarea ștearsă de zăpadă devine ilizibilă și se ramifică în tot atâtea drumeaguri înșelătoare; nu te poți încredința decât în „povârniș, de altfel din ce în ce mai abrupt și foarte alunecos; cu tot calabâlcul ăsta în spate care se încurcă în fiecă clipă în desiş, îţi pierzi ușor echilibrul (mai este un drum mai puțin anevoios: cel pe care îl folosesc de obicei pentru a duce la ferme încărcăturile de grâu sau de lemne, dar e o potecă în pantă lină, care nu mai sfârșește să-și desfășoare serpentinele de la un capăt la altul al versantului și astă seară, hai repede la masă!).

Aceste bruște alunecări care te taie la rinichi îl fac să înjure ca un păgân pe cel din frunte: Abel, numit mai ales Reilhan cel mare, căruia întreitul privilegiu al staturii (e uriaș și își întrece tatăl cu mai bine de un cap), al vârstei (douăzeci și șase de ani) și al caracterului (e un urs) îi conferă anumite libertăți și în special libertăți de vorbire destul de surprinzătoare, ținând seama de educația pe care a primit-o; într-adevăr, Reilhan este un vechi hughenot foarte sever în ceea ce privește principiile, de exemplu în capitolul problemelor religioase: în aceste familii în care Biblia este lege de câteva sute de ani și în care oamenii sunt cu atât mai legați de tradiții cu cât le cunosc valoarea, pentru că ele au fost singura garanție

morală, unicul sentiment de siguranță în mijlocul nenumăratelor hărțuiri, nu se glumește cu cerul și cu atât mai puțin cu folosirea fără cumpăt a invectivelor care se inspiră cam prea mult din cele sfinte. Odinioară, pentru cel mai mic cuvânt anapoda, venea o săptămână de corvoadă la apă – pe care trebuie **s-o** cauți la dracu' în praznic ca **s-o** economisești pe cea din bazin. Dar de când fiul său a crescut, mai precis: după șantierul tineretului de unde **s-a** întors jonglând cu trunchiurile de copaci de parcă ar fi fost niște chibrituri (o să vorbim mai târziu despre asta), bătrânul se mulțumește să dea din cap și să-și dreagă glasul ceva mai mult decât e necesar, atât cât să-i arate că mai e încă acolo și că îl dezaprobă.

Când sosesc deasupra torentului, e aproape întuneric; dar apusul fals care iese din pământ rezistă întunericului mai multă iremedecât **s-ar** crede. Prăpastia, foarte abruptă și foarte strâmtă nu vede, ca să spunem așa, niciodată soarele; este vizuina tuturor plantelor care se înmulțesc în cotloanele umede și întunecate și pe care o îndrăgesc mai ales ferigile; frunzele lor înroșite de ger încep să se plece tot mai jos sub un capișon gros de zăpadă: trebuie să fi căzut pe puțin zece centimetri **într-o** jumătate de oră. Joseph Reilhan se gândește că dacă o ține-o așa o să fie liniștiți și la căldură multă vreme.

Coboară cu toții prin acest amalgam călcând prin desiș, și el foarte stufos, și rupând numeroase crengi uscate; gimnastica asta este însoțită așa cum se cuvine de expresii de calibru mare care însuflețesc puțin acest cimitir vegetal. Trezită brusc, o pasăre mare, cocoțată pe-o ramură pentru noapte, fuge în grabă, fără să facă totuși nici cel mai mic zgomot: te întrebi cum face să nu se lovească zburând atât de repede prin hățișul de nepătruns; apare din nou ceva mai departe, urcând albia torentului spre un nou lăcaș.

Se simte un frig de gheață care se răspândește din groapa plină de stânci unde bolborosește o apă neagră și lucioasă. Fumegă ca o apă clocotită, înhață fulgii cu un fel

de lăcomie pașnică. În sfârșit, cei trei *parpaillots*⁴

ajung în fața podețului; sunt atât de mulțumiți că nu au rătăcit drumul în timpul coborâșului că profită de asta, după ce și-au lăsat jos poverile, ca să urinfeze în zăpada imaculată care sfârâie între picioarele lor cu o sonoritate din ce în ce mai gravă.

E încă destulă lumină ca să se distingă îngrămădeala grosolană de trunchiuri, sau mai curând pătura palidă și neprihănită cu care a împodobit-o zăpada și cu care a împodobit tot ceea ce nu este apă; trunchiurile sunt cocoțate la un capăt și la altul pe două stânci uriașe care le susțin rotunjind o spinare de pahiderm: s-ar spune doi monștri ingenuncheați în fundul unei cripte cu un catafalc uriaș în spinare. În seara asta ansamblul are într-adevăr ceva sinistru și amenințător.

Începând de aici se complică totul. Și când te gândești că ar fi fost de-ajuns să o ia pe drumul obișnuit, cel care trece peste prăpastie pe un pod de granit, ca să n-aibă nicio bătaie de cap... Dar să nu anticipăm.

La Maheux, cărțile păreau să fi fost date o dată pentru totdeauna: un joc care nu permitea prea multe combinații și nu promitea prea multe surprize. În privința asta nu era mare lucru de sperat și nu se vedea prea bine ce atu mare ar fi putut să cadă din cer și să reia o partidă dinainte jucată, dar bună totuși de jucat. Nici bucurii mari, nici nenorociri mari: necazuri fără sfârșit, asta da, dar atâta timp cât castanele mai au gust în farfurie, ai locul tău în lume. La drept vorbind viața era destul de liniștită așa cum era; asta nu ducea prea departe, ba chiar nu ducea nicăieri; dintr-un punct de vedere care nu este obligatoriu cel bun, avea mai mult tendința de a se învârti pe loc. Dar atâta vreme cât o pisică va fi o pisică și cât doi și cu doi vor continua să facă foarte bine patru, lucrurile la urma urmelor nu merg prea rău. Poți să tragi mită de coadă, și numai Dumnezeu știe că o tragi și cât ai tras-o, trebuie să fii un mare idiot ca să-ți închipui că pofta ține de calitatea

4 parpaillots — [occit. „parpaihol” = fluture] denumire dată calviniștilor ținând seama de veștmintele lor albe ce aminteau aripile fluturului.

mâncării: ar fi mai degrabă invers. Luând lucrurile în sensul exact al cuvântului, Joseph Reilhan a avut partea sa de mâncare proastă: de carne de cioară, ca **s-o** spunem pe șleau.

Era înainte de războiul din 40; dar, în aceste cămine nevoiașе, o felie de pâine frecată cu usturoi și luminată cu o picătură de ulei de nucă de casă însemna încă de pe atunci o hrană tot atât de nemaipomenită ca și în perioada de restricții; atunci când acestea vor veni să golească toate dulapurile în folosul câtorva pivnițe, ținutul va fi atât de sărac, încât nu se va simți cu nimic diferența. Regimul de castane fierte va ieși învingător din foametea generală, astfel încât cei de pe aici vor avea iluzia că se numără printre privilegiați; va fi greu să fii mai năpăstuit decât erau ei atunci când trei sferturi din francezi se îndopau.

Cei doi copilandri jefuitori de cuiburi se bucurau de sănătatea bună a țăranilor, rumenă și timpurie, gata să lustruiască pomeții, să pârguiască obrazul și să dea **într-o** congestie încă de pe la cincizeci de ani, cu toată frugalitatea prânzurilor: nu cunoșteau deloc gustul fripturii și doar foarte puțin aroma sălbatică a tocanei pe care o ții în bătaia puștii. Această lipsă de proteine nobile deschidea tinereții lor orizonturile nemărginite ale poftelor nesatisfăcute: cei doi băieți se pricepeau să mânuiască praștia cu mare meșteșug; o făceau adeseori să vâjâie în jurul gropii cu lături unde veneau să se abată și să se rotească hoitari, ceva mai plini decât porumbeii. După ce loveau câte unul, se duceau să-l jumulească și să-l frigă acolo sus, pe furiș, în mijlocul șisturilor și al grozamelor, sub soarele puternic și în bătaia vântului acelor dimineți de aprilie, limpezi și proaspete ca apa izvoarelor; cu un obraz înghețat, cu altul încins de căldură, între două lumini, se simțeau ca beți. Mirosul acru de *Sarothamnus purgans*, acea grozamă plăpândă care se mai agață încă la o înălțime unde nu mai crește aproape nimic, îi cufunda pe cei doi Robinsoni Crusoe în delicioasa neliniște a sângelui; cădeau în iarba aspră, fără puteri și dăruiți trupurilor lor ca o fecioară **ș>i**, cu capul pe spate, urmăreau plutirea

norilor; lustruit de vânt, cerul scânteia; pe partea cealaltă a taluzului, iarba lucie se unduia, vorbind și ea despre lungi călătorii. Dar căldura verii și frigul iernii le erau de ajuns, prin deosebirea dintre ele, ca să desfășoare spațiul magic necesar aventurilor adevărate. Timp fantastic care nu era timp! Timp al anotimpurilor pe măsura peisajelor, împrumutându-le contururile, adăugând propria lor geografie la geografia somnoroasă a locurilor, așa cum norii înalță munți necunoscuți, fascinanți, deasupra munților pământești. Când inima va pieri, distanțele vor dispărea și toate oceanele la un loc nu vor putea să-i inspire noi dorinți. Vara de-ar continua să fie caldă și iarna rece și am accepta să devenim și mai proști decât am fost: proști ca Adam. Ce l-o fi apucat pe ăla să pună mâna pe topor! Și de ce să moștenești boala scârboasă de a-ți băga nasul peste tot, de a tot suci existența ca pe o jucărie, ca să vezi cum funcționează? Mare scofală. Oare nu era mai bine să ne prăjim la soare și să luăm lucrurile așa cum sunt? Dar nu, era prea simplu; urmașii lui Adam au preferat umbra prăzii, și asta pentru simpla plăcere de a-și umfla bicepsii în fața unei oglinzi. Soarele de octombrie înviora culorile mușcatelor care se aliniau de-a lungul zidurilor mici în jurul terasei; oamenii stăteau acolo fără să se miște, doar pentru plăcerea de a le privi.

În serile de iunie îmbălsămate de ulicioara înflorită, frunzișurile și plantele stăteau nemișcate sub bolțile înverzite: nu se simțea nici cea mai mică mișcare de aer. Totul era atât de calm încât ai fi crezut că nu te afli afară, în prezența mai mult sau mai puțin agresivă a lumii (cel mai mic curent de aer poartă uneori o groaznică amărăciune), ci într-o seră imensă, apărută, de parcă universul devenise deodată confortabil: până la stele domnea același calm, de care profitau gângăniile, ca să-și vadă de treburile lor nocturne. S-ar zice că și ele simt că în aceste clipe poți să umbli prin lume în deplină siguranță; domnește atunci o fericire misterioasă, intimitatea primei seri a facerii lumii, când toate speciile s-au aflat împreună și s-au cunoscut mai înainte ca să fi curs

o singură picătură de sânge. Respiri atât de liber încât blestemul original pare să facă obiectul unui armistițiu de neînțeleș.

Dacă am fi știut – e un fel de a vorbi, căci ar trebui să știm fără să știm: altă himeră – dacă ar fi știut, el unul, Joseph Reilhan, nu **s**-ar fi atins de păcătosul ăla de topor pentru tot aurul din lume; ar fi continuat foarte bine toată viața să culeagă castane, să adune lemne uscate, chiar de-ar fi părut că e un prost, și să tragă mița de coadă până la sfârșitul vieții. Nu era oare mai mare daraua decât ocaua? Tu știai foarte bine, bietul meu prieten, că tot binele ce putea să ți se întâmple mai târziu nu face nici două parale. Amintește-ți: atunci când prezentul are atâtea cerințe, cine se mai îngrijește de viitor (a citit această frază undeva, dar unde?), de moarte, de spațiu, de timp, de constelații, de natura tulbure a lumii și de toată harababura asta?

Dar iată: Dumnezeu, hazardul, destinul și ce mai vreți, îi va pune o piedică. Ceilalți doi au și trecut pe podeț; cu pași mărunți: e un adevărat patinoar. Bătrânul începe să se cațere pe partea cealaltă. Abel **s**-a oprit puțin ca să se bucure de spectacol: acest ins greoi, căruia și un scaun de bucătărie îi dă amețeli, pesemne că nu prea e în largul lui în acest moment; puțin și pentru că vrea să fumeze. Pune legătura de lemne jos, toporul între picioare, răsucește o țigară cu resturile de tutun pe care le-a curățit din fundul buzunarului, o moaie cu salivă, o aprinde frecându-și palma de bricheta care miroase al dracului a benzină cu flacăra ei mică întunecată și roșie; firele de tutun se aprind și sfârâie lăsând să scape scânteii; suflă fumul pe nări: pe sub enorma mustață de infanterist, mereu același răs de muntean cu gingiile goale, sângerânde și fără dinți: până acum a lăsat să i se scoată cu cuțitul o duzină de cioate putrede.

Joseph înaintează, se dă înapoi, șovăie, târăgănează; de-ar trebui să traverseze cascada Niagara pe o sârmă **n**-ar strânge mai tare din fese. Fulgi, mari cât degetul, îi gâdila fața, pe care și-o șterge cu dosul mânecii. Această mișcare e de ajuns ca să declanșeze capcana.

Ceilalți doi l-au văzut dând drumul boccelei, executând un fel de dans și prăbușindu-se în gol cu un țipăt ascuțit de fată.

A căzut în cealaltă parte a copilăriei sale. De unde nu va mai reveni niciodată.

L

a începutul secolului al XIX-lea cei din familia Reilhan au părăsit înălțimile Aigoual-ului, unde, în părțile dinspre Camprieu, strămoșii lor & u fugit din calea dragonadelor⁵ stabilindu-se la Maheux; o dovedesc: o dată și inițialele defunctului, săpate de o mina neîndemânatecă pe o foaie de șist înfaptă la căpătâiul celui mai vechi mormânt: 1808, vreo douăzeci de ani după edictul de toleranță care îi readucea în mod oficial pe hughenoti în casele lor sau în ceea ce mai rămăsese din ele. Dar se prea poate ca locuințele să fie cu mult mai vechi decât această dată.

În jurul unei stâne primitive, parcă îngropată în pământ de povara anilor, când în realitate păturile succesive de bălegar de oaie și de murdării de tot felul au ridicat nivelul solului, sau pur și simplu plecând de la un *mastaba* sălbatic⁶, unde se adăposteau păzitorii de capre și pădurarii, viața s-a organizat cât de cât, prelungind zidurile, lărgind deschizăturile ca să zidească altele, adăugând o aripă, ridicând acareturi la bunul plac al întâmplării, când creștea familia, sau micul șeptel, și pentru că nu se putea face altceva.

Această îngrămădeală de clădiri care se înghesuie în dezordine, unele într-altele, dă de-a dreptul imaginea unor ruine; vreau să spun că nu-ți poți închipui că vreodată au fost noi și concepute după un plan oarecare. S-ar părea mai curând că au fost zidite din ruine, sau pe ruine, și că, din generație în generație, s-au aglomerat împreună ca acele concrețiuni anarhice făcute de

5 Acțiuni represive, în timpul domniei lui Ludovic al XIV-lea, îndreptate împotriva calvinistilor. „Dragonii”, cavaleriștii regelui, erau încartiruiți în casele protestanților.

6 Mormânt, în Egiptul antic, în formă de piramidă trunchiată.

scheletele unor anumite specii marine care trăiesc în colonii.

N-au, de altfel, niciodată vreun ornament, vreun rafinament de prisos; n-au nimic grațios, nici cea mai mică concesie făcută inutilului. Totul arată din contră o ocupație brutală a locurilor de către niște oameni care în mod vădit aveau alte griji decât să se preocupe de eleganță și de înfloritori. Se vede bine că totul a fost improvizat pe măsura trecerii timpului, fără dorința unei înfrățiri cu un pământ căruia puținul pe care i-l iei este smuls cu forța și care în consecință nu poate cătuși de puțin să inspire sentimente prietenești sau pasiuni gratuite.

Tocmai prin ostilitatea lor aceste ziduri ciclopice uneori se armonizează cu peisajul, care, în mod firesc, este dușmănos trei sferturi din an; și această armonie, dacă e cu puțință să vorbim despre armonie, nu e căutată de locuitori, ci impusă din afară, de către ținut. Dacă există o înfrățire atunci e vorba de acea înfrățire sălbatică, morocănoasă, pe care o au vizuinile primitive cu stâncile din mijlocul cărora au ieșit și de a căror asprime n-au ajuns să se elibereze într-un tot.

La sfârșitul secolului trecut, un mic trib format din vreo opt nevoiași (inclusiv bătrânul care se mumifica în colțul său sugând o pipă stinsă, mama și fiica, tari ca fierul, și doi sau trei tineri ștregari, mai ades în mijlocul caprelor decât pe băncile școlii comunale) popula aceste paragini și, credeți-mă, mai găsea câte ceva de pus; în oală. Nimic bun, e adevărat, dar regulat: „bajana”, de la 1 ianuarie până la 31 decembrie (castane albe fierte în apă); evident, ar fi fost greu ca nivelul de trai să fie și mai scăzut, mai ales în regiunea văgăunilor și a văilor strâmte unde cultura nu este posibilă decât în terase: populația cea mai săracă a Franței, a spus Michelet.

Dar oricât de prost ar fi trăit până acum, fără să poată pune un ban deoparte pentru a-și asigura viitorul, fără să-și ofere micile plăceri pe care le propuneau dughenele din satele unde mergeau să-și vândă la piață produsele fermelor, necunoscând mesele încărcate,

bufetele bine aprovizionate, dulapurile înțesate de lenjerie, ca meșteșugarii, ei se bazau în ciuda tuturor greutăților, pe o sărăcie destul de stabilă și care nu era încă decât indirect legată de problemele bănești. Atâta timp cât aceste regiuni, apoi cantoanele, și către sfârșit grupurile de ferme pierdute în fundul muntelui sau la marginile platoului au trebuit să găsească mijloacele de a-și satisface ele însele nevoile materiale, rămânând oarecum rupte de lumea exterioară, nu a fost vorba exact de ceea ce numim mizerie; era o frugalitate tradițională, cu care se obișnuiseră să se împace, având aerul că săpt mulțumiți, de ea, dat fiind că toată lumea, sau aproape toată, eryl. În aceeași situație.

Din timpurile cele mai îndepărtate, trocul înlocuia banii; nu era nevoie decât de puțini, atât cât să plătești cele de trebuință, uneori chiar cele de prisos: cafea, zahăr, tutun, pulbere și plumb pentru vânătoare, costumul din catifea aspră în care te căsătoreai și pe care o jumătate de secol mai târziu îl duceai cu tine în groapă; pe cămin era de obicei o cutioară de fier care se deschidea când ajungea cuțitul la os și unde se adunaseră câteva monezi mărunte pentru medicamente; dar omul în redingotă și cu trusă neagră se va bucura multă vreme de un respect oarecum plin de ironie: dacă trecea de trei ori pragul casei în cursul unei vieți, era sfârșitul lumii, și știința lui îi servea mai ales ca să verifice că mortul nu mai răsuflă.

Dar progresul tehnic strângându-și cercul în jurul acestor insule, unde se ascundea o viață mărunță vegetativă și încăpățânata, deschizând drumuri acolo unde șerpuiiau drumeaguri roase de ape, ușurând accesul în orașe și înmulțind ispitele, vechile obiceiuri vor fi brusc zdruncinate, lipsa de bani se va face resimțită crunt, ca și umilința de a nu-i avea, amărăciunea de a nu putea să-i câștigi ducând însă ceea ce începe să se numească „o viață de ocnă”, dorința aprigă de a ți-i procura. În acești munți asta înseamnă o scădere brutală a interesului pentru un anumit fel de a trăi, o bruscă detașare de aceste orizonturi seculare, înseamnă sfârșitul unei civilizații.

Foarte repede viața de pe aceste înălțimi a sărăcit, **s-**a retras, scurgându-se prin văile, mai umane, și mai accesibile mișcărilor secolului. Mai întâi celor mai tineri a început să nu le mai placă izolarea, starea de sărăcie lipsită de viitor; solicitați de schimbări, stimulați de efervescenta orașelor în care se instalaseră mici manufacturi înfloritoare, au început să părăsească Haut-Pays și **s-au** rupt fără părere de rău de o existență lipsită dintr-odată de orice farmec. Multe familii erau atât de sărace încât nu și-au dus catrafusele decât pe cărucioare trase cu mâna, lăsând să putrezească acolo sus mobile mâncate de carii, și uneori chiar să ruginească cheia în broască. **N-a** trecut multă vreme și în bucătării au început să crească copacii, îndepărtând cu ramurile lor acoperișurile crăpate.

Războiul din 14 - 18 a depopulat repede ultimele bastioane ale singurătății; în 1920, Maheux nu mai număra decât un singur locuitor: Reilhan Taciturnul, născut în 1895, ultimul din acest neam pe cale să se stingă, dar pe care-l va restaura căsătorindu-se cu o vară în depărtată, de altfel te întrebi cum, căci nu ieșea niciodată din văgăuna lui și nu spunea niciodată nimic, afară doar de câteva cuvinte religioase rostite cu glas înăbușit în momentul în care se așeza la masă. Cu toate că nu o întâlnise decât o dată (la Florac, unde se dusesese pentru o moștenire: ea moștenise o pădure cuprinsă în proprietatea Taciturnului și ale cărei hotare nu erau stabilite), fără îndoială că hotărâse potrivit să și-o alăture nu din pricina pădurii, care nu valora nimic, ci pentru modestia ei și nezdruclinata dârzenie țărănească de care dăduse dovadă în discutarea litigiului și în apărarea drepturilor sale.

Căsătoria a fost hotărâtă prin corespondență; ea trăia la Besseges, între un tată beat mort, și niște frați minori (care lucrau la mină și care nici nu împliniseră încă douăzeci de ani). Adolescentă cu ochii roșii, cu obrazul ca de ghips și cu umerii înfrigurați, înlocuise încă de multă vreme o mamă ce murise de istovire: vasele, spălatul rufelor, zidurile coșcovite, satele de mineri suprapopulate,

drumurile neîngrijite, sirenele uzinelor, un univers de funingine, de salarii ciuntite, de datorii la băcănie, de cheltuieli neîncetate la farmacie, de așteptări, doar cu un șal mizerabil pe umeri, în fața cârciumilor, de unde scotea epava care se împleticea: era mai rău ca în Zola. Sosiră primele scrisori de la Reilhan: în comparație cu lumea ei era Virgiliu, era Arcadia și frunzișul de fagi; când le desfăcea și le citea în mijlocul acestei groaznice mizerii, mica verișoară avea impresia că deschide o fereastră înspre pădure: fiind scrise pe hârtie mucegăită, scrisorile miroseau a ciuperci proaspete.

Tânăra sclavă căzu imediat în capcana cerului albastru, a aerului curat, a apelor limpezi și a pajiștilor înflorite: stilul acestor misive era el însuși tot atât de înflorit ca și câmpurile cu narcise despre care aminteau; ortografia, ireproșabilă pe cât putea ea să-și dea seama, vădea seriozitatea caracterului, corectitudinea intențiilor – vai!; scriitura bogată, înzorzonată cu arabescuri și cu bucle artistice avea ceva divin, înaripat, care vorbea de la o poștă despre inima sa nobilă, evocând lacrima pe pleoapă, buchetul de violete, catrenul de subofițer: tot atâtea calități necesare pentru ca ea să poată întrevedea, pe lângă sfârșitul calvarului său, suprema fericire a unei vieți câmpenești în tovărășia acestei inimi delicate și puternice în același timp, de poet și țăran.

Astfel încât, trei luni mai târziu, biata fată, pe care nimic n-o hărăzise să devină o munteancă, se găsi acolo sus, printre nori, dar nu chiar așa cum își închipuisese.: cerul era în permanență cenușiu, aerul înghețat, apa limpede, poate, dar trebuia să te duci s-o aduci de departe, de foarte departe, iar în locul faimoaselor pajiști înflorite, un zid enorm își înălța coastele pleșuve, până la o mie de metri altitudine. Cu picioarele în noroi toată ziua, cu o grămadă de rufe pe cap, cu o găleată cu apă rece în fiecare mână, deja însărcinată (cu Abel) și mai zdrobită de oboseală ca niciodată, nu zăbovi să se întrebe dacă a câștigat într-adevăr ceva schimbându-și traiul, și dacă, la urma urmelor, satul de mineri, murdăria, scandalul și beția

nu erau de preferat acestei înfricoșătoare singurătăți, acestei vieți în doi mai curând lugubre alături de un pădurean de o sobrietate exemplară, e drept, dar care era tot atât de sobru în cuvinte pe cât era și în fața băuturilor; în primul rând că nimic nu te lăsa să speri că în această casă **s**-ar fi găsit vreodată altceva de băut decât apă; apoi, nimic nu lăsa să se înțeleagă nici că bărbatul său, căci nenorocita era măritată de-a binelea, are cea mai mică aptitudine să continue romanța sau să slujească muzele.

Plecat din zori, și pe o vreme să nu scoți un câine afară - era o primăvară mizerabilă, fapt care nu aranja lucrurile - cu toporul și cu cazmaua pe umăr, având ca merinde pentru toată ziua un pumn de castane sau o bucată de brânză băgată în traistă (rareori amândouă deodată, și asta nu din întâmplare), el nu se întorcea decât noaptea, pe jumătate mort de oboseală, de frig și probabil de foame, și în fiecare seară era același scenariu: cu capul plecat deasupra fierturii de legume zilnice, cu mâinile încrucișate, bolborosea printre dinți ceva care trebuia să semene cu o rugăciune, înghițea hrana austeră fără să-și ridice nasul din farfurie sau să sufle un cuvânt, se îndrepta spre pat unde se cufunda pe dată **într**-un somn nu mai puțin auster, destul de vecin cu moartea; având nasul înfundat, dormea pe spate, cu gura larg deschisă, precum cadavrele. De poezie sau muzică, nici vorbă. Și să nu mai vorbim de alte lucruri: cumpătarea era stăpână și pe pat. Pe scurt, nu era prea plin de viață. Nevasta sfârși prin a admite că era mai degrabă sinistru, mai degrabă închis în sine: dar cum dracu' făcuse ca să-i scrie scrisori atât de sentimentale, atât de romanțioase? Mai să-ți vină să crezi că nu scrisese el scrisorile astea pe care ea le recitea cu o uimire tot mai mare. Multă vreme se întrebă asupra misterioaselor întunecimi ale sufletului omenesc, încercând să pună purtarea contradictorie a bărbatului său în seama unei prea mari sfioșenii, dar nu îndrăznea să-i spună nimic, căci o cam înfricoșa. Până în ziua în care tot cotrobăind prin pod, zări un pachet ascuns sub o grindă; nu părea chiar atât de prăfuit ca cele din jur, lucru care o

făcu bănuitoare: dacă din întâmplare ar fi bani? La Bessèges oamenii nu se feriseră să-i spună că muntenii sunt atât de zgârciți încât sunt în stare să moară în cea mai neagră mizerie pe o saltea ticsită cu bancnote.

Vai! Nu era decât un pachet cu ziare, o veche colecție a jurnalului *La Veillée des Chaumières* din care ea frunzări câteva numere: funestă inițiativă! Simți cum îi fuge sângele din obraji: esențialul din corespondența ei amoroasă era tipărit acolo, fraze întregi, negru pe alb (cenușiu pe galben: erau ziare foarte vechi); ar fi murit de rușine, punându-se în locul lui, dacă cumva s-ar fi știut descoperit. E ceea ce o reținu să i le arunce în față atunci când el se întoarse seara acasă. Povestea se opri aici, dar ea o înghiți foarte greu și, puțin câte puțin, sentimentul că fusese înșelată se învenină, degeneră într-o pizmă îndârjită, cu atât mai îndârjită cu cât condițiile în care trăia nu puteau s-o facă să uite: erau într-adevăr dezastruoase: nici apă, adică nici măcar apă curentă, nici electricitate, niciun confort, niciun ban, un viitor tot atât de închis ca și aceste locuri fără orizont, niciun vecin, nimănui căruia să i se plângă, în afară de surdo-mutul ăsta, care o mai și înșelase pe deasupra, și culmea culmilor, o climă înspăimântătoare, mai ales pentru o fată din vale, aproape de la câmpie... Era mult mai rău decât la Besseges.

Era în firea lucrurilor ca infernul minier din care o scosese Taciturnul să devină prin comparație un paradis pământesc pe care ea îl împodobi cu amintiri, una mai minunată decât alta. Cât de mult regreta acum fumul, forfota muncitorească ce-i înfioraseră decorul tinereții! Aici: tăcere. Nu mai simțea nici măcar timpul trecând; în acest circ pustiu unde privirea se zdrobea de uriașele întărituri de stânca ale platoului, și peste care norii proiectau umbre reci și mișcătoare ce-o deprimeau mai mult decât orice altceva, zilele se asemănau în chip apăsător: s-ar fi zis că alunecau peste viața ei fără să aducă altă schimbare decât cea a anotimpurilor și că ea rămânea nemișcată, neputând să le încetinească fuga,

prinsă **într-o** nesfârșită agonie a orelor, în timp ce în jurul ei mișcarea lor circulară se accelera.

Se născuse Abel. Se oprea, uneori, uimită să-l vadă alergând printre ierburi; e adevărat că se născuse: abia dacă își dăduse seama. Noiembrie 1922: dureri **într-o** odaie înghețată, ajutorul unei moașe cu sâni mari și strânsă în corset, cu răsuflarea șuierătoare, care cerea cafea și fuma fără întrerupere, un cuțit de flăcări în șale făcând-o să horcăie, dispariția instantanee a durerilor și în același timp a puterilor, golite parcă deodată în bucata de carne independentă, care striga la rândul ei, câteva palme pe această păpușă bătrână, complet mototolită, opărită, urâta mai să te sperii văzând-o, și apoi desfăcându-se ca o crisalidă, găsindu-și formele, culorile naturale, miorlăiturile de înfometat; în timpul măcelului, tatăl, ținut la picioarele patului, imbecil majuscul conștient de paternitatea sa, ca paralizat brusc în fața acestei harababuri, împins cu coatele de moașa cu mâini de brutăreasă și care nu-i poate înghiți pe soți, azvârlit **într-un** colț; vinovat și bun de nimic, ușor încornorat. Abia începu să se țină pe picioare, că ciclul infernal reîncepu și mai rău, înrăutățit de spălatul nesfârșit al rufelor, de căratul tot mai des al apei, de alăptări care au istovit iute un piept slab din naștere.

Amintirile alunecau din ce în ce mai repede spre trecut, anotimpurile reveneau tot mai devreme. Când Abel avea trei luni sau trei ani, **s-ar** fi zis că timpul nu înainta de loc și numai la capătul a opt ani, așteptând un al doilea copil, și-a dat seama că acești trei ani duraseră de fapt opt. Dar în afară de spălatul rufelor, de apariția varicelor și a primelor reumatisme, ce se mai întâmplase în cursul acestor opt ani?

Nimic. În orice caz nu mare lucru „nimic care să o despăgubească de deziluziile sentimentale și de necazurile casnice, nici măcar cumpărarea acelor mici obiecte atât de folositoare când ai o suferință morală, acele lucruri pe care le mângâi cu privirea, pe care le tot aranjezi cât e ziua de lungă, mai ales în momentele grele: confortul,

fleacurile astea, reprezintă totuși ceea ce am găsit mai bun ca să luptăm în mod eficace împotriva strigătoarei lipse de sens a existenței.

Taciturnul era mereu la fel de tăcut; apa la fel de rece, climatul la fel de aspru, pământul la fel de jos, portmoneul la fel de subțire. Cumpărarea unui cuțit dintre cele mai ieftine era o întreagă poveste, se trăgăna timp de șase luni. Pe scurt, situația nu se îmbunătățise, avea chiar mai curând tendința de a se înrăutăți, ținând seama că după zece ani nu mai ai deloc aceleași motive ca în prima zi să nădăjdui ești că se va schimba ceva. Când se simțea descurajată și la capătul puterilor, se așeza în păt și nu se mai mișca de acolo timp de trei zile, spunând că are „nori în cap”.

Copilul venit târziu se născu prematur în mijlocul ghețurilor și al crivățului negru din februarie, în anul de grație 1931. Era și mai urât decât fratele său, nu cântărea decât 2, 500 kg., ceea ce nu reprezenta un volum prea mare pentru cineva care dădea impresia că aparține sexului bărbătesc. În realitate, era un roșcovan cu fața lăptoasă la care dezvoltarea părților genitale a lăsat multă vreme de dorit. Și nu numai în privința asta nu era ceva în regulă. O parte din norii pe care maică-sa îi avea în cap probabil că emigraseră în al lui: rămânea timp îndelungat cu ochii săi mari mirați pironiți în gol; poziția lui firească era cu fundul în sus și capul în jos, ca o păpușă cu plumb căreia din greșală i s-ar fi pus greutatea la cap nu la picioare. Un cap enorm, de bébé intelectual: de altfel, multă vreme s-au temut să nu fie idiot.

Ea i-a dat numele de Joseph-Samuel. Joseph, ca să continue memoria bunicului său dinspre partea mamei, alcoolicul din Bessèges, care trecuse în repaus (fusesse să-l îngroape între o ședință de nori și primele dureri, declanșate fără îndoială de emoție); Samuel, pentru că era un *parpaillot*.

Acesta din urmă va fi preferatul ei, din diferite motive, dintre care principalele trei erau: primo, cel mare fiind în mai rău portretul leit al tatălui său, nu putea să

existe, între ea și el, o afinitate adevărată: sentimentele ei maternelle inactive nu cereau deci decât să vibreze. Secundo: copiii concepuți spre treizeci de ani, sau după, încarnează ultimele focuri ale tinereții, aptitudinea de a naște fiind în acest sens dovada cea mai puțin contestabilă; această tinerețe fiind foarte relativă în momentul în care începe timpuria bătrânețe a țăranilor, copiii se nasc în general firavi, iar mamele le agravează slăbiciunea devorându-i cu un fel de tandrețe maniacă, la fel de epuizantă pentru mamă și pentru copil. Terțio: vițelul ei avea o sănătate atât de șovăitoare, încât ea recunoscuse sau crezuse că recunoaște în el prelungirea propriei sale șubrezenii; în treacăt fie zis, o șubrezenie de fier: ploaia, gerul, zăpada, vântul, iernile cumplite, verile bruște și tropicale îi impuneau eforturi zilnice care ar fi pus la pământ și un bou.

De data asta, o asistă în timpul nașterii o mătușă a răposatului său tată, descoperită și remarcată pentru spiritul său de inițiativă în ziua înmormântării, când se descurcase foarte bine. „Doar n-o să-ți cheltuiești banii cu vreo făcătoare de îngeri, îi spusese ea, cu mine n-o să scoți-nimic din pungă”. Cu tot dublul înțeles al acestor vorbe, mătușa dădea asigurări că a adus, sau că a ajutat să vină pe lume o cantitate impresionantă de copii de toate sexele, toți teferi, spunea ea, fără niciun necaz pentru mame, deși descrierea acestor nașteri amintea mai degrabă de scene de tortură sau de întâmplări din război, decât de o operație naturală: sânge pe pereți, trupuri încovoiate de dureri oribile, horcăieli groaznice, urlate provocate de folosirea forcepsului, cezariene, febre puerperale, complicații dramatice, nimic nu lipsea din tabloul acestor atrocități, în afară de ceea ce părea miraculos, deznodămintele fatale de care pe drept te puteai teme. Promise totuși că totul se va sfârși cu bine.

După câteva transfuzii de sânge și administrarea intensivă de camfor și alte stimulente de către medicul din Florac chemat în grabă, zilele lehuzei încetară să mai fie în pericol. Cu toate că doctorul sosise ridicând brațele spre

cer și plecase dând din umeri, acea periculoasă creatură își redobândi prestigiul oprind cu un leac de-al său o diaree verde pe care tot ea o provocase, după toate probabilitățile, făcându-l pe micul avorton să înghită o prea mare cantitate de lapte gol. Acesta fiind salvat și el, mătușa rămase înfiptă în casa lor o lună, înveșmântată într-un dispreț triumfător.

După ce încercase să decimeze acest cămin, sărman fără îndoială, dar liniștit, ea se strădui să-i sape temeliiile, bârfind în mod sistematic puținul care se făcea acolo, modul în care se făcea, calitățile capului familiei, înșinuind că bea în ascuns și promițând pentru viitor sărăcie, boli, tot felul de nenorociri de neînălțurat; și dacă n-o să moară între timp, fiii săi o s-o lase acolo, văduvă, în sapă de lemn, neputincioasă și va sfârși pe paie, mâncată de viermi (prezicătoarea era departe de a bănui adevărul profețiilor sale). După ce a forfecat și a prorocit pe săturate, nu mai rămăsese nimic mai de seamă în picioare în casă, nici chiar casă, abia socotită demnă de a folosi drept cocină pentru porci; bineînțeles că Taciturnul fusese desființat înainte de a fi fost făcuți praf pereții casei, pofta de distrugere a acestei femei fiind nemărginită. Ah! De ce n-a luat ea de bărbat un funcționar mărunț în loc să-și ia pe cap un pădurar, care pădurar o să rămână până la sfârșitul vieții!

Mătușa o sfătui în cele din urmă să lichideze totul – dacă cumva s-ar găsi un nebun destul de ȋicnit ca să cumpere acest cavou de familie – și să se ducă cât mai departe cu putință de ȋinutul ăsta blestemat, de munții ăștia siniștri, și, dat fiind că nu-l putea adăuga pe soțul ei în capul listei – propuse să se facă jandarm, dacă nu era prea bătrân (32 de ani) și dacă era destul de descurcăreț pentru așa ceva – sau să se angajeze grădinar în Bas-Pays, aici alături, unde oamenii duceau o viață de huzur. Îi înfățișă o existență de vis – realizabilă, dacă priveai lucrurile mai de aproape, cu condiția să moștenești o avere sau să câștigi lozul cel mare la loteria națională – dar paraziții nu se încurcă niciodată când e vorba de câteva milioane; era un fel ea oricare altul de a face să i se uite

imprudențele și de a-și plăti consumația.

După ce vărsă picătură cu picătură otrava în urechea nepoatei sale, vipera, sfârșindu-și veninul, părăsi locurile într-o bună zi, plecând să se încarce aiurea și să tulbure o altă familie.

Din nefericire, vorbele ei înveninate și aiurelile ei și mai pătimase nu intraseră în urechea unei surde. Și din nefericire, era destul de mult adevăr în ceea ce constituia rechizitoriul ei. Chircită în fundul patului și ascultând cum bate ploaia în obloane și cum zgâlțâie vântul ușile în ivăre, în vuietul adânc ce venea dinspre pădure, nevinovata începu să desfășoare firul ghemului de vise pe care mătușa cu limbă de viperă i-l lăsase la plecare. Se și vedea într-o lume cu livezi bogate, cu ogoare roditoare, cu ape curgătoare, vecini plăcuți, dulapuri și lăzi pline, că trebui numaidecât să părăsească visul ca să-și reia jugul. Norii reveniră, de astă dată, lăsând însă ca prin spărturi să străbată câteva raze de soare ce-i luminau deznădejdea: Taciturnul, căruia, într-o seară de nebunie, ea își deschisese sufletul în legătură cu acest plan (să vândă, să plece), nu se arată chiar atât de reticent precum s-ar fi putut aștepta: în spatele tăcerii sale, poate că și el se săturase să lucreze în gol, să se istovească reclădind zidurile de susținere prăbușite de topirea zăpezilor și de furtuni, să cosească pajiștile al căror povârniș abrupt îl silea să se lege cu o frânghie de un copac, ca un animal de povară, să mănânce te miri ce, ca după douăzeci de ani să fie tot atât de sărac ca și la început. Cert e că îi promise să se ocupe de treaba asta și să se învoiască cu cel care o să ofere cel mai bun preț dintre cei ce se vor prezenta. În noaptea aceea, pentru prima dată în viață, soția sa văzu cerul.

Evident, nu se prezentă nimeni, fie că odată trecută nebunia, Taciturnul își călcase promisiunile, fie că oamenii nu sunt chiar atât de nebuni pe cât arată: nu sosise încă vremea când o grămadă de pietre să atingă un preț astronomic, cu condiția să fie în mijlocul naturii. Din nou se îngroșară norii; anii trecură, copiii crescură, întăriți de

carnea ciorilor fripte și de avalanșa de corvezi care se abătea asupra lor la cea mai mică greșeală.

Dar speranța te face să trăiești. **Într-**o bună zi primirăo vizită: un orășean de origine modestă și cu gusturi rustice cutreiera regiunea și dorea să-și încheie viața aici. Căuta pustietatea, calmul, o viață austeră, și Maheux îi fu pe plac; și pusese mâna pe portofel; își dădura întâlnire la notarul din Florac, unde vânzarea a fost fixată pentru începutul lui septembrie. Era iulie 1939. A fost o vară deosebit de toridă. În fundul tuturor cafenelelor din sate, în bucătăriile pline de muște, se auzea mugind un animal ciudat prin megafoanele aparatelor de radio, pe care atmosfera încărcată de furtună le făcea să hârâie îngrozitor.

La 10 septembrie familia Reilhan sosi la Florac. Era lume multă pe peronul gării: perechi îmbrățișate, femei al căror chip șiroia de lacrimi, jandarmi gata să deschidă focul asupra eventualilor dezertori, copii care nu mai fuseseră niciodată în viață atât de fericiți; profitau de consternarea generală ca să arunce asupra mobilizaților pumni de cucută de pădure; asta o să le amintească de satul lor.

— Notarul, e o treabă pentru după război, după ce o să-l cotonogim pe Hitler, spuse Taciturnul, în momentul în care trenul se puse în mișcare.

49

Probabil că era foarte tulburat de spusese atâtea cuvinte; în ciuda acestui proiect îndrăzneț, avea o înfățișare jalnică – hainele îi atârnav, părul îi era zbârlit, barba albăstrie – acea inexplicabilă înfățișare de evadat din închisoare pe care o au cel mai adesea civilii care călătoresc trimiși la urmă sub escortă – de parcă războiul se și sfârșise.

Născut în 1922, Abel n-avea prea mult să se teamă de un război despre care toată lumea știa că se va termina în șase luni, și despre care, de altfel, părea inutil să se mai adauge că se va sfârși cu o strălucită victorie: era o speculație imprudentă. Dar cum plecarea tatălui său îi lăsa

pe cap o fermă cu toate corvezile ei, băiatul luă repede aerul întunecat și gesturile repezite ale adolescenților împovărați de răspunderi.

Un bărbat aproape împlinit, așa îl găsi Reilhan atunci când, în iunie '40, fu readus acasă de valul heteroclit al acelor făpturi prăfuite, înfometate și cu priviri rătăcite care se revărsa înapoi până pe aceste înălțimi, de parcă, acolo sus, în Nordul Franței, ceva uriaș și înspăimântător ar fi căzut din cer chiar în mijlocul unei bălți omenesti; el însuși era pe jumătate năucit de această uriașă debandadă, de coșmarul pe care îl trăise, în care se amestecau oboseala, insomnia, marșurile extenuante, drumurile zăpușitoare și trenurile mitraliate, mai mult decât de niște evenimente pe care nu le pricepea și pe care le asimila mai mult sau mai puțin catastrofelor naturale, de neînlăturat, în fața cărora n-ai decât să-ți bagi capul între umeri fără să încerci să le pricepi. Avea aerul consternat al unui biet ins care n-a înțeles prea bine ce i s-a întâmplat și care nu are posibilitatea de a înțelege; la toate întrebările cu care îl hărțuiau, dădea întotdeauna cam același răspuns, ușor nuanțat de o notă de admirație:

— O snopeală! E o snopeală de toată frumusețea!

Aceste cuvinte repetate tot mereu dând din cap păreau că arată limita extremă a posibilităților sale de pătrundere mintală, ca și, de altfel, fascinația întunecată pe care cuvântul îl exercita asupra lui, fără îndoială pentru că nu izbutea să-și ducă mai departe investigația. Dincolo de această sclipire de luciditate, mintea lui rămânea cufundată într-un abis de confuzii și de obscuritate, demn de flagelul de nedescris care se abătuse asupra Franței, îl simțea ușor scandalizat, dar doar cu puțin mai mult decât dacă ar fi asistat la eșecul echipei sale favorite de fotbal și fără să fie evident că dezastrul însuși era pus în discuție, de parcă l-ar fi scandalizat mai degrabă confuzia și obscuritatea ce domneau în jurul lui.

Părea de asemenea destul de contrariat de pierderea unui vechi cuțit pe care îl luase cu el, cărându-l mereu în buzunar, și care, spunea el închizând un ochi, sigur că nu

era pierdut pentru toată lumea.

Despre războiul însuși, despre soarta Franței, despre înaintarea fulgerătoare a armatelor germane, despre armele diabolice de care dispuneau acestea și al căror aspect ciudat și sinistru, îmbinat cu o uluitoare eficacitate, îi obseda pe cei ce avuseseră privilegiul de temut de a le vedea la lucru de aproape (toată lumea fusese impresionată de strania siluetă a „Stukas”-urilor, de aripile lor trase înapoi și de trenul de aterizaj neescamotabil care amintea obligatoriu un fel de vultur aruncându-se asupra prăzii cu ghearele desfăcute, ca și de anumite blindate care, cu tunul lor revolver ce le scurta botul, n-aveau de ce să le invidieze), despre toate acestea el n-avea o idee prea clară, și poate chiar niciun fel de idee, trezindu-se prins în învâlmășeală ca un gură-cască în mijlocul unei încăierări, incapabil să vadă mai departe de propria-i durere de picioare, de crampele din stomac – provocate de căpitanul pe care nu putea să-l înghită – de nopțile sub cerul liber, în fundul unui șanț sau în crânguri, culmea nenorocului pentru un om de la țară, care în general nu arată o înclinație deosebită pentru camping.

Astfel încât, după două-trei nopți de somn în patul său, părea să fi uitat aproape totul și, refăcut și bine dispus, pleca iar din zori la pădurile și țelinele lui, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic, de parcă le-ar fi părăsit în ajun și fără să se mai neliniștească de evenimentele ce aveau să urmeze; despre „snopeala frumoasă” care putea totuși să schimbe fața lumii, n-a mai fost niciodată vorba, decât într-o formă foarte atenuată: „povestea aia”, termen pe care-l rostea dând din umeri, rămășiță a unei vagi indignări.

Câteva zile suflă peste ținut vântul acela barbar și nou stârnit în urma lor de marile dezastre. Fiecare tren special care sosea, fiecare șir de camioane supraîncărcate sau de mașini care se bălăngăneau aducea în tăcerea acestor văi adânci un ecou stins al exodului; convoaiele de refugiați adunau lumea la marginea drumurilor, ca altă dată trecerea turului Franței: era un fel de chermesă de

zile mari, al cărei eventual punct de atracție ar fi fost sfârșitul lumii - sau cel puțin cel al *unei* lumi.

Pe toate drumeagurile înguste și cu pante abrupte ce brăzdau coastele muntelui, se vedeau coborând în amurg familii întregi, care se așezau pe taluzuri ca să culeagă vești mai proaspete și să comenteze situația cu vorbe istețe; circulau zvonurile cele mai fantastice, trezind spaime străvechi amestecând minunile cu faptele prezentului; agitați ca niște purici de toată această forfotă, copiii continuau să se zbenguie după bunul lor plac, ducând propriul lor război pe sub tufișuri, cercetași neobosiți hărțuind un dușman nevăzut. Târziu în noapte se auzeau scrâșnind pietrele drumurilor și, ridicându-se deasupra șopotului torenților, zgomotul mai limpede al discuțiilor răsună în văzduhul liniștit, atunci când oamenii se întorceau pe la casele lor, după ce se mai demoliseră și când erau siguri că noaptea își terminase surprizele.

Pentru Reilhani războiul trăsesse clopotele de înmormântare ale viselor frumoase. Cumpărătorul providențial, dezgustat fără îndoială de planul său, într-un moment de luciditate, nemişcându-se de viață, afacerea fusese clasată în așteptarea unor zile mai bune: „Adio vite, porci și pușori...”

Paradoxal, anii de ocupație, deși întunecați, le marcașera monotonia existenței cu un răgaz oarecum magic, în măsura în care acești ani schimbau ordinea obișnuită a preocupărilor lor. La urma urmelor, nu păstrau din această epocă tulbure o amintire chiar atât de neplăcută: cu complicitatea evenimentelor, redobândiseră fără voie acea mentalitate copilărească ce descoperă în nenorocirea vremurilor rezolvarea miraculoasă a neliniștilor, a contrarietăților și, în special, acea nesiguranță a zilei de mâine, datorită căreia se îndepărtează, pentru un moment, fantoma rigorii și a sancțiunilor irevocabile: atmosfera vremii avea miros de pământ ars și vorbea de școli care se închid, de suspendarea activității instituțiilor. De când cea mai mare parte a oamenilor se aflau în aceeași situație, necazurile

personale erau mai ușor lăsate între paranteze.

Ai fi putut crede chiar că de-a lungul acestor lande neînsuflețite peste care apăsa toropeala secolelor, unde nu se petrecea niciodată nimic care să-ți dea chef de viață, începea acum o așteptare misterioasă, ca și cum s-ar fi apropiat vremea semnelor și a *Revelației*. Fără voie, așteptai ca deasupra acestor creste pustii și bântuite numai de vânt, să se producă nu știu ce fenomen surprinzător al naturii capabil să răstoarne cursul normal al lucrurilor; era o teamă vagă, nedefinită, ce nu avea decât un raport îndepărtat cu încercările reale prin care treceam cu toții, sau cu pericolele care amenințau întreaga lume. Înlănțuirea servituților era din această cauză considerabil ușurată: ce făceai astăzi, nu erai sigur că poți face și mâine și, în ceea ce privește viitorul, ajungeai să nu-l mai privești dintr-un punct de vedere personal, ci ca pe un foarte posibil apocalips care privea ansamblul populației, de-a valma, și care te elibera în parte de propriile griji: la ce bun să te neliniștești pentru tine când totul merge anapoda în lume? Cum să vorbești de viitor când întreg pământul este trecut prin foc și sabie?

Până la Eliberare oamenii au trăit din acest capital de nesiguranță. Haut-Pays se afla în situația unei fortărețe cruțată de lupte, dar într-o continuă veghe și într-o alarmă neîntreruptă. Totuși, printr-un fel de compensare sau de schimbare bruscă a sortii, această provincie nenorocită, retrasă ca un acoperiș deasupra Franței și neluată în seamă în epoci de prosperitate, a simțit mai puțin urmările războiului și ale înfrângerii decât regiunile mai bogate și mai favorizate în vremuri obișnuite. Izolarea, sărăcia sa, neînsemnatul interes strategic pe care îl prezenta, toate acestea fără a o cruța de brutalitățile ocupantului - care vedea în acest pustiu de păduri, cocoțat acolo sus, o fortăreață visată de terorism -, contribuiseră totuși să-i apere integritatea: din moment ce aveau obiceiul să trăiască și să se hrănească în circuit închis, deci să se mulțumească cu puțin, oamenii de aici nu erau mai loviți de restricții decât fuseseră răsfățați, odinioară,

de abundență. Era revanșa slabului asupra celui gras, a săracului asupra celui ce-o ducea bine, a cumpătatului care rezistă la bolile bunului trai, asupra nesățiosului, pe care acestea îl doboară. Fusesse de ajuns ca totul să lipsească pretutindeni pentru ca puținul pe care îl aveau aici să dobândească deodată o valoare de neprețuit.

Începând din momentul când nemții invadaseră zona din sud, Haut-Pays se organizase ca o tabără întărită înapoia falezelor și a culmilor împădurite, vuind întruna de oaspeți clandestini și de un du-te-vino nocturn. Schimburi mărunte se efectuau între grupurile de familii, un troc secular de materiale pentru lucru și de provizii, ce echilibra economia fiecăruia și făcea ca acești singuratici să se apropie unii de alții. De la gospodăriile izolate la cătune, de la ferme la stâne, mărfurile erau cărate în spinare de către bărbați iar veștile umblau din gură în gură, ca în timpul dragonadelor sau al marilor năvăliri.

Adesea, în lungile seri de iarnă, când ninsoarea bloca, toate căile de acces spre platou, se adunau unii la alții ca să discute împreună problemele, să rezolve afacerile în curs, să tragă concluzii asupra situației generale la lumina vetrei. Aceste mici adunări, identice cu cele ținute de strămoși în vremea războaielor religioase, aveau loc cel mai adesea la un anume Marius Despuech, la Mazelde-Mort, centru nevralgic de unde porneau principalele drumuri care duceau la fermele singuratice. Acolo, ghemuiți în jurul focului în timp ce furtuna mătura înălțimile pustii, zguduind ușile și ferestrele, beau vin de „Clinton”, un vin aspru și negru ca cerneala, și mâncau castane coapte jucând cărți și ascultându-l pe bătrân cum povestea întâmplări cu cămășarii. Tinerii curățau puștile vechi cu piston descoperite în vreun pod; se și vedeau luând parte la eventuale ambuscade. Îngrămădiți într-un colț al vetrei, copiii îi priveau, holbând ochi de pisică și ținându-și răsuflarea. Cât despre bătrâni, clătinau fără încetare din cap și nimeni nu știa prea bine dacă această mișcare arăta o aprobare oarecare, sau dacă era pur și simplu o urmare a senilității.

Într-o seară din martie 1943, pe când negura iernii începea să se mai lumineze și când pe versantul dinspre nord al văilor adânci se îngălbeneau plăci vechi de zăpadă lustruită și încrustată cu frunze, ușa se deschise brusc și în prag apăru un bătrân cioban din Saint-Julien, transpirând și gâfâind:

— Nemții! Au sosit! Vin!

Era gata să se înăbușe: au trebuit să-l pună să stea jos și să-i dea de băut. El explică în sfârșit că la începutul după-amiezii bâzâitul unui tăun mare a făcut deodată să tremure geamurile și să alerge toată lumea la ferestre; și de la podul din Saint-Julien, văzuseră coborând dinspre pasul de la Jalereste pe drumul spre Cassagnas – drumul câmpiilor, cel pe care veniseră barbarii, soldații regelui, dintotdeauna drumul necazurilor – o omidă lungă, verzuie, întinsă pe mai multe curbe; umplea întreaga vale cu un zgomot groaznic de fierărie strivită: era un convoi de camioane înșesate de soldați, încadrat de câteva automitraliere care făceau toată hărmălaia asta. Ce naiba căutau pe aici „doriforii” ăștia?

Ei bine, așteptaseră topirea zăpezii ca să cerceteze metodic regiunea, să curețe câteva cătune la întâmplare, să dea foc la vreo șase stâne ce aveau renumele de a sluji drept bârlog celor din rezistență și să-i îmbarce *manu militari* pe recalcitranții buni pentru S.T.O. (Serviciile de muncă obligatorie), care, pe aici, furnizaseră mai mulți partizani maquis-ului decât muncitori Germaniei. Tinerii ce-și lustruiseră pușca – cei din contingentul patruzeci, patruzeci și unu și patruzeci și doi – luară de îndată drumul codrului: potecile, ascunzătorile, vizuinile lui nu mai aveau taine pentru ei. Pentru acești pădureni pe care tăiatul lemnului îi făcea să petreacă mai multe luni pe an în cabane forestiere, nu a fost o schimbare prea mare; **s**-au reîntâlnit în grupuri pe înălțimile cele mai abrupte, în fundul văgăunilor celor mai puțin accesibile ale masivului, și dacă nu **s**-ar fi găsit, de vreo două sau trei ori, câteva lepre care să-i trădeze, semnalându-le mișcările și punctele de întâlnire, **n**-ar fi păstrat decât amintiri

frumoase din această aventură care, pentru câțiva dintre ei, **s**-a sfârșit la capătul ștreangului sau în camerele de gazare.

De cum începură să primească ordine și să-și pregătească boccelele, Abel se făcu că nu aude: el voia bucuros să intre în maquis, dar prefera să fie singur; faptul de a sta laolaltă cu alții, de a fi obligat să trăiască în grup nu-i plăcea deloc. Era un singuratic și înțelegea să rămână la fel, chiar și în maquis.

Șefii rețelei dădură din umeri: să-l ia naiba, n-avea decât să se ducă unde poștește! De pe vremea șantierelor de tineri, știau cu cine au de-a face: cu un urs, care probabil că abia vorbea franțuzește. În baracamentele din Villemagne, unde Abel Reilhan, constrâns și silit, petrecuse câteva luni, nimeni n-avusese chef să aibă relații cu acest sălbatic, părând chiar puțin înapoiat mintal, dar puternic ca un taur, ba chiar ca doi tauri și care nu dădea ghes nici unuia dintre tovarășii lui să-i joace vreo festă. Râvna ascunsă pe care o bănuiai la el îl hărăzea din capul locului și în mod automat la corvezile în aer liber cele mai grele: curățatul zăpezii, doborâtul arborilor pentru sprijinirea pereților de mină, smulgerea buturugilor, săpatul tranșeelor care nu serveau la nimic, dar la care îl puneau să sape ca să dea în ceva și să-și cheltuiască forțele: era bucuria lui supremă. Stătea întotdeauna singur, în colțul său; nu scotea niciodată niciun cuvânt; nu se amesteca cu ceilalți, rămânea în tabără atunci când aceștia plecau să dea câte o raită ca să golească cârciumile din împrejurimi și se ocupa în timpul veghilor cu ciudate îndeletniciri gospodărești sau cu reparatul încălțăminte; în ciuda promiscuității din tabără, obiceiurile lui rămăseseră cele ale unui pădurean din ținuturile înalte pe care valea nu-l cheamă și nici nu-l reține; până și în felul său de a mânca, stând pe o buturugă departe de ceilalți, drămuindu-și gesturile ca ciobanii care își împart pâinea și singurătatea cu câinii, în felul de a se culca și de a se scula primul, de a se înfășura într-o pătură fără să se dezbrace, așa ca sub cerul liber, ca să doarmă cu nasul la perete, indiferent la

mișcarea celor din cameră, sau la glumele pe care le-ar fi putut provoca, îl simțeai despărțit, protejat de cei din jur prin forța unei inerții animale, primitive, imperturbabile, izvorând parcă din înseși originile vieții.

Deci singur și pe cont propriu plecă în maquis, singur, sau aproape, a trăit acolo sus mai mult de un an, în cabana pierdută pe întinderea platoului, la jumătatea drumului dintre Tardotrmèche și Balazuegues.

Era o clădire veche eșuată ca o corabie de piatră în vârful unei creste de unde se întindea cât vedeai cu ochii, spre apus și spre munții Aubrac, imensa hulă a platourilor calcaroase. Refugiul era sigur, căci de pe pragul de pământ bătătorit al stânei, vântos și neted, curățit până la os de turmele cărora le sluja câteodată de popas, ținutul se descoperea în întregime, gol și ușor de cuprins cu privirea în toate direcțiile; și în caz de primejdie, exista, deschis perpendicular, nu departe de acolo, în cornișa platoului, un fel de coș care răspundea în plin tufăriș la vreo douăzeci de metri mai jos și prin care putea întotdeauna să o șteargă.

O traistă cu castane și apa dintr-un bazin îi ajungeau pentru masă; dormea în paie, părea insensibil la intemperii, la cumplita căldură care incendie acest pustiu în timpul a două groaznice luni de vară, la cețuri și la ploile scârboase de toamnă, la frigul care le luă locul, la nopțile înghețate, la vânturile ce măturau această stepă înaltă și ciuruiau cu șfichiuri de aer zidurile de piatră uscată, pe care nu le lega niciun mortar; mai era în sfârșit și singurătatea aceea barbară, cu care el părea că face casă bună, când și pe unii mai tari i-ar fi descurajat fără îndoială o vecinătate atât de aspră; el, din contră, se acomodase atât de bine cu ea încât nu era văzut coborând la Maheux decât în ultimul moment, când nu mai avea nimic să mănânce – zbârlit, bărbos, mirosind a usuc, a fin vechi și a piei, de o murdărie înspăimântătoare, aidoma unui lup pe care foamea îl gonește din bârlog.

În timpul muncilor agricole grele, coborî totuși să-i ajute pe ai săi să înainteze cu secerișul și să curețe

rariștile, venind la ei din zori, fără niciun risc: aceste pământuri înalte, clădite în terase deasupra pădurilor, aveau o poziție ideală pentru a supraveghea valea circulară și intrarea ei, ca și văgăunile din vecinătate. Dar se întorcea la refugiul său odată cu venirea serii – epavă prinsă în ancoră la suprafața lăptoasă a cețurilor, oprită în larg în nopțile cu lună – pe fiecare zi mai îmbătat de această liniște, de această singurătate pură cărora le prinsese gustul și care făceau ca animalele din pădure să-i fie mai familiare decât semenii săi; citea în fiecare dimineață în jurul stânei semnele pe care ele le înscriseră gingaș pe chiciură.

Către sfârșit, adevărat Robinson al acestor mari spații, încercase totuși să-și îmbunătățească adăpostul, ca și cum, datorită evenimentelor, înrădăcinării unei stări de război nesigure și nesfârșite, această viață fără legături, dăruită libertății, orizonturilor întinse și cerurilor mișcătoare nu avea să se mai termine.

Începu să refacă cuptorul străvechi săpat în grosimea zidului lângă vatră și a cărui boltă se prăbușise în parte; după ce-l repară, putu să-și coacă în el turte de secară, pe care le umplea câteodată cu vreun sturz prins printr-un sistem de pietre plate și de nuiele⁷, așezate sub fiecă tufă de ienupăr sau de merișor de prin împrejurimi. Curăți bazinul, înfundă crăpăturile ce-i zeciuiau rezerva de apă; înlocui plăcile de șist sparte ale acoperișului, înstelat până atunci de frânturi de cer; întocmi din trunchiuri de fag verde aduse din șantier o masă și scăunașe ca cele de muls, un pat din frânghii împletite și cu ramă de lemn peste care azvârli un strat mare de fân; și chiar, culmea luxului, mătură pe jos cu o ramură de grozămă, pământul acela negru și sfărâmieios din care se ridica la fiecare pas un miros veșted și stătut de bălegar de oaie. Apoi, în vatra propriu-zisă, o oală de tuci crăpată umplu camera, zi și noapte, cu murmurul ei liniștit, readucând în casă zeii penai pe care vântul și dezolarea ruinelor îi alungaseră.

⁷ Un fel de laț de prins păsări (N.A.).

Dar iată că **într-o** dimineată, cam pe la mijlocul lui august 1944, în timp ce era ocupat să înalțe pereții țarcului pentru oi, neted ca o arie de îmblătit, de unde privirea se avânta până la marginile platoului, zări siluetele a doi bărbați care veneau spre el gesticulând: era Marius Despuech, însoțit de Taciturn, care mergea în spatele lui, cuprins de o însuflețire stângace, în urma unei vești aparent importante, dat fiind că îi lăsa vecinului său întâietatea. Și ce veste! într-adevăr trebuia să ai limbuția lui Despuech ca să o duci caldă încă din fermă în fermă, din zori, la cei ce nu aveau nici electricitate, nici radio: Aliații debarcaseră în Provența! Ce lovitură pe la spate dată lui Hitler! Chiar că era lovitura de grație... Cel de-al treilea Reich trosnea din toate încheieturile. deodată... Stirpea spurcată bătea în retragere, ca șobolanii orbiți de lumina soarelui. În orice caz, totul avea să intre curând în normal, și de pe acum, pe aici, nu mai aveau probabil de ce să se teamă.

Deși scund de statură, Despuech îl prinsese de umeri și scanda fiecare cuvânt zgâlțâ**indu-l**:

— Nu mai avem de ce ne teme, auzi, băiete, îți spun că nu mai avem de ce ne teme! îți închipui doar că au alte treburi de făcut decât să mai zăbovească pe aici... Și decât să se lase împușcați ca niște iepuri! Acuși să vedeți ce mai dezastru... Și, taică-tu, acolo jos, în groapa lui care nu știe nimic! Hai, vino, poți să-ți lași baraca. **S-a** sfârșit acum cu viața de mistreț.

Reilhan, din locul său, clătina din cap, incapabil, bineînțeles, să adauge un singur cuvânt la ceea ce se spunea în fața lui. Despuech, privind coliba sărăcăcios cârpăcita, cu fereastra înfundată cu scânduri smulse de prin ierburile scunde și pe jumătate putrezite, legăturile de vreascuri îngrămădite până la acoperiș, de-o parte și de alta a ușii, și pe care Abel trebuise să le aducă în spate Dumnezeu știe de unde, ciotul ros al coșului din care ieșea un fir de fum, repeta printre dinți, ca și cum și-ar fi vorbit lui însuși: „S-a sfârșit, acum, cu viața asta de fiară sălbatică...”

Abel, nedând drumul pietrei pe care o strânga în mâini, îl privea cu un aer nătâng. Deodată își umflă gâtul:

— Că mult îmi mai pasă mie de asta, le strigă el.

Și în fața celor doi bărbați împietriți, își relua lucrul cu o violență plină de înverșunare.

e cum se sfârșise războiul, după ce Eliberarea i-a

adus acasă pe refugiații din 1940 și când maquisarzii **s-au** înapoiat la căminele lor, Haut-Pays și-a regăsit fizionomia sa Obişnuită: un pământ lăsat pradă singurătății pădurilor și landelor sale și hărăzit să nu mai fie în curând pe hărțile geografice decât o pată mare alburie, nepopulată.

Între Saint-Julien și Maheux, **într-**una din acele văgăuni pierdute între munți, dar unde se ghemuia puțină viață încă de secole, un grup de trei ferme, cu obloanele trase, cu toate focurile stinse, se cufundă în liniște, la începutul toamnei lui 1947. Nevasta Taciturnului, care își petrecea după-amiezile pe sub castani, căutând ciuperci, scotocind printre ferigi și castane cu coaja plesnită, se îndreptase spre acest loc din întâmplare. În lumina calduță și nemișcată, în care se mai simțea încă un rest de vară, clădirile închise, curtea în care ruginea o grapă, funebră și încovoiată, potecile năpădite de ierburile înalte de septembrie, îi amintiră deodată micuța grădină muncitorească din satul ei natal de mineri, pe care toamna o umplea cu smochine putrede, printre aceleași graminee înalte care anunță implacabil sfârșitul vacanțelor și începutul bătrâneții. Îi păru că o jumătate de secol de viață dispăruse **într-o** clipită, în timp ce ea se lăsase furată de himere și de preocupări neînsemnate. Astfel, în timp ce ea se învârtea în jurul cuptorului, alte vieți se desfăcuseră și se refăcuseră în alte locuri, alte destine se împliniseră. Văzuse, nu de multă vreme, copii jucându-se în această curte; acum ei erau probabil bărbați și femei, și aveau și ei copii care se înveseleau departe de aici. Ea se lăsase ținută de treburi mărunte, de obiceiuri pe care lipsurile și izolarea le transformaseră în manii, până **într-**atât încât nu mai putea să-și închipuie alt univers decât acesta; când

vânturile hoinare minau de-a lungul cerului norii veniți din alte zări, și când, culcând cu pași mari iarba strălucitoare pe cealaltă parte a taluzurilor o invitau la drumeție, ea nu încerca decât un gol melancolic, o desprindere fără țel și fără leac, ca și cum, de cealaltă parte a acestor ziduri pline de mușchi nu mai era nimic. De la o vreme încoace, prezența oricărei persoane străine o făcea să încerce un sentiment de rușine, și gândul de a-i revedea pe ai săi (nu mai dădeau niciun semn de viață) nu-i mai făcea nici măcar plăcere. De altfel, supusă întru totul acestei rătăcirii pe loc, ca o capră ținută din scurt în pajiste, cobora la Saintlulien cât mai rar cu putință, preferând să lase în seama unei amabilități de circumstanță, o vecină sau un muncitor agricol, grija pentru puținele cumpărături pe care le avea de făcut; nu se mai ducea nici măcar la micile adunări parohiale ținute de pastorul din Florac cu regularitate. Preocupându-se prea mult de micile ei griji, orizontul său sensibil se redusese în așa măsură, încât sfârșise prin a uita marile realități brutale ce se dezvăluie brusc într-o zi și distrug într-o clipă viețile în care nu s-a petrecut nimic și în care nu se va petrece niciodată nimic.

În seara aceea, se întoarce acasă cu sufletul zdrobit și, cu un nod în gât, făcu gesturile pe care le făcea în toate serile și în al căror șir viața i se fărâmițase încetul cu încetul. Se înnopta; când supa era gata și masa pusă, trăgea un scaun lângă fereastră cu geamuri negre și lucitoare și se instala sub nimbul cald al lămpii, împletind la jerseu, până ce agitația câinelui, afară, îi vestea sosirea celor trei bărbați. Atunci își strângea lucrul în fundul unui sertar; aprindea iar focul zgârcit cu un pumn de vreascuri, scotea din dulap pâinea începută în săptămâna aceea, și le arunca o privire rapidă când intrau pe ușă aducând în hainele lor mirosul persistent și acru de fag ars.

J

Joseph Reilhan se lăsă purtat de diferitele complicații provocate de accidentul său, în nesfârșita convalescență care îi urmă, fără să opună nici cea mai mică rezistență.

Piciorul schilodit îi îngădui să petreacă iarna în pat, în mare răsfăț, să dormiteze și să viseze cu ochii deschiși în liniște, cu capul în norii la care îl predestinase dubla conjunctură a ascendenței sale materne și a semnelui astrologie pe care se pare că i-l dăruise în mod deliberat: el și cu maică-sa erau născuți sub seninul Vărsătorului: semn prin excelență al ființelor schimbătoare, lunatece, roase pentru tot restul vieții de regretul de a fi pierdut starea de euforie intrauterină.

În seara în care se întâmplase accidentul, Abel îl adusese în spate, pe jumătate fără simțiri și cu fața însângerată; avea arcada spartă, un dinte rupt – nu și-a dat seama de asta decât după trei sau patru zile, când găsi o bucată de smalt pe fundul farfuriei – și o tăietură destul de urâta deasupra gurii, a cărei cicatrice îi întipări pe buze un aer de permanent dezgust: chiar când era mulțumit, s-ar fi spus că-i vine să vomite.

Văzându-l în starea asta – îi tremurau mâinile și picioarele și bolborosea cuvinte fără șir – maică-sa scoase câteva țipete, își frământa mâinile și se lovi cu fruntea de marginea vetrei.

— Oh! Podul ăsta! Podul ăsta! Știam eu bine că până la urmă o să ne lovească o nenorocire! Casa asta-i blestemată, repeta ea întruna îndreptându-se spre un dulap în care începu să scotocească cu înfrigurare.

Rostind ultimele cuvinte (una dintre principalele trăsături ale acestui caracter astrologie este și aceea de a se autoexalta la necaz, printr-un fel de homeopatie instinctivă), vocea îi scăzuse cu mai multe tonuri și căpătase un registru mai grav, plin de resentimente și de subînțelesuri și în care plana amenințarea „picăturii care face să se reverse paharul”. Cei doi bărbați, lovind cu piciorul în marginea de jos a vetrei ca să-și dezlipească talpa de zăpada prinsă de încălțări, suflau greu și nu spuneau nimic, de parcă s-ar fi simțit vinovați. În sfârșit, după ce făcu mult zgomot în dulap, ea scoase de acolo o sticlă cu apă sedativă, împinse lângă jăratec un lighean cu apă, se foi prin cameră, refăcând gesturile sale obișnuite

de gospodină cu iuțeala mecanică a unui automat.

În acest timp, luându-și un aer solemn potrivit cu împrejurările, Reilhan examinează rănilor, supuse piciorul rănit la niște operații misterioase, care avură ca efect să-i smulgă câteva urlete tânărului și să-i confirme călăului său certitudinea că „delicatul” va fi pe picioare a doua zi dimineată.

A doua zi dimineată, „delicatul”, căruia se mulțumiseră să-i pună comprese cu apă sărată, aiura, avea febră mare și piciorul paralizat; vinețiu, lucios, ca plutind în puroi, genunchiul își dublase volumul. Rușinați, cei doi bărbați stăteau la picioarele patului, în timp ce mama, la căpătâi, îi tampona fruntea băiatului cu o batistă îmbibată cu apă de plumb; imagini de o cumplită precizie îi treceau prin fața ochilor ori de câte ori îi închidea: Joseph-Samuel Reilhan, 1931 - 1948. Pastorul din Florae. Glasul pe care aerul îl face să tremure. Tăcerea întretăiată de hohote și de huruituri înfundate etc... Redeschidea imediat ochii și se arunca peste trupul fiului ei scuturându-l ca să vadă dacă mai respiră.

Respira, cum se respiră cu o febră de 40 de grade, cu o comoție cerebrală și o infecție în toată regula și care era pe cale să se extindă. Dar, cu ceea ce se petrecea afară de la orele cinci dimineată, erau multe șanse - dacă putem spune așa - ea imaginile dramatice care îi treceau prin fața ochilor unicei persoane din casă oricum ceva mai clarvăzătoare să devină o tristă realitate: era cea mai cumplită viforniță din câte se văzuseră în ultima sută de ani.

Abel încercase să traverseze curtea ca să aducă lemne; revenise de-a bușilea, complet năucit de uriașa palmă pe care o primise: forța lui nemaipomenită abia îl scăpase să nu zboare ca un simplu cearșaf. Joseph era acum în mâinile lui Dumnezeu; începură să spună câteva versete din Biblie: treaba pornise pe calea cea bună.

G

facială, de o violență nemaipomenită, furtuna scutură Haut-Pays timp de trei zile; trei zile de care cei de pe aici

își vor aminti multă vreme. E adevărat că un cutremur de pământ n-ar fi pricinuit în niciun caz mai multe stricăciuni. Ai fi crezut că totul va fi distrus sau spulberat: erau fără de număr arborii dezrădăcinați sau acoperișurile distruse; castani seculari plesnind deodată de la rădăcină, smulși ca de o mină uriașă – această subrezenie neobișnuită avea ceva demential, respingător – brădeturi zburlete, culcate la pământ de furtună ca un lan de grâu, șoproane prăbușite sub învelișurile lor de șisturi de către explozia vântului ce făcea să se grămădească animalele înnebunite în colțurile stânei, acoperișuri răvășite, din care zburau roiuri de ardezii devenite ușoare ca fulgii, orgi de gheață prăvălindu-se de-a lungul zidurilor dimpreună cu pachete de zăpadă ce zguduiau pământul, coșuri decapitate de vârfurile lor din șisturi, legături de fag încă verde care săreau și se rostogoleau de-a valma din vârful stivelor, tot atât de sprintene ca și tufișurile învârtindu-se în pustiu: totul părea în mod ciudat golit de greutate în vântul care ar fi atins, după aprecierile oficiale, aproape două sute de kilometri la oră.

Nu era deci vorba să scoți nasul afară, nici măcar să întredeschizi o ușă sau o fereastră, de teama de a nu le vedea smulse din țâțâni. Împotriva acestui suflu fluid și iute, de o consistență aproape lichidă, care ardea totul și făcea casabil ca de cristal frunzișul persistent ce se auzea zornăind în ramuri (tuia, stejarii verzi, ienupărul, merișorul, ilicele, pinii din Alep, molizii, cedrii, copaci din regiunile meridionale, tremurau sub egretele lor de gheață ca niște lampadare venețiene), trebuiră să se baricadeze, să înfunde cu jurnal găurile cheilor și chiar și cele mai mici crăpături, pe care le trădau pe podea, acolo unde nu te-ai fi gândit niciodată că există, dâre de praf alburiu: această ninsoare ca pulberea, fugărită la orizontală, se strecura pretutindeni, ca nisipul. Chiar ca să se culce, nu îndrăzneau să pătrundă în acele odăi de munte în care se adună până și în vreme normală un frig ca de mormânt: odăile deveniseră adevărate ghețării. Se ghemuiau ziua și noaptea fără să se miște în jurul focurilor neputincioase;

flăcările spre care își întindea mâinile păreau pur și simplu de decor. Numai cât duceai la gură o lingură cu un lichid aburind, oricare ar fi fost el, și era, ca să spunem așa, înghețat; vinul făcu imediat să crape sticlele; îl spărgeau cu ciocanul. Pâinea era tăiată cu fierăstrăul. Lemnele începură să lipsească, dar, la fel ca acele corăbii în naufragiu care își ard bordajul, preferau să sfarme câteva Scaune și să spargă mobile vechi mai curând decât să se ducă până la stive, pe care le blestemau că sunt acolo, afară, complet acoperite de zăpadă și oricum inaccesibile: acest groaznic vuiet care făcea să trosnească lemnăria și să valseze șisturile acoperișurilor, târând cu el avalanșe de moloz și de funingine pe găurile coșurilor, dădea uneori asemenea lovituri de berbec în ziduri că își trăgeau capul între umeri așteptându-se la ceva și mai rău; acel și mai rău, orice s-ar fi întâmplat, ar fi fost să iasă afară. Era mai bine să-și sacrifice câteva mobile decât viața.

Scurtele acalmii în timpul cărora ar fi putut să îndrăznească să se aventureze spre blestematele de stive – și chiar până la staule, care în general se găseau destul de departe de locuințe, și în care oile probabil că erau pe cale să se urce unele peste altele -, aceste scurte acalmii, departe de a-i liniști, păreau din contră că adună noi violențe, că pregătesc groaznice prăbușiri. Căderile vântului, prea brutale ca să preceadă un calm definitiv, erau ca niște zguduituri, ca niște găuri în furtună, când aceasta își regăsea furia pe un fond îndepărtat de vaiere ce făcea tăcerea și mai înfricoșătoare. În acele momente se auzea mereu ceva prăbușindu-se pe undeva; aceste gloanțe pierdute ale cataclismului erau în același timp sinistre și ridicele, mici zgomote dezagreabile de lucruri sparte care precedau asaltul fatal și care îi făceau pe toți să tresară. Stăteau acolo, chirciți sub o pătură, cu copiii și cu câinii la un loc, privind grinzile tavanului, în așteptarea catastrofei finale.

Prinzând puteri din această atmosferă dramatică, bătrânii se străduiau să-i reconforteze pe cei de față,

demonstrându-le, cu Biblia în mina și cu alte dovezi în sprijin, că toate astea nu erau decât fleacuri, floare la ureche față de ceea ce avea să vină; băteau pe Carte cu palma; totul era scris acolo înăuntru, negru pe alb, la fel de limpede ca bună ziua. Distracția **s-a** terminat; acum aveau să vadă ceea ce era de văzut. Anunțară calamități îngrozitoare: nori de foc, fluvii de lavă, munți schimbându-și lăcașul, continente înghițite pe de-a întregul de oceane, totul **terminându-se** magnific, tot după cum spunea Scriptura, printr-o apoteoză de comete și de fulgere cerești, care vor pune capăt vremurilor. Cei care din nenorocire ar fi supraviețuit acestor nemaipomenite

5 - Uliul din Maheux - c. 1/804

flagele, se vor prăbuși pe loc în cenușă. Se mai întâmpla ca unii să anticipeze aceste seducătoare perspective și să moară pur și simplu ca să dea fără îndoială mai mare greutate profetiilor lor: se făcu astfel că la Mazel-deMort sărmana Alice Despuech fu găsită țeapănă în mijlocul caprelor sale care îi și rodeau fustele și că trebuiră să o urce **într-un** pod neputând **s-o** îngroape. De altfel, aproape peste tot în sudul Franței, acest frig boreal îi omorî pe bătrâni ca pe niște muște, mai ales spre câmpie, unde oamenii nu sunt deloc obișnuiți să se măsoare cu temperaturi atât de joase. (înspre Montpellier, Nîmes, la Camargue, transformată **într-un** fel de stepă din Asia Centrală, **s-au** înregistrat temperaturi sub douăzeci și ceva de grade, care au pârlolit măslinii în livezi, în ciuda rezistenței aproape minerale a acestor copaci.)

În dimineața celei de a treia zile - e un fel de a spune -, atunci când furtuna părea că se potolește, locuitorii fermelor pierdute în largul platoului avură surpriza să constate tocmai că ziua nu mai venea. Cu toată ora târzie, nu se vedea nici cea mai mică lumină prin crăpăturile obloanelor; era întuneric ca **într-o** peșteră: venise poate sfârșitul lumii. Și băgară de seamă că toate coșurile începuseră să dea fumul înapoi atunci când încercaseră să ațâțe focul, și a fost nevoie de mult timp și de numeroase lovituri de lopată ca să degajeze ieșirile clădirilor

îngropate până la vârful acoperişului sub troiene uriaşe.

Primii care au reuşit să-şi croiască un drum în afară socotiră că unele din aceste troiene trebuie să fi atins zece sau doisprezece metri grosime, mai ales pe flancurile sau colinele dinspre nord. Nu se mai văzuse aşa ceva de zeci şi zeci de ani; oamenii se poticneau de izolatorii stâlpilor electrici; mergeau pe acoperişuri fără să ştie. Văzute de sus, de pe o înălţime, cătunele şi grupurile de ferme erau aidoma acelor sate părăsite în pustiu şi pe care dunele de nisip le-au* acoperit până la caturile de sus. Cel mai mic obstacol care nu era în întregime acoperit devenise un pretext pentru formarea unor concreţiuni ascuţite, una mai fantastică decât alta, sfidând atât formele imaginabile chiar cele mai nemaipomenite, cât şi legile gravitaţiei: se întindeau paralel pe pământ în urma uraganului, prezent încă pe aceste cornişe brăzdate de crăpături, în stalactitele pe care înclinând capul aveai impresia că le priveşti în unghi drept, în dantelăria migăloasă, în egretele fragile care dădeau o linie aerodinamică marginilor acoperişurilor, unghiului ascuţit al zidurilor, copacilor muişti în cristal până la vârful ramurilor, stâlpilor încă în picioare, firelor electrice care rezistaseră greutateii tecilor de gheaţă şi marilor stânci singuratice, ce purtau acum creste ca nişte spinări de diplodocus. Toate aceste forme pe care vântul le ascuţise şi le erodase în aceeaşi direcţie dădeau o curioasă senzaţie de viteză pietrificată.

Cât vedeai cu ochii, în toate direcţiile, şi până la înălţimile cele mai îndepărtate din sud, care rămân în mod obişnuit în afara iernii, totul era acoperit de zăpadă, nivelat astfel încât până şi văile păreau complet umplute – un ţinut pe care cu greu îl recunoşteai în această vălurire de pustiiuri, ale cărui puncte de reper fuseseră şterse în cea mai mare parte: chiar morenele negre ale pădurilor de brazi dispăruseră sub învelişul lor moltonat. În faţa acestor singurătăţi îngheţate pe unde călătorea un crivăţ ascuţit, şi unde nu izbuteai să-ţi închipui că va mai veni vreodată vara, nu te-ai fi putut crede la mai puţin de o sută de kilometri în linie dreaptă de Mediterana, ci la marginea

pământurilor locuibile, **într**-una dintre acele regiuni pustii unde nu cresc decât licheni și care sunt de-a lungul întregului an patria ghețurilor și a vântului.

Chiar deasupra orizontului apărea, înecat **într**-un cer livid, un nimb palid, funebru, foarte ușor argintat: era tot ce mai rămăsese din soare, ca și cum, în timpul acestor trei zile groaznice, pământul se îndepărtase de el.

Crivățul coroziv ardea chipul, învinețea obrajii, pătrundea până în măduva oaselor; la douăzeci și cinci de grade sub zero, câte erau atunci, lucrul la lopată nu reușea nici măcar să te încălzească; hainele cele mai groase, cele mai bine îmblănite nu asigurau decât o foarte relativă protecție; după ce-și croiră un drum de acces spre stâne – multe dintre cele de pe platou se năruiseră, cu toate că rezistaseră timp de două sau trei sute de ani -, după ce scoaseră vitele moarte și le hrăniră pe cele care scăpaseră cu viață, oamenii se întoarseră repede la căldură în fața vetrelor aprinse cu ramurile de grozămă, pe care putuseră să le culeagă de sub zăpadă și care trosneau acum **într**-o risipă de pocnete, de scântei și de flăcări. Era o fericire nemaipomenită ca după trei zile de restriște ce păruseră lungi cât niște veacuri, să auzi din nou câinii suspinând, pisicile torcând, ceainicele bolborosind și lemnăria întinzându-se sub undele de căldură răspândite de focurile înalte.

În fiecare curte de fermă, oamenii începeau să curețe zăpada din fața ușilor, să deschidă tranșee spre staule; în momentul în care intrau înăuntru se sufocau din cauza umezelii alcaline și pișcătoare, atât de densă, atât de închisă, încât se așteptau să găsească toate animalele asfixiate. Hârșăitul limpede al lopeților se repercuta în coridorul ulicioarelor, și, din când în când, se auzea zgomotul mătăsos pe care îl făceau prăbușindu-se cornișele grele, **într**-un nor de pulbere uscată. Pisici circumspecte, cu câte o labă în aer, delicate ca niște chinezi, adulmecau pe praguri imperceptibile solicitări olfactive și, înciudate că nu puteau să le descifreze nici natura, nici proveniența, reveneau să se ghemuiască sub

vetre. Câțiva porumbei se scuturară timid pe zăpada murdărită de paie la intrarea acareturilor; descriseră un zbor circular, greoi, revenind de îndată la punctul de plecare, descurajați de ceea ce văzuseră.

În zilele următoare și chiar de-a lungul a mai multor săptămâni, cerul își păstră aspectul sticlos și temperatura foarte scăzută care făcea ca pământul să rămână uscat de parcă ai fi mers pe sticlă spartă și împiedica încălzirea celorlalte odăi ale casei: ori de câte ori se întredeschidea o ușă, se simțea frigul înmagazinat în spatele ei revărsându-se printre picioare, precum o apă înghețată. Au trebuit să aștepte ca să vină primăvara și ca prin ferestrele larg deschise aerul și soarele să poată pătrunde până în aceste caverne, pentru ca fluidul glacial care emana din străfundul zidurilor să poată fi alungat.

După trei sau patru zile de lucru ca în ocnă, Reilhanii reușiseră să degajeze poteca până la Saint-Julien, cel puțin în locurile unde troienele uriașe o făceau total impracticabilă. În așternutul lui muiat în sudoare, rănitul respira din ce în ce mai greu și nu mai recunoștea pe nimeni. Au anunțat imediat pe doctorul din Florac.

Acesta și-a făcut repede apariția, încălțat cu cizme lungi ca pescarii de păstrăvi, roșu și transpirând în ciuda unui frig de oțel și înarmat cu veșnica lui trusă neagră pe care o aruncă pe pat, ridicând din nou brațele spre cer. Începu prin a se rățoi la toți.

— Cine l-a adus pe băiatul ăsta într-o asemenea stare?

Își scoase mânușile groase doar cu un singur deget și se aplecă peste victimă, încrețindu-și nasul cu un aer foarte preocupat, fără să-și ia ochii de pe chipul tumefiat.

— Ia uitați-vă, spuse el printre dinți, leucoplast lipit pe carne vie!

Zări Biblia pusă pe noptieră și dădu din cap:

— La naiba! Totul o să se aranjeze de la sine dat fiind că are grijă Iehova de asta!

Se întoarse brusc spre ei, apoi ridicând sprâncenele și umflându-și obrazii, zise scandalizat de-a binelea.

— Și nu puteați să mă anunțați ceva mai devreme?

O clipă, îi privi în tăcere, fără îndoială pentru a încerca să înțeleagă ce se petrecuse în capul lor din momentul accidentului.

— Bineînțeles, o să-mi spună că a fost prea multă zăpadă.

El punea întrebările și tot el dădea răspunsurile, vorbindu-le la persoana a treia, ca și când ar fi avut de-a face cu copii sau cu iresponsabili și pentru că era prea furios ca să li se adreseze direct.

Îi ținea încheietura cu o mână, luându-i pulsul – avu impresia ciudată, aproape jenantă, că viața însăși era prizonieră și că lupta în fundul închisorii sale ca o fiară înnebunită, care nu știa nici pentru ce, nici pentru cine luptă – și, cu cealaltă, îi desfăcea pleoapele între degetul mare și arătător, descoperindu-i ochiul dat peste cap.

— Prea multă zăpadă! Și în timpul ăsta, băiatul e pe cale să-și ia catrafusele. Măcar dacă mi-ați fi telefonat chiar în seara aceea.

Din timp în timp se auzea o capră bătând cu piciorul în staulul vecin, ca un om care vrea să se încălzească. Uscată, neagră, țeapănă în rochia ei strânsă pe corp, mama stătea nemișcată la picioarele patului, cu privirea pironită, siluetă aidoma celor din toate vremurile și hărăzită tuturor suferințelor. Dumnezeu singur putea să știe ce tocmeală extraordinară făcea în momentul acela obiectul gândurilor ei.

Doctorul își scosese scurta, cotrobăise în trusă, dăduse la o parte cearșafurile și păturile cu acea lipsă de menajament față de victimă obișnuită în profesiunea sa și care le dă întotdeauna încredere celor din jur; un miros tare și acru, de urină și de febră, se răspândi în odaie. Îi examină genunchiul, accentuându-și strâmbătura:

— Era și timpul, zise, frumoasă porcărie! Pronunță câteva cuvinte înfricoșătoare: menise, cavitate articulară, ligament femural etc... După care, tot printre dinți: Din fericire, există și chestia asta; o să-i băgăm un milion de unități în fese.

Puse să fiarbă o seringă, luă o sticlă mică plină cu praf alb, pe care îl dizolvă în conținutul unei fiole, în sfârșit trase conținutul, pe care îl injectă tânărului, în partea musculoasă a fesei. Când îi înfipse acul, bolnavul nici măcar nu reacționează.

— Ale naibii ciuperçuțele astea veninoase, spuse el arătând fiola goală; fără ele la revedere și n-am cuvinte! Și când te gândești că a fost nevoie de un război ca să salvezi un puștan! E de necrezut!

S-ar fi zis că era pornit împotriva cuiva anume, sau chiar că trecuse de stadiul acesta.

Apoi curăți rănilor, le dezinfectă, le cusă, puse un pansament curat, mereu fără cea mai mică reacție din partea bolnavului. Neluându-i în seamă pe ceilalți doi bărbați, se hotărî să se adreseze mamei:

— O să scape, spuse, dar n-o să fugă suta de metri chiar într-o zi-două. Când o să se pună pe picioare, va trebui totuși să mi-l aduceți la cabinet.

Și cum ea continua să tacă:

— Hai, am înțeles, spuse el ridicându-se; nu mai face mutra asta: penicilina nu m-a costat nicio centimă; n-o să vă coste nici pe voi. Pentru restul: făcu un gest elegant cu mina ca și cum ar fi alungat niște muște nevăzute.

De îndată, toți trei pădură că se însuflețesc și se agitară în jurul lui, în timp ce își aduna instrumentele.

— O să fiu aici mâine dimineață la prima oră, pentru cea de-a doua injecție. Căci bineînțeles, stați la dracu' în praznic și nu știți nici măcar să faceți o injecție. Și dacă într-o zi vă mușcă o viperă, ei?

Îi examinează din nou pe sub mustață, clătinând încet capul și închizând ochii pe jumătate, fără să fi reușit să înțeleagă nici din ce specie făceau parte, nici felul gândurilor lor.

De pe prag, ei îl privesc îndepărtându-se prin zăpada întărită și care trosnea în frigul albastru al după-amiezii și nu intrară în casă decât după ce îl văzură dispărând, ca stâneniți să închidă ușa în urma lui fără să-și fi putut manifesta recunoștința.

„Animale, zise doctorul, asemănarea este uneori izbitoare; suntem niște animale”.

Încă din a treia zi, după cea de-a treia injecție, infecția cedă, febra scăzu brusc. Din cauza frigului, doctorul ceruse să se pună patul bolnavului în bucătărie; îl găsi pe Joseph ridicat în coate, palid și slăbit și ținând în căușul mâinii o bucatică de dinte pe care o arăta triumfător; avea vocea ștearsă a convalescenților.

— Pariez că ești mândru de tine, spuse doctorul palpându-i genunchiul, a cărui umflătură se resorbise aproape în întregime, lăsând în schimb o pată mare violetă înconjurată de o culoare gălbuie; apoi, îndreptându-se către mamă, singura de față:

— Bun, iată-l ieșit din necaz, dar pentru moment nu poate fi vorba, bineînțeles, să se scoale; de altfel, pe un asemenea timp, nu va avea mare lucru de pierdut.

Se așază în fața mesei, respinse paharul și sticla de „alb” pe care mama i le pusese în față ca să se servească, zmângăli repede o rețetă; apoi scoase din sacoșă o cutie mare roșie și i-o întinse.

— Iată ceva care o să-l întărească; să-i dai câte o fiolă înaintea celor trei mese principale în puțină apă cu zahăr. Dar ar trebui oricum să mănânce puțină carne.

Azvârli o privire resemnată înspre vatră, unde erau puse la încălzit castane muiate în lapte. Privirea lui făcu înconjurul odăii; aceasta era de o curățenie austeră – simțea că e o victorie furioasă cucerită împotriva mizeriei – iar ceara de pe mobile vorbea mai ales de o revanșă împotriva unor îndelungi lipsuri. În marea tăcere pe care timpul cenușiu și catifelat o făcea să domnească în ziua aceea în jurul casei, bătaile regulate ale orologiului și trosniturile focului în cămin produceau o stranie impresie de lux. Și, lăsându-și mâinile pe coapse, pentru a se ridica:

— Și așa prin urmare, o să faceți din el un mic țăran, spuse el, ca și cum, după ce făcuse inventarul camerei, aceasta ar fi fost singura concluzie care i se impunea.

Mama râse sec; se îndreptă spre cămin, luă o oală de faianță unde își adunase banii.

— Știți foarte bine cât face pământul pe aici, spuse ea. Degetele ei aspre desfăcură o bancnotă. De-abia e de lucru pentru un om. Întinse bancnota pe mușamaua de pe masă și cu marginea degetului mare începu să o netezească. Sau mai curând pentru o vită, zise ea deodată și cu violență.

Se sprijini o clipă cu ambele mâini de spătarul unui scaun, cu fața întoarsă către fereastră; răsfângerea albăstrie care venea de afară îi asprea trăsăturile și îi scotea în evidență mulțimea zbârciturilor. Fata cu obraji cărnoși, cu fruntea netedă, cu pulpe tari, pe care o îngrijise chiar aici acum un sfert de secol, se topise în cenușiul cotidian, devenind această femeie micuță și adusă din spate cu un început de mustață și căreia îi cădea părul, care se transforma încet **într-**un om bătrân (își exagera puțin impresia, căci în realitate, ea îi păruse întotdeauna bătrânicioasă, costelivă, în felul cățelelor slăbănoage și negricioase; dar în sfârșit, mai fusese totuși vorba de dragoste, de atributele distinctive ale sexului, cu aroganța lor proprie, în timp ce astăzi...

Nu puteai să-ți închipui anumite lucruri fără să te cutremuri).

— Nu mai poate să mai dăinuie așa, mai zise ea. Sunt zile în care-ți spui că era mai bine dacă nu te-ai fi născut.

Doctorul se ridică, făcu înconjurul mesei și veni să se așeze în fața ei, cu mâinile încrucișate la spate; o privi în tăcere.

— La ce bun să te naști, dacă n-ai nici măcar din ce să trăiești? Ea privi din nou afară, spre acea sălbăticie neclintită, aproape macabră, a zăpezii și a pietrelor negre; își mușca buzele ușor, ai fi zis că sugerează o pastilă ca toți oamenii care-și sug cioturile dinților.

— M-am întrebat întotdeauna ce dracu' faceți aici, zise doctorul - exista, între ea și el, o veche înțelegere, care data din ziua în care o scosese și pe ea din încurcătură; e multă vreme de când nu mai e nimic de sperat de la acest ținut. Cea mai mare parte a familiilor care se găseau în situația voastră au plecat. E trist, dar nu

e nimic altceva de făcut. Statului puțin îi pasă, toată lumea e nepăsătoare. Nu știu de ce **s-a** încăpățânat bărbatul dumitale... Nu poți să scoți sânge din**tr-o** piatră; și **n-o** să meargă decât din rău în mai rău. Dacă aș fi în locul dumitale, câtă vreme nu e prea târziu... (Ce-i spun e ca și nimic: au peste o sută de ani amândoi. Nimeni **n-o** să aibă nevoie de ei nicăieri. O să crape aici ca niște câini.)

— Oh! Noi ăștia... ea ridică din umeri având aerul că spune că nu merită nici măcar să vorbească despre asta. Avu chiar un râs scurt și ironic, ca și cum și-ar fi bătut joc de ea însăși, la ideea că oameni de vârstă și de condiția ei ar putea în mod rezonabil să se gândească să ducă altă viață decât aceea a unei vite de povară. Nu era prima dată când doctorul observa la familiile cele mai dezmoștenite din ținut o atitudine asemănătoare, în care era un fel de dispreț pentru tot ce nu ținea de mizeria lor și de îngusta concepție asupra vieții pe care le-o împrumuta; mândria lor consta în a se cufunda tot mai mult în obiceiurile lor mediocre, cu o complezență voit sordidă, pentru a transfera ambiții aprige asupra copiilor lor – uneori asupra unuia singur dintre ei, pentru salvarea căruia erau sacrificați toți ceilalți.

— Nu, nu, **s-a** sfârșit, acum, pentru noi. Aici, avem obiceiurile noastre și suntem prea bătrâni ca să ni le schimbăm. Cât timp ești la casa ta și ești sănătos...

În adâncul inimii ei, în ciuda descurajării și a oboselii, se simțea liniștita siguranță a proprietarului, tăria tradițiilor, poate o anumită formă de atașament față de acest pământ, oricare ar fi fost tiraniile neîncetate și sila pe care i-o provocase.

Șterse marginea mesei cu o cârpă și adună în mină niște fărâmituri imagine:

— Cel mare va avea întotdeauna ce să pună în oală. **Ăsta**-i mereu singur pe munte! Ar trăi cu mistreții, de-ar putea! Pentru cel mic mi-e mai grijă: **n-a** fost niciodată puternic și acum, iată-l în pat! **N-ar** mai lipsi decât să fie schilod, ținut aici, bun doar să păzească caprele tot restul zilelor... Ei bine, tocmai asta nu vreau. Și cu o voce scăzută

și iute: Nici Dumnezeu n-o să vrea. Sau de nu, înseamnă că nu există dreptate!

— Bine, zise doctorul brusc punând mâna pe trusă. Să nu dăm cu barda. Dreptatea lui Dumnezeu nu-i chiar de competența mea. Până atunci, tu o să-mi faci plăcerea să stai în pat și să nu te miști de acolo până o să vin iarăși.

Adolescentul se ridică din nou pe coate și spuse „da” din cap; fața sa palidă era ca o pată fosforescentă în fundul odăii.

— Cât privește viitorul lui, o să vedem mai târziu. când va fi pe picioare. Arată cu bărbia spre bancnotă: știi foarte bine că n-am nevoie de banii ăștia. Asta nu-i milă, e egoism: n-am chef să băătoresc poteca voastră de capre de trei ori pe săptămână pentru că pehlivanului ăștia o să-i lipsească globulele roșii. Cunoscut eu povestea asta; dumneata să-ți bagi în buzunar aceste cinci bătrâne fără să spui la nimeni și să-i cumperi de mâncare cel puțin pentru câteva zile, ca să se întremeze. Și să-i arăți lui taică-su ce am scris eu pe rețetă; apropo, unde sunt ceilalți?

— S-au dus să vadă dacă n-au suferit prea mult copacii; se pare că e un măcel... Sărăcia nu bate niciodată decât la poarta săracului!

Doctorul deschise ușa; frigul de-afară era ca un bloc de oțel; totul era cenușiu, mort, în afara timpului. De-a lungul ținutului Haut-Pays nu existau, ghemuite ici și colo în această visare fără vârstă, decât aceste insulițe de viață înfundate în spatele ferestrelor gălbui, asemănătoare pergamentelor unse cu ulei din evul mediu străvechi și vorbind de căldura vetrelor de odinioară, de legende vechi, de chefuri făcute pe îndelete, de hrană îmbelșugată întinsă pe mese; dar totul nu era decât un vis: de existat există mai ales acești oameni care nu mănâncă decât castane tot timpul anului, și care nu au nici măcar cu ce să îngrășe un porc.

— Ei, dreptatea lui Dumnezeu te face adeseori să te miri foarte tare, zise doctorul, luându-și rămas bun; avea un surâs melancolic.

— Dumnezeu și-i alege pe ai săi! zise aspru mama, ca și cum nu s-ar mai fi încurcat în nuanțele astea, important fiind să te afli acolo unde trebuie și la momentul potrivit.

Și când rămase singură cu fiul său:

— Oare nu ți-ar plăcea să ajungi cineva, ca el? Ai trăi la oraș, ai fi bine îmbrăcat, ai mânca după poftă și ai fi respectat.

trebuiră să aștepte mai multe săptămâni pentru ca

— Sigur că mi-ar plăcea, zise Joseph. M-aș numi Samuel, ca unchiul Samuel, știi tu, cel care era pastor la Anduze.

frigul să-și slăbească strânsoarea.

Era mereu același frig lichid și arzător, de nerespirat, care-ți chinuia fața și-ți storcea lacrimi din ochi, de cum scoteai nasul afară, același cer înalt și sticlos, lipsit de soare, sub care singurătățile de zăpadă își vătuiau cât vedeai cu ochii albul lor obsedant, somnifer. În tot albul acesta, fără strălucire dar și fără umbră, a cărui reverberație, obositoare totuși pentru ochi, sfârșea prin a decolora toate lucrurile pe care le priveai, nu ieșeau în evidență decât, și pe o rază limitată, dâre de cărbune, arabescuri de fier forjat, grilaje de mangal, râurile de cerneală ale torenților, o întreagă simfonie și ea adormitoare, mergând de la negru la sepia, trecând printr-un verde-bronz, excluzând oricare altă culoare. Totul era tăcut, nemișcat, în afară de niște ciudate mofete, aidoma celor degajate de izvoarele calde și de solfatare pe care prin unele locuri vârtejurile le ridicau în vârful costișelor.

Când drumurile și șoselele au fost redat circulației, Abel și tatăl său se duseră să se angajeze la o fabrică de cherestea de lângă Florac, așa cum fuseseră nevoiți s-o facă de-a lungul ultimelor trei ierni, din cauza agravării constante a situației economice; situație care din rea cum era pentru mulți dintre micii cultivatori din Haut-Pays, devenise pentru Reilhani catastrofală. Slabele recolte smulse de pe acest pământ nedarnic erau și mai zeciuite din cauza puținelor mijloace de care dispuneau și de întârzierea cu care le strângeau: nu avuseseră niciodată

destui bani să cumpere un cal sau un catâr; vecinul lor cel mai apropiat, Marius Despuech, le împrumuta calul lui, atunci când el însuși nu mai avea nevoie de el; de unde și această întârziere, numeroase recolte irosite, lupta cu vremea rea și un randament din ce în ce mai mediocru. Salariul primit la fabrica de cherestea pentru câteva luni de lucru, deși modest, le îngăduia de bine de rău **s**-o scoată la capăt și să pună doi-trei bani deoparte pentru vremuri grele.

Când se sculau cei doi bărbați era încă noapte; își îmbrăcau hainele lor țepene, înghițeau o farfurie de supă sau de „bajana” și, cu mâncarea asta în stomac, plecau în zorii înghețați care mijeau, pe o potecă ce scârțâia sub scoarța de zăpadă tare, cu un sânge mai nou în vine, biciuit de marșul sănătos care îi ducea până la Saint-Julien, unde, către orele opt, trecea cursa de munte.

Era o rablă veche, dezarticulată, grea și înceată ca o barcă, scuipând aburi din preaplinul radiatorului său și ale cărei geamuri și faruri purtau încă urme din albastrul spălăcit cu care fusese zmângălită în timpul războiului; mirosea a ulei fierbinte, a benzină, a piele uscată, a capră, a usuc și chiar a gunoi, combinând aceste mirosuri de staul și de garaj, embleme esențiale ale Haut Pays-ului, cu o insistență ce ar fi părut caricaturală unui străin. Această hodorogă hurducăind pe lanțurile sale și vibrând din toate tinichelele nu era, în afară de zilele de târg, decât pe jumătate plină, și întotdeauna aproape cu aceleași persoane: zileri cu obrajii lucioși și roșii, încărcăți cu saci din care ieșeau gâturile sticlelor binisor golite, țărani bătrâni cu profil de pasăre răpitoare, cu uriașe mâini noduroase, cărămizii, femei mici cu părul bine întins și cu ochi de coțofene și care țineau câte un coș pe genunchi, cu mâinile agățate de toartă de parcă le-ar fi fost frică să nu li-l smulgă cineva; cei de față îl măsurau pe fiecare nou-venit cu un ochi critic, pentru a cădea apoi, epuizând subiectul, în somnoroasa lor indiferență.

Curând valea se lărgea între înaltele costișe împodobite cu păduri, dădea, la întretăierea dintre alte

două văi, în cea mai mare, unde orașelul ghemuit sub zăpadă își răspândea fumurile și acoperișurile în jurul clopotniței sale; orașelul se rezuma în fapt la o șosea nesfârșită și complet dreaptă la începutul căreia se oprea cursa ca să lase primele grupuri de călători care porneau de-a lungul trotuarelor și prin ulițele unde răsunau primele lovituri de lopată și unde gospodine înfolite cu broboade până la ochi înaintau cu pași mici și prudenți; altele în papuci măturau în fața porților, urmărite de privirea unui băiețel din dosul ferestrei, cu nasul turtit în geam, **într-un** cerc făcut de aburul răsuflării. Cei doi bărbați nu coborau decât la oprirea următoare, trei kilometri mai jos și se îndreptau spre fabrica de cherestea, care își stivuia trunchiurile de copaci la o sută de metri de șosea, printre deșeurile de lemn de tot soiul și grâmezile de talaș proaspăt. Acolo, până la căderea nopții, învăluți în vacarmul strident al fierăstraielor și mirosul făinos al lemnului, cald și apetisant, ca mirosul de pâine, împingeau trunchiurile pe platourile rulante, scoteau scânduri, încărcau camioanele, ascultând cu pasivitatea exemplară a boilor ordinele strigate în urechi de contramaistru.

În vremea asta, în cuibul lor de vulturi, mama și fiul profitau de singurătatea lor, el pentru a se lăsa îndopat în patul său cu tot felul de mâncăruri pregătite de maică-sa pe-ascuns, din puținii bani pe care putuse să-i pună deoparte de-a lungul anilor trecuți sau să-i adune de ici și de colo vânzând brânzeturi sau ciuperci, și ea pentru a-l împinge fără încetare pe drumul ce părea că și l-a ales, dar pe care în realitate ea i-l impusese de la începutul convalescenței, făcând să-i lucească în fața ochilor avantajele unei profesii onorabile și respectate de către toți. Dacă medicina trupurilor i se păruse de la început că pretinde dispoziții deosebite puse în slujba multor ani de studii grele, cea a sufletelor, în schimb, era în ochii ei perfect accesibilă; nu era nimic foarte precis sau foarte periculos de hotărât categoric în meseria asta. Cu Dumnezeu puteai oricum să te înțelegi, puteai să comiți câteva greșeli, să te oprești în cazul în speță la niște

formule vagi, în timp ce cu organele care ascund viața, firavă și complexă, e o altă poveste, trebuie să fii un as, și ea își dădea bine seama că fiul său era departe de a fi așa ceva.

Își puna întrebări în legătură cu unchiul Samuel, pe care nu-l întâlnise decât o singură dată, puțin înainte ca acesta să moară; la urma urmelor nici el nu avea deloc aerul că-i nemaipomenit de deștept. Totuși, asta nu-l împiedicase să fie pastor, să poarte la mână un superb ceas de aur, să locuiască **într-o** casă elegantă, plină de cărți și de discuri al căror proprietar era! (La naiba, individul fusese vădov de trei ori și de trei ori moștenitor.) Și oare era nevoie să fii un geniu ca să intri în slujba lui Dumnezeu? Domnii aceștia se asemănau în general cu niște funcționari buni, grăsuți, punctuali, cu vocea onctuoasă și gesturile studiate, având, în cazurile extreme, acel aer ușor detașat de lume caracteristic tămăduitorilor de suflete, dar în toate ocaziile toți păreau foarte satisfăcuți de soarta lor. Ei bine, ceea ce Samuel Joseph – inversarea prenumelor era un mare pas înainte – nu va putea obține prin inteligență, va obține prin devotament, prin toate acele calități pe care este foarte posibil să ți le găsești, atunci când e cazul să ieși din încurcătură. Calculul nu era prea rău: cel mai prost om din lume, dacă e și vanitos, își găsește în vanitatea lui ceva cu care să mute munții. Evident, trebuia ca Samuel Joseph să fie un vanitos; or nu păzind caprele sau făcând legături de grozamă avusese prilejul până acum să o arate.

— Îmi închipui că nu te vezi sfârșindu-ți zilele în această groapă, ca un nenorocit? Nu vorbim cu nimeni, nu știm niciodată nimic din ceea ce se întâmplă... Și apoi fetele de astăzi nu-i mai vor pe băieții de la munte; îi lasă pe cei de aici în sălbăticia lor și preferă să se stabilească la oraș. Dacă lucrurile mai continuă așa nu vor mai rămâne decât holtei în colțul ăsta pierdut: nu mai e nevoie să-ți spun ce-ți rămâne de făcut.

Îl hărțuia astfel de dimineața până seara, îl făcea să învețe pe dinafară pagini întregi din Biblie, așa cum îl silea

să înghită fierturi și „lapte de pasăre” în care arunca mai mult zahăr decât consumase tot anul restul familiei: la vremea aceea zahărul era bun pentru creier, își închipuia, sau mai precis, nădăjduia că toată această hrană, pământească și spirituală, va stimula facultățile intelectuale ale tânărului bolnav și-i va furniza mijloacele de a realiza marea ei ambiție.

Cu regimul ăsta, ambiția lui Samuel Joseph nu crescuse dar i se rotunjiră pântecul, obrații, fesele, toate locurile unde sălășluiește grăsimea la cei care nu fac destulă mișcare și a căror imaginație nu-i consumă îndeajuns. Căci în sinea lui, convalescentul nu era deloc încântat de aceste perspective. Să trăiești la oraș, să ai haine frumoase, să mănânci după poftă, să fii respectat, toate astea sunt foarte frumoase, dar presupun destul/? complicații, răspunderi, autosupraveghere și tensiuni continue care îi dădeau amețeli; numai la gândul de a vorbi în fața unei adunări de credincioși și simțea năpădindu-l valuri de căldură. De ce dracu' erau lucrurile atât de complicate, atât de plicticoase, în viață? De ce nu continuau oare oamenii să trăiască precum copiii, mulțumindu-se cu strictul necesar? La drept vorbind, deși nimica nu-l sortise să fie un muntean, și cu toate că n-avea nicio chemare pentru viața de țară, se întreba dacă nu era preferabil să zăbovească prin păduri și să mulgă caprele, decât să se înhame la o treabă care i se părea de nerăzbit și pentru care nu era sigur că fusese hărăzit. Dar maică-sa, în dorința ei aprigă de a-l vedea că obține ceea ce-și dorise ea în zadar toată viața, îl sâcăia în fel și chip, zugrăvind-i un viitor atât de întunecat, înnegrend îngrozitor tot ceea ce ținea de sat, pentru a înfrumuseța traiul de la oraș, încât molâul nici nu mai știa încotro s-o ia. Era un nehotărât din naștere; făcea parte dintre aceia pe care îi sfâșie dorul de munte când se află la marginea mării, și care, din contră, nu visează decât valurile albastre când sunt în mijlocul pădurilor; care tânjesc după zăpadă în timpul verii și plâng după iulie până la Crăciun. Era înnebunit la gândul de a-și părăsi adăpostul, dar nemulțumit să vegezeze acolo toată

viața; aceste sentimente contradictorii îl îngrețoșau în asemenea măsură că i se făcea un gol în cap, și tot sugându-și degetul cel mare ca să se consoleze, se cufunda în meditații vecine cu neantul, având grijă, totuși, să lase Biblia deschisă pe pat și să-și azvârle peste ea din când în când o privire leneșă pentru ca maică-sa să-l lase să mistuie în tihnă. Dar toate acestea îl rodeau cum roade viermele **într-un** măr și aceste continue alternanțe de pofte mediocre și de dezgust față de starea lui îi mâncau încet inima.

Degeaba îi varia ea felurile și-i făcea flancuri și prăjituri cu orez, bineînțeles fără știința celorlalți doi, cărora le-ar fi luat și pâinea de la gură cu acea imperială liniște sufletească pe care o îngăduie numai marile pasiuni, băiatul avea din ce în ce mai puțină poftă de mâncare și găsea că totul avea același gust insipid, ca după febră, în convalescență. I se părea atunci că lucrurile nu vor mai fi niciodată așa cum au fost cândva și că va duce până la sfârșitul vieții o oboseală, o greutate și un dezgust de nestăpânit. **S**-ar fi spus că accidentul lui, întâmplat în plină pubertate, la vremea sentimentelor neîmplinite și a coșurilor pe față, stârnise în el tulburări fără leac și că nu va mai fi cum era înainte. Acum, o barieră de netrecut îl despărțea de copilărie

— Mai eram acolo în septembrie, își zicea el, ca și cum ar fi fost vorba de o altă țară în ziua accidentului căzuse de cealaltă parte a copilăriei.

Îi veneau în minte vorbele bătrânei Alice Despuech, pe care o auzise spunând odată, chiar aici: „Până la 16 ani, e raiul; după aia nu mai e nimic”. (Ea se născuse **într-o** fermă încântător de răcoroasă și cu multă umbră, înspre Saint-Jeandu-Gard.) Pentru ca o bătrână destul de necioplită să facă o astfel de mărturisire, asta pesemne că era adevărul curat: de ce nu spunea nimeni nimic legătură cu asta? De ce jucau oamenii acel joc prostesc care constă în a da importanță lucrurilor lipsite de așa ceva, și în a amâna esențialul până la uitare? De ce se învoiau să îmbătrânească deodată, pentru motive atât de

neînsemnate precum vanitatea socială, proprietatea etc...? Într-adevăr, nu înțelegea nimic din toate astea decât că nu merita să crești mare. Când o întreba pe maică-sa:

— Așa stau lucrurile, n-o să schimbi nimic, îi răspundea ea cu bruschete, de parcă se temea că toate părerile de rău și toate îndoielile să nu slăbească ambițiile pe care ea i le băgase în cap; și adăuga: oricum, așa a vrut Dumnezeu.

Dar ea avea atunci o înfățișare atât de ciudată, de stingherită, încât fiul ei se întreba care era exact semnificația pe care maică-sa o dădea cuvântului „Dumnezeu”.

81

Noapți de câte douăsprezece ore de somn - un somn prea greu ca să fie un somn bun - nu-i dădeau decât o odihnă trecătoare, de scurtă durată: în clipa în care se trezea se simțea destul de bine; dar aproape imediat după aceea simțea iar oboseala în mâini și în picioare și până și în degete, ale căror articulații îl dureau. De cum termina micul dejun, începea lectura Bibliei și, foarte repede, i se umplea capul de cețuri, îi ardeau ochii; frazele își pierdeau sensul, cuvintele deveneau ilizibile. Se cufunda încetul cu încetul în toropeala acestor ore cenușii și tăcute marcate de orologiu, ca hipnotizat de peisajul incolor și înghețat lipit de geamuri, de la care nu reușea să-și întoarcă ochii.

6 - Uliul din Maheux - c. 1/804

Ceea ce-l impresiona cel mai mult, în această Biblie, era o gravură veche care servea de semn de carte și care reprezenta un ciobănaș cu o bâță în mină, surâzând în fruntea unei turme de oi tot atât de grase cât și stăpânul lor. Când era mai mic, în mintea lui se produsese o confuzie în ceea ce privește meseria de păstor și cea de pastor; confuzia părea foarte îndreptățită. Fără îndoială că se identificase el însuși cu acel ciobănaș și că încercase o stare de adevărată fericire la vederea pajiștilor bogate în mijlocul cărora surâdea acesta, închipuindu-și o viață simplă, ca în rai. Dubla confuzie încercată aproape de fiecare dată când privea gravura menținea în el o vagă

atracție pentru lucrurile religioase, atracție considerată, mai târziu, drept o vocație spre care de fapt îl împinsese maică-sa.

Într-o zi, pe la începutul lui ianuarie, ea îi aduse de la Saint-Julien o portocală învelită în foiță; el o desfăcu pe pat cu o admirație plină de teamă: ce-ar spune tatăl său văzând portocala, dacă **s-ar** întoarce în acel moment? O mirosi îndelung, o pipăi, o cântări, dar nu îndrăzni să o mănânce și preferă să o ascundă sub pernă ca să reînceapă operația din când în când, pentru că acest miros de portocală îi îngăduia să pătrundă în împărăția oprită a lucrurilor trecute: portocala de Crăciun ce li se împărțea copiilor în școli - singura și unica portocală pe care o primea tot anul -, și căreia îi storcea coaja în fața flăcării unei luminări ca să scoată o jerbă de scânteii înmiresmate. Dar în cele din urmă fructul putrezea și trebuia să-l arunce.

Către mijlocul lui ianuarie, vremea se schimbă, zilele se întunecară din nou. Asemenea unui râu în momentul dezghețului, cerul plin de crăpături plesni din toate părțile și se puse încet în mișcare; nori moi își rostogoliră boturile umede din îndepărtarea apusului; erau uriași nori marini mirosind a ploaie, a dezgheț, sau a zăpezi spongioase și grase, din cele pe care le aducea adesea sfârșitul iernii.

Au fost două sau trei zile cețoase în timpul cărora temperatura crescuse, rămânând în jurul lui O: o noapte întreagă ninse; și apoi, a doua zi de dimineață, când deschise ochii, Samuel Joseph zări în ferestruică fără oblon, din peretele de lângă ușă, o lumină roșie, orbitoare, care se alungea pe tencuiala zidului. O clipă sufletul i se umplu de o bucurie violentă, de o dorință mare de libertate și, cu trupul însuflețit de speranță sub păturile greoaie, avu impresia nemaipomenită că **s-a** trezit în zorii unei zile frumoase de august, când totul este liniștit și când nicio frunză nu mișcă în văzduhul albastru, limpezit de noapte. Era **într-o** duminică, și nimeni, contrar obiceiului, nu se sculase; în sfârșit, se auziră grinzile trosnind, o ușă deschizându-se și pașii târșiiți ai maică-sii pe scară. Când

deschise obloanele bucătăriei **s**-ar fi zis că în mijlocul iernii se născuse un fel de vară strălucitoare și curată.

Un soare roșu, nou precum lumea, făcea să strălucească pe geamuri ferigile cizelate de ger. Cerul de un albastru-viu decupa contrastant învelișul plin de paiete al acoperișurilor, de o grosime lăptoasă și succulentă și care amintea mai mult decât orice alt lucru mlădierea crocantă a bezelelor și gustul dulce de frișcă vanilată; aerul nemișcat păstra încă proaspăta fisură a gerului, dar simțeai de pe acum radiind în transparența sa căldura dimineților cu zăpadă înSORITE.

Aproape pretutindeni, oamenii stăteau pe pragul casei, încălzindu-se la soare și privind viața care ieșea timid dintr-o stare de toropeală și care-și relua locul în cotloanele cătunelor cu cotcodăceli și bătați de aripi. După o atât de lungă penitență de cer cenușiu, de orizonturi îngustate, de zile de schimnicie (în fapt, soarele nu mai fusese văzut de trei luni), ai fi privit ore întregi cerul de un albastru total și orbitor, și toate aceste culori ce păreau, pe zăpadă, și mai strălucitoare decât în cele mai luminoase zile de vară. Frigul uscat și tăios făcea să coboare pe străzi și în curțile fermelor sudoarea acră a fagului din vetre și se îmbiba, pe măsură ce se încălzea ziua, cu un miros de scoarță primăvărată și sălbatic răspândit de stivele de copaci și de locurile unde se tăiau lemne sub cerul liber. Fiecare simțea în adâncul ființei sale ceva asemănător cu ceea ce trebuie să fi simțit Noe și ai săi în momentul în care **s**-au retras apele. Era o dorință ciudată, plină de veselie, ușoară, amețitoare ca o băutură, dar nu știai de ce dorință anume e vorba – era poate, din cauza acestui cer adânc și limpede, dorința de a te duce departe, mereu mai departe.

În curând bolnavul începu să se scoale și să facă câțiva pași târându-și piciorul, care, în mod firesc după trei luni de nemișcare, se anchilozase; (mai ales să nu-și obosească genunchiul scrisese doctorul pe rețetă). Această înțepeneală – adevărată – care **s**-ar fi putut foarte bine vindeca printr-o reeducare corespunzătoare, sau printr-o

mică intervenție chirurgicală, deveni o infirmitate cronică, care servi admirabil intențiile mamei ca și caracterul apatic al fiului: șchiopăta cu multă bunăvoință, pentru că asta îi permitea să nu facă nimic, păstrându-și în același timp și conștiința curată, în timp ce familia se spetea muncind. Abel îi făcuse o cârjă grosolană, cioplită dintr-o scândură având o gaură prin care să-și bage mâna și o perniță de piele fixată la capătul de sus, acolo unde se sprijină subsuoara. Văzându-l cum șchioapătă cu un umăr în sus, ai fi spus că făcuse asta toată viața; parcă era șchiop din naștere: se instală în infirmitatea lui ca într-un fotoliu.

Erau în martie, iarna se descompuse repede, zăpada înghițită de costișele spongioase dispăru, lăsând agățate câteva medalii albe pe albastrul-închis al munților. Pământul negru începu să șiroiască; dalele mari, falezele, platoșele de șist, lustruite de ape, străluciră în bătaia soarelui îmbucătățit și a marelui vânt din apus, care puneă pe linia de plutire Haut-Pays sub un cer aidoma celui din larg; pete de lumină traversau platourile plutind pe unduirile lor blânde și dispăreau în goluri unde porneau să inunde pentru câteva momente o fereastră, fondul întunecat al unei camere, arama sclipitoare a unei pendule sau a unui căzanel, fulgii de praf de sub un pat, sau chipul cuiva care privea afară. Transparența aerului curăța până la marginile orizontului peisajul care devenea o machetă uriașă, clară și amănunțită cu flotilele sale de nori ce adânceau și mai mult perspectivele. Totul era în mișcare în această primăvară amară și violetă, ce începuse să ardă pământul în mijlocul rariștilor de soare, care se mișcau încet și în jurul cărora continua să rămână o dâră de umbre reci. Pădurea respira cu maiestatea oceanului; șuvoaie de pământ se prelingeau de-a lungul pantelor, ca niște materii purulente dintr-un trup în cazne. Ziduri umflate se prăbușeau brusc, împărțind de-a lungul drumurilor un evantai de pietre și de nisip ce fumea asemenea pământului gunoit. Erau zile când ceturile nordice se târau pe lângă munți, se deșirau în fâșii,

trecând deasupra pădurilor și își agățau perlele pe ramurile brazilor, trezind miresme de toamnă, de humus și de ciuperci proaspete; și deodată, a doua zi, o zi caldă, cu fierbințeli, se aduna în depresiuni, exasperând verdeța timpurie, tulburând sângele și răscolind pământul deschis ca un pântec sub covorul său de ierburi galbene și strivite. Ziua următoare, uneori chiar în aceeași zi, era din nou un cer negru de octombrie, plin de zgomote și de mișcări, din nou mirosul sălbatic al potecilor în pădurile despuiate și lucitoare și ploaia care bătea în ferestrele încețoșate și rafalele de vânt înghețat ce făceau să se zbată obloanele și să se risipească cenușa în vatră.

Era iar unul dintre acei ani în care se trecea brutal și fără tranziție de la iarnă la vară și în care persoanele mai în vârstă vorbeau de primăveri dispărute, cu gardurile albe de măceș de altă dată ce le îmbălsămau încă amintirile, cu apele libere și fremătătoare, pe care puneau să se învâртеască mori mici, când vacanța din aprilie închidea școlile pentru cincisprezece zile și deschidea drumurile pădurilor șiroind de lumină, al peluzelor sălbatice de-a lungul cărora alergaseră, în vremea când inima lor dorea să trăiască, bătând cu o bucurie pe care astăzi era cumplit să ți-o amintești. De la sfârșitul tinereții lor, aproape toți avuseseră impresia că, pe măsură ce trecea vremea, anotimpurile se stricau, se treceau abia născute, ca și cum domnia frigului și a întunericii, slujitori ai morții, s-ar fi întins puțin câte puțin asupra lor, lăsând din ce în ce mai puțin loc zilelor frumoase. Poate și deoarece copilăria – căci anotimpurile sunt întotdeauna legate de copilărie – nu era decât o mașină de iluzii care otrăvea restul zilelor cu amintirea unor anotimpuri minunate ce nu au existat niciodată cu adevărat. Dar, datorită aceleiași rețineri a omului muncitor și ursuz care le pecetluia buzele până la moarte, nimeni nu lăsa niciodată să se vadă nimic din aceste sentimente, în afară de unele implicații inferioare strict materiale și interesate; se mărgineau să repete considerații acre asupra avantajelor de necontestat ale vremurilor de altă dată, sau asupra recoltelor care pe

acest timp dezastruos riscau să putrezească în câmp, considerații în care închideau o vagă acuzație împotriva generațiilor, a societății, a prezentului, complice la o deteriorare generală.

În sfârșit, primele călduri sosiră în mai, grele și deprimante, parcă prost adaptate la acest peisaj, tot atât de gol și de aspru ca un peisaj de iarnă și în care primăverile rămăneau în depresiuni și nu se ridicau pe înălțimi decât cu sfioase pete de culoare. Foarte repede, aceste călduri aproape nesănătoase pregătiră furtuni, care dădeau târcoale fără să izbucnească deasupra platourilor, pe un cer de Golgotă.

Chemați de muncile sezoniere, cei doi Reilhani părăsiră fabrica de cherestea de la Florac; plecând din zori și neîntorcându-se decât noaptea, frânți de oboseală de această cursă nesfârșită, pentru a încerca să recâștige timpul pierdut și să se mențină în ritmul anotimpului, se băgau imediat în pat, după ce mormăiseră câteva cuvinte de rugăciune și își înghițiseră repede hrana zilnică, astfel încât Samuel Joseph și maică-sa continuau să rămână singuri toată ziua, fără să-și schimbe cu nimic obiceiurile, formând amândoi un clan despre care ceilalți doi nu știau nimic. Ar fi fost desigur foarte mirați să afle că un slujitor al lui Dumnezeu, pe cale de devecenie, dormea sub acoperișul lor și se îngrășa fără rușine cu toate acele lucruri bune pe care mama sa, șterpelind din buget, i le pregătea după ce plecau și pe care ei nu le vedeau niciodată; seara, la întoarcerea lor, pehlivanul mâncase și maică-sa avusese prevederea să curețe cu grijă masa, făcând să dispară și cea mai mică urmă a cinei sale.

— Nu-i i-e foame? striga Abel între două înghițituri de supă, cu o voce tunătoare, făcută să străbată văile sau să trezească boii din somnolență.

— Nu, nu, nu mi-e foame, răspundea Samuel, care rumega în fotoliul lui, prefăcându-se că citește Biblia; cuta de dezgust pe care i-o lăsase cicatricea' de pe buza de sus făcea oarecum de crezut această lipsă de poftă de mâncare, în ciuda pântecului și a obrazilor săi de popă. În

acel moment, maică-sa își găsea întotdeauna de lucru pe afară; pipăia în buzunarul șorțului carnețelul de care nu se despărțea niciodată și pe care își scria rețetele și cheltuielile clandestine cu prescurtări misterioase:

C.S.d. B.M. 118 M. 200

C. p. C. 80 B. 150

Br. 3/12 360 F. 150

D. 160 D. 100.

R. 118

5/9

care ar fi trebuit să se citească astfel:

Ciuperci sera de la Măcelărie 200

Bon Matin 118

Castane pădurea Băcănie 150

Carbonieres 80

Brânza 2 duzini 360 Farmacie 150

Diverse (ciupeală) 160 Diverse 100

Rest (beneficiul lunii) 118 Mai 1949.

Ea nota în carnet de-a valma rețete de bucătărie economicoase, datele la care își planta răsadurile, lunațiile care i se păruseră cele mai potrivite, în sfârșit o întreagă contabilitate de borcane cu dulceață îndulcită cu zeamă de struguri (care nu o costa nicio centimă: strugurii îi lua de pe bolta de viță) și de săculețe cu ciuperci uscate, provizii pe care le strângea pentru vânzare sau pentru lunile grele, **într-o** ladă închisă cu cheia din fundul podului. Evident, cotletul fript pe care îl pregătise lui „Samuel” o apăsa puțin pe conștiință când îl vedea pe celălalt fiu al ei îngrijindu-se de sănătatea fratelui său, fiindcă la munca pe care o făcea, nu i-ar fi stricat în stomacul lui de tăietor de lemne o jumătate de livră de carne;

Iată de ce se simțea întotdeauna stingherită la ora cinei și temându-se să nu fie trădată de mirosul unor mâncăruri care nu aveau decât o îndepărtată legătură cu castanele fierte care li le servea (cu toate că avusese prevederea să-și dreagă sosurile sau să frigă cotletul afară, pe cotlonul acoperit unde-și punea rufe să fiarbă) sau închipuindu-și chiar că avea să i se citească pe față

compoziția exactă a meniurilor lui Samuel, banii cheltuiți de luni de zile pe această hrană și toate acrobațiile pe care le făcea fără încetare ca să obțină acești bani, dispărea ca un șoarece și încerca să-și uite remușcărilor și să-și potolească neliniștile ducându-se să mulgă caprele.

Luna lui iunie sosi, umplând valea rotundă cu o căldură jilavă și plină de bâzâit de muște, exasperând sevele care făcură să fiarbă într-o clipită aproape „verdeța fagilor; era o vreme mizerabilă și unsuroasă, cu o pâclă de un cenușiu orbitor care ștergea orizonturile și micșora perspectivele. Din zori, cerul fără adâncime căpăta o culoare rânceda, cu acel foarte ușor tremur care se observă deasupra mlaștinilor atunci când este foarte cald; strălucirea ciudată și uleioasă a șisturilor făcea să apese în permanență pe uriașa pâlnie o atmosferă de furtună. Toate insectele păreau amortite, cu excepția muștelor pe care emanația cu iz de leșie și de pește de apă dulce a tufișurilor dese le stârnea la fel ca și duhoarea hoiturilor. Nici cea mai mică suflare de aer, nicio pasăre fremătind peste miriști – cu excepția corbilor ce se lăsau să plutească în voia vântului pe verticala falezelor de care se repercutau strigătele lor preistorice și care se lăsau să cadă pe carcasele copacilor morți ca să mediteze ore întregi asupra acestei lumi solare zdrențuite.

Joseph nu mai putea să stea singur între patru pereți; avea o senzație stranie și apăsătoare, chiar de când se scula. Dimineața n-avea decât o grabă, să iasă, să părăsească această casă ale cărei ziduri groase, în ciuda răcorii pe care o întrețineau, îi sporeau și mai mult impresia de sufocare. Mai era și prezența mamei, mereu în spatele lui, ca să-l răsfete și să-l supravegheze și pe care o simțea acum ca pe o prezență vătămătoare. Petrecea nopți foarte agitate, care nu-i aduceau niciun fel de odihnă, și fără îndoială că visele izbuteau în mare măsură să-i creeze impresia de neliniște provocată de această femeie: visa că o tânără frumoasă se întindea pe patul său, foarte aproape de el și-și punea gura cărnoasă pe cicatricea buzei sale mutilate. În mod firesc, această situație extraordinar de

agreabilă îl tulbura foarte mult, **într**-atât încât încerca în vis o nemaipomenită senzație de realitate, fără nicio deformare onirică, simț**ându**-i apăsarea sânilor pe piept, mirosul caprifoiiului din părul ei și căldura răsuflării pe chip, senzație care îl zăpăcea în așa măsură că toți nervii i se înmuiau de plăcere și deodată își dădea seama cu groază că această tânără devenea maică-sa și se descompunea pe loc în brațele sale. Sau, tot în vis, fiind închis în pod, de unde nu era posibil să fugi decât prin**tr**-o singură ieșire, auzea pe cineva sau *ceva* urcând încet scările; ușa se deschidea și în spatele ei rămânea nemișcată o siluetă acoperită cu un vâl negru din cap până în picioare și cu toate că nu îi vedea chipul, știa că era maică-sa și că ea îi apărea în doliu ca să-l anunțe că va muri; alteori nu maică-sa stătea în spatele ușii, ci acel lucru de care se temea atâta: un sicriu în picioare și întredeschis, având înăuntru o putreziciune de nedescris care îl urmărea. Se trezea urlând și credea că simte mirosul suspect în jurul patului. Un alt vis îi revenea destul de des>: era agățat în gol în vârful falezelor, prins de mâna mamei sale, și deodată, cădea, ținând mereu acea mină, care se rupsesse din braț, agățată **într**-a sa ca o banală labă de pui. În orice caz, maică-sa îi apărea întotdeauna îmbrăcată în negru, fie plângând, fie cu flori în mină, nemișcată și spectrală, întrupare a morții și prevestitoare a nenorocirilor.

Înainte ca afară căldura să devină zăpușitoare, schiopăta până la primii castani de mai sus de clădirile fermei, de îndată lac de apă, căci de când cu boala, cel mai mic efort îi tăia respirația și îl istovea repede și, acolo, stând jos rezemat de un copac, eu cârjă pe iarbă și cu Biblia pur și simplu simbolic pe genunchi, contempla năucit acoperișurile cenușii ale Maheux-ului ceva mai la vale, peste care lumina palidă aluneca fără strălucire, povârnișurile din față ce păreau să reverse asupra lor, prin**tr**-un efect de anihilare a perspectivelor, stâncile grele ale grohotișurilor, și această împerechere sălbatică a pietrelor cu acoperișurile fărâmițate îi prelungea ciudat

amețeala, de parcă ar fi avut febră, sau delir și de parcă tot ceea ce îl înconjură ar fi devenit un izvor de neliniște – neliniștea lui însăși.

În clipele acestea, eventualitatea de a rămâne aici pentru tot restul vieții îi devenea de nesuportat. Instinctiv, privirea îi aluneca spre micul cimitir, la o sută de metri mai jos de fermă și, în lumina strălucitoare a zilei, în tăcerea pietrelor care cobora de-a lungul pantelor și făcea să-i zumzăie în urechi freamătul neliniștit al sângelui, în fața acestei dispariții a perspectivelor, a aplatizării decorului (ar fi putut să atingă cu mâna fagii de pe versantul opus, pe când anul trecut, distanța care îl despărțea de ei i se părea mult mai mare), în fața acestei revărsări de stânci enorme peste acoperișurile pe care le striveau sub dominația lor seculară și care semănau cu o excrescență secretată de o boală minerală (și oamenii poate că nu erau decât o boală minerală), în fața acestei nebunii a vieții din acest pustiu în flăcări, a șopârlelor mari, verzi, al căror mers mecanic și stângaci îți amintea brutal că timp de două sau trei sute de milioane de ani marile sauriene se număraseră printre adevărații stăpâni ai acestei planete, neliniștea lui devenea și mai amenințătoare, o menghină îi bloca răsuflarea, dureri vii îi străbăteau pântecul, o mină rea îl strângea de gât și îi sporea bătăile inimii; o ciudată luciditate, subtilă și înveninată emanație a tulburărilor care o precedau, îi arăta deodată că peste tot ceea ce avea în fața ochilor, inclusiv asupra lui însuși, se întindea domnia placidă, implacabilă, a unei monstruoziități universale a cărei grozăvie întrecea tot ceea ce se putea închipui: totul se petrecea ca și cum creația **s**-ar fi întors împotriva ei însăși ca să se devoreze cu înghițituri mari, cu o furie de neant, nicidecum potolită, căci fatalitatea universală îi furniza acestei furii o materie inepuizabilă de devorat; nu exista decât un singur și unic adevăr; munca discretă care se îndeplinea acolo jos sub pământ în pătratul mic plin de urzici. Tot restul: neant!

Într-o dimineață, această neliniște îl duse atât de departe încât crezu că i-a sosit ceasul din urmă și începu

să plângă; lacrimi de frică îi curgeau pe fața crispată, în timp ce își mușca degetele ca să nu strige.

„Muștele moarte strică și acresc untdelemnul negustorului de unsori; tot așa, puțină nebunie biruie înțelepciunea și slava” (Ecleziastul) ⁸.

După-amiaza, în timpul siestei, se scula tresărind, trezit de o idee care izbucnea violent în mintea sa total dezarmată de somnolență (și ar fi trebuit să silabisească această idee în majuscule enorme care să ocupe întregul spațiu al conștiinței):

CE CAUTĂ DUMNEZEU ÎN TOATE ASTEA

Stătea acolo, în penumbra camerei, buimac, ridicat în coate, cu inima topită de emoție, asemenea unei vite care a fost izbită în ceafă. Cuvintele își pierdeau din importanță, ideea se chircea și își regăsea locul printre alte idei, care reveneau la suprafață și o reduceau la dimensiunile ei normale: ce caută Dumnezeu în toate astea: povestea asta chiar că nu ținea în picioare.

Faptul că există preoți, pastori, mai reliefa încă pentru o clipă șocul provocat de ideea absurdității, care urcase din străfundurile eului său. Și-apoi, printr-o simplă asociere, faptul de a deveni el însuși pastor i se părea plictisitor și ridicol de ciudat.

Rătăcea toată după-amiaza cu cârja prin aerul vâscos care îi umplea fața de grăsime și îi aducea plămânii până la limita unei ușoare înăbușiri – având senzația că respiră puținul oxigen conținut în această licoare deasă, exact atât cât să nu se sufoce – cu mâinile umflate, cu fruntea lucind de o sudoare unsuroasă, simțind cum îl apasă, stânjenitoare, pe umeri, privirea mamei sale, din văgăuna răcoroasă a bucătăriei în care stătea la pândă ca un păianjen în mijlocul pânzei.

Întins pe pajiște, în praf și iarbă pârjolită, clădea turnuri mici de piatră pe care le înfunda cu iarbă uscată; le dădea foc și privea cu nesaț la spectacolul fumului care ieșea printre crăpături. Atunci, cu precizia unui cuc pe care orele îl fac să iasă din cutia lui, și care îl plictisea

⁸ Ecleziastul 10, Biblia sau Sfânta Scriptură, Buc. 1932, p. 728.

peste măsură, maică-sa dădea la o parte perdeaua care o apăra de muște și apărea în prag; venea spre el în această căldură densă, îndulcită de menta sălbatică, la care se adăuga mirosul mai înăbușitor al grozamei. Nu mai putea să suporte felul ei de a merge, târându-și picioarele, nici mâna ei neagră, aspră, pe care i-o puneă pe ceafă sau pe păr, nici glasul tocit, puțin plângăreț, pe care și-l lua ca să-i spună (și care se potrivea atât de bine cu târșiitul obosit al papucilor):

— Dar ce faci, dragul meu, dacă te-ar vedea taică-tu!

Ah! Tonul ăsta de dojană duioasă! Ar fi dat-o dracului dacă enervarea și uneori chiar soiul de ură ce i-l inspira nu s-ar fi transformat într-o cumplită milă, din cauza atașamentului de animal pe care îl simțea pentru ea.

— Cum vrei să mă vadă? Și la urma urmelor, cu ce l-ar deranja?

— Și Biblia ta, Joseph, Biblia ta...

Ca și cum n-ar fi știut că se numea Joseph! Numele ăsta ridicol mergea foarte bine cu vocea spartă și cu papucii mari, bărbătești, din care îi ieșeau oasele slabe ale gleznelor. Biblia Lui! Joseph și Biblia Lui! El singur pe lume avea o Biblie. Pretutindeni, oamenii șoșoteau că cel de-al doilea născut din Maheux se plimba pe sub copaci cu BIBLIA. Nu-l așteptau decât pe el ca să vorbească despre asta. Domni importanți vor veni de la Paris în mod special ca să-l vadă și cu mâna pe inimă vor spune: deci, dumneavoastră ați citit Biblia la vârsta asta? Nemaipomenit! îl vor purta în triumf. Juliette Clément, vara sa din Sete (tânăra cu gura cărnoasă, care în visele sale îi sugera umilitoarea cicatrice îi semăna), o să înnebunească după el.

Făcea astfel să-i defileze prin fața ochilor numeroase imagini, unele mai ridicole decât altele, așa cum zgândări o rană dureroasă, fapt care îl aducea întotdeauna în culmea exasperării: era bucuria amară de a-și cunoaște limitele și de a se cuibări în propria neghiobie. Sărmana femeie! îi privea chipul neliniștit și consternat, plecat asupra lui, pielea ciudat de fină pentru o țărancă, ochii

întotdeauna ușor umeziți, capul ca de furnică cu oase subțiri, pe care aveai impresia că poți să-l strivești în mâna ca pe o nucă, și ale cărui gânduri el știa foarte bine că erau numai pentru el.

— Ei bine, ce vrei, Biblia mea, Biblia mea... Vezi foarte bine că gândeam.

— Bine, dar poți să dai foc!

Țăranii ăștia și groaza lor de foc! El unul ar fi foarte mulțumit să ardă totul, să se întâmple ceva care să-i schimbe brusc viața fără să fie nevoie să-și tot scotocească creierul de dimineată până seara!

— Nici vorbă, nici vorbă, lasă-mă în pace, dacă îți spun eu că nu se întâmpla nimic. Hai, dacă ții neapărat, du-te și adu-mi apă, chiar acum.

Ea pleca să-i aducă apă, târându-și picioarele, încovoiindu-și spinarea, bălăbănindu-și brațele, repetându-și în sine ei: de ce face asta, poate să dea foc, taică-su s-ar înfuria cumplit dacă l-ar vedea, de ce face asta, oare nu-i bolnav, și dacă doctorul l-ar vedea făcând prostiile astea, dacă pastorul ar ști... - împărțită între teama că el n-o să „reuească” și tainica nădejde că o purtare atât de ciudată este tocmai unul dintre semnele după care sunt recunoscute destinele excepționale.

Ingur, pe micul platou calcaros din Ferrières, Taci

turnul înainta urmărind marginea drumului punctat de ruinele unui zid, în ceața aceea foarte deasă care se risipește încet și care anunță adesea zilele calde din septembrie; cu toate că amurgul se lasă repede, sunt, poate, aici, cele mai frumoase zile ale anului. S-ar spune că pământul, copleșit de soare în timpul unor săptămâni de călduri brutale, profită de primele ceasuri blânde ale toamnei ca să împrăștie toată miera caldurii pe care a adunat-o. Aerul roșu și gras are gust de miez de fructe; simți curgând în el mirosul bolților de viță, ca un sirop.

— Da, o să fie cu siguranță foarte cald, astăzi: deși ceața ascundea încă în întregime soarele, mergând, bătrânul muntean nădușea ca în plină vară.

Plecaser din Maheux în zorii zilei, echipat cu

legendara lui pușcă cu piston și cu tolba în care se și bălăbănea o gaiță împușcată, cam singurul vânat pe care plesnitoarea lui arhaică este în stare să-l atingă, ca să se alăture la Mazel-de-Mort unui întreg grup de vânători adunați acolo, ca în fiecare an, la deschiderea sezonului de vânatoare: Despuech, la care aveau loc de obicei agapele tradiționale, Boutonnet din Barre-des-Cevennes, ce vorbea cu un glas stins și părea întotdeauna copleșit de nenorociri de neînălțurat, frații Roux, din Saint-Julien, roșii la față și gata să se sufoce ca toți cei ce se hrănesc cu carne de porc, Sauveplane, din Florac, cu scobitura lui de lângă tâmpla pe care o căpătase la Marna și unde i se vedea pulsul bătând la suprafața pielii, doi sau trei tineri poznași tot din Florac, pe care faptul de a poseda o „Robuste” cu mai multe focuri îi amețea, și care își exteriorizau euforia ciuruind panourile de semnalizare sau cele pe care scria „vânatul interzis”, în sfârșit câțiva pehlivani bătrâni care veneau acolo numai ca să-și umple pântecul; ăștia nu aveau nevoie nici de pușcă, nici de câine, nici de deschiderea sezonului de vânatoare, nici de permis ca să-și umple tolba; de la 1 ianuarie până la 31 decembrie străbăteau pădurile în lung și-n lat, prădau torenții și furnizau majorității restaurantelor din regiune tot ceea ce putea să fie jupuit de piele, jumult, golit, murat, pus la cuptor, în frigare, în sos sau în conserve.

Și apoi, în seara asta, după petrecere, Reilhan va aduce la Maheux calul pe care i-l împrumuta prietenul său pentru arături sau pentru semănăturile de toamnă: începând de mâine, timp de cincisprezece zile, va naviga cu animalul în largul costișelor înalte scormonind pământul, cu brațele întinse pe coarneau plugului, găsind uneori în oboseală senzația că propriii săi mușchi smulg bulgării și deschid brazda. Dar oboseala asta îi făcea bine; nu se sătura privind cum se despart în fața lui cele două buze de pământ roșiatic care, atunci când plouase puțin mai înainte, erau netede și grase de parcă le-ar fi tăiat în unt. Ar fi continuat să are așa până la capătul zărilor, doar pentru plăcerea de-a auzi zăngănind potcoavele calului

printre pietre și de-a simți până în umeri cum tresaltă ciocul acela lucitor și curat în care se concentra toată puterea brațelor sale multiplicată prin puterea calului. N-ar fi îndrăznit niciodată să mărturisească nimănui că aici era partea cea mai bună din recolta sa. Nici măcar nu se întreba dacă aceasta o să fie bună sau rea, mai bună sau mai rea decât cea dinainte; acest soi de griji nu-i întunecase niciodată sentimentul de plenitudine, aspra ușurare pe care o încerca un**indu**-și efortul cu cel al calului, ca să desfunde derma stearpă a miriștilor, să facă să se agite această suprafață pârjoliță, crăpată, acoperită cu ierburi mărunte și aspre, să taie în bucăți această coajă moartă sub care o viață tăcută și captivă aștepta aerul, ploaia și soarele pentru a se înălța din nou în fragede tulpini tremurătoare pe care vântul de primăvară avea să le unduiască șase luni mai târziu, când vor începe să-și înroșească vârful ca pufulețul moale al cățeilor.

Continuând să urmărească, prin ceață, drumul trasat datorită dublei panglici de pietre rotunde pe care acestea îl materializau în fața lui pe măsură ce se deplasa **într**-un fel de nimb mai luminos al cărui centru rămânea și pe care îl ducea cu el, de-ai fi zis că simpla lui prezență era de ajuns ca să împrăstie desimea vătuită pe o rază de câțiva metri, chibzuia cu mintea liniștită și fără griji datorită drumului străbătut aproape mașinal și care, în mijlocul acestei ceți lipsită de surprize, îi lăsa frâu liber gândurilor. Retrăia acele momente atât de bune din viața sa, pe care ciclul anotimpurilor o dăruia periodic cerului de necuprins și marilor întinderi, acestei plutiri în largul mării biciuite de ploi de stropi și de vânt sau orbite de soare - această viață pe care, până la urmă, nu se învoise nici **s-o** trădeze, nici **s-o** piardă. De aceea se ținuse tare, de aceea nu voise să plece și nu voise să vândă, de aceea îi scrisese omului de la oraș, fără să spună nimănui nimic, că se stricase vânzarea. Dacă **într**-o zi mama ar afla asta, nu i-ar ierta-o niciodată. Da, desigur, exista acea întârziere pe care nu reușea niciodată **s-o** recupereze, acea cursă istovitoare în urma anotimpului, în al cărui ritm nu izbutise niciodată să

intre, recoltele pe jumătate pierdute, pământul risipit de furtuni, pe care erau nevoiți să-l aducă înapoi în coșuri, coastele povârnite ce trebuiau urcate și coborâte de dimineață până seara ca să strângă finul sau să clădească stivele de crăci, era tristețea soarelui și singurătatea inimii, tăcerea lumii, nesiguranța zilei de mâine, era sărăcia, sărăcia asta care stă cu tine în casă de la naștere și până la moarte ca un tovarăș credincios și pe care sfârșești prin a o iubi, sărăcia pământului, a mesei, a îmbrăcăminții, sărăcia gesturilor și a cuvintelor, sărăcia urâtă de toată lumea, și refuzată cu furie. Și la urma urmelor, ce-i cu sărăcia asta? Toți aveți cuvântul ăsta pe buze. Ca și cum n-ar fi mai bine să mănânci o ceapă stând în fața porții tale și fiind un om liber, decât să te hrănești cu langustă în închisoare; căci, în sfârșit, să nu-mi spuneți că oamenii aceia nu sunt în închisoare. Să nu-mi spuneți că oamenii aceia sunt fericiți. Degeaba sunt îmbrăcați ca lorzii, degeaba merg în mașină, se duc la cinema, fac tot felul de lucruri extraordinare, au aerul că sunt triști, sunt mereu bolnavi sau supărați pe cineva; se bat pentru un da sau pentru un ba, fac războaie, revoluții câte poștești; când îi vezi mergând pe stradă, înghesuiți unii lângă alții, te întrebi unde se duc, în orice caz nu s-ar zice că le face plăcere să meargă unde se duc și să facă ceea ce fac, și poate că de asta, până în cele din urmă, se și bat. Se bat pentru că se plictisesc și vor să te bați alături de ei; n-au decât să se bată singuri dacă au chef: oare în restul timpului se interesează cândva de noi? Vara, îi mai vezi venind pe aici pe unii dintre ei; se plimbă în pădure, lasă în urma lor hârtii pline de grăsime, uneori dau foc pădurii și spun privind munții: cât e de frumos, ah! cât e de frumos! Ce vrea să însemne: e frumos? Ei spun orice, așa, ca să arate că sunt inteligenți și că ne sunt superiori. Și-ți trântesc portierele de la mașină, și-ți pun o frâna de te umplu de praf, și-ți tot fac la fotografii, și biserica, și calul, și fântâna, și oile, și stâna, și ciobanul, și cațără-te pe munte, și culcă-te în cort. Și la capul a două zile ploioase gata geamantanul și pe-aci ți-e drumul; cu fularele în jurul

gâtului, cu ochelarii pe nas și cu cărțile sub braț: niște caraghioși, asta e. Tot pe zor, alergând în stânga și în dreapta, și doamna are dureri de cap, și ar prefera să coboare la marginea mării, mă rog duceți-vă la marginea mării ca să mâncați nisip și să vă perpeliți ca sardelele și să vă îmbolnăviți...

Zări, pe jumătate înecată în ceață, silueta unui cioban, nemișcat la marginea drumului, cu pelerina sa neagră care îl făcea să semene cu un brăduleț. Ciobanul crescuse și deveni de-a binelea un brad. Trebuia să se întoarcă: nu exista niciun brad înainte de întretăierea cu drumul spre Mazel-de-Mort; înșelat de ceață, pesemne că trecuse de locul ăsta fără să bage de seamă. În sfârșit, găsi poteca după vreo sută de metri. Becaține se înălțau, când se apropia, zburând jos, și se așezau pe pietre ceva mai departe. Muiați în ceață, merișorii răspândeau un iz amar și medicamentos.

97

Mâine, fără îndoială, o să înceapă să are la Grand Terre, o parcelă cocoțată sus, la marginea platoului, parcă pierdută în mijlocul cerului, aproape de nori, ridicată de o mișcare a terenului, care te aruncă cu cal cu tot deodată în vântul dinspre larg; este un pământ argilos, cu pielea uscată și carnea prăfoasă, care zdrăngăne din cauza ardeziilor îngrămădite una câte una din generație în generație pe un morman de pietroaie din mijlocul câmpului, dar tot mereu ies altele la suprafață, ca și cum plugul ar întoarce un imens osuar și ai călca pe oase. Secara este mică, rară pe alocuri, acolo unde piatra formează o șosea compactă care se întinde la nivelul pământului. Găsești acolo adesea stele de mare, arici de mare, jumătăți de cochilii bătute în calcar ca niște medalii – de către mărele antice, după cât se pare. La celălalt capăt al câmpului, spre interiorul platoului, o străveche mastaba servea pe vremuri de adăpost ciobanilor și vânătorilor, care și-au scris numele aici, pe pietre, cu cioturi de lemn ars, până în vârful bolții prin care strălucesc fărâme de cer. Unele din aceste inscripții merg înapoi către începutul

secolului trecut, pe vremea războaielor imperiului. În miezul zilei mănânci o bucată de brânză la umbra acestei bolți, cu spatele proptit de dalele grele și reci; afară e o lumină intensă, tremurândă, care tulbură orizontul, albăstrește munții, atâta insectele; mai stai puțin bând din când în când câte o înghițitură de vin prost, apoi pui sticla la rece, sub cârpele din fundul traistei și o pornești iar prin arșița siropoasă și, din nou, brazdele te duc spre culmea cea înaltă, **într-o** dâră de muște și de mirosuri violente pe care le lasă în urma lui calul

7 - Uliul din Mafceux - c. 1/804

cu coapsele lustruite de sudoare și cu botul albit de spumă.

Deodată, **într-o** vale îndepărtată, se auziră câinii hămăind cu glasul acela neliniștit și grăbit pe care-l au când stârnesc vânatul; și, aproape în același timp, două focuri de pușcă plesniră fără ecou, înghițite de ceață.

Pe nesimțite drumul începu să coboare; fagii cu coroana rotundă își întindeau ramurile joase peste iarba pârloasă a pantei. Ceața își pierdea încetul cu încetul consistența; pe alocuri dispăruse aproape de tot; atunci se deschidea o zonă în care lucrurile apăreau cu o claritate surprinzătoare, cu un relief neobișnuit. Apoi se îndesea din nou și înghițea totul, lăsând un mic luminiș în care vederea nu ajungea decât la câțiva pași. În sfârșit, tot acest cenușiu se preschimbă în galben, se luminează, și pe chipul lui șiroind de sudoare, Reilhan simți căldura soarelui; la capătul unei cotituri a potecii ieși din pădure, acolo unde ceața se retrăgea încet, și se află în plină lumină.

În fața lui, în lumina ușor voalată a dimineții se desfășura o vastă panoramă a munților înghesuiți unul **într-altul** și acoperiți cu păduri, ce aveau, pe versanții cei mai apropiați, strălucirea scânteietoare și argintată a acoperișurilor de ardezie, asemenea unor solzi de pește. Zidul mic de granit umed încă și care se întindea de-a lungul potecii fumega în mijlocul urzicilor și nu era nicio tufă de iarbă de care să nu se fi agățat o pânză mică de păianjen perlată de picături pe care le irizau razele oblice.

În poala pădurii, care își regăsea acum adâncimea ecourilor, porneau focuri de pușcă, descoperind această adâncime. Câinii, nebuni de plăcere, lătrau ascutit, sfâșietor.

Când zări acoperișurile de la Mazel-de-Mort, în josul unei pajiști întinse, înconjurată de păduri, Reilhan încălecă zidulețul și o tăie printre grozame; mirosul lor cald și acru îl înăbușea și poate că prima oboseală a dimineții și faptul că mersese atât de mult pe nemâncate făceau să i se pară acest miros atât de tare și atât de persistent. Se opri o clipă, cu picioarele proptite în pantă ca să-și șteargă fruntea șiroind de sudoare și, punându-și pușca pe iarbă, avu, atunci când se sculă, o amețală; puncte negre i se învârteau nebunește în fața ochilor în toate direcțiile. Privi prosteste în jur, ca și cum s-ar fi mirat că se află acolo.

Grozamele începeau ușor să pălească; se vedeau la intrarea fermei, pe un teren acoperit cu iarbă, patru sau cinci trăsuri, oprite în mijlocul unor mașini agricole vechi, mai mult sau mai puțin rablagite, și ale căror oiști îndreptate spre cer aminteau de tunurile antiaeriene. Pe deasupra, mai era și o pasăre mare cu aripile în accent circumflex, amenințătoare, care descria cercuri mari deasupra acoperișurilor, interesată de vreo pradă minusculă; oiștile vor deschide poate focul asupra ei? În momentul în care se aplecă să-și ia pușca, Reilhan avu, pentru o clipă, senzația bizară, brusc derutantă, a unei încurcări a epocilor, a unui amestec foarte ciudat, captivant, de pândă de vânătoare și de dimineți de război în care bărbații patrulau de-a lungul pădurilor înălbite de chiciură sau printre ogoarele cu sfeclă, noroioase și triste, făcute anume, se pare, ca să suporte pagubele războiului, ca să servească drept pâlnii obuzelor și drept tranșee cadavrelor. Atât de puternică îi era impresia și atât de preocupat era să urmărească felul în care evolua, încât era gata să se creadă îmbrăcat în haine militare, și luându-și pușca parcurse ultimii trei sute de metri fără măcar să-și dea seama ce face. Mirosul de cafea caldă care ieșea prin ușa întredeschisă a bucătăriei mari și mai mult această

confuzie: când intră în odaia scundă, destul de întunecată încă și prost luminată, nu ar fi fost deloc uimit ca rumoarea discuțiilor, zgomotul de tinichea lovită al bidoanelor din ranițe, țacănitul sec și precis al chiulaselor pe care tinerii le manevrau cu solemnitate, să fie cele ale unei patrule care pleacă spre avanposturile din pădurea din Ardeni, **într-o** dimineață din iarna lui '40. Faptul era cu atât mai ciudat cu cât astăzi era 10 septembrie, și trecuseră exact zece ani, o zi după alta, de când începuse pentru el, ca și pentru cea mai mare parte de altfel a celor care se găseau de față aici în dimineața asta, aventura uluitoare ale cărei implicații și amănunte nu le înțelesese niciodată foarte bine; după ce strânse câteva mâini și bău o ceașcă de cafea, simți că impresia i se risipește și, spre propria lui surprindere, încercă o nostalgie, o tristețe vagă, puțină plictiseală la gândul că o zi de vânătoare se va termina în mod obligatoriu **într-un** pat, ca și cum, de la o adevărată zi de război ai fi așteptat ceva cu mult mai important; ca și cum nimic nu ar fi putut să înlocuiască minunata impresie de libertate, de lipsă de răspundere, de teamă nedeslușită, pe scurt: de nesiguranță, pe care i-o dăduse această plutire de la realitatea actuală pe valul tainic al amintirilor.

— Nu te așteptam decât pe tine, spuse Despuech **punându-i** mâna pe umăr; acum, haidem, ziua o să fie grea.

— Da, da, ziua o să fie grea, spuse Reilhan sculându-se, cu picioarele puțin îngreuiate; și din nou, mirat că se află acolo, puțin zăpăcit de căldura cuptorului, de mirosul sosurilor și al vânatului, care îngroșau atmosfera, de zgomotul scaunelor trase și de hârșăitul picioarelor, repetă în mod mecanic, cu o voce care parcă **n** era chiar a lui:

— Da, ziua o să fie grea.

În momentul când era gata să iasă pe ușă, Despuech îl opri apucându-l de braț.

— În legătură cu calul, spuse, am ceva să-ți spun; ceva important pentru tine. O să vorbim despre asta deseară.

— Aha, bine, zise Reilhan, și de ce nu acum? Dacă e

ceva supărător, mai bine să aflui imediat.

Despuech își umflă obraji și pufni în răs.

— Aha! Da, atunci, e ceva foarte supărător... îl bătui pe umăr și continuă să râdă cu hohote.

— Măi Reilhan! Tot cu capul în nori, nu-i așa? Și-i crezi pe toți la fel ca tine? Hai, mișcă! Deseară, când o să fim liniștiți, o să vorbim despre toate astea. Și îl împinse afară din casă; în acest timp, Maria-Oacheșă, fiică-sa, făcea un zgomot ca toți dracii cu văsăria ei; părea furioasă. Era o femeie mică, slabă, cu pielea închisă și cu un aer posac, dar, după câte se spunea, lucra cât un bărbat. Când ieși toată lumea, trânti ușa și se întoarse lângă cuptor ridicând din umeri.

Bărbații reveniră către ora unu, pe o căldură aproape toridă, sub un cer de plumb. Erau îndreptățiți să se aștepte la zile de toamnă frumoase de la un cer atât de curat și atât de liniștit; auziseră pretutindeni fluieratul ciocârlilor pe deasupra ogoarelor.

După ce își puseră puștile în rastel și își îngrămădiră vânatul pe lada de pâine, oamenii se duseră afară să se spele pe mâini, **într-un** jgheab unde venea o apă înghețată captată în vârful pajistii, în mijlocul unui pâlc de papură și dusă până la fermă în trunchiuri de molid scobite și pline de mușchi; acest izvor care curgea fără încetare vara ca și iarna era mândria proprietarului său și provoca invidia tuturor, **într-o** regiune în care erai obligat în majoritatea cazurilor să te bizui pe cer ca să umpli bazinele. Prisosul acestei ape alimenta o baltă artificială, ale cărei maluri căptușite cu argilă erau ciuruite de găurile făcute de oi; și tot mai rămânea încă destulă ca să se ude tarlaua cu legume din **tr-o** grădiniță unde domnea soarele între pereții din piatră rotundă. Pe sub ferestre, răzoarele împodobite cu flori erau mărginite și ele cu pietre rotunde de granit.

Pentru Reilhan, această fermă reprezenta un fel de rai pământesc și Despuech era Dumnezeuul său binevoitor: era evident că fără ajutorul lui ei n-ar fi reușit nici măcar să supraviețuiască. De fiecare dată când se afla la Mazel-de-Mort, Reilhan se simțea la fel de stânjenit ca un țăran

în vizită la senior; abia dacă îndrăznea să stea jos, cu toată jovialitatea binevoitoare a prietenului său.

Bărbații intrară unul câte unul, traseră scaunele și se așezară în jurul mesei în tăcere. Căinii adormiseră prin colțuri, potoliți de răcoarea dalelor. Se bău în pahare de muștar un pastiş cu gust puternic de plantă. Din când în când, câte unul vorbea cu glas puternic, de parcă **s**-ar fi adresat unui surd. Unele chipuri aplecate înainte și luminate oblic păreau acoperite de o mască de argilă roșie, deasupra căreia apărea o bandă de piele palidă, de un alb fragil și nesănătos, și care avea indecența părților secrete ale corpului, ascunse privirilor și neviolată de soare.

În picioare, sprijinită de cuptor, cu brațele încrucișate, cu chipul inexpressiv, Maria Despuech îi observa pe rând cu răceala unui geambaș, așteptând bunul plac al rasei stăpânilor ca să-și exercite funcțiile gospodărești; la uns semn din cap al tatălui se îndreptă spre un bufet scund pe care erau așezate două tăvi mari cu mezeluri; le puse în mijlocul mesei îndepărtând paharele și sticlele, cu gesturi repezite, păstrând același chip închis, servind pe toată lumea cu un zel morocănos, stăpânindu-și cu greu nu știu ce ciudă, nutrind nu știu ce resentiment față de cei prezenți. Apoi își relua postul de observație și oaspeții, desfăcându-și încet șervetele și deschizându-și cuțitul cu vârful unghiei, începură să officieze în fața farfuriilor.

Cea mai mare parte a mesei mănăcă în tăcere, ca la un parastas; și, de altfel, în felul lor de a tăia pâinea în cubulețe, de a mesteca fiecare înghițitură fără grabă, aproape fără poftă **s**-ar fi zis, de a bea închizând ochii pe jumătate, cu prudență și respect, era un fel de solemnitate rituală, care dădea mesei o atmosferă religioasă.

Spre sfârșit, totuși, cu ajutorul vinului și al sosurilor grele, spiritele se încălziră și tonul discuțiilor crescuse: se povestiră mai întâi întâmplări de vânatoare, pe care puținătatea vânatului le făcu să degenereze curând în discuții politice și atunci se produse o revărsare de supărare generală, condamnarea în bloc a sistemului de

guvernare, a sindicatelor, a partidelor, recurgându-se în mod cu totul platonice la un regim de tabula rasa, de respingere a tot ceea ce fusese mai înainte, de descotorosire de toate lucrurile inutile, ca un ecou îndepărtat și muribund al unor vechi virtuți revoluționare astăzi dezamorsate.

Despuech, adresându-i-se lui Reilhan, pe care îl așeza întotdeauna lângă el, îi zise:

— Nu faci ca noi?

Desfăcea o bucată de pâine în farfurie și muia bucățile cu o lingură de sos negru, cu reflexe de un cafeniu-auriu; la sfârșitul unei mese, chiar înaintea salatei sau a brânzei din lapte de capră, mulți aveau acest obicei.

Reilhan dădu din cap; aceste ospete, care nu se mai sfârșeau, îl cam oboseau întotdeauna și mâncarea prea bogată îi încălca imediat stomacul. Abia se atinsese de mâncarea de iepure cu arpagic. Rumoarea confuză a glasurilor, fumul, scârțâitul scaunelor, puținul vin pe care îl băuse, el care nu bea niciodată, toate acestea se adăugau la senzația lui de om sătul, ușor îngrețosât, care îi îngreua digestia și sfârșise prin a-l ameți; abia aștepta să iasă, să umble, să respire o înghițitură de aer proaspăt.

Deodată își aminti de cal, de ceea ce îi spusese Despuech dimineata, în momentul plecării; în iureșul întâmplărilor nu se gândise la asta decât cu intermitențe, străduindu-se să nu insiste, de teama cine știe căror complicații. Acum se vedea întorcându-se singur la Maheux. Fără cal, pentru un motiv sau altul. Măine, niciun fel de plutire de-a lungul marilor spații, nici brazde de deschis, nicio zguduitură în brațe – ca și cum pământul ar fi început să se miște, ca și cum ar fi fost viu – niciun fel de sfânta oboeală, mai bună decât cel mai bun dintre paturi, în care să te cufunzi peara. Grand-Terre, acolo sus, va rămâne oare un pământ necultivat, mort, cu miriștea gălbejită și părăsită? Nici măcar nu se gândea la recolte, la nenorocirea care s-ar abate asupra lui și asupra alor săi dacă ar rămâne să muncească fără animal.

Acolo sus... Vedea întinzându-se și urcând în fața lui

pământul acesta al cerurilor nesfârșite, cu biata lui colibă de pietre uscate, lungul și puternicul val care îl ridica spre nori, urcușul pe culmea muntelui care te dăruia deodată vântului necuprinsurilor, unei libertăți mai mari, pe acest spațiu gol de unde începe fuga peisajului, asemenea vastelor mișcări ale hulei pe care oceanul o rostogolește în nemărginirea sa în largul continentelor.

Nimic nu-l făcea să uite atât de categoric de sine, ca gândul acesta, așa de duios, de ferm, de plin de farmec totodată. Încercând să asculte ce-i spunea tovarășul lui, se întrebă brusc, cu o intensitate ciudată, unde ajunsese lumina, acolo sus, în clipa asta; care era unghiul soarelui în raport cu panta și la ce distanță înaintase umbra colibei față de neagra sa deschidere. Gândul că toate acestea existau fără el, în singurătate, în timp ce el se îndopa aici îi strecură în suflet un strop de neliniște provocată de nu știu ce fel de formă de dragoste ciudată, la fel de tulbure și la fel de pătrunzătoare ca o atracție pentru un chip omenesc; în tot cazul, nimic nu-i părea mai important decât ceea ce se petrecea acolo sus, în ceasul acesta, chiar dacă nu se întâmpla nimic - poate pentru că nu se întâmpla nimic.

În clipa aceea își dădu seama că Despuech îi vorbea tocmai despre cal. Imaginea câmpului cu adăpostul său rustic îi era atât de prezentă în minte, încât trebui să facă un adevărat efort ca să revină printre meseni și să fie atent la ceea ce îi spunea celălalt.

— Vrei să-mi repeți, îi spuse. Cu tot zgomotul ăsta n-am auzit nimic.

— La dracu', n-ascuți când ți se vorbește; de se întrebă omul întotdeauna la ce te gândești. Îți spuneam că Maria...

La ce mă gândesc; de ce să gândesc în felul ăsta? N-am gândit așa de când sunt. Mi-ar plăcea să fiu acum acolo sus, cu calul, și să ar; sau să stau jos în fața colibei și să aștept; să aștept să vină noaptea.

Pentru prima dată în viața sa îi trecuse prin minte ideea ciudată să nu se mai întoarcă acasă și să se ducă să se culce acolo sus, în mijlocul pâlpâitului stelelor și al

târâitului greierilor. O mână îl zgâlțâi de umăr.

— Ca să zic așa, asta-i tot ce ai de spus?

Despuech, foarte roșu, surâdea prosteste și nu reușea să-și fixeze asupra lui ochii săi albaștri în care plutea privirea oamenilor ușor amețiți.

— Care va să zică, așa, zise Reilhan, așa... Mi-ai dat o veste...

Fără să-l fi ascultat, avea impresia că-și aduce aminte că prietenul său îi dădea calul *pentru totdeauna*, s-ar fi zis că înregistrase cuvintele fără să le înțeleagă. Calul, era un dar din partea Mariei. Acum, înțelegea.

— Maria, pricepi, Maria e... pentru că Maria și Abel... Ei! ție trebuie să ți se explice totul! Ei, fir-ar să fie, cât de mulțumit sunt, spuse celălalt, uite că există și momente frumoase în viață!

Apoi, la o privire mânioasă a fiicei sale, scăzând glasul și la urechea prietenului său:

— Dacă nu te supără, o să anunțăm asta altă dată; astăzi Maria n-are chef.

Se lansă în planuri pentru viitor. Perspectiva de a-și căsători fata și fericita influență a vinului se aliau pentru a i-l zugrăvi în roz; vorbea despre restaurarea unei societăți tradiționale, dar bazată pe comunitatea intereselor și pe fraternitate; egoismul, prostia, izolarea fiecăruia sunt în parte răspunzătoare de situația noastră de acum; Haut-Pays s-a destrămat fir cu fir, familie după familie, și nimeni n-a ridicat un deget ca să împiedice acest scandal; nu-i vorba să știm ce se va petrece peste o mie de ani; e vorba să ne ocupăm de ce se întâmplă acum; suntem oare fericiți? Munca noastră are oare un sens dacă nu suntem în stare nici măcar să asigurăm viitorul copiilor noștri? Trăind fiecare pentru sine, te îndobitocești muncind, rumegi gânduri negre, anii trec în goana mare, într-o bună zi te vezi singur și tot ceea ce ai făcut n-a folosit la nimic, nici măcar ca să trăiești bine: și la urmă ești mult mai sărac decât ai fost la început. La drept vorbind, triburile patriarhale aveau ceva bun: era de ajuns să te aduni în jurul mesei și să golești câteva pahare sau să întingi în

supă cu ceilalți pentru ca bucuria străbună să se afle din nou printre noi; pe când acum, de obicei, moartea stă la masa noastră; ajungi chiar să nu-ți mai dai seama că pentru ea muncești: să trăiești pentru tine însuși înseamnă să trăiești pentru moartea ta; dar să nu mergem prea departe. Trebuie să încercăm să găsim o soluție ca să rezistăm. O să ne ocupăm de religie și de filosofie mai apoi.

Copiii odată căsătoriți de ce n-am lucra pământurile în comun, de ce n-am împărți rodul recoltei într-un fel de colhoz, ce mai încolo! Munca ar fi mai ușoară, rezultatele mai bune; am fi fericiți.

— E adevărat, spuse Reilhan, am fi fericiți.

Încerca să-și concentreze atenția, dar se simțea din ce în ce mai neatent, mai muncit de gânduri, ca și cum nimic din toate astea nu l-ar fi privit, și ca și cum ar fi avut ceva mult mai important, mult mai urgent de făcut - dar ce anume, n-ar fi fost în stare să o spună; să doarmă, poate... Nu, era o senzație ceva mai ușoară, mai amețitoare decât dorința de a dormi - era în același timp și obosit și nerăbdător să plece. Gânduri întrerupte se rostogoleau de-a valma în capul său, străine și indiferente unele mai mult decât altele, și totuși, calul acesta, pământul, viitorul fermei, ceva mai multă siguranță pentru a-i săi, oare ce putea fi mai important pentru el? Dar în spatele acestei agitații sterpe, domnea un fel de calm straniu, lunar, care îl atrăgea și îi dădea încă de pe acum o minunată senzație de odihnă. Da, da, să plece, să umble sub cerul nesfârșit, să-și pună puțină ordine în gânduri, iată de ce avea nevoie. Se ridică deodată.

— Trebuie să mă duc să anunț vestea mamei, spuse el, și, de altfel, curând o să se facă noapte. În zgomotul conversațiilor își auzi vocea hârâind neplăcut, ca atunci când ai urechile înfundate.

Era ora șase spre seară; soarele părăsise fereastra și în curtea ce se și întunecase rămăsese luminată numai partea de sus a zidului hambarului. „E aceeași lumină ca acolo sus”, își spuse și, din nou, simți aceeași tulburare, asemănătoare unei ușoare strângeri de inimă.

— N-ai să ne lași tocmai acum, zise Despuech, mai sunt minciunelele și vinul spumos.

— Aha, bine, zise Reilhan și, supus, se așează din nou.

În timp ce tatăl său se duse să aducă vinul, Maria servi minciunelele; se apropie de el; avea un aer ironic și furios totodată. Dar ea îi puse repede mâna pe braț.

— **Într**-una din zilele astea, o să vin **s-o** văd pe mama, zise ea. Ca să vorbim.

Puțin mai târziu, în pragul ușii, în momentul plecării, Reilhan îi spuse:

— Îți mulțumesc pentru cal; mama o să fie tare surprinsă! și o sărută pe obraz, de trei ori.

— Trebuie să ne sărutăm și noi, sări Despuech, și îl trase spre el.

— Măcar astăzi, zise Maria, ar fi putut să vă însoțească, ce sălbatic!

— Știi bine că nu-i place lumea, zise Despuech; n-ai să-l schimbi tu; fii mulțumită c-ai pus mâna pe el.

Legat la ușa grajdului, calul, uriaș, bătea din copite, parcă nerăbdător și el să o pornească printre ierburi, în răcoarea înmiresmată a serii: parfumul pajiștilor umede ajungea până la ei. Reilhan apucă animalul de căpăstru; calul se urni greoi în spatele său.

Ajuns în susul pajiștii, privi îndărăt, uimit că străbătuse atâta drum: ferma era mititică. Atunci când ea dispăru cu totul, înghițită de o cută a terenului, fu deodată eliberat de o stinghereală, având, în sfârșit, cerul nemărginit numai pentru el singur.

— Tu acuma, îi zise Maria tatălui său, întorcându-se lângă oaspeți, caută să-ți ții gura și să nu le spui nimic bețivanilor ăstora.

De ani de zile ea zicea că nu vrea să se mărite; toată lumea gândea însă că având firea pe care-o avea, mai degrabă nu voiau băieții **s-o** ia de nevastă.

S

e înserase repede; pădurea pe care o traversase dimineața în sens invers era acum foarte întunecată, dar, mai sus, ajungând pe pantele goale, regăsi limpezimea

cerului, pe care tremura o stea către apus. În urma lui, pietrele drumului scrâșneau și se rostogoleau sub copitele calului; nu mai era niciun alt zgomot decât acest greu și lent ciocănit fără ecou care îi însoțea mersul. Era totuși ceasul în care începea să se trezească cântecul tuturor găzelor de noapte; mai ales în seri atât de blânde. Dar nu se auzea nimic – în afară de zgomotul surd al copitelor calului care făceau să tremure pământul și să se rostogolească pietrele. Simțea cum îi curge sudoarea pe spinare, năpădi**indu-i** fruntea, pe care o răcorea evaporâ**ndu-se**. Deodată, se opri, crezând că și-a uitat tolba la Despuech. Dar nu, unde-i era capul? îi atârna la șold, plină de vânatul pe care i-l dăduseră după împărțeață – cu toate că el unul nu reușise să împuște decât o gaiță, în zori; câteva zile, la Reilhani o să fie un adevărat ospăț. Mai ales pentru Abel. Joseph nu mânca aproape nimic. Joseph. Încercă să se gândească la Joseph, dar, lucru curios, fără să reușească de-a binelea: **s**-ar fi zis că imaginea celui de-al doilea născut refuza să se închege în capul său. Avea o impresie foarte stranie: impresia că o ștersătură de gumă, ușoară, dar grozav de eficace, îi scosese definitiv din minte chipul fiului său. Și chiar ideea de a avea copii îi părea absurdă.

Mai merse puțin, rumegând alte idei la fel de ciudate, complet dezorientat, ca și cum conștiința lui **s**-ar fi înșelat asupra persoanei în timpul drumului și, fără să-și fi dat seama, ar fi emigrat în alt trup, părăsi**ndu-și** conținutul de prisos. Ce vrea să spună asta: să ai un copil? sau să ai o nevastă? Nu ai absolut nimic. Puncte mici albe îi fugeau în fața ochilor, cu viteza descrescândă a proiectilelor trasoare.

În vârful coastei, răsuflă o clipă cu inima înnebunită de urcușul greu. Gura plină de salivă năclăită și amară i se mișca în partea de jos a feții, ca un lucru ce-ar fi avut o viață independentă. În momentul acela, calul se poticni de un ciot; se întoarse să se uite la el; ce animal ciudat! avea capul aidoma cutiei unui instrument muzical. „Calul ăsta e al meu”, își zise, dar nici ideea asta nu se putea întrupa.

Avea impresia că repetă o lecție învățată pe de rost și din care nu înțelesese nimic. Cu o încăpățănare de bețiv revenea asupra ei, frământând aceleași gânduri: în zadar; cuvintele alunecau, păreau că fug în fața eforturilor gândului său, care rămânea acolo, stupid, să macine golul.

Deodată, ca trezit din amețală, crezu că deschide ochii și zări în fața lui o mare întindere pustie pe care nu o recunoscuse imediat; avu un moment de panică, încercând să-și adune gândurile, să oprească această cădere vertiginoasă în afara universului său familiar; probabil că se rătăcise, cu mintea întunecată de toate aceste fenomene bizare și că părăsise drumul marcat fără ca măcar să-și dea seama. Își amintea că se oprise o clipă pe vârful versantului ca să-și tragă sufletul; apoi, nimic: un gol întunecat. Probabil că pornise din nou la drum în mod mecanic. „Da' ce fac eu aici, își zise, până unde și încotro am mers eu așa?” Frica îi era mai mică; era mai ales uluit că se află acolo, **într**-un loc necunoscut pe care luna care urca îl lumina liniștit. Totul era tăcut în jurul lui; vântul slab, aproape cald, agita cu adieri mângâietoare tulpinile gramineelor în mijlocul cărora se afla Reilhan; puțin mai departe urca în ușoara fosforescență a nopții uriașul covor al unui câmp acoperit de miriști. Niciun copac, niciun tufiș, nimic decât această mișcare a pământului înălțat spre cer ca un mare val neted peste care aluneca noaptea.

Stătea nemișcat, atent la pacea nocturnă care îl învăluia puțin câte puțin și îi dădea ceea ce își dorise în mod confuz toată ziua: să nu gândească la nimic, să se odihnească de toate oboselile, să scape de toate planurile, să plutească în această lumină de vis ca o luntre la suprafața unei ape adormite.

Apoi, pe nesimțite, ceva se orientă în mintea lui, și decorul își reluă aspectul familiar, miriștea cenușie, locul său obișnuit la marginea platoului, peisajul, profunzimile sale nevăzute. Și, pe măsură ce îl recunoștea, parcă își amintea și de drumul pe care îl străbătuse și care îl dusesese fără să-și dea seama până la **Grand**-Terre. „Gata, am ajuns și acum ce-o să fac?” Dar nu era foarte important să facă

ceva. Înaintă câțiva pași, simți trosnind primele paie sub tălpi; capul îi era tot atât de ușor ca o gogoasă de vierme de mătase goală. Simțea o dure Fe îndepărtată care își bătea pe undeva fierul roșu; era greu s-o localizeze. Un singur lucru continua să-l intrige: zgomotul care-i vibra fără încetare în urechi, asemenea zumzăitului unei linii de înaltă tensiune.

O idee copilăroasă îi veni în minte: să se urce pe cal și să se lase dus spre vârful muntelui ca să descopere, de acolo de sus, întinsul pământurilor. Se întoarce; calul nu mai era acolo. Avu o neliniște mărunță, o spaimă puerilă, pe care o înlătură repede, cu nepăsarea unui copil. „Mamă, își spuse, ce-o să-mi mai audă urechile!” Continua să înainteze în mijlocul câmpului; greierii tăceau la trecerea lui: el nu auzea decât zumzăitul electric continuu. La dreapta, la capătul miriștii, o deschizătură neagră, ovală, apărea în ceața cenușie a pietrelor: *masiaba*-ul. Cât de simplu era totul. (Dar de ce nu i-a trecut prin cap asta mai înainte?) Și când te gândești că i-a trebuit o jumătate de secol ca să ajungă aici – sau mai precis, ca să se reîntoarcă aici!

Se simțea foarte slăbit, cu o ușoară senzație de greață; picioarele, pe care nu le mai simțea din cauza oboselii, îl susțineau, fără ca el să aibă impresia că face ceva pentru asta. „Mârtoaga e frântă de oboseală”, își spuse și avu o clipă sentimentul că trupul lui istovit nu-i mai aparține și că tot ce mai era întreg în el se refugiase în vârful unei clădiri ce era pe cale să se prăbușească. Odată ajuns în fața *mastdba*-ului, se sprijini de perete, își îndoi genunchii, atinse pământul cu șalele **într-o** inexprimabilă senzație de euforie. „Ei bine, nu e chiar așa de rău” spuse cu glas tare și râzând ușor neliniștit. „Da’ oricum, ce poveste ciudată!” Un vag sentiment de vinovăție, ca al unui școlar chiulanguiu, îi umbrea ușor liniștea, dar ridică din umeri și, cu această simplă mișcare, se eliberă de toate poverile inutile, ca un astronaut care vrea să se smulgă gravitației.

Asemenea unei mări aproape nemișcate, noaptea

respira, pudrată cu un praf albastru; răsuflarea ei călduță, plină de parfumul pământului înmiresmat de plante, îi atingea obrazul cu o duioșie senină, maternă. Acolo unde nu lumina luna, sclipeau stelele; se aprinsese: a aproape pretutindeni pe cer, ca luminile unui oraș, când cade înserarea.

Miriștea își desfășura în fața lui întinderea ei vastă care suia, chemând irezistibil un gând de ducă, de părăsire posibilă a pământului, pentru o destinație fără țel – pentru uriașa cetatea fremătătoare de dincolo de veacuri. Să aștepți aici, mereu, dar ce anume? Poate plecarea fixată în această lungă șiră a spinării geologice, făcută ca să primească sau să lanseze ceva, și care evocă toropeala atentă a unui peron, a unei rampe, a unei trambuline.

Suieratul grav din fundul urechilor sale se potolea încetul cu încetul; de când se așezase, i se părea că ideile îi deveneau mai limpezi și mai ușoare, eliberate de nu știu ce fel de greutate. Abia îl atingeau și-l lăsau plăcut disponibil. Unele erau amintiri de curând; se risipeau de îndată ce încerca să le prindă, ca niște petale duse de vânt. Alte chipuri suferiseră aceeași ștergere ca acela al lui Joseph mai adineauri; era imposibil să le facă să-i apară înaintea ochilor. Tot ceea ce trăise în ultimii ani, și până și ziua de astăzi, i se părea îndepărtat, vag și nemaipomenit de nesigur. Ce drum străbătuse! Avea senzația că îi părăsise pe ai săi de-o veșnicie. Îi și deveniseră străini; se alăturaseră acelui lung șir de chipuri întrezărite de-a lungul vieții și peste care se închidea cu indiferență apa tulbure a memoriei. S-ar fi spus că muriseră de mult. Acum atingea fundul mării; ajunsese la destinație. Nu mai avea nimic de așteptat și pe nimeni. Noaptea larg deschisă deasupra capului său și atât de primitoare, luna liniștită ale cărei pete cenușii formau un chip care privea cu tristețe pământul, întinderile fosforescente, pietrele albe, deveneau imuabilul decor al vieții sale, ca și cum nu s-ar fi mișcat niciodată din acest loc.

Și oare se mișcase vreodată? Era cu adevărat descumpănit. Cât de puțin conta tot zbuciumul pentru a

trăi sau a supraviețui! Dovada: nu mai rămânea aproape nimic. Pe furiș revăzu zorile încetoșate din Mosela, când soldații ardeau păcură în mijlocul curții unei ferme părăsite, în bidoane de ulei tăiate în două de-a lungul; războiul, blindatele, dezastrul; întoarcerea, bucuria amestecată eu decepție pe care o încerci atunci când regăsești tot ce ai lăsat în urmă și care n-a urmat drumul pe care ți l-ai închipuit tu; ciudata satisfacție de a deșteleni pământul ore întregi, brazdă cu brazdă, pentru un câștig care nu era cel al recoltei; dar, mai ales tăcerea; cincizeci de ani de tăcere în spatele tuturor gesturilor și a tuturor strâmbăturilor și astăzi, conștiința acestei tăceri. Dar de ce, Dumnezeuule, de ce?

Brusc, își îndreptă trupul **sprijinindu-se** cu coatele de peretele *mastaba-ulxii*; o amintire țâșnise sălbatic la suprafață, aceea a mamei sale secerând grâul cu secera ei mică, acolo în față, la câțiva pași de *mastaba*. „Mămâco! * strigă el; sub nas, îl deranja ceva, un firicel călduț, pe care îl șterse cu dosul mâinii. Se revăzu stând jos, aici, sprijinit de același perete, la intrarea colibeii. Probabil că avea trei sau patru ani, cinci poate; era la sfârșitul lunii august, dat fiind că mama secera; priveam corbii rotindu-se și croncănind deasupra stâncilor în formă de turn care atârna deasupra văii rotunde; și am fost nemaipomenit... cum să spun? Ce clipă ciudată! Straniu de fericit; dar nu, nici sentiment, nici amintire, era altceva; era atât de frumos în ziua aceea! Albastrul acela adânc, falezele, zborul corbilor, și mama, încovoiată în mijlocul spicelor, iată ce se afla în spatele celor cincizeci de ani de gesturi și de strâmbături, iată din ce era făcută tăcerea. Nu, nu, nu-i o amintire. Era... era mereu ca un început fără sfârșit, ca o sămânță neîncolțită, ca o făgăduială neîmplinită... și acum, trebuia să moară. Să moară, când existase, cândva, ASTA.

Avu o adevărată orbire interioară, impresia că o lumină brutală se aprindea înăuntrul unei încăperi întunecate, dezvăluind pereții goi, tavanul gol, podeaua goală; o încăpere goală. Și capul lui era gol. Din ce în ce mai ușor și din ce în ce mai gol. Și această lumină

orbitoare nu lumina nimic. Se întorcea la punctul de plecare după cincizeci de ani ca să descopere o încăpere goală. O jumătate de secol gol, nimic înăuntru, nimic afară, nimic nicăieri, dar, la origine, ca o tufă mică de iarbă ghemuită în plin pustiu: un copilaș rezemat de acest perete, privind cum plutesc corbii deasupra falezelor. Totul se petrecuse de parcă n-ar fi întrevăzut realitatea lumii decât timp de numai câteva secunde. Ocolind câte o brazdă, uneori, datorită și oboselii, i se părea că o **s-o** egăsească. Dar viața se așternuse asupra lui, așa cum o dală de ciment acoperă mormintele.

Voi să-și îndoiaie piciorul, dar piciorul nu-l mai ascultă; firișorul calduț care îi curgea din nas și care îi trecea peste gură avea un gust sărat. Dar nu mai reușea să miște brațul și să-și ducă mâna până la față. În urechi, zumzăitul se stinsese. Se cufunda **într-o** letargie euforică tot atât de bună pentru el ca un refugiu pentru o fiară rănită. Își mai spusese încă o dată că va muri, dar ceea ce îl interesa cel mai mult era să urmărească până la capăt acea mică urmă intactă, de neșters, care îl ducea către misteriosul paradis.

Dorința de a-l regăsi îl cuprinse cu o asemenea violență că tresări cu ultimele lui forțe, ca și cum ar fi vrut să se smulgă din această cufundare a trupului și a conștiinței. A fost o clipă de delir, o defilare de imagini repezi și de o cumplită frumusețe. Vântul vinețiu al serii de august împingea lângă chipul său atrocele și delicioasele parfumuri ale pământului. Sunt acolo, sunt tot acolo, își spusese el; soarele cel străvechi era și el acolo, cu bicele sale de aur, și prospețimea amară a levănțicii sfărâmate sub nări. Legătura, legătura tainică și de neînțeles cu toate aceste lucruri. Deci asta revenise el să caute aici. Prima zi din viața lui în care se ghemuia din nou cu o renunțare calmă, ca să se scufunde **într-o** amortire de embrion.

În clipa în care viața sa îi apăru sub forma unui obiect mic, amenințător și ciudat, de o ciudățenie ridicolă, dispărând orice noțiune de spațiu și de timp – fără să fie sigur că trăise cândva această viață sau că părăsise

vreodată acest loc sau că scăpase de fascinația de neînvins pe care acesta nu încetase niciodată **s-o** exercite asupra lui – fu ușurat de toată groaznică povară a existenței.

Se plecă ușor pe o parte, cu un ochi închis, cu celălalt deschis peste măsură, un fir negru îi curgea din nas și strălucea în lumina lunii. Gura sa mai înghiți puțin aer, deschizându-se și închizându-se ca aceea a broaștelor la suprafața lacului, în preajma furtunii.

două zi, în zori, Despuech fu sculat din somn de un tropăit surd care zguduia pământul pe sub ferestre; auzind un sforăit, se trezi. Era calul său; căpăstrul îi atârna între picioare; sigur că animalul scăpase; dar ca să-și găsească singur drumul spre grajd, înseamnă că nu venise prea de departe. „Sigur că nu mai departe decât de la drumul marcat, își zise, ei bine, știi ce-ți rămâne de făcut”. Își luă câinele cu el.

— Ce se întâmplă, ce mai e și povestea asta? îi spuse fiică-sa, atunci când se întoarse după o oră, obosit și frământat; văzuse și ea calul în grajd.

— De unde vrei să știi? Am să cobor la Saint-Julien; încălzește-mi o ceașcă de cafea.

Scaunele musafirilor erau încă în jurul mesei; fără să vrea, îl privi gânditor pe cel pe care șezuse în ajun Reilhan, alături de el. „Avea un aer ciudat”, își zise. Își bău cafeaua și se duse la Saint-Julien, unde își lăsă căruța; drumul pe jos până la Maheux i se păru foarte lung; era abia ora nouă, dar soarele ardea puternic; te-ai fi crezut în plină caniculă; nu-și amintea să fi fost

8 – Uliul din Maheux – c. 1/804 113

vreodată atât de cald în septembrie. Căldura mare îl făcu să se gândească la lucruri neplăcute. Nu mai vedea sosind momentul în care deschizând ușa, acolo sus, o să-l găsească pe celălalt mâncând liniștit: „Știi, poți să te lauzi că mi-ai tras o spaimă!” Dar calul era acolo, piedică de netrecut, care năruia această speranță și el își închipuia o cu totul altă scenă: „Cum, nu e la voi? Noi am crezut că a rămas să doarmă la voi” ete... „Poate că a adormit pur și simplu acolo sus”, își spuse privind pădurile care se

întindeau între Maheux și Mazel-de-Mort. Și străbătând ultimul kilometru, această ipoteză îi păru de natură să reziste celor mai rele obiecții, chiar și celei cu calul; ea îi mai dădu puțin curaj. În orice caz, era un argument care oricum avea să amortizeze șocul. Trecând pe lângă micul cimitir, nu putu să se împiedice să arunce un ochi spre mormintele năpădite de urzici; înfățișarea lui părăsită, inofensivă din cauza paraginii, îl reconfortă; avea impresia că nu se va întâmpla nimic care să mute urzicile din locul lor; dar, pe de altă parte, își închipuia foarte bine pe cineva scoțându-le cu cazmaua. „Mă tâmpesc”, își spuse cu glas tare.

În fața fermei, nimeni; totul era tăcut, liniștit – revoltător de liniștit.

„E acolo, își spuse, în spatele acestei uși și își bea cafeaua”. Când să intre, avu un moment de șovăială, ca și cum, făcând drumul înapoi, întorcându-se acasă, prefăcându-se lipsit de griji și nepăsător față de soartă, aceasta și-ar fi reluat forma inițială – ba mai mult: nu și-ar fi schimbat-o niciodată – ca și cum ai putea acționa asupra trecutului, ca și cum faptul de a deschide această ușă ar fi însemnat să comită iremediabilul, să reia din ajun un șir de mici incidente lipsite de importanță și, cu o aruncătură de zaruri, să facă brusc să se transforme totul într-un dezastru. Apoi se hotărî brusc.

— Bună ziua la toți! strigă el, băgând capul prin ușa întredeschisă; deși căutase să adopte un ton care să nu lase nicio îndoială asupra calmului său sufletesc și asupra bunăvoinței intențiilor sale, avu impresia că strigase mult prea tare și că se trădase în patru cuvinte; trebui să facă un efort considerabil pentru a păstra o expresie naturală: mama era singură în bucătărie; curăța o salată de cicoare sălbatică.

Despuech înaintă doi sau trei pași. Dorise atât de mult să-l vadă pe Reilhan așezat la această masă încât absența lui umplea încăperea cu o cumplită evidență.

„A murit, își spuse el, inutil să spun povești; a murit aseară, undeva pe platou, între casa mea și a lui”.

Mama puse ușor cuțitul în mijlocul salatei; el o privi grav, aproape fără indulgență; ea simți în această privire o înfricoșătoare solitudine.

Căutarea începu chiar înainte de amiază.

În acest timp, femeile din împrejurimi veniră să sporovăiască toate la un loc în bucătărie, una mai optimistă decât alta și aiurindu-se cu presupunerile cele mai extravagante. Unele spuneau că fusese văzut, chiar în dimineața aceea, foarte devreme, un bărbat rătăcind pe lângă Aigoual; poate că Taciturnul își pierduse memoria și umbla în neștire prin pădurile alea de nepătruns; la urma urmelor avusese întotdeauna o fire destul de ciudată. Altele credeau mai curând că fusese atacat de hoți sau de țigani, care îl despuiaseră de haine și îl legaseră sub vreun tufiș. Unele vorbeau de o patimă subită și de o dispariție premeditată: și în timp ce nevastă-sa se tânguia, cine știe dacă el nu plutea liniștit spre America? S-au văzut lucruri și mai de necrezut; capi de familie, cu o purtare ireproșabilă până la cincizeci de ani și care, într-o bună zi, turbați ca niște țapi, înnebuniseră pentru prima fustă, da, da, asta se întâmpla întotdeauna cu cei mai liniștiți...

Dar, pe măsură ce treceau orele și venea seara, fanteziile se epuizau și secau de-a lungul zadarnicei așteptări, pe care fiecare dintre aceste femei, în sinea sa, o găsea tot mai grea și mai copleșitoare; atunci, printr-un fel de resemnare instinctivă și molipsitoare, se așternea o tăcere întretăiată de suspine, de respirații ceva mai zgomotoase, de scârțâieli de scaune, pe care nimeni nu îndrăznea s-o spargă și care apăsa asupra casei ca pentru a pregăti intrarea nenorocirii.

rupul nu a fost descoperit decât după trei zile de căutări. Cine și-ar fi putut închipui că se dusesse să moară acolo sus, atât de departe de ai lui, atât de departe de tot? A fost aproape o întâmplare că au dat în cele din urmă peste el.

Fusese foarte cald; expus în plin soare, timp de trei zile întregi, răspândea acum un miros groaznic.

L-au adus pe o brancardă; capul îi era acoperit cu un

sac. i

Convoiul se opri în fața ușii; văzând sacul, Maria îl întrebă cu privirea pe taică-su:

— Corbii, îi spuse Despuech cu glas scăzut. Toată lumea să stea în bucătărie; ea nu trebuie să-l vadă.

Persoanele care așteptau în prag intrară repede înapoi în casă.

Ca să urci în cameră erai nevoit să treci prin bucătărie. În clipa în care auzi scârțâind lui îlțăminteă bărbaților, care trudeau ducând povara lor macabră, mama voi să se ridice din fotoliul în care două femei se străduiau s-o rețină; în jurul ei avu loc o înspăimântătoare învălmășeală. „Țineți-l, țineți-l, zicea unul dintre bărbați suflând greu: scară era atât de piezișă, încât trupul aluneca de pe brancardă. Un scaun căzu; în mijlocul respirațiilor care se întretaiau, a hârșăitului picioarelor și a fâșăiturilor, făcu un zgomot înspăimântător. S-ar fi zis că se bat cu mortul, sau poate cu moartea însăși. Această luptă tăcută avea ceva sinistru care puse la încercare nervii tuturor.

Un miros de garoafe se răspândi în odaie: ca să lupte împotriva duhorii, o femeie crezuse de cuviință să verse parfum pe podea; legată de atari imagini, mirosul păru atroce; nu izbuti decât să-l facă pe celălalt și mai perfid. Amestecul de flori moarte și de carne putredă întorcea stomacul în așa măsură încât o tânără femeie ieși să vomite; Joseph ieși în urma ei, palid, gata să vomite și el. Se temea mai mult ca orice de faptul că va fi nevoit să-și vadă tatăl pentru ultima dată. „Cu căldura asta, șopti careva, ar trebui să-l pună imediat în sicriu”. Tânărul rămase câțeva vreme afară, stând jos, cu capul între mâini, zdrobit de abominabila realitate a morții, în fața căreia realitatea vieții părea accidentală și ireală;

În câteva secunde, își pierduse încrederea în tot. Își privea mâinile cu groază; asta era deci, moartea: o ruptură de echilibre subtile care abandona deodată un corp viu altor legi decât ale sale, care sfârâma, denunța o solidaritate a speciei pentru a stabili o relație dușmănoasă

între rămășițele unui om și cei care îl iubiseră. Era această grabă de neînțeles, această prezență a pericolului, la fel de greu de înțeles, această luptă împotriva unui inamic nevăzut și atotputernic; era acest miros, care trezea un simț mai vigilent decât toate celelalte simțuri și a cărui cumplită măreție o simțeai până și în senzația de dezgust

— Ca și cum, cu puțină atenție, ai fi sfârșit prin a descoperi aici nu numai respingătoare modificări fizico-chimice, ci și o metamorfoză solemnă și fundamentală, tulbura renunțare a unui anumit lucru la ceea ce se cheamă timp.

În vreme ce lupta tăcută continua la primul etaj făcând să scârțâie ușor grinzile una după alta, mama, cu mâinile pe față, își mișca trupul înainte și înapoi, **într-un** fel de legănat înspăimântător: faptul de a-și plimba durerea în spațiul acestui du-te-vino îi dădea iluzia că o micșorează ajutându-o să-și alunge anumite imagini din minte; deodată se opri, cedând atrocității imaginilor care i se impuneau cu atâta forță și precizie de parcă o intuiție fără greș îi îngăduise să perceapă tot ce încercaseră să-i afecundă; oroarea era mai tare decât tristețea și părea chiar că i-a pervertit natura făcând din cel dispărut obiectul unei repulsii intolerabile; era în acel lucru macabru și greu mirositor, pe care îl adunau **într-un** cearșaf și îl așezau pe un pat, o substituie violentă pe care mintea nu avusese timpul s-o admită, nici uitarea sa, o tempereze. Cu acest cadavru desfigurat și, fără îndoială, colcând de viermi, Dușmanca își părăsea văgăuna ei obișnuită și domnea cu obrăznicie **într-o** casă a celor vii, etalându-și în plină lumină attributele obscene.

Un vaiet se ridică în cele din urmă, ca de fiară, egal, întrerupt pe alocuri de fraze scurte, spuse mai aparte, în care simțul practic al gospodinei se dovedea mai tare

— „Închideți fereastra camerei că intră muștele, cafeaua se găsește în fundul dulapului la stânga, trebuie să-l îmbrăcăm cu costumul lui negru cel vechi, animalele n-au mâncat de ieri etc...” - contrapunct care făcea ca melopeea ei funebră să pară, pe undeva, o parodie,

dinainte stabilită, ca independentă față de dramă și-aproape profesională datorită regularității sale.

— Dacă mai continuă să se vaite așa, zise o femeie, o să am o criză de nervi.

Se duse să plângă afară astupându-și urechile: nu era de prin părțile acelea.

Cădea noaptea, când sosi doctorul ca să semneze autorizația de înmormântare.

— Vă așteaptă o treabă foarte neplăcută, îi spuse Despuech însoțindu-l până în cameră; încă de pe culoar, mirosul devenise de nesuportat.

— Dar ce dracu' a căutat acolo sus? Nu putea să crape în patul lui, ca toată lumea?

Se apropie de cadavru cu batista la nas. Nu mai văzuse niciodată ceva asemănător: era hidos.

— Respingător, spuse cu jumătate de glas; dincolo de dezgust, era dispreț; dincolo de dispreț, o înspăimântătoare indiferență: într-o zecime de secundă, trei trepte ale cunoașterii.

În afară de rănille care îl desfigurau (dar care numai ele nu ar fi putut să-i provoace moartea), trupul nu avea nicio urmă de violență; de altfel, toate aceste răni se produsese^{ra} *postmortem*. Totuși, la nări, doctorul descoperi urme de sânge. „Epistaxis spontană, își zise, dar nu destul de abundentă ca să-i salveze viața. Congestie cerebrală. Căuză probabilă: hipertensiune (culmea: nu mânca decât castane) sau anevrism și, precedând ictusul apoplectic, probabil obnubilație, dezorientare, amnezie momentană, delirium poate, paralizie, oprirea inimii... Pesemne că și-a pierdut mințile și s-a dus liniștit să moară pe craca cea mai înaltă a copacului său”.

Stropi din abundență cu formol trupul și patul și podeaua odăii. Coborî să se spele pe mâini și trase o dușcă. Toată lumea îl privea cu puțină spaimă. Îi luă pe Despuech și pe Abel Reilhan deoparte.

— N-ar fi trebuit niciodată să-l băgați în cameră. Acum, ce s-a făcut, s-a făcut; să dezinfecțați totul și să ardeți salteaua. Nimeni să nu intre în odaie înainte de a-l

pune în sicriu; mă ocup eu de treaba asta mâine dimineată. Tu să vii cu mine, îi spuse lui Joseph, la noapte ai să dormi la mine acasă.

Acesta nu se lăsă rugat de două ori: în fiecare clipă i se părea că aude sculându-se cadavrul desfigurat al tatălui său și treptele scârțâind sub greutatea acestei grozăvii. Își închipuia înfiorătoare urmări. Să petreacă o noapte sub același acoperământ cu lucrul acela întins acolo sus pe un pat ar fi fost peste puterile sale.

La Florac, la doctor, **într-o** cameră necunoscută și agreabilă, dormi adânc, fără vise; la emoție și oboseală adăugându-se și dezorientarea, dormi mai bine decât dormise vreodată în viața lui. La ferestre erau perdele roz, care semănau ca două fetițe îmbrăcate cu grijă. Cât de departe era, aici, de moarte, printre toate cărțile, covoarele, gravurile, ordinea, curățenia și fetițele de aici. Familia înseamnă moarte.

Înmormântarea fusese stabilită la începutul după-amiezii; se întoarseră în cursul dimineții. Era aceeași vreme nemaipomenit de frumoasă și de caldă pentru anotimpul acela. Doctorul era nevoit să se oprească la fiecare zece metri ca să-l aștepte pe Joseph care șchiopăta printre pietre de ți-**era** mai mare mila; din când în când își pierdea răbdarea: „Hai, hai, să ne grăbim” și pornea din nou, blestemând vara, soarele, medicina; era lac de sudoare; tot ce avea să se petreacă în jurul cadavrului îl indispucea în cel mai înalt grad.

Stând jos în acel soi de grotă care era, de fapt, bucătăria, câteva persoane beau cafea în tăcere cu stăpâna casei, pentru care moartea bărbatului ei părea acum un lucru cu care se împăcase. Văzându-l intrând pe cel de-al doilea fiu, îi întinse brațele și îl strânse la piept închizând ochii. „Ce-a fost mai greu a trecut, își zise doctorul, iată-ne în momentul în care principala interesată *nu mai are lacrimi*; ea trebuie acum să-și redescopere universul **într-o** nouă lumină; moartea pare asemenea unora din acele cataclisme care împrăspătează vechile culori ale lumii și redau lucrurilor un fel de tinerețe. Nimeni nu rezistă

acestui fenomen curios". El era în aceeași măsură plictisit de îmbrățișările de *circumstanță* și sensibil mai ales la tot ceea ce aveau teatral în ele. În privința mirosului, ei bine, dragă doamne, devenise suportabil, datorită formolului, fără îndoială, ca și cimbrului pe care o femeie îl fărâmiță din timp în timp pe plita cuptorului; dar totuși, trebuia să fii complet lipsit de imaginație ca toate femeile de-acolo, ca să nu ghicești înapoia mirosului farmaceutic de formol și al celui mai imprecis al cimbrului, un groaznic miros de vânat care le impunea o cu totul altă semnificație.

Dar rămăsese de făcut lucrul cel mai plictisitor; nu fusese adus încă sicriul; un bătrân tâmplar, retras acum la Saint Julien, fusese însărcinat să facă unul și să-l aducă sus pe căruciorul său. „Poate s-o fi rătăcit”, își zise doctorul, pe care această glumă de prost gust îl mai înveseli cât de cât. Se uită la ceas.

— S-a și făcut unsprezece, spuse printre dinți, ar trebui poate să meargă cineva acolo și să vadă ce se întâmpla.

Nu avea chef să mai rămână multă vreme în prezența acestor femei tăcute și îmbrăcate în negru care beau cafea și așteptau un sicriu cu o seninătate dezarmantă, în timp ce *scumpul dispărut* era pe cale să se lichefieze deasupra capetelor lor; avea impresia că ele și-ar fi așteptat propriul lor sicriu cu aceeași seninătate. Și această seninătate – ca de altfel toate tradițiile funerare populare – i se părea foarte echivocă, foarte neliniștitoare și poate mai semnificativă decât cele mai spectaculoase revolte ale minții înaintea morții. („Să facem nițică zarvă...” Acest lucru n-ar fi însemnat prea mult față de acceptarea fizică, calmă, care se putea ghici înapoia durerii acestor ființe simple și care sugera o alianță obscură cu moartea, mult dincolo de toate pretențiile culturii și de toate ambițiile creștinismului.)

Leși și se îndreptă spre cimitir: de câțeva vreme, se auzeau răsunând loviturile de cazma. Urechea se lăsa atrasă fără să vrea de acest zgomot regulat și plăcut care nu tulbura liniștea decât pentru a-i alătura pacea

neasemuită a grădinăritului și a dimineților de la țară și pe care nu reușea să-l identifice cu o muncă lugubră.

În fapt, munca lugubră era ca și terminată; îngropat până la brâu (ca orice gropar bun care se respectă), Abel se străduia să egalizeze fundul gropii pe care o săpase dimineața, pe răcoare. Părea în largul lui; întocmai, nici mai mult, nici mai puțin, ca un om care plantează zarzavaturi sau își zidește casa. O sticlă de vin era înfiptă în pământ la nivelul capului său și aducea o notă de simplitate teatrală și cam convențională; singurul lucru care părea ciudat era îmbrăcămintea lui; trebuise între timp, să se schimbe în vederea ceremoniei. Își pusese pantofi negri cu carâmbi înalți, pantaloni negri (care îi erau prea strâmți și lăsau să i se vadă gleznele), o cămașă albă cu gulerul răsfrânt și o cravată neagră, firește; își suflecuse mânecile cămășii (care era udă de sudoare și i se lipise de spate), iar haina costumului îi era agățată de poarta cimitirului. Avea ceva de tânăr proaspăt căsătorit și de călău. Sau, poate, din cauza mustății lui de bandit mexican, de condamnat la moarte, care e pus să-și sape, din rafinament, propriul mormânt.

Acum, finisa; avusese așa de puțin spațiu ca să sape, între vechile morminte, pe cel al tatălui său, că, de nenumărate ori, cazmaua dăduse peste câte un craniu sau dezgropase oase; și continua să dezgroape altele: se oprea din săpat ca să adune vreo bucată dintr-un strămoș și să o arunce într-o grămadă din colțul gropii. Când îl zări pe doctor, lăsă cazmaua și răsuci o țigară cu degetele sale de hamal; un fel de surâs însângerat îi descoperi gingiile lui de bătrân.

— Așa, n-o să fie singur, zise făcând cu ochiul și arătând cu bărbia înspre oase.

Doctorul nu răspunse nimic și se mulțumi să dea din cap, ca și cum ar fi aprobat: nu mai avea mare lucru de adăugat la o atare evidență. Își dădu seama pentru prima dată că Abel se bâlbâia ușor: începutul fiecărei fraze era lent, șovăitor, și restul cuvintelor veneau deodată, cu o repeziciune bruscă, aproape furioasă (poate că e chiar cu

adevărat mâniaș tot timpul, mi-ar plăcea să știu împotriva cui sau de ce, mai ales dacă nici el n-o știe prea bine).

— Ai săpat destul pentru astăzi, îi spuse, ar trebui să te duci să-l scuturi pe tâmplarul ăla. Dacă vrei, te însoțesc.

Îl întâlniră pe om la mijlocul drumului, înhamat la căruciorul pe care era legat coșciugul; nu mai putea.

— Ați făcut bine că ați venit, le spuse, am crezut că n-o să mai ajung niciodată; cântăriți-l: e de stejar: l-am făcut din resturile unei mobile de dormitor.

Mângâie coșciugul cu duioșie.

— Ultima dată când am mai făcut un coșciug ca ăsta, a fost pentru un măcelar din Vebron: un tip uriaș, mare mâncăcios și mare băutor de bere.

— Pricep, spuse doctorul, cu o ironie ușor răutăcioasă.

— Firește că îi luasem măsurile; ei bine, când să-i pun capacul, uite mortul că-l ține cu umerii și cu burta: în timpul nopții se mai îngrășase!

— Se umflase, spuse doctorul.

— Mă rog, se umflase, dacă doriți. Ca să închid capacul a trebuit să mă așez deasupra, și toată familia odată cu mine, pentru că eu eram prea ușor, de parcă am fi închis un geamantan!

— Trebuie să fi fost un spectacol amuzant, răspunse doctorul, cu un glas delicat.

— Bătrânul n-o să te necăjească, zise Abel, n-a mai rămas mare lucru din el de băgat în lada ta.

Trecu în față, prinse hulubele căruciorului și cortegiul se puse în mișcare.

— De când cu povestea asta, spuse omul, calculez întotdeauna mai mult, mai ales vara (și însoți cuvântul „vara” cu un gest rotund al mâinii în jurul pântecului, ca și cum ar fi amintit de un obez, sau de o femeie însărcinată); asta mă ferește de surprize.

— E o măsură excelentă, suspină doctorul ștergându-și fruntea.

Se auzeau corbii croncănind; ridică ochii și îi văzu rotindu-se foarte sus duși de vânt pe deasupra pereților

stâncoși. Cerul era de un albastru imobil; pădurile, stâncile, grohotișurile, toate străluceau de lumină, și chiar pantele acoperite de ierburi înroșite, care sclipeau ca niște silexuri. Se simți deodată dezorientat și oarecum nesigur: oboseala, fără îndoială, sau lipsa de somn. Nu pleca decât o ureche distrată la aiurelile macabre pe care omul le tot debita lângă el (după cât se părea cu o adevărată încântare profesională. Cu atât mai mult cu cât sicriile îi aduceau, în mod vădit, mult mai mulți bani decât ușile și ferestrele.) Totul devenise deodată foarte abstract; se părea că real nu era decât zborul corbilor înecat în cerul de un albastru foarte curat al unei dimineți de vară. Și chiar incidentul care se produse ceva mai departe (atunci când, din cauza potecii prea strâmte, căruciorul se răsturnă cu încărcătura lui în vârful unei coaste abrupte acoperite cu ferigi și când Abel și bătrânul trebuiră să coboare să aducă coșciugul rostind o mulțime de înjurături) îi lăsă o impresie destul de ireală - sporită și mai mult de spectacolul cu totul neobișnuit al acestui coșciug care cobora panta cu toată viteza și în fața căruia ferigile se dădeau brusc la o parte, până când sania funebră se izbi cu un zgomot surd (firește, asta îl făcuse să se gândească de îndată la Baudelaire) de trunchiul unui fag care primi lovitura fremătând din toate ramurile. Omul cu sicriile, în schimb, avusese aerul literalmente distrus în fața stricăciunilor suferite de opera sa, de capac în special, crăpat pe toată lungimea; se învărtise cu tristețe în jurul lui, examinase urmele loviturilor, zgârieturile de pe scândurile laterale, cu o expresie de suferință care nu ar fi fost mai mare dacă ar fi fost vorba de propria sa epidermă: „stejar de 30 de ani! Pus la uscat de cinci ani! Ce nenorocire...” Crăpătura capacului mai ales îl demoraliza; părea că-l lovide în punctul lui cel mai sensibil. Spusese chiar că vrea să coboare la Saint-Julien ca să mai facă altul „în același preț”. „În tot cazul data viitoare, strigase Abel, o să ne lipsim de sicriu...”

„... Pastorul își făcuse intrarea... (da' cum dracu' se nunte? Domnul Barthélémy sau cam așa ceva, ceea ce e

totuși destul de bine pentru un pastor) ... intrarea către ora unu după-amiază; în fața ușii își strânse umbrela sub care se adăpostise de soare în timpul urcușului. În clipa când îndepărtase perdeaua ce apăra de muște, se auzise foarte clar în spatele lui zgomotul de prăjeală făcut de insectele ce trosneau la soare ca în ulei încins. Făcu un gest de scuză pentru umbrelă și, cu jumătate glas, către doctor și către cele două sau trei persoane care nu erau din familie: «într-adevăr, valea lui Iosafat n-ar fi mai groaznică, ce căldură înspăimântătoare...»

Văzându-l pe domnul pastor, mama începuse iar să plângă: cum din ajun nu mai primise vizite noi, avusese timpul să se obișnuiască cu durerea ei; dar sosirea pastorului o aducea cu săptămâni, poate cu luni în urmă, și totul se petrecea ca și cum bărbatul i-ar fi murit din nou chiar în clipa aceea. Ar trebui ca ființele care ne sunt dragi să moară în prezența tuturor oamenilor pe care îi cunoaștem ca să nu mai suferim din cauza morții lor de fiecare dată când ne găsim în fața unei persoane care i-a cunoscut și pe care nu am revăzut-o de când au murit. «Domnule pastor, domnule pastor, oh! Domnule pastor!

— E o încercare cumplită, Doamnă, Dumnezeu v-a trimis-o...» Ea, puțin uluită de această voce meticuloasă și fără timbru, mirosind probabil a mentă sau a salcâm, el, aplecat asupra ei, cu mâinile încrucișate, cu unghiile strălucitoare și îngrijite, învăluind-o cu acea milă elegantă care intimidează, cu vocea lui mătăsoasă, artificială, la care se adăuga strălucirea ochelarilor, a unghiilor, a dinților fără cusur, a pantofilor și chiar și a frunții perlate cu imperceptibile broboane discrete de sudoare, ridicându-se din când în când pentru a arunca asupra asistenței o privire a cărei bunăvoință se întuneca deodată și care era privirea unui om ușor incomodat de trei sferturi de oră de mers în plin soare pe o potecă abruptă, și fără îndoială și de mirosul de lac rânced care îl întâmpinase la sosire și pe care coșciugul încălzit îl făcuse să plutească în odaie - miros, băgase de seamă doctorul, ciudat de asemănător cu nemaipomenitul miros ce se strânsese

acolo sus, înapoia ușii odăii”.

„... Fata lui Despuech (al cărui tată el știa bine că n-o să întârzie să crape de ciroză, dacă nu înceta cu băutura) scosese pahare și le ștersese cu o energie plină de furie înainte de a le pune pe masă; o femeie tânără, vioaie și neagră ca o furnică și care dădea impresia că umblă pe aici ca la ea acasă. În timp ce furnica turna în pahare un amestec de apă și de cafea rece, domnul Barthélémy continuase să-i dăruiască cu generozitate văduvei consolările lui metafizice, cu același glas dulce și confidențial de parcă i-ar fi spus vorbe obscene, sau i-ar fi fost rușine să declare anumite lucruri cu glas tare față de toată lumea. Majoritatea oamenilor par întotdeauna stânjeniți când cineva începe să le vorbească despre împărăția lui Dumnezeu: au destule necazuri cu cea de pe pământ ca să nu mai fie nevoiți să țină seama de considerații mai mult sau mai puțin obscure asupra răsplăților sau a pedepselor problematice care se presupune că îi așteaptă de cealaltă parte a mormântului. Probabil că acesta este motivul pentru care slujitorilor lui Dumnezeu nu le place deloc să-și etaleze minciunile în locuri care nu sunt hărăzite acestui scop și unde riscă să fie huiduiți sau linșați dacă spun gogoși”.

„... Urmașe apoi o liniște destul de îndelungă în timpul căreia, puțin câte puțin, ca un ochi care se obișnuiește cu întunericul, urechea sfârșise prin a distinge din nou concertul insectelor, ceva mai domolit de perdeaua ce apăra de muște. Nimeni nu mișca. Puteai jura că oamenii așteaptă ceva sau pe cineva; în orice caz n-aveau niciun motiv să stea așa fără să se miște și fără să vorbească, privind fix în jos sau în gol. Era fără îndoială felul lor de a sta de vorbă pentru ultima dată cu dispărutul, de a-i evoca amintirea consacrându-i în mod instinctiv câteva minute de tăcere. Această nemișcare și această tăcere erau atât de impresionante, încât nici chiar domnul Barthélémy nu îndrăznea să mai facă vreun gest sau să pronunțe vreun cuvânt, ca și cum prezența mortului, pe care o făcuse simțită această extraordinară tăcere, ar fi

anihilat pentru un moment autoritatea sa spirituală. Ținea Biblia între mâinile încrucișate la înălțimea pântecului și privea în jos, ca toată lumea. În sfârșit, Despuech se ridicase încet, și toată lumea înțelesese după trăsăturile înspăimântător de netede ale chipului său că sosise ceasul. Oamenii se ridicară la rândul lor unul după altul și domnul Barthélémy, care părea că își regăsise deodată autoritatea, își pusese amândouă mâinile pe umerii văduvei ca pentru a-i transmite printr-un fluid magnetic puterea certitudinilor sale și siguranța suverană care radia din persoana sa, până și din ținuta sa impecabilă, din strălucirea ochelarilor, din dunga pantalonilor și din roua delicată care îi umezea fruntea. «Numai suferința este în stare să dea vieții noastre sensul pe care fericirea însăși ar fi neputincioasă să i-o dea...» Abel Reilhan și tâmplarul din Saint-Julien ieșiseră cu Despuech și doctorul porni imediat în urma lor. «N-o să fiți de prisos», îi spusese fabricantul de coșciuge, urcând scara; cu traista de scule în bandulieră, părea un nevinovat instalator, care merge să desfunde o chiuvetă; chiar în momentul în care intrară în cameră, doctorul avu un fel de iluminare. Se întrebase dacă nu cumva cadavrul care era pe cale să se lichefieze în duhoarea umedă și farmaceutică nu valora mai mult, în implacabila sa realitate, decât toate perversiunile mintale care decurgeau din refuzul acestei evidențe, oricât de intolerabilă ar fi fost. «Trebuie să urmezi această cale până la capăt», își zisese, 1 dar, de îndată, totul se întunecase și el simțise cum cel mai mic efort al conștiinței o face pe aceasta să recadă în străvechi făgașuri...”

„... Voise cu orice preț să lipească cu chit crăpătura coșciugului, din conștiință profesională, și pentru că „nu se cuvenea pentru mort”. În mod firesc, fuseseră obligați să întredeschidă obloanele pentru a lăsa să intre puțină lumină și pentru ca bătrânul să poată chitui în voie, dar dacă, din punct de vedere al mirosului câștigaseră ceva, atmosfera ușurându-se puțin datorită curentului de aer, în schimb, erau unele lucruri, deși corpul fusese înfășurat într-un cearșaf, pe care s-ar fi lipsit cu plăcere să le vadă -

de exemplu, petele brune care murdăreau salteaua și perna de la capătul patului – și pe care lumina le relevase, sau, în orice caz, pe care îți permitea să le ghicești (căci, în fond, în afară de aceste pete, nu se vedea mare lucru); dar este nemaipomenit ce putea să fie solicitată imaginația de forma întinsă sub cearșaf și „umflată în pene”, ca aproape toate cadavrele cărora abjecta combustie deteriorantă le atribuie câtva timp ceva din emfaza imperială. După ce se termină repararea capacului, puseră coșciugul lângă pat, pe două scaune, în așa fel încât să poată face să alunece corpul direct înăuntru ridicând numai puțin cearșaful. Problemă de igienă. Cât privește faptul de a-i schimba hainele, nici nu putea fi vorba, în ciuda dorinței pe care și-o exprimase soția: procesul de descompunere, deși parțial încetinit de formol, era mult prea înaintat. Corpul căzuse în sfârșit în fundul coșciugului cu un zgomot moale. Și chiar în momentul acela se auzise deschizându-se, jos, ușa bucătăriei și zgomotul unei altercații răsună în caja scării; vocea pastorului domina hărmălaia, un glas femeiesc și ascuțit, de nerecunoscut, în totală contradicție cu ochelarii încercuiți cu aur, sângele rece profesional și competențele sacerdotale cărora acest instrument strălucitor părea că le garantează infailibilitatea.

„Doamnă Reilhan, vă rog! Doamnă Reilhan, nu puteți să faceți asta! Doamnă Reilhan, nu este înțelept... mi-ați promis...” Se pare că, pentru a o împiedica să treacă, se așezase cu brațele întinse în cruce, în mijlocul coridorului și încerca să o convingă să fie înțeleaptă cu aceste piuituri de pasăre înnebunită care trădau, în slujitorul Puterii și al Gloriei, o bătrână fecioară acrită și supusă crizelor de nervi. Fapt este că văduva nu se lăsase impresionată de aceste fasoane și se liberase destul de repede de brațele încrucișate ale domnului Barthélémy (ai cărui ochelari căzuseră pe jos în timpul învălmășelii); ea voia să asiste la punerea în sicriu și nimic pe lume n-ar fi abătut-o de la această idee fixă. Nu trăiești alături de cineva o treime de secol fără ca asta să lase urme; chiar dacă n-a mers prea bine, tot mai rămâne ceva. Ceilalți, acolo sus, bănuind ce

se întâmpla, se grăbiseră să închidă sicriul, dar odată ajunsă în cameră, neagră și pipernicită – ca și cum, după treizeci de ani de muncă silnică, trei zile și trei nopți de durere fuseseră de ajuns ca să o împruțineze deodată – ea îi obligase să ridice capacul ca să mai vadă pentru ultima dată rămășițele tovarășului ei de nefericire. Evident, nu s-ar fi produs acest incident și nici ceea ce a urmat, dacă bătrânul maniac n-ar fi întârziat cu închiderea sicriului în dorința de a astupa crăpătura, de teamă ca lucrul lui să nu facă o proastă impresie asupra eventualilor clienți. Cele șapte sau opt persoane care așteptau în bucătărie se urcaseră la rândul lor, ca și domnul Barthélémy și în spatele lui rămăsese în prag, alb ca o rufă și pe jumătate mort de frică, tânărul șchiop. Tăcere mare, ca și mai înainte; și afară, un mare concert de insecte: milioane de elitre proclamau triumful negru al verii (pe întinderi lungi calcinate ca înaltele platouri din Etiopia, spade, clești, cuțite-fierăstrău, mandibule, mașini de război, lupte pe viață și pe moarte, genocide, spre gloria unui Zeu-Minotaur). Domnul Barthélémy, puțin cam scuturat de învălmășeala de pe scară și aține în prestigiul său, părea că îmbătrânise brusc cu mai mulți ani: își scosese ochelarii ca să-i șteargă și nu se mai vedeau decât ochii lui de miop, ochi micșorați cu pleoapele zbârcite și ușor inflamate. Lipsit de emblema autorității sale părea gol, veșted, vulnerabil: o stridie fără cochilie. În cele din urmă, doctorul o luase pe văduvă de braț: „Acum, ajunge” și poruncise la doi inși să închidă lada. În clipa în care bătrânul se pregătea să vâre șuruburile, văduva se aplecase spre el? i îi spuse ceva la ureche; bătrânul păruse surprins și o privise cu un aer ciudat; ea îi vorbise din nou ușor la ureche și atunci el dăduse din cap și îi spusese: „Bine, de acord, să încercăm”; scosese șuruburile unul câte unul; oamenii își țineau răsuflarea și se priveau fără să înțeleagă; se întrebau ce avea să se întâmple și dacă nu cumva văduva înnebunise subit. Nu, ea voia pur și simplu să recupereze cearșaful și bătrânul se executase în fața unei asistențe împietrite; din fericire, operația fusese

ușurată de faptul că cearșaful se adunase aproape în întregime deasupra corpului când îl răsturnaseră în sicriu: bătrânul nu avusese decât să tragă de el ridicând capacul; ea i-l luase repede din mină, așa cum faci cu o rufă murdară care e la vedere atunci când îți vine un musafir pe neașteptate și îl ghemotocise sub pat; Domnul Barthélémy își scosese batista și și-o apăsa discret pe nas și pe gură; de altfel și alte persoane făceau la fel. E cert că trebuia să fii foarte tare ca să nu-ți verși mâțele. Doctorul, care se găsea aproape de fereastră observase mașinal panta unui acoperiș acoperit de solzii cenușii care străluceau sub lumina grea, ternă a după-amiezii; se gândise la străzile pustii ale acestor târgușoare de munte izolate între costișe înalte și unde de douăzeci de ani își vizita clientela, fără să fi întâlnit vreodată aici exemplul a ceea ce el numea, în jargonul său de filosof amator, o „libertate” – acea dorință tenace de a refuza totul, în bloc, de a repune neîncetat totul în discuție și de a trăi bazându-te pe acest refuz, fără a-i atribui însă pentru asta vreo semnificație spirituală sau metafizică oarecare.

129

În fața acestei curți goale și înecate în căldură, se gândea la fermele nenorocite, goale și tăcute ca cea de aici în clipa de față, la toate acele case în ruină unde viața stagna ca apa din cisterne, unde plictiseala stătea de-a dreapta morții și, la stânga ei, inutilitatea – irealitatea – față de care, lucru curios, devenise, îmbătrânind, tot mai sensibil. Irealitatea fascinantă și tulburătoare a acestor povârnișuri și a acestor platouri pustii, a pereților de stânca milenari, a landelor neînsuflețite, cărora hoarde de cai sălbatici și flăcări înalte de incendiu le-ar fi împrumutat, poate, un sens peremptoriu. Irealitatea tragică a existenței duse de femeile și de bărbații aceștia complici cu propria lor moarte; își închipuia nașterile, odihna greoaie de după-amiază, relațiile sexuale larvare între niște ființe care nu știau să întoarcă natura din drum – sau știau s-o facă atât de prost – asigurând, în mod strict, supraviețuirea speciei, bătrânețile și agoniile în paturile

mari, funebre, în fundul unor camere întunecoase și umede ca niște cavouri. Scandaloasa irealitate a acestei religii, astăzi vlăguită, chemată din vârful buzelor și cel mai adesea cu singurul scop de a exprima o nemulțumire legitimă față de majoritățile triumfătoare, politice sau religioase (studiile demografice o arătau limpede). Irealitatea acestui ținut, profund prin ceea ce avea el tragic, iritant și superficial, prin ceea ce avea folcloric și agreabil, ținut a cărui rusticitate nu-i evocase niciodată nimic din ansamblul liric tradițional, ci din contră, o ciudată și suspectă înfrățire cu pământul: era de ajuns să privești zidurile greoaie, găurite de deschideri mai degrabă strâmte decât adânci, indiferente față de locul înconjurător, sau făcând să apese asupra lui veghea oarbă a zidurilor din noroi africane ciuruite de găuri și asemănătoare alveolelor unor insecte uriașe, ca să simți, tocmai, cu cât de puțin erau oamenii din acești munți mai liberi, mai eliberați de

9 - Uliul din Maheux - c. 1/804

Întunecatele fatalități ale lumii și ale mecanismelor sale, decât insectele veșnice care incendiau singurătățile cu trosniturile lor. Toate aceste vieți ascultau de aceleași legi feroce, se învârtteau după aceeași gravitație; iluzia gesturilor, a cuvintelor, a costumelor - ceremoniile de felul acesteia - nu-i mascașeră niciodată complet programul implacabil înscris în spatele lor și care conduce aceste insecte mari cu chip tragic și îmbrăcate în negru de parcă ar vrea să se confunde cu întunecimea esențială a munților; artificiu, împins până la paroxism, putea înșela pe Champs-Élysées la Paris, în fața zgârie-norilor din New York, sau chiar în adâncul sanctuarelor catolice - în ciuda monstruoaselor elitre de eoleopteră ale oficianților; dar aici, din cauza spațiului prea mic lăsat artificiei și gratuității prin „forța lucrurilor”, din cauze ușor de determinat: economice, istorice, climaterice, legea oarbă a universului, inerția, toropeala sa. fatalitatea de neînțeles a legilor sale păreau că apasă mai greu, mai direct decât în altă parte asupra vieții oamenilor, determinându-le

acțiunile, domin**ându**-le tăcerea, triumfând în austeritatea vieții lor – până și în paturile înalte ca niște catafalcuri și care vorbeau mai mult despre agonii decât despre mângâieri. Simțai moartea apărând pretutindeni, nu sub acea formă delirantă și mitică, foarte deliberat conturată, concentrată și prin însăși aceasta în întregime controlată, pe care știi atât de bine să i-o impună civilizațiile solare, ci sub aspecte vagi, imprecise, asemănătoare unei emanații otrăvite, la care locuitorii unei case nu ar mai fi sensibili; neliniștea apăsătoare pe care i-o inspiraseră întotdeauna aceste odăi glaciale, aceste bucătării întunecate, încăstrate în stâncă și în care viața mai mult se scurgea decât era trăită, aceste curți oarbe înconjurată de ziduri vechi, deasupra cărora perspectivele rămâneau prizoniere între flancurile verticale, imuabile ca și soarta, părea că este provocată de ceva mult mai adânc, mai amenințător, decât o banală impresie de lipsă de confort, de sărăcie, de singurătate pe care puteau să ți-o dea.

Tânăr încă, și deși de prin aceste locuri – de unde nu lipsise decât în timpul studiilor și al războiului – avusese adesea aceeași impresie tulburătoare când pătrundea în aceste cămine neprimitoare și reci și când socotea ce puțin spațiu fusese hărăzit aici pentru ceea ce le permite oamenilor să lupte împotriva a tot ce este chinător și tragic în condiția lor, împotriva a ceea ce te face să uiți animalul din ei, a ceea ce îi așază în univers ca pe un fenomen care nu poate fi redus doar la legile obiective. Era obsedat de natura gândurilor, a planurilor, chiar a obsesiilor lor, în așa măsură încât nu se putea împiedica să le pună uneori întrebări care nu trebuie să fie niciodată puse în mediile stăpânite de preocupări strict materiale, decât cu riscul de a părea suspect, nehotărât, sau aiurit; și răspunsurile pe care le primea în majoritatea cazurilor arătau o indiferență, o banalitate pe care el le judeca revoltătoare și foarte neliniștitoare: ele denotau mai puțin inconstiența acestor ființe în fața nesiguranței condiției umane – acest lucru **s**-ar fi explicat perfect, dat fiind că erau așa de hărțuiți de greutățile concrete ale propriei lor existențe –

cât un fel de pasivitate ce nu era nici măcar resemnare: era o supunere de bunăvoie și, dintr-un anumit punct de vedere, foarte avantajoasă, față de considerațiile cele mai convenționale, cele mai mediocre și chiar cele mai sordide ale micii societăți burgheze occidentale, raționaliste și mioape, și care nu excelează în domeniul obsesiilor metafizice; dar ceea ce putea să amăgească și să înșele ochiul la Paris sau la Bordeaux (unde făcuse medicina) devenea și mai groaznic printre acești nevoiași, cărora le lipseau accesoriile unei ținute respectabile și ale vanității sociale: copiii burghezilor nu manipulau oasele strămoșilor lor atât de firesc cum făcuse Abel Reilhan mai adineaori și nici văduvele lor giulgiurile murdărite: mai curând testamentele erau manipulate cu dezinvoltură în aceste familii în care doi și cu doi fac în mod riguros patru, chiar în fața unui mort (dar situația era până în cele din urmă exact aceeași).

Desigur, exista și ceea ce nu se vedea: sinuciderile echivoce, inexplicabile, originalii – a căror originalitate consta în a tăcea timp de șaptezeci și cinci de ani, dar cum să știi ce ascundea această tăcere? Nimic, poate, sau nemulțumiri minore, penibile; el încerca să se convingă că femeile și bărbații aceștia ascundeau în ei ceva a cărui prezență o ignorau ei înșiși...

Privindu-i trăind și murind pe acești munteni timp de douăzeci și cinci de ani, înțelegând foarte bine că, pentru a supraviețui, ei trebuiau să imite latura cea mai detestabilă a progresului și să renege tot ceea ce era mai admirabil în tradițiile lor, ca să ajungă la progres, trăsese concluzia că între tumultul marilor orașe și liniștea platourilor pustii, diferența nu era chiar atât de mare pe cât se putea crede: nu era decât o diferență de densitate, nu de calitate; aici ca și la New York, animalul trăgea în aceeași direcție. O fotografie a giganticului oraș luată în zori arăta același vid, aceeași veghe oarbă de insectă, ca și cum pământul, pustiu, n-ar fi fost populat decât de automate. Și când asistasă la electrificarea ținutului, avusese dorința criticabilă și de nemărturisit de a gândi cam așa: „Și voi ați

pierdut trenul..." în fața nedreptății și a mizeriei o astfel de atitudine era de condamnat; acesta era motivul pentru care ceea ce ura el cel mai mult în societatea profitului nu erau atât nedreptățile pe care ea le genera, ci mai degrabă faptul de a fi făcut suspecte, și poate pentru vecie, orice acțiune, orice gând care nu erau chemate să o anuleze.

Dar nu era vorba numai despre oameni...

Mai era și acest ținut de pietre în ruină, de lande celtice pe înălțimi, de defileuri și locuri preistorice, unde urechea, fără voie, se pleca în așteptarea unor mugete monstruoase, era clima sa brutală, numai contraste, erau văile înnegrite de iarnă, întinderile toride acum – și chiar târgurile cu o industrie săracă, cu strada lor unică, de-a dreapta și de-a stînga căreia fațadele putrede se priveau în tăcerea de moarte a lungilor după-amiezi – amintirea frizelor de țiglă murdărite de rîndunele și cu tencuiala căzută se lega de cea a anilor de școală primară: chiar în ceasurile în care străzile erau pline, streșinile crenelate păstrau o seninătate atemporală, o alunecare liniștită de veșnicie deasupra epocilor, care îl fascina. Pretutindeni, în ferme și în cătune, se simțea aceeași apăsare minerală. La fel ca și moartea, stîncă veșnică apărea pretutindeni, până și în mijlocul zidurilor; înălța pămîntul de tină bătută, sprijinea o sobă grea, compactă, dușmănoasă... Această intimitate între oameni și lumea elementară ca ieșită din primele vârste ale pămîntului exercitau asupra lui, pe vremea când era adolescent, un farmec puternic și morbid. Exista o atare incompatibilitate între mintea omenească și amara erupție a materiei în stare brută, o atare contradicție între legile șubrede, nesigure, care o guvernau pe prima, și imuabilele proprietăți ale celei de-a doua, încât această promiscuitate sfârșise prin a-l scandaliza și a-l neliniști, în ciuda dragostei sale pentru bucata de planetă părăsită pe care o reprezenta în ochii săi Haut-Pays – dragoste nefericită, dragoste echivocă a victimei pentru ceea ce o zdrobește, glumea el în sinea lui uneori. Și de-a lungul anilor, toate astea se cristalizaseră, se întăriseră în jurul aceleiași obsesii: tot așa cum tînăr

încă, avea uneori senzația că se trezește dintr-un vis în plină zi, cuprins deodată de ideea morții și de imaginile oribile pe care i le înfățișa, ca și cum ar fi existat în el ceva care făcea această realitate de neacceptat – și perfect *ireală* – la fel ajunsese să încerce uneori un sentiment amețitor de irealitate în fața vieții și în fața lumii – cu atât mai de neînțeles minții și mai greu de acceptat și una și cealaltă, cu cât erau explicate de știință: da' încearcă să-i faci pe niște imbecili să înțeleagă asta! – așa ca și cum s-ar fi simțit atras într-o aventură care nu-l privea și, în fața caracterului ei accidental și aleatoriu – nu exista niciun motiv pentru ca lucrurile, „toate astea”, să nu fie diferite de ceea ce erau – ar fi existat în el (și în toți oamenii, dar...) ceva imuabil, străin vieții și lumii și morții care era suprema ei evidență, ceva care se opunea la ceea ce aveau imuabil lumea și viața și moartea, la ceea ce în om suferă inexorabil legile oarbe ale lumii: uzură, oboseală, decrepitudine, dispariție. Oare de câte ori nu surprinsese în oglindă, în spatele măștii năpădite de zbârcituri, aceeași atenție la pândă de mai bine de cincizeci de ani și care, nici ea, nu era solidară cut masca uzată, ca și cum timpul și experiența n-ar fi reușit să o atingă cu nimic? Iată ce se afla în fața realității ireale a lumii: această dorință de realitate intelectuală sau spirituală care luptă cu disperare în acest trup. ireal și precar, ca un om închis într-o casă care arde.

Vis, iluzie? N-are nicio importanță... Exista în om, în toți oamenii, ar fi jurat, ca aptitudine sau ca realitate, în măsura în care: „cum să trăiești?” era mai tare decât: „de ce să trăiești?” Și fără îndoială că s-ar fi lăsat și el înșelat de aparențe, dacă și-ar fi exercitat profesia la Paris, acolo unde visul oamenilor se prelungește în pietre și în instituții. Dar aici, în fața singurătăților minerale, în fața construcțiilor omenești care, mai degrabă, le prelungeau ostilitatea decât să le opună confortul lor, în fața vieții rudimentare ce-o adăposteau, de parcă acești oameni n-ar fi ascultat decât de elanul inițial pe care ea li-l transmisese strămoșilor lor acum o sută de mii de ani, triumfa

irealitatea dramatică ale cărei efecte le resimțise mai adineauri, printre acești bărbați și femei ce-i dăduseră brusc impresia că joacă o comedie destul de ciudată în jurul cadavrului descompus al unuia dintre ei; ceva se declanșase tainic în el și făcuse apel la martorul privilegiat pentru care purtarea acestor ființe și forma corpurilor lor nu erau mai puțin ciudate decât cadavrul absurd în jurul căruia se agitau.

Orice ar fi, vis sau iluzie, această... „realitate a minții” avea în fond, și ea, ceva foarte insolit, foarte tulburător...

Aprinse o țigară: fumase prea mult în seara asta; cu atât mai rău pentru inima sa (faptul că se gândea la inimă, așa deodată, după ce fusese atât de multă vreme și atât de profund absorbit de gânduri mărețe avea asupra lui întotdeauna același efect: nu de frică, ci de surprindere. Era de aceeași natură ca tot restul; când trupul nu se bucura sau nu suferea, mintea - ceea ce se petrece în cap - lăsată liberă, urmăriindu-și propriile-i legi, o lua foarte repede razna și-și uita de vehicul: nu fără uimire își regăsea angrenajul și tot ceea ce depindea de acesta). La drept vorbind, chiar de pe când aveam pantaloni scurți eram uimit: uimit de lume, uimit că exist; singurul lucru care nu mă uimea, pe vremea aceea, era tocmai facultatea de a mă uimi, ca și cum ea singură ar fi fost incontestabilă și m-ar fi justificat în mod absolut. De atunci, vai! nimic nu a mai fost atât de simplu, și facultatea de a mă uimi, aptitudinea de a refuza, de a repune totul în discuție părea uneori la fel de ciudată, la fel de ireală ca și ceea ce punea în discuție; pusă în discuție la rândul său s-ar fi zis că se autodevora, că nu exista decât pentru a-și asuma propria negație, și totul se petrecea atunci ca în labirinte, în care treci mereu prin aceleași locuri, sau ca în cuștile turnante, în care veverițele se înversunează într-o cursă extenuantă, imobilă...

Dar cu câtă ușurință ceea ce obișnuim să numim viață avea ultimul cuvânt... Cu câtă ușurință lucrurile se regăseau la locul lor obișnuit și își regăseau aspectul lor

necesar, convingător - ca stâncile care domină târgul, asemănătoare unor cuiburi de termite uriașe și peste care, de pe terasa vilei sale, vedea cum se lasă înserarea. Ca soția sa, care aranja masa pentru cină: să trăiești la suprafața lucrurilor, iată ce spuneau gesturile liniștite ale acestei femei care umbla încoa și încolo în amurg.

Aruncă țigara în întunericul grădinii, în care trandafirii de septembrie îmbălsămau aerul; scânteia descrise o curbă lungă și se opri în mijlocul pietrișului: parfumul de trandafiri, scânteile. evocau primăverile dispărute, trandafirii dispăruți împreună cu cei care le respiraseră parfumul și care adunaseră în iarba umedă licurici albăstrui. Un copil mort în adult și din care n-a mai rămas, poate, decât această întrebare pasionată: nu se poate ca toate astea să nu fi servit la nimic, nici suferința, nici fericirea... E o realitate atroce, bazată pe tot ceea ce o neagă: timpul, bătrânețea, moartea. Situație de netolerat. Dar nu există situație intolerabilă cu care oamenii - se pare că tocmai asta le e soarta - să nu se obișnuiască. Să trăiești la suprafața lucrurilor... Dar gesturile seculare ale acestei gospodine, aidoma celor din toate căminele în care se aprindea o lampă, lăsau să plutească, asemenea unei epave între două valuri, amintirea sfâșietoare a fericirii, mai mult decât fericirea însăși... Pentru că nimic nu este nevinovat pe pământ: la ce cumplită absență nu ajunge în cele din urmă experiența noastră de viață - înspăimântătoarea memorie contaminantă?... Totul a mai avut loc cel puțin o dată: cum să trăiești la suprafața lucrurilor, când în fiecare clipă viața ne obligă să încercăm să regăsim un secret pierdut.

De aici, fără îndoială, gustul pronunțat pentru caii mici ai năvălitorilor, invaziile marțiene, epocile catastrofale, care, ca prin magie, îi fac pe oameni asemănători copiilor. Cea mai frumoasă amintire a lui: diminețile de iarnă într-o fermă germană când, fiind prizonier de război căra bălegar. Infernul războiului, desigur. Dar infernul păcii? Nimeni nu vorbește niciodată despre asta, națiuni ipocrite! Nu există decât o pace

furtunoasă care să ne împiedice să murim de o moarte lentă și crudă. Sau dacă nu, iată-te suprimând încercările izbăvitoare, ca și prostul din fabulă, tă**indu**-ți craca de sub tine. Grotesc.

— Grotesc?

Ea se apropie, învârtind salata, al cărui miros se simțea de aici, picant și usturoiat - tot sudul îmbelșugat se dezvăluia în acest parfum puțin vulgar, excitant, ușor ironic. Câte realități în irealitate!

— Această punere în scenă. Toată această punere în scenă în jurul unui cadavru. Nu poți să știi. La douăzeci de kilometri de aici. Îmi pare că visez.

Mai avea încă în fața ochilor gestul femeii, ghemotocind cearșaful și vârâ**ndu**-l sub pat. Această implacabilă afirmație a vieții în fața morții... Acel gest ce se potrivea atât de bine cu actele de violență comise de viață de câteva sute de milioane de ani, cu acea determinare oarbă, înfricoșătoare, care asigura dezvoltarea speciilor, acea permanență absurdă pe pământ... pentru a ajunge în cele din urmă la trosniturile de insecte, afară, ca și la gestul acelei femei, **într-o** după-amiază de septembrie, **într-o** cameră mortuară creștină...

— Această compartimentare a spiritului la cei simpli, înțelegi, facultatea de a uita, aproape imediat... Disproporția care exista între mort - pentru care sfera solară ar fi trebuit să explodeze, așa cum ar fi dorit-o Shakespeare - și... și cearșaful care i se smulgea... această negație a valorii vieții, mult mai mult decât afirmarea ei, prin puțină valoare pe care întreruperea sa pare **s-o** aibă pentru aproape toți acești oameni, pentru mine poate... gestul ei îl distrugea pe acest nenorocit mai mult decât descompunerea... Știu bine, mai bine decât oricine! că un mort nu e nimic, dar cine se poate mândri oare cu o obiectivitate atât de ipură, atât de teoretică? Gestul femeii a consfințit în fapt moartea soțului ei - pe care îl iubea!

Aceeași impresie ca atunci când un al doilea copil era dorit sau așteptat în unul dintre aceste nenumărate cămine, în care îi auzeai pe tată sau pe mamă spunând în

legătură cu primul copil: „nu știi niciodată ce se poate întâmpla”, așa cum te gândești să-ți înlocuiești căruța! Motivele care îl scandalizau erau mai de neînțeles decât necioplenia lor. Era ca și cum ceva, în el, ar fi fost în mod brutal înșelat, sau insultat.

Înșelat, mai ales... Astfel, uneori, la epoca „pubertății” sale religioase (se născuse catolic), se trezea tresărind, zguduit de o idee ca și cum cineva i-ar fi întrerupt somnul zgâlțâindu-l de umăr: un singur cadavru de copil asiatic (sau negru, sau din neolitic) distrugea radical în el probabilitățile unui plan de creație divină, în care omul ocupa un loc privilegiat și în care îi era numărat fiecare fir de păr... Și nu era câtuși de puțin vorba despre păr în istoria lumii, ci de miliardele de cadavre ale creaturilor intermediare, cărora nici hazardul, nici providența nu le permisese să atingă nivelul conștiinței, care nu avuseseră timp să devină oameni, dar care erau totuși oameni... Aveai de ce să încerci sentimentul unei imposturi de toată frumusețea, din partea unui Dumnezeu care, dacă ar fi existat, n-ar fi fost decât un hâtru răutăcios: creația sa nu era, așa cum o spune Nietzsche, „decât o sumă a durerii și a lipsei de logică ce va scădea valoarea totală a devenirii”.

Hazardul, numai hazardul imbecil putea fi răspunzător de puțină valoare a conștiinței și a existenței umane, care și așa nu reprezentau mare lucru nici în ochii oamenilor înșiși...

Ceea ce îl mirase astăzi mai ales era această ciudată impresie de irealitate pe care el însuși și-o explica atât de prost, ca și cum ar fi debarcat de pe o altă planetă, unde lucrurile s-ar fi petrecut altfel, și despre care și-ar mai aduce vag aminte...

— Ceea ce m-a uimit cel mai mult este firescul cu care acești oameni îl îngroapă pe unul dintre ai lor... Totul era atât de scabros! Nimeni nu scotea o vorbă... Tăietorul de lemne, îmbrăcat în haine de duminică... Aveam impresia unei uriașe neînțelegeri... Un fel de farsă inutilă: am vorbit despre punere în scenă fără să vreau. Dacă unul dintre ei

s-ar fi apucat să... să facă ceva complet absurd - să urineze în coșciug, să-i smulgă urechea vecinului ca să i-o mănânce - **n**-aș fi fost cu mult mai surprins...

Îl revedea pe pădureanul îmbrăcat în haine de sărbătoare care îngrămădea resturile strămoșilor lui **într**-un colț al gropii pe care o săpase („așa, **n**-o să fie singur”), coșciugul nebun plutind prin mijlocul ferigilor, (**Buñuel n**-ar fi realizat scena mai bine), ochelarii emblematici ai pastorului lustruit până în vârful unghiilor (și care se numea Barthélémy!), vocea lui îndepărtată, cu tremurături, pe care văzduhul o acompania cu un concert de insecte: „O, moarte, unde este biruința ta? O, moarte, unde sunt caznele tale?”, cuvintele purtate în spațiu de căldura plină de mirosuri solemne, apoi, după ce groapa fusese umplută, Abel Reilhan smulgând o ardeză din acoperișul unei remize vechi și gravând pe ea cu o șurubelniță inițialele defunctului, datele nașterii și ale morții, pentru a o înfige cu o lovitură de călcâi la capul gropii - tainică identitate lăsată pradă indiferenței urzicilor, a soarelui, a ploii.

— M-am întrebat ce căutam noi în toate astea: moarte, viață, parcă aș fi căzut din lună; timp de mai multe ore a trebuit să uit totul; parcă aș fi văzut lucrurile astea pentru prima dată: nici tragice, nici comice - de neînțeles.

Nu i se întâmplă pentru prima dată; uneori se amuza să provoace chiar el acest fenomen încercând de exemplu să regăsească dincolo de memorie și de obiceiurile dobândite aspectul primitiv și de neînțeles al unui lucru (ca toți marii exilați obsedați de senzațiile pierdute). Dar în cazul de față, aceasta se produsese fără voia lui și cu violența unei revelații.

— M-a cuprins pe drum, ca o amețală, și **s**-a risipit puțin în clipa când m-am aplecat pe fereastră ca să observ în mod mecanic acoperișul care în lumină părea acoperit de plumb... și, chiar mai înainte, fusese povestea aceea cu cearșaful... Un fel de colaps mintal, știi, așa cum ar putea să provoace surmenajul, insomnia sau mai știu eu ce.

Ceea ce îl tulbura cel mai mult acum, era că, în fond,

acest sentiment de irealitate, această amețeală, nu-i privea **într-o** mai mică măsură pe semenii săi decât pe acel cadavru mutilat de corbi și că se simțise ea un străin, nu atât în fața morții cât în fața vieții – a vieții pe pământ: o înlănțuire de circumstanțe întâmplătoare care duceau la această enormitate ireparabilă: el însuși, conștiința propriei sale existențe, mărturia zdrobitoare și de necontestat pe care i-o impunea, pe care și-o impunea ei însăși – care ar fi putut să nu exfeste, dar care exista - în mod iremediabil.

— De ce mă privești așa?

Cu coatele îndepărtate, ținând între două furculițe câteva foi de salată deasupra farfuriei, soția sa îl privea cu neliniștea amuzată a unei femei de patruzeci și cinci de ani pentru care chipul unui interlocutor este o a doua și o implacabilă oglindă: dar de data asta, el o privise cam cu prea multă insistență – acel fel de privire care îngrozește, care examinează altceva, din spatele privirii tale -, ca și cum, ar fi privit-o **știind-o** atinsă de cancer.

Lăsa ochii în jos, desfăcu încet șervetul, în sfârșit, surâse.

— Mă gândeam, spuse el, la ultima noastră vacanță de dinainte de război. Octombrie la Veneția, diminețile încețoșate pe lagună, ultimii turiști, englezi desigur: sunt la o vârstă la care ai nevoie de convenții. Au și trecut zece ani, și apoi, a fost războiul... Crezi că mai sunt acolo și acum orchestrele acelea minunat de demodate?

Veneția... Se gândea la ea ca mai adineauri la inima sa: mai întâi intrigat, nehotărât. Italia, în mintea lui era ca aflulxul unei duioșii uimită că se află pe lume.

Au plecat la Veneția cincisprezece zile mai târziu: erau mulți americani și ceață puțină. De la Lido, se vedea Veneția în depărtare; doctorul privea cu binoclul păsările de mare.

a început, Josephurca în fiecare sâmbătă să-și

La întoarcere, află că tânărul Reilhan intrase în slujba pastorului ca secretar, sau ceva cam de felul ăsta.

vadă mama; lua o mașină către ora unsprezece și

după trei sferturi de oră de mers pe jos, ajungea acasă pentru a se așeza la masă.

Văduvă, el la Florac, Abel – tot neînsurat – căruia tăiatul lemnului toamna nu-i lăsa niciun răgaz, plecat în fundul pădurilor de dimineață până seara, atunci când nu rămânea acolo și noaptea, dormind în vreun baracament forestier... în scurtă vreme, se trezise aproape singură și singura mângâiere care-i umplea golul zilelor erau cele câteva ore pe care le petrecea cu ea în fiecare săptămână.

Fie ploaie, fie vânt, ea se ducea să se așeze în josul potecii ca să pândască sosirea cursei, să asculte atent zgomotele drumului, înșelată în fiecare clipă de cel al torentului – agățată, cu cele mai mici fibre ale trupului său, de îndată ce ieșea mașina din curbă, două sau trei sute de metri înainte de oprire, de turația motorului, de viteza șovăielnică a acestei rable care părea că nu înaintează și nici nu se hotărăște să încetinească (stația era facultativă), scrutând neliniștită prin ferestre până ce îl zărea; atunci, ca și cum faptul n-ar fi avut nicio importanță pentru ea, se întorcea brusc, cu mâinile strânse pe piept, înnodându-și vârfurile șalului și începea să urce singură poteca, mai ca să-și ascundă stânjeneala, mai din nu știu ce pică nedeslușită pe care își permitea luxul să o încerce în clipa când era sigură de sosire – ca și cum ar fi făcut-o mai ales pentru ca el să-și dea seama cât a costat-o absența lui. Dar în timp ce își juca – și îi juca – această mică comedie a regăsirii, simțea, ca prinsă de propriul ei joc, cum o năpădește răceala unui fel de ciudă, sau de oboseală: nu trăia, de la plecarea lui, decât pentru această clipă, număra zilele, ca să nu spunem orele care îi despărteau și atunci când sosea clipa, bucuria de a fi cu el se preschimba aproape pe loc într-o dezamăgire greu de definit, o curioasă neputință de a profita de prezența lui, ca și cum, la amărăciunea de a-l fi așteptat toată săptămâna, se adăuga chiar de pe acum, în mod ireparabil, descurajarea de a-l vedea plecând din nou. S-ar fi zis că nu mai era destulă viață în ea ca să hrănească nici cea mai mică iluzie.

Odată ce ajungeau acolo sus, ea se ghemuia în fața ușii ca să găsească cheia sub o piatră - cheie cu atât mai mare cu cât nu e nimic de furat în aceste dărăpănături: el se gândea la cheia mititică de siguranță pe care domnul pastor o ținea asupra lui, la capătul unui lăntișor, foarte grăitoare cheia asta; „Ai putea foarte bine **s-o** lași în ușă”, îi spuse **într-o** zi cu bruschete - deschidea în sfârșit ușa peste niște mirosuri pe care atmosfera îngrijită în care el evolua întreaga săptămână le făcea agresive, din primul moment; incomode chiar... mirosurile animale ale oamenilor care trăiesc împreună cu animalele, sau chiar, de ce să nu zicem asemenea animalelor: se gândea la fratele său. Bucătăriile cu miros de staul, oricât ar fi de curate... îmbrăcămintea pe care fumul fagilor o impregnează cu miros de piele tăbăcită și de gunoi pe care îl regăsești pretutindeni; acum, de când avea o baie, se uita la maică-sa pe furiș **întrebându-se** ușor neliniștit cum **s-o** fi spălând.

— Stai jos, stai jos... dă-mi rucsacul...

Ea se agita, sperând că-și regăsește intactă bucuria în gesturile pe care le făcea pentru el, gesturi izvorâte **dintr-o** lungă complicitate, pune masa, îi dădea să mănânce - până la îngrețșare: în farfuria lui plină cu vârf de mâncare, se etala la lumina zilei, indecent, stratul de grăsime galbenă care îneca fără deosebire toate felurile, toată mizeria cu întregul său cortegiu de prejudecăți imbecile, de compensații jalnice, de naivități exasperante - sfâșietoare... El știa bine că ea își rupea de la gură pentru acest unic prânz al săptămânii - la care trebuie să fi chibzuit multă vreme: avea impresia că înghite ceva din ființa ei, nu numai fiindcă maică-sa continua să se lipsească pentru el, să-i sacrifice toate economiile, poate, dar și din cauza unei flagrante corelații între stângăcia și sficiunea ei de țarancă bătrână și tot ceea ce ghicea că atribuisese ea în mod naiv abundenței acestei mâncări.

— Dar, știi bine că nu pot să mănânc toate astea!

Ea făcea un gest cu mâna, care părea să spună:

„Oamenii ca tine nu trebuie să mănânce tot ce au în

farfurie". Nemișcată în fața mașinii de gătit, de la care după treizeci de ani de viață comună împrumutase parcă unele trăsături, poate chiar energia ce-i mai rămăsese, îl privea mâncând, îl asculta vorbind despre noua sa viață, tot mai subjugată fără voia ei și în ciuda unei stranii detașări interioare; după trecerea pustiului săptămânal, ea îi sorbea cuvintele, în mod firesc, fără să înceteze totuși să fie împărțită între o adorație necondiționată și un dezgust ascuns față de toate aceste excentricități intelectuale pe cât de deșarte pe atât de enervante și care, toate, păreau că implică în mod scandalos dezinteresul față de bogății, pe care ai fi zis pe de altă parte că le dobândesc spontan... Un mister cam monstruos în capul ei de furnică. El, deodată, cu gura plină, deși complet sub stăpânirea însuflețirii lui verbale, se oprea, contrariat:

— Și tu, nu mănânci nimic?

— Am mâncat, am mâncat... Hai, spune mai departe...

O să tot aibă timp să mănânce când nu va mai fi el aici.

Uneori, când se strica vremea, rămânea să doarmă peste noapte și nu mai cobora la Florac decât a doua zi dimineată, în așa fel încât să fie la post cu o jumătate de oră înainte de slujbă: printre altele, lui îi revenea și obligația ca, în toate duminicile, să tragă clopotul și să măture templul; dar el îi vorbea mamei sale mai ales despre micile lucrări de birou, de corespondență sau administrative pentru care pastorul voia să-l formeze: domnul Barthélémy, un om cult și pasionat de istorie – de partea ei anecdotică – își consacra timpul liber studiind personalitățile din ținut care se ilustraseră în lupte sau prin influența lor în timpul războaielor religioase; din când în când, publica despre aceste figuri ilustre monografii pertinente care îi asigurau stima erudiților și pe care nu-i displăcea să le prezinte mai întâi în cadrul unor mici reuniuni pe care le frecventa înalta societate a departamentului. Lucra în prezent la o operă mai importantă asupra „Teatrului sacru din Ceveni”, așteptată

cu mult interes în aceste cercuri interesate în păstrarea unui trecut eroic și unde se făcuse deseori remarcat prin autoritatea izvoarelor ca și prin claritatea expresiei. Altruismul său îi adusese în cele din urmă toate sufragiile, altruismul și mai cu Seamă bunătatea de care dăduse dovadă încă o dată primind la el pe tânărul estropiat a cărui familie avusese mari necazuri și pentru a cărui educare nu-și cruța nici timpul, nici oboseala: dacă, în mintea lui, nici nu încăpea ideea că protejatul său ar putea avea ambiția să joace un rol inaccesibil date fiind slabele sale puteri, în schimb își propunea să facă din el un excelent secretar, să-i consolideze educația, să-i sporească cunoștințele; și apoi, se va găsi o librărie protestantă unde să-l plaseze. Oare ce putea spera mai mult un mic muntean, care nu avea nimic?

Toamna intră în perioada sa triumfală. Metamorfoza pădurilor începea întotdeauna pe înălțimi, unde jerbe de culori incandescente, țâșnite în inima verdeții, luminau pantele și porneau rapid combustia strălucitoare a pădurii.

Zile calme, fără neliniștea zilei de mâine, împlinite ca niște fructe coapte; un cer curat, fără cute, fumuri urcând din pădurile încă înfrunzite, în care se înăbușeau ciocăniturile topoarelor și pârâitul suplu al copacilor ce se prăbușeau; ierburile și tufele de urzici șuierau între ziduri ca focul de curmeie: în aceste cuiburi ocrotite, cele din urmă insecte profitau pentru ultima oară de resturile pe care vara, plecând, le lăsase în urma ei, focuri izolate care jalonează urma unui incendiu și scânteiază până la venirea ploilor de toamnă.

Zidurile, lustruite de umezeală în partea umbrită - de o răceală mușcată de un frig care venea de undeva de dincolo de umbră - fumegau la soare sclipind cu toate fațetele lor de micășist. Curți de fermă pline de tot soiul de unelte agățate de-a lungul zidurilor sau lăsate pradă ruginii prin colțuri, de căruțe care nu mai serveau la inamic, pe jumătate îngropate sub gunoi, de trunchiuri gata să fie tăiate - lucioase, în aerul curat al dimineții ce-i atribuia fiecărui lucru o prezență acută, contururi magice,

naive, și în care păsările de curte, animalele domestice, în ton cu anotimpul, se mișcau cu încetinitorul în mijlocul acestei dezordini meșteșugărești, îmbietoare aidoma celei din miniaturile ce împodobesc „Cartea de rugăciuni” a ducelui de Berry, și care pregătea – nu se știe ce anume; poate o lentă și imperceptibilă decantare a culorilor și a volumelor – sosirea iernilor medievale, acelea din câmpiile flamande sau din landele celtice, ca o victorie de lungă durată a cumpătării, a răbdării și a vârstei asupra nebuniei primăverii sau i dragostei ruinătoare a verii.

Primele cețuri se cățarau tot mai spre înălțimi, urcând în susul văilor în întâmpinarea unor seri din ce în ce mai roșietice. Grădinile din vale își pierdeau acum, și ele, frunzele, cu eleganța și noblețea deznădăjduită a ultimilor aristocrați; grilele zăvorâte și obloanele închise ale locuințelor de vacanță purtau semnul unui doliu recent, părând a fi fost martorele unei agonii patetice; consternarea minunată a parcurilor, cu masivele lor de trandafiri ofiliți și alei tapisate cu aur nu putea să nu implice dispariția prematură a unei persoane tinere, de o mare frumusețe, moartă de o moarte fără cauze bine determinate, zgâriind cearșafurile cu unghiile, **într-un** spasm foarte asemănător cu cel al voluptății. **Într-un** colț, exotic și zgribulit, un kaki desfrunzit se încăpățâna să-și arate fructele roșii, stricate cele mai multe dintre ele, deși feerice în restrîștea generală.

În fiecare dimineață, înainte de a-și vizita bolnavii, doctorul făcea puțină mișcare greblând pietrișul din grădină și, cu pomeții roșii, cu mâinile înțepenite de frig, cu nasul picurând, ardea frunzele moarte; fumul se pierdea, aproape invizibil, **într-un** cer mohorât și rece al cărui soare nu risipise încă negurile. Singuratică în dosul unei bănci, o stropitoare goală împrumuta acestui colț de grădină o atmosferă monahală și melancolică – de o melancolie de modă veche: locul semăna cu grădina colegiului Saint-Stanislas, la N., unde, prin 1908, doctorul fusese intern. Iată, își spunea el, unde și cum ia sfârșit barbaria verii – barbaria vieții: în această renunțare

istovită, leagăn al unei conștiințe reci - britanice, îi plăcea lui să precizeze - hărăzită rafinamentelor egocentrismului și pudorii, înainte de a dispărea de pe o scenă unde piesa a fost uneori de un gust îndoielnic.

A

bel Reilhan aproape terminase tăiatul copacilor: decembrie bătea la ușă. Curând, pădurea avea să fie goală și sonoră ca sălile de bal cărora li se scot podoabele și care sunt închise pe timp de iarnă.

145

Grăbit din urmă de vremea rea, i se întâmplă tot mai des, pentru a avea spor, să petreacă noaptea acolo sus, **într-**una din barăcile de lemn pe care muncitorii forestieri le părăsesc când se închide un șantier sau odată cu primele zăpezi. În zorii zilei, când geamurile murdare ale ferestruicii începeau să se albească în întuneric, dădea la o parte cuverturile, își părăsea patul care scârțâia, aprindea focul **într-o** sobă veche de fontă complet stricată, pe care își încălzea supa pregătită de maică-sa pentru mai multe zile, deschidea ușa, respira aerul întăritor al dimineții răsuc**indu-**și prima țigară, în penumbra luminiișului, trunchiurile de fagi cu ramurile tăiate alcătuiau o ordine satisfăcătoare, oferind un fel de siguranță în fața misterului întotdeauna puțin neliniștitor al pădurii tăcute: era ceasul în care nu se simțea încă nicio boare de vânt. Așezat pe treapta de lemn din prag, își înghițea supa caldă cu sorbituri mici, zgomotoase, cu spinarea încovoiată, cu șapca de vânător înfundată până la urechi, cu un șal gros de lână răsucit în jurul gâtului; era întotdeauna uimit de iuțea cu care această lume decolorată prindea strălucire, părăsind umbra pentru lumină, **într-o** gradație de nuanțe greu totuși de perceput; primele pale de vânt care aplecau

10 - Uliul din Maheux - c. 1/804

fumul sobei anunțau în mod regulat ivirea soarelui; puneă mâna pe secure, mergea la locul unde se tăiau arborii și, de îndată ce lumina orizontală, de un roșu înghețat, aprindea vârfurile munților, încet, încălzi**indu-**și mușchii. Încă amorțiți de somn și de frigul nopții, ataca un

arbore la bază, făcând să țâșnească seva care înstela fiecă
mușcătură a oțelului în trunchiul copacului. Până către
prânz lucra astfel fără să se oprească, nesimțind oboseala,
aproape fără efort, în beția mișcării continue a brațelor,
care păreau că-și împrumută ritmul bățăilor sângelui –
inconștient față de timpul care trecea, de ceasul în care se
afla, orb la ceea ce-l înconjură, ca depozitat de propria-i
ființă prin înlănțuirea loviturilor puternice ce zguduiau
trunchiurile și făceau să-i tremure pământul sub picioare.
În momentul când soarele era la amiază, simțea stomacul
gol că îi cere d>mâncare asemenea unui animal care ar fi
dus o viață... independentă: mișcările regulate ale securii
ajungeau să comunice brațelor sale o frenezie nepotolită
ce-l stăpânea mai categoric decât foamea. Se îndrepta, își
ștergea fața și roind de sudoare, cu spatele la soare, atent,
pentru prima dată în decursul zilei, la zgomotele celorlalte
tabere pierdute în pădure și pe care ora mesei le liniștea
aproape pretutindeni; ici și colo, fumuri albastre se ridicau
din mijlocul pădurilor, se întindeau asupra lor în nebuloase
moi, complet nemișcate. Se auzeau loviturile unei securi
încăpățânate, undeva pe sub frunzarele al căror ecou făcea
greu de localizat zgomotele, și se mai auzeau pârâiturile
motorului unei „Homelite” ca o motocicletă care ar trece
peste ridicăturile terenului cu accelerări puternice: câțiva
arbori se mai prăbușeau cu un fâșâit de stofă sfâșiată,
urmat de un zgomot surd; apoi liniștea recădea peste
pădurea liniștită, ca un armistițiu ciudat în mijlocul unei
lupte; glasuri, cântece uneori, adăugau acestei păci o
nepăsare fericită, atmosfera triburilor care au lăsat armele
ca să-și vadă de treburile gospodărești, simțind că se
apropie frigul iernii. Așezat printre frunzele veștede și
așchiile de lemn uscat ce răspândeau mirosuri de ceai și
de ciuperci, Abel, cu spatele sprijinit de spatele aproape
omenesc al unei stânci, gusta căldura blândă a soarelui,
digerând supă și pâinea muiată; picotea astfel până în
clipa când pădurile își reluau activitatea; uneori observa o
șopârlă nemișcată, ca și el, lipită de stâncă, ce-și hrănea
cu ultimele ore de soare carnea înghețată, abia

deosebi**ndu**-se de stâncă pe care se lipise, fericită ca și el, indiferentă la tot ce nu ținea de instinctul de conservare. Trecea o umbră; omul ridica ochii, privea un nor traversând cerul, apoi, ca mânat de o inspirație subită, își relua lucrul până la căderea serii de parcă trecerea unui nor ar fi fost de ajuns ca să trezească în el o dorință ascunsă de aventură, instinctiv legată de cea a efortului și a mișcării.

Venirea nopții era poate unul dintre momentele zilei care îi plăcea cel mai mult; când trunchiurile erau stivuite, gata să fie transportate (de acum încolo, cu calul pe care i-l dăruise viitorul socru: economie de timp, mai puțină oboseală inutilă, fără sănii de tras sau de înfrânat la vale, fără încărcături care să se prăvălească de-a lungul pantelor), își așeza uneltele și înfunda soba: nopțile erau glaciale, trebuia, mai dregă ceva, reconfortat, în ciuda oboselii ce-l cuprindea seara, de acea intensă senzație de plenitudine și de siguranță aidoma celei ce-o încerca în zori – și pe care o simțise zilnic, cu șase sau șapte ani mai înainte, atunci când evenimentele îl siliseră să fugă, să trăiască singur, acolo sus, în stâna părăsită unde făcea ce voia, unde nimeni nu-l stingherea în obiceiurile sale și nici nu-i stânjenea dorințele. Aici, era același lucru: liber, fericit ca nimeni altul; nici discuții, nici de dat cuiva socoteală – putea să scuipe, să râgâie, după cum avea chef – ce mai încoa și încolo. Cu puțin înainte de a se înnopta, lua vechea pușcă a lui taică-su (o purta întotdeauna cu el) și pornea să dea o raită prin păduri, ca să încerce să împuște un sturz, o mierlă sau vreo altă pasăre surprinsă pe ramură: pușca nu putea să atingă decât o țintă apropiată și fixă. Acest drum, în ceasul în care se îngâna ziua cu noaptea, stârnea în el instincte de vânătoare și de pândă; la ieșirea din pădure, în fața unei lande cenușii imprecise, se ghemuia la adăpostul unui tufiș **d** = grozamă, scrutând spațiul pe care se mai contura încă, neagră ca cerneala, împletitura ramurilor înalte pe care o pradă **s**-ar fi profilat clar; în albastrul marin foarte curat al apusului, micile puncte lichide ale stelelor începeau să

tremure printre copaci. Ca și cum i-ar fi trebuit multă vreme ca să străbată liniștea, suflul torentului venea până la el crescând odată cu noaptea. În depărtare, uneori, se auzea un zgomot de motor care se opintea, curmat brusc de forma reliefului, când vehiculul lua un viraj. Se mai auzea câte un câine lătrând și mai departe, pe lângă fermele pierdute pe platou, unde se întorcea fără îndoială un vânător... Lătratul, pe care frigul și întunericul nopții părea să-l îndepărteze și mai mult, aducea, în această simplă așteptare a unui vânat ipotetic, o tainică duioșie, care s-ar fi zis că vine din vremurile îndepărtate ale copilăriei. Îl asculta simțind pe loc cum crește în jurul lui frigul pământului, incapabil de a înțelege ceva din stânjeneala bizară și plăcută ce se strecura în el de fiecare dată când auzea lătrând astfel un câine la căderea nopții.

Atunci se întorcea - de altfel întotdeauna cu buzele umflate - aprindea o luminare, mânca, drept cină, la căldura sobei o bucată de pâine și brânza, cu coatele sprijinite pe pulpe, cu capul tras între umeri, **într-o** atitudine pe care oboseala o făcea să pară gânditoare. După ultima țigară a zilei, fumată în fața sobei, ascultând cum respiră pădurea și cum suspină focul, se înfășură **într-o** pătură și adormea pe loc - un somn la fel de lipsit de viață ca și moartea.

Alte dăți, un vânt moale, suflând în răstimpuri, se pornea în mijlocul nopții, făcând să trosnească pereții subțiri ai barăcii și să scrâșnească ramurile unui fag pe tabla ondulată a acoperișului; smuls din somn de acest râcâit sacadat, se scula să arunce o privire afară, atras, fără voia lui, de zgomotul grav, marin, care dădea nopții ce se lăsase întinderea și măreția largului mării: când se deschidea ușa, primea în față, așa cum ploaia de stropi lovește în tambuchiul unei nave, mirosul umed și adânc al pădurilor pe care vântul acesta vâscos îl stârnea atunci când ploaia era pe-aproape.

În nopțile acelea, cerul era un vast șantier de nori în mișcare; veneau dinspre miazăzi să ia cu asalt munții, se rostogoleau sfâșii**indu-se** în fața lunii, care părea că suie ea

însăși pe firul acestei cavalcade liniștite, alunecând repede dintr-o spărtură a cerului într-alta, toate la fel de negre ca apa unui lac. Această maree crescândă care instala ploaia pe înălțimi timp de mai multe zile, uneori săptămâni întregi, grăbea sosirea iernii mai sigur decât gerurile uscate, adeseori o garanție de vreme bună până la sfârșitul anului.

Nu-l supăra să lucreze în acest univers de frunze jilave și de ceață care vătuia priveliștea în jurul lui pe

O rază de câțiva metri. Nu erau acele ploi mari de primăvară sau de început de toamnă, care fac să se reverse torenții, să se surpe pantele, care desfundă drumurile, biciuiesc zidurile la orizontală, bat puternic în geamuri și îneacă peisajul silindui și pe cei mai îndrăzneți să stea la gura sobei; mai curând o pătrundere lentă, aerisită, a pădurii de către o ploaie mărunță, abia ceva mai deasă decât ceața și pe care nu-i dispăcea s-o respire, în timp ce la fiecare lovitură de secure, copacul de deasupra lui lăsa să cadă brusc o undă de apă în perimetrul ramurilor sale. În aceste seri ploioase când noaptea venea mai repede, profita ca să coboare la Maheux și să-și completeze proviziile cu de-ale gurii pentru o săptămână; în ciuda confortului relativ pe care îl regăsea acolo, aceste reveniri la ceea ce, pentru el, reprezenta viața civilă, nu-i plăceau deloc; și în ciuda insistențelor mamei care voia să-i schimbe hotărârea, a doua zi încă din zori pleca iar la pădurile lui, încărcat cu o pâine, câteva bucăți de brânză, supă proaspătă și vin, trăgând lacom în piept aerul rece al marilor întinderi, de parcă

I s-ar fi tăiat respirația petrecând o singură noapte într-o casă obișnuită.

— Oh! Nu-i un băiat rău, spunea despre el maică-sa vreunei cunoștințe întâlnite pe drum când mergea să-l aștepte pe Joseph – și care, știind-o văduvă și pe cel mic la Fior ac, îi cerea vești despre cel mare – dar e ca și sărmanul taică-su. Nu se știe niciodată ce gândește, dacă-i mulțumit sau nu... Chiar de mic era la fel: mereu prin pădure, ca un adevărat sălbatic... închipuiți-vă că a fugit

de mai multe ori de la școală, dar taică-su n-a știut niciodată nimic: avea și așa destule griji. Era atât de puternic și de violent, încât învățătoarei îi era frică de el; și ceilalți se temeau de el, deși n-a făcut niciodată rău nici unei muște. Dar ce să-i faci, trebuia să cutreiere drumurile, pădurile, era singurul lucru care-l interesa, și asta nu i-a trecut cu vârsta. Când vine acasă, nu scoate niciun cuvânt în timpul mesei, nici tu bună ziua, nici bună seara. Pur și simplu nici nu știu dacă mai am încă un băiat. Pădurea e singurul lucru care contează pentru el și nu trebuie să-i ceri mai mult. Are nevoie să se cheltuiască, să se miște, nu poate sta locului; ar doborî toți copacii de prin părțile astea dacă ar fi lăsat **s-o** face.

— Și cum stăm cu înșurătoarea?

— Ah! înșurătoarea... Ce să mai vorbim... știu eu pe una care o **s-a**ștepte multă vreme... și măcar de-ar ține seama de cele sfinte, precum sârmanul taică-su, care nu **s-a** așezat la masă în fața mea o singură dată în treizeci de ani fără să-și spună rugăciunea. Și sunt sigură, zău, că **s-a** dus să moară acolo sus ca să fie, așa **s-o** fi gândit, mai aproape de Dumnezeu...

Cât privește moartea creștinească...

Într-o dimineață, deschizând ochii, își dădu seama cu uimire că se făcuse ziuă fără știrea lui și chiar de câteva ore, fără îndoială, ținând seamă de intensitatea luminii ce pătrundea prin ferestre în interiorul cabanei: o intensitate neobișnuită, de altfel, și care lăsa să persiste un fel de palpitatie alburie în fața ochilor. Stătea uimit în pat, amorțit de ciudata bunăstare ce-i prelungea somnul și la care se adăuga o anumită calitate a liniștii pe care nu-i venea **s-o** tulbure. Frigul aspru și mat al atmosferei îi aburea respirația mai mult ca de obicei; **s-ar** fi zis că partea de deasupra a păturilor era și ea înghețată, țeapănă ca niște haine umede prinse de o noapte cu ger mare. În sfârșit, după ce rumegă multă vreme căldura adunată sub pături, se hotărî să se scoale: trebui să se opintească de mai multe ori ca să împingă odată cu ușa, burletele care scârțâia suplu pe dinafară ca niște câlți; deși cerul era

acoperit, albul strălucitor ce înveșmânta pământul îl făcu să clipească din ochi: impresionat de spectacol, respira acest frig scânteietor care incinta sângele și arde fața, fără măcar să se gândească să închidă ușa sau să-și pună canadiana: pădurile, munții, cât vedeai cu ochii, își desfășurau acest alb fără nuanțe și fără umbră, pe care fiecare copac dobândea o feerie supranaturală și, mai mult decât oricare alții, brazii negri ce păreau ieșiți dintr-o poveste de Crăciun, cu ramurile lor piramidale, plecându-se unele peste altele sub pernele de zăpadă și de care privirea agață fără să vrea luminări și podoabe multicolore.

După câțeva vreme, închise ușa, aprinse soba pentru ultima dată în acel anotimp, mânca, fumă o țigară, ușor descumpănit de ora târzie și de acest decor nou care îl silea ca începând din acea zi să întrerupă tăierea copacilor, să-și ia tălpășița și să se întoarcă acasă. În timp ce strângea păturile și-și aduna lucrurile, se oprea din când în când ca să arunce o privire prin fereastra înghețată, sau prin ușa pe care o întredeschidea, de parcă n-ar fi realizat încă exact ce însemna pentru el schimbarea anotimpului și ar fi trebuit să se uite afară de mai multe ori ca să priceapă bine. Înainte de a pleca, mai puse câteva legături de vreascuri în cabană, pentru cazul - foarte improbabil - în care ar fi obligat, în cursul iernii, să petreacă o noapte aici. Și apoi, cu vreascurile astea îndesate în spatele sobei, baraca părea mai puțin goală...

C

u aceste prime zăpezi, vizitele lui Joseph la maică-sa începură să se rărească. El n-avea curajul să urce la Maheux în fiecare sâmbătă, nici să regăsească, după o oră de mers prin noroi, troiene sau vânt înghețat, atmosfera de sărăcie cu mirosul ei obligatoriu de supă și de leșie, cu ritualul său, cu meschinăriile exasperante și, și mai puțin încă, mentalitatea aceea primitivă de care nu izbutesc să se dezbrace nici măcar cei plecați de acolo - de parcă ar avea nostalgiea jegului lor!

Pentru a-și compensa absența, îi scria destul de des,

îi vorbea, în scrisorile sale, despre orarele autobuzului perturbate de starea drumului, invoca, pe lângă frig, noroiul, troienele potecii și înțepenirea piciorului bolnav pe vreme de iarnă, timpul pierdut și oboseala, incompatibile cu bunul mers al muncii sale; acest argument irezistibil ascundea motive mai greu de mărturisit, și nu numai inconveniente iernii făceau ca obligațiile lui familiale să devină niște corvezi. Lipsa de confort, noroiul drumului, mirosul și gesturile unei economii sordide, camera glacială în care dormea, încă le-ar mai fi suportat: s-ar fi obișnuit cu ele dintr-un fel de fidelitate amară și disperată, tot așa cum se înduioșa – din depărtare – gândindu-se la maică-sa. Dar mai ales mentalitatea asta începea să-l sâcâie de-a binelea; consumase destul de repede încântarea copilărească de a o umple de uimire pe mama sa, de a ului pe cineva de la care nu putea să aștepte nimic altceva decât respectul enervant față de niște rezultate concrete și disprețul ascuns față de mijloacele necesare pentru a ajunge la ele, cu atât mai mult cu cât scopurile lor reale ieșeau din sfera de înțelegere a bieteii femei; încerca, cu o bucurie morbidă, să-și reprezinte modul în care ea își închipuia munca lui la pastor. Deși își făcuse o datorie răutăcioasă din a insista asupra aspectului nematerial al activității sale, rămânea convins că ea și-l închipuie, în sinea ei, încheind lăzi, tăind lemne cu fierăstrăul și lăsând Puterilor Superioare grija de a-și exercita excentricitățile pe deasupra capului său, afișând față de ele nepăsarea ironică a mașinistului care vede din colțul său pălăvrăgeala și strâmbăturile artiștilor.

Această radicală neînțelegere între ceea ce dorea mama sa pentru el, ceea ce își dorise toată viața pentru ea și credea că și el o dorea și ceea ce era în fapt: o descoperire neliniștită a lumii, o tulburare crescândă în fața incertitudinilor și contradicțiilor ei, îi făcuse foarte repede de nesuportat faptul de a se afla prea mult timp în prezența ei – mai ales acolo sus, în acel loc, în bârlogul ei, unde maică-sa etala cu inconștiența indecentă a oamenilor care te-au crescut moduri de a fi și de a gândi a căror

inepție i-ar fi relevat-o poate un mediu sau un decor diferit de al său, sau pe care ar fi avut atunci instinctul și prudența de a le ascunde. Acum, dat fiind că trăia **într-un** mediu burghez de oameni înstăriți, care nu cunoșteau aceste situații, care nu le pricepeau bine urmările dăunătoare și care, el își dăduse seama de asta, le priveau chiar în ciuda religiei, sau poate din pricina ei, cu un anumit dispreț, ele îl frapau cu atât mai violent ori de câte ori se întorcea acasă și trecea în mod brutal din lumea realităților abstracte în aceea a tiraniilor celor mai sordide. Nu cunoștea încă destul de bine și nici de suficient de multă vreme viața ușoară, libertatea spiritului și dezinvoltura pe care o conferă aceasta, pentru a descoperi în ele o și mai subtilă și mai odioasă vulgaritate.

Pentru moment, îi era mai curând frică să nu poarte toată viața pecetea de neșters și care anulează, a originii sale sărace; să nu fie un mic sărăntoc care o să-și facă un rost din milă și prin mijloace proprii, cu mari eforturi, dar care o să arate întotdeauna a sărac și pe care îl vor da în vileag **într-o** bună zi unele apucături de om sărac și mai cumplite când va fi ajuns cineva: foști țărani, care reușiseră în comerț - sau care profitaseră de pe urma războiului - și la care se simțea bine că va fi nevoie de două sau trei generații pentru a le dispărea dorința de a-și întoarce farfuria de porțelan de Limoges ca să mănânce, atunci când se servește brânza: așa făceau ai săi și-i era teamă că o să facă și el la fel.

Chiar maică-sa, temându-se ca starea proastă a drumului să nu o înrăutățească pe cea a piciorului, îi încurajase absența, sfătuindu-l cu inima îndurerată să aștepte să treacă iarna, să se topească zăpada și să i se consolideze situația pentru a urca din nou în fiecare sâmbătă ca să-i țină de urât. Firește că șmecherul nu se lăsase rugat de două ori; ea nu-l mai văzu sosind decât o dată la două sâmbete, apoi odată la trei și curând la patru și cu atât mai dispus să-i cedeze fără rezistență noaptea și o parte din dimineața zilei de duminică, cu cât trebuia totuși să compenseze cât de cât dezertările precedente,

dacă nu chiar să răscumpere dinainte pe cele, fără număr, pe care i le rezerva pentru viitor. Sosi sfârșitul iernii, reveniră zilele mai bune: el nu. Acum își făcuse din asta un obicei.

Cât privește pe fratele său, practic nu-l vedea niciodată. Fie acasă, fie la Florac, făcea tot ce-i stătea în putință să-l ocolească. Era un adevărat chin să-l vezi cum trăiește, să petreci mai mult de zece minute cu el; un chin gândul că ar fi putut fi zăriți împreună pe stradă. Ce cadouri îți mai face și natura! În ce locuri te face să apari pe lume! Existase oare vreodată ceva comun între ei? Copilăria era departe, ea și legăturile ei trecătoare, ca și solidaritatea sa înșelătoare; trezirea la conștiință care îi urmează mai curând sau mai târziu se transformă foarte repede **într-o** încheiere brutală a socotelilor. De când cu accidentul său și chiar cu mult mai înainte, trecuse multă apă pe gărlă, așa că deveniseră niște străini unul pentru altul; și pentru ca această expresie să nu fie o comparație umilitoare, ar mai fi trebuit și ca acest necioplit impenetrabil să nu-și fie străin lui însuși, așa cum e un animal. Cu alte cuvinte, ce putea să se petreacă în capul lui? Se petrecea oare ceva? Un mistreț are cumva posibilitatea de a se afla măcar o dată în viață în prezența lui însuși? „Abel nu există”, își spunea Joseph înfricoșat – dar ceea ce-l îngrozea nu privea persoana fratelui său... Era ceva mai general și mai tulbure. O neliniște recentă. Când se apropia de el ca să-l sărute și când celălalt îi sufla în față respirația lui de gropar, duhnind a fiară, a nicotină rece, a vin negru vârtos și a catran acru – lichidul acela vâscos al fagului, cu miros de vacă – simțea mai puțin dezgust decât furie. O furie surdă, neputincioasă, care continua să-l stăpânească în timpul mesei sau al serii ce-i făcuse din întâmplare să fie împreună și pe care și-o potolea în felul său, cufundându-se și mai mult în ea, observându-și victima, felul în care își răsuca țigara, gura mare, larg deschisă din cauza caracterului meticulos al operației, limba tremurând între golul lucios al gingiilor de un roz umed și vulnerabil, șapca veșnic înșurubată pe

urechile congestionate, vinete, mototolite ca membrana de pe aripile liliacului, mâinile lui de zidar, crăpate de ciment și tot atât de aspre, atât de compacte că nu simțeau palpitând în ele nicio viață și nici străbătându-le căldura, de aveai impresia că apuci mina mâncată de vreme a unei statui; și îi asculta cu un soi de oroare voluptuoasă respirația astmatică, însoțită de o mulțime de mici şuierături auxiliare pe care le scot bronhiile pline de catran. Din când în când, animalul râgâia și scuipa în foc respectabile jeturi negricioase care reînsuflețeau furia fratelui său și care chiar i-o explicau puțin: era, în parte, furia că nimic nu poate știrbi această inocență cosmică, minerală.

Toată iarna, știindu-l la fabrica de cherestea, Joseph se aranjase să nu plece niciodată la o oră la care risca să dea nas în nas cu el; n-avea decât o teamă, aceea de a auzi din întâmplare când umbla după cumpărături că îi răsună în spate vocea uriașului: „Măi, Joseph, ce-nvârtești pe aici?” Iar el, Joseph, vorbindu-i tare la rîndul său, în același limbaj sumar și incorect, așa cum te adresezi bătrânilor senili, copiilor sau celor slabi de minte. Cinci minute de coșmar, în timpul cărora trebuia să susțină o conversație lamentabilă, istovitoare, să adopte o atitudine care să-i ascundă stânjeneala aruncând în joc toate forțele ca să-și concentreze atenția și să se conformeze imaginii pe care celălalt o avea despre el – fără să știe prea bine, de altfel, cum arăta această imagine – și teama de a se simți judecat sau ridicol în ochii unui tăietor de lemne al cărui vocabular nu cuprindea nici trei sute de cuvinte. De mai multe ori până acum fusese silit în public să se dedea acestui exercițiu istovitor. Aceste scurte întâlniri care îi cereau o tensiune considerabilă îi puneau nervii la o grea încercare și îl vlăguiau pentru mai multe ore; ieșea ruinat, la propriu și la figurat, ca și cum poziția acrobatică pe care trebuise să și-o impună minții sale îi provocase o mare risipă de energie musculară. Se întorcea la postul său umilit și deprimat, cu mișcări dezordonate și tonuri stridente în glas, pe care nu le avea de obicei, sechele ale

acrobațiilor, și făcea noi eforturi pentru a-și regăsi fără tranziție aparența civilizată, cu nimic mai naturală decât cealaltă.

Întins pe pat, unde-și refăcea forțele, încerca să-și închipuie cum **s**-ar comporta stăpânul și modelul său **într-o** asemenea situație; dar, spre disperarea sa, ajungea la concluzia că raționamentul lui nu era bun, pentru că nici domnul Barthélémy și nicio altă persoană mai de soi nu riscău să se vadă pricopsiți cu un frate ca acesta. Se cufunda pentru restul zilei **într-o** disperare fără de margini. Se studia în oglindă, își observa cicatricea de pe buză, își adulfeca mirosul pielii, strălucitoare ca a tuturor roșcaților, se ura. Începea să lucreze, scria, recopia, și își ura scrisul. Citea. Nu reușea să înțeleagă ceea ce citea și se ura în timpul lecturii. Se ducea să se închidă în templu și lustruia cu furie băncile, ca să se pedepsească și să scape de propria-i ură; această muncă umilitoare era singura bună pentru el. Îi trebuia o noapte de somn zdravăn ca să mai capete puțină nădejde în viitor. Au mai trebuit să se interpună și alte patru anotimpuri (**și** dezertările care le-au însoțit) între el și ai săi pentru a i se cicatriza aceste nefericite răni.

Către Paște, în anul următor, Joseph făcând mari progrese în vocabular și în înfățișare, domnul Barthélémy, care avea un gând ascuns, îi făcu surpriza să-l ia cu el ca să petreacă două săptămâni în Elveția, unde avea niște rude din**tr-o** ramură emigrată, îmbogățită de negoțul cu ciocolată și cărți pioase, pe care le combina **într-o** alternativă cuviincioasă.

După ce au schimbat de două ori trenul, au luat un automotor care avea o viteză infernală și care lega în câteva ore Spania de Elveția. Trecând granița, Joseph, care călătorea pentru prima dată în viața sa, avu inițiativa să constate că arborii, norii, drumurile, casele care defilau de-a lungul căii ferate aveau ceva elvețian; vaci elvețiene pășteau iarba elvețiană privind cum trece trenul lor. Până și soarele, aici, era de origine elvețiană: fruntea lui roșie se înălța din vârfurile de zahăr cristalizat și de frișcă

proaspătă radiind un fel de bunătate exemplară, ca și cum Puterea Supremă Elvețiană l-ar fi anexat. **S**-ar fi spus, de asemenea, că domnul Barthélémy se transforma, dobândind o nouă strălucire: strălucirea elvețiană. Coborând din tren, luând un taxi, intrând în holul hotelului, aproape tot atât de mare ca și cel al gării, Joseph, uluit, își dădu seama că domnul Barthélémy nu era francez, ci elvețian: se părea că între luxul aferat al acestui oraș, curățenia supranaturală a străzilor sale și persoana stăpânului său exista o afinitate misterioasă. Admirația lui pentru el se completa cu o perplexitate respectuoasă: Joseph se întreba dacă nu cumva Dumnezeu nu era și El elvețian.

Dimineața, după gustări somptuoase aveau loc congrese, lucrări; pastorul lua note pe care le recopia și le clasa apoi factotum-ul său. După-amiază era consacrată curselor, vizitelor, întâlnirilor mondene. Ochelarii domnului Barthélémy azvârleau mii de focuri; el însuși strălucea. În acest timp, văzând cu ochii, Joseph devenea tot mai neînsemnat; diversele activități, întâlnirile, efervescența aceasta îi dădeau impresia că nu cântărește nici cât un fulg; și nu în fața Alpilor se simțea el mic, ci în mijlocul tuturor acestor magazine, hoteluri, bănci, mașini, a căror funcționare armonioasă întrecea puterea lui de înțelegere. Toate aceste bogății îl umileau, mai ales pentru că nu reușea să cuprindă clar numărul incalculabil de minuni care au trebuit să fie înmulțite de-a lungul secolelor pentru a se obține astfel de rezultat.

Într-o după-amiază intrară **într-un** fel de drugstore, care, având în vitrină fotografii de sate arabe și de palmieri, aducea în același timp și a agenție de voiaj și unde liniștea părea ea însăși concepută și realizată prin tehnica datorită căreia fusese creat acest laborator de lux.

Printre clienți (păreau de o gravitate ciudată) circulau persoane tinere tot atât de confecționate ca și decorul și a căror uniformă de un albastru-deschis la fel ca și tichiile impertinente aminteau de cele ale însoțitoarelor de bord - sau ale membrelor unei „armate a salvării”

devenite mai istețe grație lui Coco Chanel; era vorba de fapt de niște însoțitoare pe căile Cerului, această agenție fiind **într-un** fel cea a Marii Călătorii: librăria religioasă în care pastorul îl dusesese în mod imprudent pe Joseph aparținea unuia dintre verii săi ale cărui elanuri mistice sublimaseră în opere sfinte și **într-o** colecție de scrieri morale super-beneficiile realizate în producția de ciocolată, aidoma unui trandafir crescut în mijlocul gunoaielor.

Era un bărbat de o înălțime uluitoare, solemnă, cu o înfățișare corespunzătoare, cu unghiile late și plate caracteristice firilor lacome, și cu vaste suprafețe de carne de hrănit, netede și inexpresive ca și virtutea din care se trăgeau; această imobilitate epidermică dădea o mare impresie de solemnitate: orice ar fi spus avea aerul că anunță Sfârșitul Lumii.

— Vărul meu și cu mine avem de vorbit, îi spuse la un moment dat domnul Barthélémy lui Joseph, vezi deci dacă găsești aceste cărți.

Îi dădu o listă de lucrări imposibil de găsit, sau epuizate, și cei doi bărbați se închiseră **într-un** birou de om de afaceri american, ca să conspire acolo în liniște.

Joseph rămase complet singur printre tinerele elvețiene lăptoase despre care el nu putea crede că ar avea un sistem digestiv aidoma celui al franțuzoaicelor; pulpele lor rotunde, de o rotunjime entuziasmantă, suculente și cărnoase în ciorapii de mătase, ceafa cu păr ondulat, buzele lor atomice, îi răscoliră simțurile. Nu mai știa încotro să se uite, atât erau toate de frumoase, de sus și până jos. Îi tremura vârful degetelor ca la bețivi; își scotea mereu batista și se făcea că-și suflă nasul, mai de rușine din cauza buzei de iepure, mai ca să-și ascundă acest tremur. Blondina grăsuță care se ocupa de el îi dădea din când în când câte o carte, cu un aer dezmiardător, ca și cum în carte **s-ar** fi aflat un bilet de rendez-vous sau cheia camerei sale. Joseph se simțea topit; avea impresia că dacă trupul lui sihăstriei ar intra în contact cu cel al tinerei elvețiene care se agita sub nasul lui **într-un** foșnet electric

de măsururi ascunse, ar lua de îndată foc sau ar exploda. Când recolta de cărți (replici aproximative la cele indicate pe listă, dar pe care le și venera, dată fiind proveniența lor) se sfârși, ea îi luă teancul din mâini. Îi simți degetele pe ale sale. A fost ca o descărcare de înaltă tensiune, și dacă el nu luă foc asta nu înseamnă că nu avea inima și rinichii în flăcări.

— Dacă aveți amabilitatea să mă urmați, domnule...

Până în vârful Mont-Blancului! Și ducând-o și în spate!

Înainta în urma ei, în paradisul umbletului său, respirând cea mai ușoară undă a parfumului pe care îl degaja persoana sa, ca un câine de vânătoare magnetizat de mirosul iepurelui. Își imagina viața particulară a tinerei fete; influențat de mochetele și de lumina intimă a locului ei de muncă, o vedea trăind în lux, ignorându-i pe cei neînsemnați, respingând o armată de bărbați necruțători și oferindu-și leșinurile unui tânăr monstru cinic, total nepăsător, blazat din naștere.

După ce termină de strâns cărțile, ea îl ignoră pe loc, și își îndreaptă spre un nou client fermecătoarea-i atenție. Viața îl părăsi cum fuge apa în nisip: departe de acest izvor, totul devenea sterp. Se gândi foarte serios să se înapoieze la ferma sa natală ca să moară acolo departe de cruzimile civilizației.

— Cum găsești librăria asta? îl întrebă pastorul în clipa în care părăseau acest loc de delicii și de suferințe.

Joseph, cu o voce lipsită de vlagă, scoase un sunet nearticulat, ca și cum ar fi fost cuprins de o slăbiciune generală.

— Știam că o să-ți placă, zise pastorul, interpretând geamătul lui Joseph în sensul care îi convenea. Și cu un aer degajat:

— Dacă totul va merge bine și de acum încolo, ai să vii poate în octombrie să faci un stagiu de câteva săptămâni.

Zgomotul pe care pastorul îl obținu drept răspuns era identic cu celălalt, dar o ureche mai atentă și-ar fi dat

seama că este exact opusul primului, ca și cum sângele ce ar fi năvălit din nou în vinele celui ales, la auzul acestei perspective încântătoare, ar fi inversat acest comentariu elocvent.

A fost o noapte cumplită (se întorcea în Franța a doua zi). De fiecare dată când își amintea pulpele rotunde, coapsele, sânii și toată carnea caldă care se umfla și respira sub veșminte, imaginile acestea declanșau în ei descărcările unei minunate otrăvi: sângele, nervii îi răspândeau în tot corpul dorința și încântătoarea ei suferință. Nu era în stare, la nivelul lui de evoluție sexuală (de triste scurgeri solitare), să-și închipuie nimic precis în legătură cu tânăra fată: îi venea pur și simplu să o mănânce.

Ori de câte ori se gândea: voi veni să petrec câtva timp în mijlocul acestor fete, simțea, în pat fiind, exact ceea ce ar fi simțit dacă l-ar fi împins cineva deodată în gol: un spasm violent de spaimă, pântecul zdrobit de cădere, o contracție internă, pe jumătate între o torsione a măruntaielor, ca atunci când ai trac, și acea furnicătură intimă, echivocă - nesănătoasă - care anunță valurile noroioase ale juisării.

Apoi simțea cum trece peste meningele lui supraexcitat un suflu de aer înghețat stingându-i entuziasmul: acel „dacă totul va merge bine și de acum încolo” al pastorului era ca un duș rece peste speranța și înflăcărarea sa. Se aflau în aprilie. Număra pe degete. Încă șase luni înainte de a intra în Paradis. Șase luni ca să dobândească o Autoritate Bărbătească, să câștige întru totul bunăvoința domnului Barthélémy; trebuia să se dea peste cap; să nu se piardă în lucruri inutile; să se descotocească de anumite servituți care nu mai erau deloc compatibile cu noile sale relații, nici cu cotitura bruscă pe care începuse să o facă viața sa. Fratele său. Mama. Mai ales fratele. Și-l închipuia apărând cu bocancii lui grosolani și cu aerul acela ridicol de soldățoi în acest Ierusalim terestru, în această bombonieră - și cu ce bomboane umplută! - „Ce-nvârtești pe aici, Joseph?” îl

treceau sudori reci. Ce-o să le spună sosind acolo? Nimic, deocamdată; era mai bine să tacă, să păstreze taina: triumful se va face cunoscut mai apoi, cu violența unui scandal. Desigur, o să-l mănânce limba să vorbească, să vorbească despre orice care de aproape sau de departe ar avea legătură cu EA: Wilhelm Tell, Jean-Jacques Rousseau, laptele Nestlé; tot atâtea ecrane de protecție și de valuri de oxigen în acel mediu familial, atât de vrednic de ură, atât de degradant când ești îndrăgostit și ai nevoie în preajma ta de peluze și de trandafiri. Un prim act de voință: să știe să se lipsească de aceste copilării. În timpul celor șase luni va afla în el însuși forța, curajul, voința, în el va respira Parfumul Ei – Parfumul lor, parfumul acestui oraș și cel al Elveției, căci toate acestea se alăturau – cu acea bucurie cu totul deosebită a celui care a găsit o comoară și care o păstrează numai pentru el: dovadă de caracter, cheazășie a reușitei.

161

Se întorcea, se răsucea și dădea din picioare în pat, de nerăbdare, ca și cum asta ar fi putut grăbi lucrurile. Uneori, trăgea cu urechea crezând că aude pe cineva mergând pe culoarul hotelului: nu exista niciun motiv ca vreo vânzătoare din librărie blondă, la sa), brună, roșcată, asta nu conta, știindu-i adresa și aflând că o să plece din Elveția chiar a doua zi dimineață, să nu vină, așa la miezul nopții, sub un pretext oarecare... O, Doamne Dumnezeule care hotărăști soarta bățăliilor! Trebuie să reușesc! O să reușesc... Se potolea. Fetele astea, totuși... Erau de altă rasă, radiau sănătate, tinerețe. Oamenii de aici pesemne că nu îmbătrânesc: erau nemuritori, ca în America. Nu-ți puteai închipui nici că aceste minuni îmbrăcate în haine de fată fac pipi... Numai sărăcimea miroase urât, se duce la closet, e bătrână. Oh, să te speli, să te ghemuiești în acest trup divin, să-l înghiți, sau să te înghită... Și închipuirea o lua razna din nou și mai avântata.

P

rimele călduri se revărsau din nou peste sate și târguri, suave și molatice dimineața – încât trecând prin

grădini aveai impresia că nu te-ai dat încă jos din pat și simțeai tinerețea chemată în sânge de către cerul imens, deschis lumii întregi și tuturor făgăduielilor – dar călduri tulburi, senzuale în falsa vară a după-amiezii; deprimante chiar, ca și cum aroma caldă și înțepătoare a trotuarului de asfalt, respirată de la o fereastră, ar fi promis o aventură sortită de la bun început singurătății și așteptării zadarnice. Ce făgăduială să aștepti de la aceste târguri sinistre, de la acești munți de tăcere? Ce aventură, ce aventură să speri în atmosfera apăsătoare și caldă, plină de zumzete a după-amiezii, stând abătut

11 – Uliul din Maheux – c. 1/804

În penumbră cu toate obloanele închise, ca o bătrână sechestrată, închipuindu-ți gesturile, șușotelile, suflul gătit al dragostei, cu amara și irevocabila certitudine că nimic pe lume nu merită haosul și dezamăgirile ei și în niciun caz uscătimea trufașă a gândului sau a experienței. Urechea la pândă spionează zgomotele pașilor care se apropie și se depărtează: o să se oprească vreodată cineva? Cum au făcut oare să se întâlnească, să ajungă într-un pat toți acești soți funebri din Haut Pays – cu obscenul puritanism al pământurilor acestora brăzdate de torente! Născuți ca să moară, născuți ca să putrezească. Și în vreme ce tu agonizezi fără mângâieri, există oameni care se iubesc după pofta inimii în altă parte a lumii.

În jurul micului oraș cu acoperișuri plumbuite sub lumina directă, privirea nu întâlnește niciun val de verdeată, niciun copac înfrunzit, nici cea mai mică peluză reîmprospătată, luminoasă: nimic altceva decât pelada galbenă a pantelor, pădurea descărnată, îngrămădeala metalică a tufişurilor pustii, în acest ținut exasperant, căruia îi trebuie mai multă vreme decât celorlalte ca să regăsească primăvara și care o culege prea târziu, ca un fruct trecut, sărăcia, asprimea climatului său făcându-l să rămână chiar și în urma anotimpurilor.

Cu această căldură timpurie, munții și coastele lor chelboase, despădurite sau părănd a fi așa, evocau murdăria aridă a haldelor de mină și covoarele lor de iarbă

galbenă strivită, o oribilă zonă industrială cu locurile ei virane, cu rambleuri pline de cărbune, cu văile năpădite de oameni și cu apele lor murdare, sub ninsoarea pustie a vârfurilor de munte; totul întărea această impresie de mizerie, de strâmtorare și de muncă utilitară: afluența stâlpilor electrici și a rețelelor lor anarhice rupând farmecul peisajului, contaminând fermele și cătunele, mânjindu-le fațadele; bazinele enorme cu catran de la marginea drumurilor, murdărind cu bălți a căror oglindă se încrețea ușor, taluzele acoperite cu iarbă; grămezile de pietriș pe rampele de garaj, mașinile rutiere imobilizate asemenea tripozitorilor lui Wells ca de o epidemie fulgerătoare – sau locul unde au stat pe care îl recunoști după pierderile de ulei, ce au dus poate la dispariția lor; totul purta pecetea regiunilor date pradă despotismului meșteșugăresc al departamentului Podurilor și Șoselelor care lasă pe viață un ținut în stadiu de șantier; fără a uita vergelele balcoanelor date cu minium și lăsate ca atare; sau și mai rău: acoperișurile de tablă la fel de prăpădite și de vulnerabile ca un bărbat care ar coborî în stradă în izmene. Și cum arătau de fapt acei jucători de bile, în papuci și în maiou, cu felul lor de a vorbi neglijent, târăgănat, a căror falsă bunătate nu le ascundea decât pe jumătate lașitatea, micimea și egoismul... Cu respirația mirosind a anason, a chiștoace... Cum arătau ei și bătrânele lor mustăcioase care merg la piață târându-și papucii, cu veșnica traistă de pânză ceruită atârându-le de braț și cu portmoneul în mina – de ce nu și oalele de noapte? – ca două organe inseparabile la care s-ar reduce principiul sistemului lor vital. Cât privește copilele lor, împopoțonate cu nume care miros a naftalină, cu cocul strâns, cu câte trei rânduri de fuste negre și cu sânii ca ploșnița: Thérèse, Marthe, Elise, mici bătrâne de cinci ani cu pulpele firave, cu ochii apropiați și cu guri fără buze, cu sângele sărăcit datorită căsătoriilor între veri, cu mica lor perlă cercel care le dă un chip de tânără moartă, mai fac impresie până la douăzeci de ani – și cu condiția să nu le atingi – dar îmbătrânesc cu un sfert de veac după cel de-al

doilea copil... Primăvara lor e de scurtă durată: trebuie să le vezi atunci traversând strada în fugă, cu capul gofrat de bigudiuri, cu coapsele rotunde ivindu-se prin deschizătura capotului, râzând cu acel râs scatologic care asociază și supune în mod tradițional sexul servituților sale subalterne... Oh, rasă atrofiată, uzată, gușată, știrbă, cum o mai ura acum roșcovanul din Maheux!

Elveția, cu priveliștile ei de categoria întâi, cu lacurile publicitare, cu munții ca de oficiu de turism, cu micile sale curviștine aseptice a învins, foarte repede, provincia în ruină, tăbăcită, înnegrită, pe care a recunoscut-o cu greu după o absență de cincisprezece zile: numai după câțva timp și-a regăsit dimensiunile normale.

Pentru moment, totul îi părea minuscul, tocit, mizerabil; ceea ce considerase drept munți nu era decât o modestă tălăzuire de dealuri exagerată de o copilărie sedentară. Clădirile climatizate din Lumea Nouă vor șterge din mintea lui misterioasele păduri din Lumea Veche, copilăria și sărăcia.

O căruță merge și scârțâie pe stradă, de partea cealaltă a grădinii, asemenea căruței morții: nimic nu mișcă în micul târg din fundul provinciei pe care ora siestei îl strivește între două costișe abrupte. Se aude miorlăind în răstimpuri discul de oțel al unui fierăstrău, se aud păsările de mai țopăind și hârșâindu-și ghearele pe marginea streșinii, chiar deasupra ferestrei, fără niciun țipăt. În depărtare, o jerbă de strigăte ascuțite se răspândește deodată, stârnita în fața școlilor de ora recreației. Un clopot: primăria, liceul, biserica? - bate de trei ori - trei bătăi lungi la intervale mari, funebre, resemnate ca timpul mort pe care îl măsoară, sau pe care îl constată, și pe care îl constată din vale în vale, din târg în târg aceleași trei bătăi imuabile, inerte, ca un dangăt de clopot de înmormântare, ele însele neputincioase în fața tainicei și lentei curgeri a vremii care le duce cu sine și care aspiră totul spre distrugere: trei dangăte care au seninătatea eternității, demoralizantă ca și seninătatea cimitirelor, nervos reluate ca o provocare, undeva în casă,

în birou fără îndoială, de către o mică pendulă cristalină, vioaie, aferată, vigilentă: domnul Barthélémy în persoană. Trei sunete mici repezi și scurte care par a fi luat lucrurile în mină, foarte hotărâte să le ducă până la capăt, orice **s**-ar întâmpla, repede, fără prea multă vorbă. Trei băți mici care conduc treburile omenești, liniștitoare și bine marcate, ca toate faptele bazate pe credulitate, care se istovesc și își ating ținta. Apoi, readucând un calm definitiv, față de care toată această vitalitate cristalină și absurdă apare derizorie, clopotul bate din nou, rar, cele trei lente lovituri atemporale, ca legate de stâncile nemuritoare și de Vălurirea înaltelor singurătăți cuaternare în care era orologiilor va însemna câțiva milimetri de eroziune.

Se auzi sunând la poarta grădinii: **s**-ar fi zis că vraja se risipea, de parcă sunetul limpede și ascuțit ar fi făcut să se ridice cortina de pe scena implacabilă a vieții cotidiene. „Țățele...” se gândi Joseph Reilhan.

De mai multe ori pe săptămână, doamna Barthélémy le primea pe doamnele din parohie ca să organizeze cu ele chermesele și standurile de binefacere. Puțin după aceea, auzi bătând la ușa camerei sale; era doamna Barthélémy; avea un aer misterios.

— Te caută cineva, Joseph (la început, ea nu-l numea altfel decât Joseph-Samuel, o combinație de-a ei și mai supărătoare decât prenumele lui obișnuit, la care se resemnase în cele din urmă). Și, cu o voce confidențială, ridicând sprâncenele, ca și cum i-ar fi anunțat ceva uluitor și rușinos: e fratele tău... Și în fața aerului brusc contrariat al lui Joseph: nu, nu, fii liniștit, nu-i nimica rău, după câte se pare... Apoi chipul ei își regăsi aerul fresc luând o expresie de milă plină de înțelegere: nu știam că ai un frate atât de... în sfârșit, mult mai mare ca tine.

— N-are decât treizeci de ani, spuse Joseph, dar știți... treizeci de ani în pădure...

— Treizeci de ani, Doamne! se gândi doamna Barthélémy, ciobanii ăștia sunt ca niște adevărați lupi. Joseph o urmă, furios. „De unde a mai ieșit și ăsta, acum,

asta-mi mai lipsea...”

Abel umplea tot fundul culoarului: îmbrăcat grotesc, greoi, păros și, minune, cu șapca devenită minusculă, între mâinile lui mari ca niște cărămizi. Joseph strânse din dinți. Aștepta inevitabilul: „Măi, Joseph, ce-nvârtești pe aici?” gata pregătit să i-o reteze scurt brutei ăsteia; dar se gândi deodată că n-o mai văzuse pe maică-sa de cel puțin patru luni și că asta nu-i dădea pentru moment dreptul să-și ocărase fratele, mai ales în prezența doamnei Barthélémy.

— Ce s-a întâmplat? spuse el, lipindu-și simbolic, și de trei ori, obrajii de cei ai lui Abel; avu impresia că îmbrățișează o răzătoare.

Uriășul îl privea clătinând capul de jos în sus și făcând „Aha... aha...” ca și cum Joseph aiv și comis vreo faptă foarte rea și el s-ar fi pregătit să-i tragă o bătaie.

— Ei, bine, ce-i cu aha, aha, făcu Joseph, enervat, ce vrea să însemne asta...

— Eu vă las, zise doamna Barthélémy, politicoasă și compătimitoare. Du-te cu fratele tău în salonul cel mic.

— Vrei... zise Joseph arătând cu un semn din cap ușa salonului, dar fără să se clintească. Doamna Barthélémy se hotărî să plece. „Aha, aha...” făcea celălalt, continuând să dea din cap cu ochii ațintiți în ochii fratelui său, ca un surdo-mut care deține un secret groaznic.

— Bine, ascultă, zise Joseph cu un calm supranatural, așteptându-se la orice, o să mergem să stăm în camera asta și ai să-mi povestești liniștit.

Hotărâse că îi va vorbi fratelui său ca unui copil mic și asta îi dădea un fel de seninătate stranie.

Abel îl urmă, cu capul plecat, ca și cum ar fi trecut pe sub un tavan prea jos, frământându-și în mină șapca cu gesturi rapide și mecanice. Joseph se dădu la o parte ca să-l lase să intre, închise ușa în urma lui, se sprijini de ea:

— În primul rând, ce face mama, spuse el pe un ton corect; avea mâinile la spate și ținea între palme clanța de aramă a ușii, pe care o mișca ușor, ca și cum avea să iasă din cameră, ca și cum prezența lor în această încăpere ar fi fost cu totul trecătoare, accidentală, și chiar complet

imaginară.

„Aha-ul” reîncepu și mai tare, ca și învârtitul șepcii pe care Joseph o privea cu un aer gânditor, simțind cum îi revine în galop exasperarea, fascinat în același timp de repeziciunea cu care aceste mâini mari, stângace, făceau să se rotească șapca. În cele din urmă nu se mai putu stăpâni:

— Oprește-te, te rog, mi se face rău; și vorbește odată!

Cu o remarcabilă supunere, Abel își băgă șapca în buzunar și se hotărî să se așeze; își găsi totodată și cuvintele.

— Tocmai, spuse el, mama... Desfăcu mâinile în semn de neputință.

— Nădăjduiesc că nu e bolnavă, zise Joseph, continuând el acum să tot sucească clanța de la ușă, așa cum făcea fratele său cu șapca adineauri. O să vin **s-o** văd **într-**una din zilele astea. Am avut mult de lucru și apoi... îi veni așa deodată să-l lovească tare, să-l nimicească pe adversar, să curme pentru totdeauna servituțile și familiaritățile de nesuportat - mai bine să-ți spun imediat - dar ai grijă... niciun cuvânt mamei, auzi! - ei bine, am să plec.

Lăsă clanța ușii și începu să umble încet prin cameră, ca și cum importanța veștii i-ar fi autorizat pentru moment prezența aici.

— Da, pricepi, Elveția, e oricum altceva... Mă voi ocupa de o librărie de cărți religioase, până ce voi trece niște examene...

Se opri, pierzând curajul de a-și continua explicațiile și jumătățile de minciuni în fața unuia care nu părea deloc să fie impresionat de ele și a cărui privire rămânea fixă, ochii ațintiți în ai săi păstrând aceeași expresie stupidă.

— Bine, în sfârșit, știi destul. Și, ce voiai să-mi spui? Și nu-mi mai tot repeta întruna: aha... aha...

„Sunt mai mult ca sigur că n-a înțeles nimic din ceea ce i-am spus”. Îl privi ca pe un obiect; trebuia să se obișnuiască cu gândul: niciodată nu va izbuti să-l

impresioneze pe incultul ăsta. Și totuși, adevărata reușită e răzbunarea, e să epatăm în primul rând pe cei care ne-au cunoscut în momentul în care nu eram nimic.

— Bine, zise Abel, departe de toate aceste probleme, bine... își lovi fruntea cu pumnul strâns, plescăi limba, deschise gura și așteptă o clipă ca să strige: „Aici nu mai merge”, ca și cum ar fi existat un decalaj între gesturile și gândurile sale.

— Nu-i nevoie să strigi așa de tare, nu sunt surd...

După un proces riguros identic, Abel își lovi din nou fruntea, plescăi limba, deschise gura și spuse de data asta mai încet; „Aici nu mai merge...”

Hipnotizat, în ciuda nerăbdării sale, de funcționarea misterioasă a gândirii la această ființă rudimentară, Joseph nu reacționează imediat la auzul veștii, adoptând parcă același ritm mintal ca și fratele său. „Dacă arborii gândesc, își zicea el flegmatic, atunci pesemne că așa trebuie să fie”.

— De ce, ce face?

Ce făcea? Ei asta e! Totul începuse într-o seară. Întorcându-se acasă o găsisese așezată în fața cuptorului; parcă era surdă. „Ei! mamă... (se sculase în picioare ca să mimeze mai bine drama și îl scutura pe Joseph de umăr) ce se întâmplă...” Niciun cuvânt. Nu mișca, nu răspundea, ca de lemn. O zgâlțâise... (îl zgâlțâia pe Joseph). Hai, zi! hai, zi!... După câțva timp își regăsise în sfârșit graiul... spusese ținându-se cu mâinile de cap: 'n știu... În seara aceea își mâncase supa, ca de obicei, și apoi: fleoșc! ea care se culca întotdeauna ultima, se dusese să se bage în pat fără să scoată o vorbă, lăsând totul baltă și lingura în mijlocul farfuriei, fără să strângă nici masa, nici nimic altceva. A doua zi, când abia se făcuse ziuă, era în bucătărie și îi pregătea panerul de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat.

— Și nu ți-a spus nimic?

— Nimic! Nimic!

O întrebase dacă se simte bine: ea îi azvârlise o privire ucigașă! El n-a mai insistat. Dar acum, nu mai era

ca înainte.

În focul discuției, Abel reîncepea să vocifereze, scuturându-și fratele și mimând, ca toți oamenii simpli care n-au încredere în cuvinte.

— Ore întregi, auzi, stă jos fără să spună nimic, privind focul sau uitându-se în gol...

Și când îi vorbeai în clipele acelea, avea întotdeauna aceeași privire plină de răutate, ca și cum i s-ar fi furat cămașa!

— Trebuie chemat doctorul, i-o tăie scurt Joseph, așa cum te porți cu un copil de care te temi să nu faci o gafă ireparabilă, sau să spună vreun adevăr înspăimântător. Desigur, eu o să plătesc vizita...

Dar asta nu era totul! Uneori, ea dispărea: imposibil să știi unde se duce. Sau alte dăți rămânea ghemuită afară și se distra făcând turnulețe de piatră, pe care le umplea cu paie ca să le dea foc, să te crucești, și...

— Bine, bine, am înțeles, zise Joseph, care simțea cum îi crește enervarea, am să vin.

— Deschise ușa - Mâine. O să vin mâine. Să-i spui că o să vin mâine.

Îl însoți până la poartă, rugându-se lui Dumnezeu ca doamnele din Comitetul de Binefacere să nu apară chiar în momentul acela. Abel nu părea grăbit să plece. Se pironise în mijlocul trotuarului și, ca să-și prelungească plăcerea, răsucea o țigară.

Joseph, nervos, aruncă o privire rapidă de jur-împrejur:

— Bine, hai, pe mâine; acum trebuie să mă duc să lucrez. Și mai ales, nu uita, auzi: niciun cuvânt despre Elveția.

Închise poarta și se întoarse în casă. Ajuns sus la capătul treptelor, în clipa când să intre, se întoarse: celălalt era tot acolo, în fața porții - la vreo zece metri cel mult; cu țigara atârând în colțul gurii, cu mustața în bernă, nemișcat și zdrențaros ca o sperietoare de ciori, privea prosteste înspre trepte: vidul bovin al trăsăturilor sale arăta profunzimea concentrării mintale. Puteai să

pariezi pe orice că rumega declarațiile enigmatice ale fratelui său; enigmatice sau uluitoare: nici măcar nu-și aprinsese țigara.

O pată de păcură sau de murdărie din pădure i se mișca ușor pe frunte; probabil că era o umbră, dat fiind că se mișca.

— Ce-o mai fi așteptând, murmură Joseph printre dinți.

Enervarea lui lăsase loc unei neliniști de nedefinit. Privea chipul întunecat și de nepătruns cu un fel de stupeoare, ca și cum l-ar fi văzut pentru prima oară. În spatele lui Abel, pe cealaltă parte a străzii, case nelocuite, plate ca un decor de teatru, sinistre la această oră tulbure a zilei când cerul este ca o plajă de nisip uscat pe care vine să moară, istovită, lumina. Când totul este pustiu, liniștit: platouri, sate, ferme - ființe omenеști. O evidență posomorâtă, golită de sensuri.

Își adună gândurile și, întorcându-se, pătrunse în casă, ușurat că regăsise răcoarea și întunericul relativ ale vestibulului.

„La urma urmelor, își spuse el, aproape mașinal, Dumnezeu știe el ce face”. Scara nu-i păruse niciodată atât de greu de urcat.

În cameră, unde-l aștepta biroul său încărcat de cărți și de hârtoage, se simți brusc obosit, dezgustat de multe lucruri, chiar și de ireala Elveției. După ce se asigură, azvârlind o privire pe fereastră, că teroarea plecase în sfârșit - că plecase spre pădurile sale antediluviene - se lăsă să cadă pe pat și aprinse o țigară: căci de când călătorise în Elveția fuma. Fuma pe ascuns simțind o desfătare la fel de scelerată ca atunci când ar fi răsfoit cărți pornografice.

Nu-i plăcea atât gustul tutunului, cât atmosfera pe care și-o crea, maimuțărind gesturile, atitudinile stereotipe ale brutelor sexuale și alcoolice din literatura polițistă de cea mai proastă calitate în care își făcea debuturile clandestine; toate astea ca să se răzbune pe tot ce nu era el încă și ar fi vrut să fie.

Bătea pe unghia degetului mare capătul țigării, așa-zis ca să îndese tutunul; după ce o aprindea, o lăsa să atârne în colțul gurii, închizând un ochi, ca secăturile; după ce o fuma, azvârlea chiștocul pe fereastră cu un bobârnac. Își închipuia că toată această comedie îl făcea mai viril și că un martor feminin delicios și invizibil care l-ar fi observat în singurătatea camerei sale - te întrebi cum și mai ales cu ce scop - n-ar fi putut să nu fie subjugat de această irezistibilă dezinvoltură de mare vânător de fuste.

Astăzi, țigara eliberatoare avea un gust neplăcut: numai cel al tutunului. Cu mâinile la ceafă, o lăsa să se consume singură între buze, până când cenușa îi căzu pe gât; atunci se ridică, năucit, crezând că a auzit bătăi în ușa camerei sale, chiar în clipa în care simțise arsura pe piele. Nu, nimeni... Cine altcineva decât fratele său ar fi putut să vină să-l vadă! Se lăsa iar cuprins de somnolența crepusculară a după-amiezii, în ale cărei ape tulburi dădeau târcoale închipuirile otrăvite în căutarea unei conștiințe amortite, dezarmate, ca reptilele ce-și părăsesc găurile la ceasul când adorm păsările.

E

ra pentru prima dată când cobora din autobuz fără ca ea să fie acolo, neagră și plăpândă - întruchipare a neliniștii - ca să-l aștepte; se simți pe jumătate ușurat, pe jumătate neliniștit, în fața potecii singuratice care îi dădea impresia că mama sa murise, atât de legată era imaginea ei de sosirea lui, de povârnișul năpădit de ferigi, de castanul bătrân sub care avea obiceiul să se adăpostească atunci când ploua. Suia, cu haina sub braț și cu o sticlă de apă de colonie în mână, uimit din nou de micșorarea spectaculoasă pe care călătoria, absența, schimbarea o impuseseră peisajului; cât de neînsemnați păreau acești munți, altă dată înalți cât Himalaya, față de cei pe care îi văzuse în depărtare, în Elveția... Cu spinarea osoasă, cu coastele descărnate, nu prea împăduriți, cu orizonturi închise - îmbătrâniți, tociți, sărăcăcioși, îmblânziți de cabluri, găuriți de mine: o suburbie meridională, categoric fără anvergură.

Ajungând în fața fermei, se opri o clipă să răsuflă. Cum se schimbaseră totul în câteva luni... Exact în momentul în care le regăsești, vezi lucrurile ca și cum nu le-ai mai fi văzut niciodată; asta nu durează mult, dar e destul ca să le descoperi așa cum sunt, retezate brusc, pierzându-și din valoare în fața unor rivalități trufase și necruțătoare. Niciodată ansamblul fermei și așezarea clădirilor nu-i provocaseră o atare impresie de ruină, de părăsire, de tristețe: pereți cu crăpături, obloane cenușii, încovoiate de ploi, decolorate de soare și care nu mai fuseseră vopsite de peste o sută cincizeci de ani: unul atârna chiar acolo jos, pe jumătate smuls, sinistru... Acoperișurile astea care se prăbușeau, pierzându-și solzii ca un animal mort... Și harababura de nedescris în curtea unde nu strălucea nicio floare, dar care în schimb era murdărită de o grămadă de gunoaie pe care nu-și dăduse nimeni silința măcar să le îngroape sau să le arunce mai departe. Un cearșaf spânzura la o fereastră, sfâșiat. Pretutindeni, măcăciuni și urzici viclene, păroase, mâncătoare de moloz, plante rapace amușinând stârvuri, atrase parcă de ruinele ce n-aveau să întârzie...

Ansamblul dădea aspectul unui maidan și al unui bidonville, murdar, rău famat, cu puțin mai decent decât acele bârloguri în care se cuibăresc borfașii și vagabonzii. Și, în jur, indiferența suverană a lumii: albastrul total al cerului, de o sfâșietoare puritate, nevinovat de toată această mizerie, vinovat de o veninoasă speranță - ca și cum pământul ar fi fost o închisoare intolerabilă pentru majoritatea oamenilor și n-ai putea trăi aici decât cu gândul în altă parte - blândețea temperaturii, limpezimea văzduhului nemișcat, lăsând să se întrezărească albastrul vegetației tinere - fior al vegetației născânde, ușor palidă, încă mototolită, lipicioasă de sirop... împărăție a cărei urmă se pierdea și care nu mai exista decât sub formă de decor, iluzoriu și convențional.

Simțea acest proces de ruinare a locului a cărui accelerare era mai mult imaginară decât reală, de parcă n-ar fi fost decât prelungirea unei rupturi morale

congenitale; ruinarea găsea în el corespondențe îndepărtate și desperate, dar mai puțin amare decât ar fi crezut... tocmai pentru că erau desperate.

Câinele alergă gemând, năpârlit și el, urduros, slugarnic, vrednic de milă: toată copilăria lui bastardă i se târa la picioare, dând din coadă, animal-sclav recunoscător față de stăpânul său pentru că nu-l snopea în bătaie.

Era gata să se întoarcă din drum: nu se afla aici în dimineața asta ca să se lase îmbrobodit de viclesugurile fidelității – altfel spus ale renunțării; nici ca să îmbrățișeze cauzele lipsei de fidelitate sau cele ale pesimismului (faptul de a pune cuvântul „cauzele” la plural trăda un lapsus straniu: se gândise în același timp la „să cunoască” și „să ia partea”).

Dar plăcerea întunecată a fost mai tare: se ghemui și, gătit de emoție, mângâie animalul, nebun de recunoștință. „Tu, măcar nu trebuie să fii cineva, nu trebuie să epatezi pe toți țărănoii, nici să înghesui fetele elvețiene...” Traversă curtea însoțit de salturile și hămăiturile lipsite de griji, penibile aproape, ale câinelui. Dar cum se făcea că la tot zgomotul ăsta maică-sa nu ieșise în prag? Mai dormea încă la unsprezece dimineața?

Intră, de-a dreptul neliniștit; deși era o vreme minunată, poate tocmai din această cauză, încăperea era întunecată, umedă, mirosea a vatră stinsă, a cenușă rece: soba – sinistră – nici măcar nu era aprinsă, ca și cum odată cu ea s-ar fi stins în mod obligatoriu viața acestei slujnice, care ajunsese să se identifice cu bătrânul ei tiran de fontă neagră. Auzi grinzile trosnind ușor; o pisică nu le-ar fi apăsât mai mult. Urcă, strigând-o ca să nu o ia prin surprindere. Ea apăru în sfârșit în capul scării, venindu-i în întâmpinare, cu prudență, coborând treaptă după treaptă, dând mai puțin o impresie de slăbiciune decât de o mare șubrezenie care îi încetinea toate mișcărilor: s-ar fi zis că cea mai mică atingere ar fi sfărâmat-o ca și cum ar fi fost de sticlă...

Aa! Tu ești...

Îl primi calm de parcă s-ar fi despărțit în ajun.

Vorbea cu un glas oarecum nepăsător.

O îmbrățișă, descumpănit; rochia, șalul care îi acoperea umerii păreau întinse direct pe oase. Ea porni cu pași mici în fața lui, deschise ușa și zvârli o privire afară.

— E destul de frig aici... nu aprinzi focul?

Ea închise ușa; ceva părea că o neliniștește.

— Nu vezi că e sub masă?

Căuta câinele.

— Focul... Oh! Știi, numai pentru mine... îl aprind seara. Dar pentru că ești tu aici...

Se agită, rupse câteva surcele, mototoli un ziar vechi.

— Abel ți-a spus că o să vin astăzi?

— Ah! Da... Mi-a spus...

Ea clătină capul având aerul că se gândește la asta.

— Și ai primit cărțile poștale pe care ți le-am trimis?

— Da, da... Sunt frumoase...

Surâdea.

Cărțile poștale erau aliniate deasupra căminului: Geneva, fântâna arteziană, lacul, Thonon, Evian... Imagini liniștitoare dintr-o lume ordonată, a cărei siguranță îndepărtată o simțea ca un eșantion al Puterilor Superioare Oculte.

Puțin fum se ridică din grătarul sobei; deschise fereastra ca s-o facă să tragă mai bine. Mirosul focului, amestecat cu această tihnă matinală și însoțită - abia se auzeau trosnind lemnele uscate cuprinse de flăcări - suspendă o clipă cursul lucrurilor și al timpului. El resimți o intensă senzație de bunăstare și de ușurare - viața regăsită la izvorul ei proaspăt, necontaminată încă de boala mortală a oamenilor. În timp ce ea răscolea focul, el privea pe fereastră, uimit de clipa de pace minunată și supranaturală care se prelungea în ființa lui, neîndrăznind nici să gândească prea intens, nici să facă vreo mișcare greșită, de teamă să nu-i spulbere farmecul fragil.

Aceste senzații intime erau în fond pe cât de derizorii pe atât de sfâșietoare: ca și cum ai sta toată viața alături de lumea adevărată, alături de viață, alături de frumusețe și de adevăr, dar fiind pierdut pentru toate acestea, fără să

ajungi să regăsești complet inocența originară - pe care o atingi totuși în clipe asemănătoare cu cea de acum. În pragul împărăției, la hotarele lumii oprite, martor nefericit, fără a fi niciodată înăuntru... Se gândi la accident, la viața sa dinainte, când astfel de momente de plenitudine erau un lucru obișnuit: exista întotdeauna un grăunte de nisip care năruia totul, *pedeapsa* și, apoi, totul se distrugea foarte repede. Abel, el, poate... Suspină:

— Uite, ca să fii cochetă...

Îi întinse sticla de apă de colonie. Ea i-o luă din mână și o ținu strâns la piept.

— Nu vrei **s-o** miroși?

El o observă, pândind cel mai mic semn care să-i restituie brusc acest chip înstrăinat, care să-l înstrăineze față de el însuși. Ea avea pur și simplu aerul preocupat și nepăsător.

— Oh! Dacă ai ales-o tu, trebuie că miroase frumos...

Privirile lor se încrucișară, sau mai degrabă, el încercă să surprindă în privirea mamei sale o complicitate, un semn de înțelegere mută care să fie un răspuns la întrebarea pe care o exprimau ochii lui: „Sigur că bănuiește de ce sunt aici în dimineața asta; spune ceva, sau fă-mă să înțeleg că pricepi...”

Dar în ochii micșorați de bătrânețe, ca plutind în mijlocul unui cuib de zbârcituri, în lacrimile false care umezesc încontinuu ochii anumitor animale, nu era nimic a teeva decât o veselie groaznică, pe care propria sa privire nu mai putea **s-o** influența cu nimic. Tăcerea creștea între ei, deasă, neliniștitoare, palpabilă ca un ecran etanș prin care ar fi fost imposibil de comunicat de o parte și de cealaltă.

— Bine; deci asta e tot ce-mi spui. Măcar ești mulțumită să mă vezi?

Ea dădu din nou din cap fără să răspundă, surâsul ei copilăresc, ce avea o umbră de cruzime pe un chip de femeie bătrână, diluându-se încetul cu încetul și fiind înlocuit pe nesimțite de expresia îngândurată care probabil că devenise expresia sa firească. Continua să strângă sticla

la piept; el i-o luă încet din mâini și o puse pe masă. Apoi, cu un gest mecanic, ca și cum ar fi mângâiat un câine, el îi mângâie părul. Acest gest de duioșie, inutil, îl îngrețoșă. În sfârșit, se ghemui în fața ei:

— Spune-mi, măcar știi cine sunt?

Pândind o schimbare posibilă, el se făcea că ia lucrurile în glumă.

— Tu ești Joseph, zise ea grav.

El se ridică și o privi gânditor câțeva vreme, fără ca ea să pară că-i dă vreo atenție. Ar fi preferat ca ea să nu-i răspundă nimic, sau în orice caz nu așa. Indiferentă, îndepărtată, preocupată de o idee mărunță care îi consuma încet creierul, stătea pe un scaun în fața lui, prezentă - absentă, la fel de moartă ca o moartă, o păpușică-animal ușoară în care viața era tot mai discretă, cu pielea din ce în ce mai subțire, cu oasele din ce în ce mai delicate, goale pe dinăuntru - ca cele ale păsărilor - și cu o conștiință tot mai superficială.

Deodată, se gândi că ea va muri așa cum se născuse, așa cum trăise: fără niciun rost. Parcă dintr-o mișcare a umerilor scăpase de o povară stânjenitoare. O luă de umeri, două nuci mici în palmele sale care nu erau totuși prea mari și încet, cu precauție, îi spuse:

— În timp ce ai să pregătești masa, mă duc să dau o raită pe afară, da? Vrei?... O lovi ușor cu palma și ieși.

Ceva mai departe de curte, dădu peste două sau trei urme de cenușă în mijlocul pietrelor înnegrite, chiar acolo unde odinioară, strivit de neliniște și de plictiseală, se distra cu acest joc idiot și funebru. Turnurile pe care ea încercase să le clădească se prăbușiseră, iarba din ele arsesese, în afară de unul, în care focul nu se aprinsese: construcția era înduioșător de neîndemânatică și de grosolană. Era chiar puțin diformă, monstruoasă, ca acelea făcute de copiii arierăți sau de debili mintal. Dacă mai era nevoie de vreo dovadă...

Cu toată puterea, zdrobi turnul printr-o lovitură de călcâi, se îndârji pe ruinele calcinate ale celorlalte, stârnind un nor de cenușă. „Un ticălos”. Se așeză la soare,

pe un ziduleț care înconjura o fostă grădină de zarzavat și, cu capul între mâini, privi amfiteatrul cu pante arse de zăpadă, pe care primăvara târzie începea să lipească ici și colo pete verzi: mai sus, pereții abrupti, care lăsa să curgă prin spărturile lor puroiul roșcat al platoului; și, mai sus încă, încununând crestele munților cu un tiv negru, prezență misterioasă aproape de cer, pădurea – pădurea de brazi. Inima, din cauza efortului brusc, a furiei, îi zvâcnea în gât. Față în față cu el însuși se cântărea la rece.

— Un ticălos. Nu sunt decât un ticălos.

Așa cum o corabie veche, părăsită, se scufundă între două ape sau se desprinde de chei și plutește la voia întâmplării, ea sfârșise prin a se desprinde ușor de închisoarea care avea să-i fie și mormânt; nici nebună, nici sănătoasă, între două ape, **într-**un amestec hidos de adevăr și delir. Treizeci de ani de așteptare deșartă, de suferință, de speranțe nimicite, având în fața ochilor, de dimineață până seara, acest zid enorm, necruțător ca și moartea. Orice ar fi făcut, de acum încolo, era prea târziu, nimeni nu mai putea face nimic.

— Și totul de pomană!

Strângea pumnii, cuprins de o nouă furie, necunoscută, amară și însuflețitoare, ca marile vânturi păgâne ale primăverii, ce bat peste platouri.

Petrecu după-amiaza cu ea, hotărând să nu se întoarcă la Florac decât a doua, sau chiar a treia zi: familia Barthélémy va înțelege și nu se va neliniști.

De îndată ce-și termină farfuria de „bajana”, ea își mestecase porția în picioare, singură, înainte de a-i da lui să mănânce, după vechea tradiție, trecută din tată în fiu, a segregăției sexelor – el începu o mare acțiune de mântuire.

O porni prin a deschide larg ușile și ferestrele ca cel puțin aerul și soarele să poată intra și circula în această casă, să poată primeni atmosfera de mormânt care te apăsa pe umeri ca o mantie de plumb... Ar fi dărmat casă, piatră cu piatră ca **s-o** reclădească mai departe și ca ea să-și găsească un suflet nou. Neputând realiza această soluție ideală, se mulțumi să facă ordine, curăți, adună cu grebla

murdăriile risipite prin curte, arse gunoaiele adunate pe sub ferestre ca și toate lucrurile nefolositoare care năpădiseră cocioaba. În camera mamei, înțepenită între zid și dulap, se afla salteaua pe care se odihnise trupul tatălui său.

Fu primul lucru pe care îl arse; o aruncă printre-o fereastră care dădea în spatele casei și apoi, după ce târî această grozăvie mai departe, o stropi cu gaz și îi dădu foc. O privi cum arde, cu nepăsare. Luă pe ascuns și alte vechituri care hrăniră focul; încerca o satisfacție plină de cruzime văzând flăcările roșii cum devorează și prefac în cenușă obiecte care fuseseră atât de multă vreme complici ai mizeriei, ai unor tiranii și resemnări de netolerat.

Dar nu numai casa cerea măsuri radicale de igienă. Dorința lui turbată de a arde părea nemăsurată: dacă ar fi putut pune foc la toate clădirile, ar fi fost aproape pe deplin satisfăcut: de altfel, avusese întotdeauna o înclinație ciudată și destul de morbidă pentru foc, pentru incendii – chiar dacă nu erau decât incendii în miniatură. Arzi ceea ce poți.

O clipă i se făcu teamă că această curățenie o s-o înnebunească complet pe biata femeie, ea care avea mania să păstreze până și cel mai mic capăt de ață... Dar ea îl lăsa să facă ce voia fără să protesteze și chiar păru că vrea să-i dea o mina de ajutor.

— Nu, nu, azi e ziua ta liberă...

177

O instală afară, într-un fotoliu vechi din împletitură de palmier descoperit în pod, cu andrelele în mină, cu

12 - Uliul din Maheux - c. 1/804

elinele legat lângă ea, ca să nu mai fie nevoită să-l caute pretutindeni: în mod evident, animalul ăsta prăpădit devenise pentru ea o obsesie tiranică.

— O să facem să intre puțină primăvară în casă...

Din când în când, el se oprea de la treabă ca să vină să-i mai spună câte un cuvânt, sau să arunce o privire spre ea de la fereastră. Absorbită de lucrul de mână, părea senină și nu se mișcă din fotoliu toată după-amiaza; cu o

mișcare familiară femeilor care tricotează, ridica lucrul la intervale regulate ca să libereze firul de lână, depărtând coatele, și privea în același timp peste ochelari ca să se asigure, mecanic, de prezența câinelui. În afară de acest spațiu strâmt de conștiință, probabil că nu-și mai dădea prea bine seama de ce se petrece în jurul ei. Și, la urma urmelor, poate că era mai bine așa.

Abel se întoarse la căderea nopții. Nici el nu păru să bage de seamă nemaipomenita ordine și curățenia pe care le făcuse Joseph în lipsa lui; mai sus de fermă, **într-**o groapă în mijlocul stâncilor, gunoaiele ardeau pe sfârșite și, în umezeala serii, fumul începea să se albească.

De cum sosi își mânca supa și se duse imediat să se culce; e drept că intrând, încercase să sondeze cu o privire lungă de erbivor, chipul fratelui său, ca să citească limpede pe el cum stăteau lucrurile, dar acesta, exasperat de faptul că necioplitul nu-și azvârlise nici măcar o privire peste tot ce făcuse el **într-un** timp atât de scurt, păstrase un chip ca de piatră.

A doua zi dimineată, Joseph se trezi foarte devreme, puțin cam frânt de oboseală, dar mulțumit de el însuși; zorile albastre picurau prin ferestre. Întredeschise obloanele, primi în față răcoarea minunată a verdeții domesticite de mirosurile fermei, pe care nasul său dezobișnuit le capta cu o sensibilitate sporită. Cel care predomina era mirosul finului. **S-**ar fi spus că îi reconstituia întinderea dispărută și fără hotare a pășunilor unde se uscase. Pe lângă această senzație și a valului violent de speranță care îl însoțea, mai încerca un sentiment difuz, ciudat, șovăind între a ști dacă era o prezență în atmosferă sau o absență, amândouă imateriale, care făceau ca aerul să fie mai proaspăt, mai luminos, mai ușor de respirat. Și apoi își aminti că era duminică și se simți foarte descumpănit.

Observând curtea curățită de mă răcini și golită de gunoaie, avu surpriza plăcută să constate că toate micile eforturi depuse îi umbriseră pentru o clipă acest rezultat, că acum îi primea dintr-odată uzufructul.

Pentru a doua oară din ajun încoace îl năpădi o undă de mulțumire și rămase acolo, plecat pe fereastră, privind curtea mai curată decât o găsisese la sosire, cărările dintre acareturi curățite de iarbă prin grija lui, savurând rezultatul muncii sale, atent la ciudata plenitudine pe care o trezea în el această mică lume matinală pașnică și, datorită lui, mai primitoare.

Era curios, totuși, acest acord de neînlocuit dintre simțuri și lume, care uneori - foarte rar - din motive misterioase, din influențe accidentale, se realiza din nou; fermecate, simțurile își potoleau setea la acest izvor miraculos care nu voia să curgă, după lungi perioade de uscăciune interioară, decât timp de câteva secunde, ca niște oaze răcoroase din ce în ce mai îndepărtate în timp. La fel ca acei oameni bolnăvicioși, care pândesc fără încetare semnele de vindecare sau de scadență fatală și care au devenit maestri în arta de a interpreta modul de funcționare al trupului lor amenințat de moarte sau hărăzit fericirii, ajunsese să constate că fenomenul în cauză părea să fie legat de adâncimea și de durata somnului său și că se manifesta în egală măsură printr-o senzație de ușurință, de absență a trupului, și de relief impresionant al perspectivelor: decorul de teatru își regăsea adâncimea primitivă. Timp de câteva clipe, Adam. respira, de la est de Eden, un val de aer din pământul natal interzis.

Fără să aștepte ca vraja să se risipească de la sine, puse capăt contemplației, se îmbracă, coborî, gata să creadă că cea mai mică operație fizică sau mintală din dimineața aceea va sta sub semnul metamorfozei mântuitoare. Alt simptom clinic al fenomenului: un optimism ușor delirant. Uimită că scăpase de toropeala sa obișnuită, conștiința, ca și un individ în stare de ebrietate, elimina toate contrarietățile, făcea toate hapurile mai ușor de înghițit, își plătea luxul să întrezărească cele mai mari catastrofe cu o seninătate orientală imaică-sa o să se vindece de lânzezeală ei; el se angajă să vină să o vadă mai des, să o ia cu el în călătorie, să-i dea bani, să repare pe cheltuiala lui ruinele astea, să-și petreacă vacanțele aici

etc... etc...

Doar există un Dumnezeu în cer, totul va merge bine pe pământ.

Era ora șase dimineața; maică-sa poate că nu era vindecată, dar mai dormea încă. Abel nu întârzie să vină după el în bucătărie. Joseph se hotărî să treacă la fapte pe loc și să se arate plin de îngăduință față de fratele său. Mâncară stând față în față.

Linistit, Joseph începu să-i spună fratelui său mai mare ce gândea despre acele anomalii și ce hotărâri trebuiau luate.

— După părerea mea, nu e foarte grav. O perioadă proastă care n-o să dureze mult: la vârsta asta au femeile cele mai mari necazuri. Sângele, după câte se pare... Doctorul Stephan lipsește până la sfârșitul săptămânii; și să-l chemăm pe înlocuitorul său, care nu o cunoaște pe mama... Dar oricum, el tot o să vină.

Abel asculta; era tot ce putea să facă. Ceea ce nu-l împiedica să acompanieze acest monolog cu un contrapunct de plescăituri și de gălgăituri pe care le scotea hăpăind adevărate lopeți de castane în ritmul unei locomotive care înghite cărbuni în cea mai mare viteză.

Simțind cum renaște în el un fel de curiozitate năucită de această fenomenală nepăsare și temându-se ca bunele sale intenții să nu-și dea sufletul înainte de termen, Joseph, peste masă, prinse din zbor brațul fratelui său:

— Ascultă bine aici: ce-i trebuie acum e s-o distrăm, să-i ținem tovărășie, să-i vorbim, să n-o mai lăsăm singură prea multă vreme. Recunosc că în ceea ce mă privește n-ar fi trebuit să vin aici atât de rar, în ultima vreme. Dar înțelegi, nu faci întotdeauna ceea ce vrei. De acum înainte, am să urc mai des, ți-o făgăduiesc. Eu sunt sigur că totul o să fie în ordine; o să redevină normală, ai să vezi...

Tăcu un moment; se auzea vibrând podeaua în grajdul de alături: calul se certa cu muștele.

— Și... Și... Și - Elveția? răcni deodată Abel; Joseph tresări.

„Asta-i bună, a înțeles deci bine, animalul, și pe

deasupra, își mai și amintește”, își spuse el înmărmurit.

— Nu striga așa tare, ai s-o trezești... Ei bine, Elveția n-o să fie decât peste patru sau cinci luni și cred că până atunci o să se vindece, dacă e într-adevăr bolnavă. Și apoi, până atunci, poate că o să fie vreo schimbare în casa asta, cine știe?

Joseph îi făcu cu ochiul, semn care putea să fie observat de la optzeci de metri.

— Se-prea-poa'... făcu Abel calm.

„De necrezut. În dimineața asta înțelege tot ce-i spun” chiar și aluziile...”

— Că veni vorba, ce face Maria?

Abel, care începuse să-și răsucească o țigară, plescăi: limba:

— Bine, bine...

— Și atunci, căsătoria ta, cam pe când?

— În... în... în octombrie. Du... Du... După cules. Trebuie bani ca să te însori.

— Oricum o să fie mai bine pentru tine. Asta nu-i viață, mereu singur, așa, toată ziua...

Se sculă de la masă, traversă camera, deschise ușa. Ce frumoasă era lumea în dimineața asta. Avea într-adevăr impresia că renaște, că nu mai trăiește decât prin firava existență a lucrurilor, că nu mai are o existență proprie, dăruit cu totul celor ce le vedea în jur. Câțiva corbi se roteau încet în largul pereților stâncoși ca niște rămășițe la suprafața unei viitori. Abel veni să-și fumeze țigara în pragul ușii.

— O să fie o zi frumoasă, zise Joseph.

Abel dădu din cap, scuipă pe jos și strivi scuipatul cu talpa.

— Hai, vino să vezi tot ce-am făcut eu ieri.

Îl luă de braț și-l duse cu el; cei doi frați făcură înconjurul clădirilor. Iarba tăiată în ajun și muiată de rouă începuse să miroasă a fin. În josul pantelor acoperite cu pajști și câmpuri de grozămă un sul de ceață străvezie tinea albia torentului. Valea circulară era încă scufundată în umbră. Se întoarseră în curte.

— Știu bine că tu n-ai timp să te ocupi de toate astea. Astăzi, dacă vrei, am putea să curățăm staulele și magazia de lemne. Probabil că-i plin de viermi și de gândanii pe-acolo... Dacă ai fi văzut legăturile de vreascuri pe care le-am tras din fundul căminului... Gândacii de bucătărie mișunau prin toate părțile și acolo înăuntru se cuibăriseră niște șoareci... Am ars totul la gunoi...

Începură cu staulele și lucrară până la prânz fără întrerupere. Legaseră cele trei capre afară; indiferente, pășteau iedera de pe zid și din când în când își întorceau capetele spre ei, cu privirea lor de nepătruns ca de caracatiță.

Mama se sculase cam pe la nouă; întredeschisese ușor obloanele camerei sale, apoi, puțin timp după aceea, o auziseră răzuind vatra cuptorului. „Semn bun”, gândise Joseph, care considera că sănătatea ei era foarte strâns legată de buna funcționare a acestuia.

Îngrămădeau în mijlocul curții fânul și paietele putrede, saci vechi de iută, mucegăiți, orice lucru vechi și nefolositor ce le cădea în mână; toate astea odată aprinse răspândeau un fum galben des ca smântâna. Joseph privea cu lăcomie rotocoalele grele ale fumului răbufnind și ridicându-se încet în aerul liniștit. Mai că îi venea să-și petreacă aici toată săptămâna; erau încă atâtea lucruri de făcut, de curățat, de reparat, în casa asta. Se gândea și la o frază scurtă care îi reținuse atenția în *Călătorie în Ceveni pe un măgar* a nemaipomenitului Stevenson: „...atunci când prezentul are atâtea cerințe, cine se mai îngrijește de viitor?” I se părea că din ajun - timpul nu se mai scurgea, ci că, îmblânzit de treburile rustice, se întindea în jurul lui fără să se miște ca apa liniștită a unui lac. „Aș putea să trimit vorbă familiei Barthélémy că nu pot s-o las singură pe mama care-i bolnavă, câtă vreme n-a văzut-o doctorul...”

Înainte de a se așeza la masă, se spală afară cu apă rece, gol până la brâu; soarele începuse să dogorască îngrozitor.

Era amiază, umbrele se imobilizaseră acum sub

lumina aproape verticală, și numai cât a durat masa, că le și bănuiai fuga imperceptibilă spre sensul opus.

Mama tricota în fața ușii, în fotoliul cel vechi din împletitură de palmier, cu aceleași gesturi ca în ajun „dar acum Joseph terminase aranjatul casei, nu se mai obosea să trieze Țoale vechi, să ardă murdării, să alerge din pivniță în pod, să schimbe mobilele din locul lor și să ridice nori de praf; stătea jos, afară, pe o treaptă din prag și privea în fața lui fără să se gândească la nimic. Pe Abel nu-l auzea nimeni; probabil că picotea pe scaun. Lumina aluneca pe acoperișul din față, ternă, parcă uleioasă.

Joseph se ridică brusc și intră în bucătărie.

— Am să plec în curând, spuse el. E un autobuz pe la două și jumătate.

Abel râgâi. Câteva muște sprintene îi umblau pe mâini.

— Bineînțeles, dacă se întâmpla ceva, o să mă anunți. Am să urc la sfârșitul săptămânii cu doctorul Stephan; așa o să știm limpede despre ce-i vorba.

Ieși cu haina sub braț, o sărută pe maică-sa și-i mângâie părul cu vârful degetelor:

— În fiecare sâmbătă, tu și cu mine, da, ca mai înainte; îmi promiți că ai să fii cuminte...

Ea râse și își reluă lucrul după ce aruncă o privire discretă în direcția câinelui.

Abel își însoți fratele până în dreptul micului cimitir; de la moartea lui Reilhan, Joseph nu se mai oprise niciodată acolo. Intră un moment. Bălăriile îngropaseră aproape în întregime placa de șist pe care Abel gravase inițialele tatălui său; melci mari se instalaseră acolo. Urzicile, mai viguroase ca oricând, își duceau liniștit, deasupra morților, existența lor sedentară de urzici, hrănindu-se din putreziciunea lor fără niciun gând ascuns. Ieși, trăgând în urma lui poarta modestă care scârțâia; micșorând ochii și privindu-și fratele, păru că se gândește.

— Tu unul nu te duci niciodată la templu... Nu spui niciodată rugăciunile pe care le-am învățat de la tata. Fac prinsoare că de mulți ani n-ai deschis nicio Biblie.

Coborî privirea, desenă în pulbere un arc de cerc cu vârful pantofului.

— Poate că nici nu crezi în Dumnezeu.

Pe moment Abel avu aerul surprins; apoi surâse puțin ironic; deschizând gura și arătându-și gingiile goale – cumplit de vulnerabile.

— Asta, le... Ie... Ie... Nu-i treaba mea, le... Ie a ta...

— Și groapa, zise Joseph, cu o furie stăpânită, asta nu te privește, că o să ajungi în groapă?

— Groapa... Care groapă?

Cu degetul, fără să se întoarcă, Joseph arătă mormintele aliniate în spatele lui:

— În aia, măi băiete, în groapa aia viermănoasă, în care tu ai să mănânci pământ și în care o să te mănânce viermii. Te gândești, vreodată, la asta? Mâncat, ros, dispărut... Nu mai rămâne nimic, zero, neant... Volatilizat...

Vorbea cu o voce înăbușită și grăbită:

— Ca și cum n-ai fi existat niciodată. Ca furnica asta, privește – cu o lovitură de călcâi zdrobi gângania; gata! Adio păduri, castani! Adio la tot ceea ce-ți face plăcere. Hop! Groapa, pricepi, groapa, ca pe un câine, ca pe un imbecil... Rahat. Nu ești decât un rahat, ca și mine, ca toată lumea, dacă nu mai e altceva.

Îi dădu un ghiont uriașului înmărmurit și prostit care îl privea năuc și, încet, se îndepărtă de el și o porni la drum. Se mai întoarse o ultimă dată înainte de-a coborî panta, nevoit să strige din cauza distanței:

— Ești prea prost ca să înțelegi, auzi? Dar gândește-te bine la asta: rahat. Groapa – caca!

Strânse pumnii, invidios până la ură pe faptul că inocența fără margini era privilegiul celor mai mulți dintre oameni.

— Caca! Caca! Caca!

Scuturat de un sughiț de furie, cu inima cuprinsă de disperare, dispăru învăluit de tripla insulă.

Era prea nefericit, prea dezgustat ca să se întoarcă direct la pastor. Se duse să-și încheie ziua și să sfârșească

ceea ce considera el ca o execuție capitală, pe terasa unei cafenele, bând halbe de bere și aruncând priviri pofticioase între pulpele prostituatelor care stăteau în fața lui.

Seara avea loc un bal sub platani. Începu să dea târcoale în penumbră, cunoscu o femeie și reuși să se culce cu ea. Era pentru prima dată (Elveția nu-i dăduse deocamdată decât idei). Se simți foarte ciudat. Ușor. Ca vindecat. Micuța avea pulpe superbe și un aer prostănac; el nu îndrăzni s-o întrebe dacă așa era întotdeauna prima dată. Își găsisese vocația.

PARTEA A DOUA

ULIUL

El care nu așteptase ca timpul și tot ceea ce aduce timpul să-l învețe că cel mai înalt grad al înțelepciunii este de a avea vise destul de mari pentru a nu le pierde din vedere pe când le urmărești.

FAULKNER - (Sartoris)

În sfârșit, omul își face socoteala să-și petreacă trei sferturi din viață suferind, ca să se odihnească în cel de al patrulea sfert; și, de cele mai multe ori, crapă de mizerie fără să mai știe unde a ajuns!

RIMBAUD (Scrisoarea din.

6 ianuarie 1886)

V

În tul deschisese oblonul, desigur prost închis; o lumină albastră, fosforescentă ca laptele, umplu deodată camera.

Ghemuită sub pături se înfioră și, instinctiv, căutând ocrotirea unei alte călduri, întinse mâna între cearșafuri, dar alături de ea nu era decât un loc gol și rece: unde se mai dusesse oare la o asemenea oră? Se sculă în capul oaselor, cercetând cu toate simțurile tăcerea casei și noaptea mobilă care o învăluia, dar nu auzi decât bătăile inimii sale răsunând surd în piept.

De cum venea primăvara, Abel era ca animalele acelea prea mult timp amortite sub pământ de frigul iernii, de zilele albe tăcute, de nopțile pecetluite de ghețuri, și

care, la primele semne de viață ale primăverii, nu pot să mai stea locului sau să mai piardă vreo clipă dormind în vizuină, atunci când, afară, o lume de copaci, de frunzișuri noi, de ape libere, de cer primenit se pregătesc pentru marea călătorie...

Deodată odaia fu scufundată în întuneric, nemaifiind luminat decât dreptunghiul vertical al ferestrei: un nor trecuse prin fața lunii, întunecând brusc noaptea. Măcar de-ar ploua... Se sculă, își puse papucii, un capot, se îndreptă spre fereastră.

Era o noapte luminoasă, cu vânt, agitată; pe cerul negru și lucitor, un nor singuratic trecea foarte repede dinspre nord spre sud, ca un animal mic scăpat din turmă și care **s**-ar fi năpustit orbește spre o destinație personală. Cu vântul ăsta rece, ploaia **n**-avea să cadă prea curând: de două luni nicio picătură de apă; în fundul bazinelor sonore pompele aspirau vidul. Ziarele vorbeau de o secetă de primăvară nemaipomenită. Avea să fie vesel.

Inima îi tresări: ceva se mișcase acolo sus, deasupra capului său. Nu-i plăcea să stea singură, mai ales noaptea, în casa asta mare plină de trosnituri și de zgomote ciudate – singură cu bătrâna nebună căreia nopțile de insomnie îi trezeau fantasmele.

Ieși din odaie, merse pipăind peretele de-a lungul coridorului până când primi în față curentul de aer rece care venea dinspre caja scării. Jos, liniște; și sus tot liniște. „Poate că **s**-a mișcat în paie” își zise. Sui cât putu de ușor scara dreaptă care ducea la mansardă – când băgă de seamă cu spaimă că uitase să închidă ușa cu cheia! O întredeschise brusc, scrutând penumbra podului, pe care de-abia îl lumina o ferestruică fără oblon. Pe așternutul de paie crezu că vede la marginea păturii forma întunecată a capului; soacră-sa dormea, răsuflă ușurată. Dar ochii obișnuindu-i-se cu întunericul, forma i se păru la fel de suspectă ca și liniștea totală a așternutului de paie; se repezi cu mâinile înainte, temându-se mai ales ca nu cumva dușmanca, pândind **într**-un colț ca un păianjen mare, să nu se arunce asupra ei pe neașteptate: nimeni!

Culcușul era gol, gol și podul; coborî în mare grabă.

Nici în bucătărie, nimeni. Dar unde să fie, amândoi T Simțea cum o cuprinde spaima și aprinse lampa cu gaz. Zăvorul ușii era tras, pușca lipsea din locul său de pe grindă, ca și canadiana din cuier; Abel probabil că profitase de acest clar de lună nemaipomenit ca să se ducă la pândă. Mama, lăsată pradă demonilor ei nocturni, plecase din nou să-și facă mendrele; îi venea să-și tragă palme că lăsase ușa deschisă! Numai să nu fi dat scorpia de chibrituri: era păsărica ei. Paiele, în toiul nopții și cu vântul ăsta... Nu, chibriturile erau tot la locul lor, **într-o** cutie de fier bine ascunsă în fundul dulapului. Pe unde rățacea acum nebuna?

Ieși: n-avea nevoie de lampă ca să vadă; era lumină să citești ziarul. Noaptea era rece cu un frig uscat, o noapte de aprilie argintată, sclipind de paietele stelelor tremurătoare. Își strânse reverele capotului în jurul gâtului și strigă:

— Mamă, mamă, unde ești?

Vântul îi acoperi glasul și, în remiză, câinele îi răspunse gemând. Îi dădu drumul: „Caută, caută...”

Animalului nu-i trebui multă vreme **s-o** descopere pe bătrâna în cealaltă parte a curții, ghemuită lângă zidul cel mic, în poziția unei mumii indiene, țeapănă, înghețată, cu ochii ficși, holbați - ca moartă.

— Da' ce căuta ea acolo! Să-ți vină rău, nu alta, când vezi una ca asta! Să fii obligată să ieși din pat, în puterea nopții, când ești atât de liniștită în casă...

Continuând să bombăne, Oacheșă o ridică prinzând-o de subsuori, impresionată de lipsa de greutate a acestei firave cuști de răchită în care te întrebai prin ce minune viața mai palpita încă.

Îi încălzi o ceașcă de lapte, o băgă în pat la etaj, în vechea ei cameră, de unde o exilasera din cauza incontinenței sale: pentru o dată n-o fi moarte de om. Dacă din întâmplare o să crape în noaptea asta din cauza frigului, măcar să crape în patul ei.

Se culcă din nou, înghețată până în măduva oaselor

și nu reuși să mai adoarmă decât în zori, frământând în minte aproape aceleași gânduri ca acelea care, odinioară, o hărțuiseră fără încetare pe soacră-sa.

Dar cu ea lucrurile o să se petreacă altfel: evul mediu, apa izvoarelor, spălatul rufelor la râu, focul de lemne, tot folclorul acesta umilitor, grotesc și extenuant, de acum înainte era bun doar pentru parizieni. Dacă pentru Franța Haut-Pays era pe cale să devină un loc de weekend și de vacanță, rezervorul de oxigen, întoarcerea la surse, ca să nu spunem rezervația sa paleolitică, în schimb oamenii din ținut nu visau decât tuburi fluorescente și materiale plastice.

Și la urma urmelor taică-su nu era veșnic (le propusese să vină să trăiască lângă el, dar Reilhan nici nu voise să audă de așa ceva); **într-o** zi sau alta, după moartea lui, Maheux va fi vândut în mare grabă sau lăsat pradă mărăcinilor dacă nimeni n-o să-l vrea, o să păstreze pământurile și o să se restrângă la Mazel-de-Mort, unde vor putea să se ocupe iar de creșterea oilor, unde există pășuni, un coteț, o livadă, pământ bun.

Și apă.

Când se trezi, către ora opt, se văzu nevoită să curețe cearșafurile și salteaua în care se scăpase soacră-sa. Dar poate că nu era o „scăpare”, căci se pusese peste tot, cât voise, ca pentru a se răzbuna. Deși vinovata era în mod sigur nesimțitoare, Maria n-o cruță nici de ocări, nici de țipete.

— Sunt sigură că ai făc**ut-o** înadins, femeie rea ce ești! Și dat fiind că-i așa, n-ai să mai ieși din pod; și ai să poți să-ți faci murdăriile pe patul de paie, dacă așa ai chef...

O urcă pe loc în bârlogul ei; ceva mai târziu îi aduse fiertura de castane strivite în lapte de capră; bătrâna dormea, sau se prefăcea. După ce puse strachina jos, se aplecă asupra ei și, izbită de miros, simți că-i vine rău:

— Hai, ridică-te și încearcă să fii înțeleghătoare acum.

Cum încerca să-i tragă pieptul înainte, bătrâna se întinse cu iuțeala unui șarpe și o mușcă rău de braț.

— Ticăloaso!

Cu un ghiont o respinse brutal; capul bătrânii se lovi de colțul unei lăzi vechi care mărginea paiele și scoase un zgomot sinistru ca de cochilie spartă. Înghețată, nebună de spaimă, crezând că a omorât-o, Marie fugi trântind ușa, coborî în grabă scara dreaptă de la pod, celelalte trepte, și se năpusti afară ca să se liniștească.

Ce poveste! Cum o să se arate ea, deseară, în fața lui bărbatu-său? Va ști să-și păstreze o înfățișare firească? Era o ucigașă! Se și vedea între doi jandarmi. Scandalul, rușinea... Pușcăria poate. Și toate astea din cauza unei bătrâne smintite și turbate, căreia îi servea de luni de zile drept slujnică. Da' ce naiba căuta ea aici?

Umbla încoace și încolo frământându-și mâinile de îngrijorare și nu îndrăznea să intre iar în casă. Dar, către amiază, cele câteva mârâituri pe care crezu că le aude o hotărâră să ciulească urechea spre caja scării și o auzi efectiv pe moartă care mormăia ca de obicei. Atunci o lăsară nervii, căzu pe un scaun și începu să plângă. Și fără voia ei lacrimile dezgropară necazuri uitate care le făceau și mai amare.

Căsătoria. Nu fusese nimeni de față, ca și cum ar fi fost rușinos să te măriți după ce ai împlinit treizeci de ani. După doi de „da” bâlbâiți la iuțeală, în chip de petrecere băuseră o mentă cu apă la cârciumă din Saintlulien-d'Arpaon, și mâncaseră friptură de porc la cuptor la ea, la Mazel-de-Mort - împreună cu o soacră de pe atunci cu capul pe jumătate în nori, cu tatăl său, măcinat atât de regim cât și de ceea ce îl obliga să-l țină, și cu un tânăr cumnat, îndepărtat, absent și care abia se atingea de mâncare. Și culmea culmilor e că era însărcinată, ea. O fată bătrână aproape uscată ca o iască și totuși cu burta la gură ca puștoaicele alea proaspete, durdulii și blege, care își ascund pântecul mare la biserică sub voaluri albe. Cu câțva timp înainte el o întâlnește la băcănia din Saintlulien și înșfăcând un fular decolorat de soare care era la vedere în vitrină, în mijlocul cornetelor cu surprize și a sticlelor cu parfum ieftin, i-l vârâse cu forța în sacoșă: „Ba da, ba da,

nu... nu... nu face nazuri..."

O săptămână mai târziu îi smulsese, tot cu forța, prețul acestui dar; pe când păștea caprele pe o cărare moale, plină cu ierburi, care mirosea a măceș și te îndemna la uitare, el o atacă – și o luă. O vagă curiozitate, consumată pe dată, și mai ales dorința de a se răzbuna pe toate umilințele o făcuseră să nu se opună; o ciobăniță cu fustele în sus în spatele unui gard viu e ceva care nu se vede prea des în acest ținut al pulpelor strânse... Nu dăduseră greș, ca toți începătorii: așa că o lună mai târziu, căsătoria. O să trișeze cu datele. Un copil poate foarte bine să se nască cu o lună sau două mai înainte.

Din nenorocire, el se născuse de-a binelea înainte de termen și murise după trei zile. Asta fusese anul trecut. L-au îngropat la căpătâiul bunicului, mică mumie cu puțin mai mare decât un iepure jupuit și, în chip de consolare, doctorul îi spusese că nu va mai putea să aibă niciodată copii. Prea bătrână, prea uscată, ca miriștile sterpe ale platoului peste care nu mai plouase de săptămâni.

Furtunile toamnei șterseseră movilița de pe micul mormânt derizoriu și, odată cu ea, se ștersese și durerea ei timpurie, ca și cum căsătoria, scurta ei maternitate n-ar fi fost decât o iluzie fără viitor.

S

eara, când el se întorsese târându-și picioarele, ea îl anunță – și era un fel de provocare în felul ei de a vorbi – că izvorul nu mai curge aproape de loc: abia câteva picături supte de viespi și înconjurate de fluturi, ca în cele mai grele ceasuri ale caniculei; reușise totuși să adune cea mai mare parte din stropi înfigând mai adânc în taluz jgheabul de lemn care drena izvorul. Dar ca să strângă o nenorocită de găleată, două ore de așteptare rozându-și unghiile! Măcar de-ar avea un bazin acoperit care să adune apa, ca la Mazel-de-Mort...

— La ce se gândeau strămoșii tăi?

Ursuz, nu răspunse nimic; ea înălță din umeri și, hotărâtă să-l sâcăie:

— Cel puțin ai împușcat ceva?

Aruncă furios pușca pe masă.

— Nimmiic! Nu-i nimmic!

Erau iepuri pe platou care ȋpăiau sub clarul de lună și care îl scoteau din pat în plină noapte „dar cu plesnitoarea asta, orice fel de vânat devenea o himeră.

Toamna, când lucra la doborâtul copacilor și când adâncurile pădurilor îi aduceau ecourile vânătorilor, își lăsa jos toporul și cu inima cuprinsă de furie și dorință, pleca urechea, vrăjit de pocniturile seci și nervoase care lui îi păreau a fi privilegiul armelor moderne. Ah! dacă ar fi avut o pușcă cum e aceea a lui socră-su, o minunată „Robuste” cu două țevi de oțel albăstrui, un calibru șaisprezece, ușoară și puternică precum trăsnetul, ar fi fost des sărbătoare la Maheux!

Ea dădu pușca la o parte, puse castronul în locul ei, învârti veșnicul amestec de lapte și castane și îi servi porția.

— Până una alta, sărmanul meu Reilhan, ai să te mulțumești cu bajana, ca și taică-tu, ca și bunică-tu. Dar ca să riști o amendă mare și să te întorci tot cu tolba goală, recunoaște că... Și așa avem destule necazuri. Dacă din întâmplare într-o zi ai să dai peste unul din brigadierii ăia...

El începu să strige și să bată cu pumnul în masă.

Vinele de la gât i se umflară și se înnegriră așa de urât că ea preferă să tacă și să fie supusă tot restul serii. Deși n-o lovise niciodată, se aștepta la orice; această violență adunată în cea mai mare parte a bărbaților ca o fiară gata să sară, o înfricoșă. Din instinct, știa să opună acestor bruște stări de furie, o liniște domestică de neclintit.

A doua zi dimineață, cerul nu se luminase încă atunci când Reilhan coborî la izvor.

Situat la vreun kilometru de fermă, la jumătatea drumului dintre aceasta și torent, izvorul era punctul nevralgic al Maheux-ului, pulsul său, aproape rațiunea de a fi: aici erau duse, odinioară, animalele la adăpat, pe vremea când izvoarele curgeau din plin - cel puțin după o

aducere-~~aminte~~ confuză și care înfrumusețează trecutul; în orice caz se pare că femeile coborau acolo să-și spele rufele, că oamenii veneau să se spele și înșiși vara, frecându-și trupurile cu frunze de săpunariță. Lungă de mai mulți metri, o adăpătoare de lemn înverzită și vâscos, astăzi complet putredă și năpădită de ierburi, aduna apa în care mișunau insecte acvatice, vânată de libelule; în serile călduțe se găsea întotdeauna un brotăcel care să răspundă cucuvelelor din pădure și ei își schimbau chemările dezvăluind coridoarele care împânzeau noaptea. Dar de când de-a lungul anilor rezervele din munte păreau să se fi terminat – dacă nu cumva se înșela memoria, debitul său rămânea zgârcit chiar în anotimpurile ploioase, devenind nesigur de îndată ce veneau zilele calde; nu mai era decât una dintre acele picături de stânca capricioase și intermitente pe care vânătorii de pe aici le numesc „*fon de chin*”, exact atât cât să atragă șerpii și să umple urciorul atunci când bazinul e gol.

Oricum, dacă timpul nu se schimba curând, n-avea să mai umple nimic; Abel înlocui găleata pe care Oacheșă o așezase în ajun sub țeavă cu o stropitoare pe care o adusese cu el, apoi o porni până la torent.

Matca sa liniștită se întindea de un alb scheletic printre arbori: scăzând, apele lăsaseră să se albească la soare sedimentele vâscoase care acoperă pietrele râurilor; ici și colo, bazine mici pline cu apă stătută, pe care probabil că le alimentau infiltrări subterane, răspândeau un miros sălciiu de nămol și de descompunere vegetală.

Desigur, Abel cunoscuse veri dogoritoare, prăfoase și calcinate ca varul, când oamenii erau obligați să doarmă sub cerul liber pentru că aerul în camere devenea de nerăspirat, când, din mai și până la furtunile din octombrie, frunzele scorjite atârnavă lamentabil pe ramuri; totuși nu-și amintea ca torentul să fi secăt vreodată atât de devreme ca în acest anotimp. Urcă gânditor spre izvor. Soarele de dimineață înroșea fruntea pădurilor; pe cerul de un albastru foarte curat, nu era nici cea mai mică mișcare, nimic care să poată da speranța

unei promisiuni de ploaie.

193

În trecere, se opri să ia căldarea umplută și își azvârli privirea în fundul stropitorii pe care o pusese adineauri în locul ei: abia dacă se strânseseră doi sau trei litri de apă în douăzeci de minute.

13 - Uliul din Maheux - c. 1/804

Dacă n-o să plouă ca lumea în câteva zile, vor fi obligați să se ducă la Saint-Julien ca să aducă apă: opt kilometri dus și întors cu un butoi de cincizeci de litri **într-**o roabă hodorogită - fără a mai pune la socoteală râsetele ironice ale tuturor tâmpiților ăloră din dosul ferestrelor. Strânse pumnii.

Toată noaptea, Maria îl simți cum se învârtește și se răsucește în pat ca o clătită. Se și sculase când se lumină de ziuă și cotrobăia jos, în remiză; se sculă și ea și, de la fereastră, îl zări coborând spre izvor, încărcat cu tot soiul de unelte. O ceață ușoară lustruia pietrele și anunța călduri mari. Când spre mijlocul dimineții, coborî la rândul ei cu găleata, auzi răsunând din depărtare, în aerul limpezit, lovituri de târnăcop.

Săpa o groapă destul de mare, de felul celor care sunt căptușite cu argilă și unde se adună apa de ploaie ca să se adape oile.

Ea privi groapa, înmărmurită: oare își închipuia că o să facă supă și o să spele rufele cu apa asta plină cu mormoloci?

— Și betonul, fir-ar să fie, cu ce vrei să-l pregătesc?

Cu umeri lăsați, ca înciudată, ea se îndepărtă.

Pe jumătate îngropate în pământ, rămășițele adăpătoarei arătau amplasamentul ideal unde se putea face groapa: astfel, nivelul superior al bazinului va atinge fără greș pe cel al izvorului, care se găsea la vreo zece metri.

Spurse cu lovituri de cazma lemnul măcinat de carii și mucegăit; resturile de scânduri se smulgeau ușor din teaca lor de ierburi moarte și de rădăcini mici de turbă cu un zgomot plăcut de stofă sfâșiată. Până la un metru

adâncime, pământul continua să fie nisipos și scârțâia, puțin umed, ușor de săpat. Apoi, târnăcopul întâlnește stânca, cu o izbitură surdă, dar filonul nu era compact: erau bușteni mari de granit albastru înecați în nisip, și între care ranga intra fără greutate. După ce desprindea câte un bloc, îl lua cu mâna și, ridicându-l cu un ușor și irezistibil efort din șale, îl pune pe marginea gropii.

Din când în când Oacheșă venea să arunce o privire asupra lucrării; cu chipul închis, complet inexpresiv, se uita o clipă la el cum lucrează fără să spună nimic, apoi pleca din nou, nebinevoind să deschidă gura.

Socrul său, când venea să-l vadă, se arăta mai vorbăreț. Acum era un om obosit care mergea cu pași mici și răsufla greu.

— Ești grozav, îi spunea ginerelui său. Păcat că nu ți-e locuința la același nivel cu bazinul; de era așa, puteai să-ți aduci apa în casă așa cum au făcut-o strămoșii mei.

Privindu-i silueta slăbănoagă, cearcănele vinete din jurul ochilor, orbitele înfundate, Reiihan gândea: „Păcat de tine că n-ai mutra unuia care o să moară de bătrânețe”. Și simțea cum o mândrie calmă îi pulsează în vine o forță de neînvinș.

Către mijlocul lunii mai, s-au auzit, o dată sau de două ori, vîind în depărtare furtuni; se mișcau încet în văile din vest, înspre Aubrac, Rodez, Albi. Dar vremea în mod hotărât stabilită la „timp frumos” le reducea la tăcere înainte ca ele să aibă timpul să ajungă să se formeze, și munții lor înalți, de un albastru cenușiu, se vedeau prăbușindu-se încet în spatele orizontului. Cerul dimineții își lăsa pe geamuri azurul său imuabil.

Reiihan ajunsese să prindă gust pentru această muncă de săpător: brațele lui regăseau aproape aceeași cadență ca în mijlocul pădurii, atunci când simțea vibrându-i în brațe fiecare lovitură dată copacului până la vîrf.

Dis-de-dimineată era la lucru; loviturile târnăcopului răsunau clare în aerul limpede. În ciuda orei relativ matinală, cerul începea să albească și discul incandescent

al soarelui tremura ca o suprafață de metal care se topește, mișcătoare și străbătută de fremătări uleioase, de o cumplită ferocitate.

Către amiază, în momentul când se oprea ca să mestece câteva castane și să bea un gât de vin prost din cel dăruit de socrul său, câte o damigeană din când în când, se întâmpla ca un vâl lăptos să urce încet dinspre sud sau dinspre apus și să acopere ca o pată de albeață pupila imensă a cerului, care se voala în întregime și lua aspectul unei sticle translucide mai orbitoare decât soarele. Atunci, totul tăcea în valea rotundă, nu mai bâzâia nicio insectă, nu mișca nici cea mai mică pasăre, nu se mai auzea decât picuratul sărac al izvorului **într-un** vas. Uneori, ridicând ochii, Reilhan zărea un șoim negru sau un uliu care se rotea pe un vârtej de la mare înălțime - cu o încetineală ciudată, solemnă și amenințătoare în același timp. Lăsa încet târnăcopul, își lua pocnitoarea culcată în iarbă și ochea îndelung. Aerul moale și cald absorbea aproape pe loc explozia surdă, repercutată vag de coastele muntelui. Dar răpitoarea părea indiferentă la gloanțele trase asupra ei și, de fiecare dată, nu-și schimba decât foarte încet, disprețuitor, orbita ca și cum pulberea neagră pe care Reilhan o folosea în vechea lui „Chassepot” transformată n-ar fi avut destulă forță ca să azvârle plumbii la o asemenea înălțime. I se distingea perfect capul mic alungit și mobil de pasăre de pradă, care părea independent de restul corpului și de întinderea aripilor, fixat pe această carlingă precum capul unui observator în carlinga unui planor. „Ticăloșie”, striga Reilhan și-și arunca pușca în iarbă, blestemându-și pocnitoarea că-i veche și pasărea care cu o liniște obraznică continua să-și descrie cercurile perfecte, acolo sus, la o înălțime ce devenea amețitoare.

Groapa propriu-zisă a fost terminată în vreo zece zile. Cu cei șase metri lungime, trei metri lărgime și tot atâta adâncime, avea să asigure o rezervă de apă suficientă ca să înlocuiască bazinul în perioadele de secetă, începu fără întârziere să întocmească cofrajui

pereților și timp de mai multe zile măsură, tăie, potrivi, bătu cuie; se servea în acest scop de scândurile pe care tatăl său le pusese de o parte poate acum treizeci sau patruzeci de ani pentru a înlocui podeaua unei camere nefolosite de atunci încolo, proiect care nu fusese realizat niciodată, ca toate proiectele tatălui său. Începuse într-o bună zi să sape un puț nu prea departe de casă, crezând că va găsi apă, așa, la noroc, mai bine zis pentru că văzuse în vis un puț în acel loc. Firește, îl părăsise după câteva zile ca să se cufunde iar în Biblia sa și groapa fusese astupată cu gunoaie. Altă dată, când el, Abel, era mic iar fratele său încă în leagăn, se auzise în miezul nopții, după două sau trei zi la de furtuni foarte mari, un zgomot înspăimântător; alergase nebun de groază spre odaia mamei, ținându-l în brațe pe fratele său, trezit și el brusc și care urla mai să se înăbușe: zidul unei camere care era lipit de coasta muntelui și în care, din fericire, nu dormea nimeni, se prăbușise sub apăsarea unui adevărat torent de noroi, ce se strânsese în spatele lui. Patul era pe jumătate îngropat sub bolovani și pietriș; a fost nevoie ca toate dărâmurile și noroiul care le îneca să fie scoase cu lopata și cu roaba, în așteptarea reconstrucției zidului, întinseră în fața cavității larg deschise o pătură veche, care se mai găsea încă și astăzi acolo, fixată pe pământ de un șir de pietroaie. Dulgheria amenința și ea să se prăbușească: n-a fost înlocuită, după cum nu fusese înlocuită nici podeaua camerei părăsite, dar dat fiind că trebuiau totuși să aibă un acoperiș deasupra capului, se hotărâseră s-o proptească. Reparația sumară ținea până în momentul în care xilofagii, principalii locatari ai casei, îi veneau de hac; atâta necaz: proptiră proptelele și așa mai departe până când eșafodajul ajunsese să fie mai solid decât ceea ce susținea și sfârșise prin a se prăbuși sub propria-i greutate. De când năvălise muntele în fermă, copiii aveau coșmaruri groaznice; mama - cea care în momentul acesta dădea din picioare în culcușul de paie și să murdărea ca un iepure izbit în cap - îi însoțea seara în camera lor și luminarea pe care ea o ținea într-o mână, apărându-i

flacăra cu cealaltă mână, arunca pe pereți forme ciudate, mișcătoare, care săreau în tavan sau cădeau repede în fundul încăperii unde pătrundeau în urma mamei; de îndată ce copiii se ghemuiau sub păturile grele de umezeală și care miroseau a paie mucegăite, mama și luminarea se retrăgeau, lăsându-i pe cei doi puști îngroziți și zgribuliți să cerceteze tăcerea nocturnă, cu teama unei avalanșe definitive sub care vor fi îngropați. Veghind asupra somnului părinților și liniștindu-le dorințele, pe peretele de deasupra patului lor, se afla agățată, unicul lux al casei, una dintre acele banderole pe care sunt scrise versete ce proclamă adevăruri veșnice în numeroase case hughenote de la țară: „Dumnezeu este păstorul meu, nimic nu îmi poate lipsi” → L-ai văzut pe fratele tău, l-ai văzut pe Domnul tău” - „Fericiți cei săraci cu duhul, că a lor este împărăția cerurilor” etc...

A lor propovăduia: „Răscumpărați-vă, o, fii ai lui Adam, prin aceste lucruri trecătoare care nu sunt ale voastre, căci ceea ce este al vostru nu este trecător”.

Poate că de aceea nu se repara nimic în casă.

Curând veni luna iunie; lucrarea se apropia de sfârșit: nu mai trebuia decât să „toarne betonul. Cerul rămânea gol fără semne de furtună. Zilnic avea către amiază aceeași culoare sticloasă și plumburie, dar nopțile splendide îi redădeau apele, dacă se poate spune așa. Zorile spălate miroseau a fin; un soare bogat, ușor uleios din pricina imobilității aerului, inunda valea circulară și încălzea pietrele până în clipa în care pata de albeață urca din nou dinspre apus ca o imensă pleoapă moartă, lăsând să cadă o lumină lividă și fără viață care făcea să tacă insectele și să apese peste lume așteptarea cenușie și absentă a astrelor ce se sting.

Adesea, înceata rotire a unui uliu în această apă tulbure mărea toropeala generală, cu greutatea sa ciudată. Împușcătura pornea vătuită, moale, ca făcând palpabilă neputința ei de a trimite plumbi sau orice altceva periculos. Pasărea părea că nici nu simte trecerea plumbilor în vecinătatea ei; își continua nestânjenita

zborul lin circular în acest cer preistoric, spionând cu capul ei mic și mobil mișcările posibile ale unei prăzi.

Silueta răpitoarei dusă de straturile de aer care se urcau se profila pe cerul livid cu o claritate lineară, de un negru neliniștitor: totul tăcea, de parcă animalele și până și cea mai mică insectă simțeau planând peste tăcerea uluită a văii amenințarea ascunsă care neliniștește ogrăzile și alimentează superstițiile țărănești. Omul, parcă vrăjit de această țintă perfectă și aproape nemișcată care părea că-și bate joc de el, mai urmărea o clipă din ochi evoluțiile lente ale uliului, probabil un mascul, judecând după mărime. Pe nesimțite, cercurile descrise de pasăre o duceau deasupra unui alt teritoriu; Reilhan se trezea la realitate, lăsa ochii în jos, privea șantierul, scândurile risipite în jurul lui, cu un fel de uimire. Această întrerupere îl lăsa o clipă stingher, puțin absent; făcea înconjurul gropii târându-și picioarele, se ducea, se întorcea, lua o unealtă oarecare, șovăia; mai privea încă de două sau de trei ori în direcția în care dispăruse ținta râvnită, acolo sus, la capătul plăjii pustii și nesfârșite, înainte de a se hotărî să-și reia lucrul; răsucea o țigară, trăgea lacom fumul și pe dată i se părea că și-a regăsit buna dispoziție obișnuită.

Uneori, reușea să împuște o cioară sau o coțofană; îi cerea nevastei să le pună la fiert; ea se execută fără a-și ascunde scârbă și nu s-ar fi atins de mâncarea asta dubioasă pentru tot aurul din lume. Când el înghițea fiertura cu sorbituri lungi, îl privea cu groază. I se spusese întotdeauna că ciorilor le plac, în mod deosebit, hoiturile, și ea nu se putea împiedica să nu se gândească la socrul ei, care avusese obraji sfârtecați de lovituri de cioc.

Într-o seară, la sfârșitul mesei, înainte de a se duce la culcare, el declară:

— Am terminat co... cofrajul; mâine plec să cumpăr ciment.

Apoi, aplecându-se spre ea și dându-i un ghionț ușor:

— Hai, o să ai apă cât o să poftești!

Ea aşteptă ca el să iasă din odaie ca să bombăne:
„Da, la un kilometru... Sărmanul meu Reilhan...”

De sus mormăiturile îi amintiră de existența bătrânei, care îi cerea supa sau Dumnezeu ştie ce: aruncă brutal două linguri de bajana **într-o** strachină şi i-o urcă pentru ca **s-o** lase în pace: mârâiturile astea de animal bolnav care bântuiau casa ziua întreagă aveau **s-o** facă să-şi piardă şi ea minţile.

nomiile: nu mare lucru, e adevărat, mai puţin de douăzeci de mii de franci. După ce plătiră sacii şi fierul pentru armătură, mai rămase o hârtie de cinci mii de franci pe care Oacheşa o făcu să dispară la iuţeală, în caz de nevoie, nu putea să conteze câtuşi de puţin pe ajutorul tatălui, care, de când cu boala lui, era el însuşi strâmtorat şi fusese silit să-şi dea jumătate din pământuri.

— Măcar de n-ar fi bărbatul tău atât de încăpăţânat! Aici am scoate-o la capăt, trăind împreună; cheltuielile ar fi mai mici, doar tu ştii bine. Şi apoi, zău, acolo în văgăuna aia, nu-i o viaţă pentru tine. La drept vorbind, toată truda lui nu face nici doi bani... Chiar că nu înţeleg ce-l ţine acolo...

Bătrânul se îndrepta spre fereastră şi întreba cerul în direcţia Maheux-ului, ca şi cum avea să găsească un răspuns. Apoi se întorcea spre fiica sa şi, clătinând din cap: „Ei, biata mea Marie...” Şi înainte ca ea să plece, făcea el ce făcea ca să-i strecoare în mână o hârtie de

O sută de franci.

Seara, ajungând acasă, ea îşi privea bărbatul pe furiş, atunci când, la sfârşitul mesei, frământa o ţigară strâmba şi din care cădeau fire de tutun, între mâinile lui mari, stropite de ciment în timp ce vârful limbii însoţea această treabă delicată cu o serie de mici trâmurături de plăcere şi de poftă. Şi ea ar fi vrut grozav să ştie ce-l reţine aici. Libertatea sa, totala singurătate, atât de prielnică maniilor mărunte, de fapt, ce anume? Dar cu un Reilhan, parcă poţi să ştii...

Totuşi, la zece kilometri de aici, dincolo de pantele abrupte, totul ar fi fost mai uşor; să înduri asta sub ochii

tăi toată viața, oare n-ai de ce să înnebunești”? Întinderile nesfârșite o făceau să-i vină rău și ea înțelegea de ce mintea soacră-și nu rezistase nici acestui decor, nici izolării. Cine știe când și cum a început nebunia ei, își zicea în sine atunci când privea zidul apăsător.

cumpărarea cimentului le mânca aproape toate eco

Îi se părea că de la naștere la moarte, întreaga ei viață se găsea necruțător rezumată în panta gălbuie, și aceasta îi inspira o groază de nestăpânit.

De trei sau patru zile, de când terminase bazinul, Reilhan își petrecea vremea trebăluind în dreapta și în stânga, astupa o gaură ici, fixa colo rama unei ferestre care se clătina, dar se vedea bine că lucra fără tragere de inimă, și că făcea asta mai mult ca să-și găsească o ocupație și ca să întrebuințeze cimentul ce-i mai rămăsese. Ea găsea că devenise deodată mohorât. Simțindu-l cum se învârte de dimineată până seara ca un câine bolnav, fără niciun rost în ciuda mistriei și a lopeții, aștepta cu nerăbdare să-l vadă plecând din nou în pădure.

Din când în când, năvălea în casă ca un nebun, smulgea arma atârnată de grindă și mereu încărcată: „Ai să mă omori într-o bună zi!

— Da’ doar ți-am spus că are cocoșul lăsat!” și împușcătura pornea pe sub ferestre. Această tulburare pe care o manifesta de fiecare dată când vedea o pasăre de pradă rotindu-se deasupra fermei o intriga pe Maria și nu i se părea deloc justificată.

— Ce te-a apucat? Parcă ai văzut lupul la stâna! N-ai păsări în ogradă, după câte știi... La ce bun să risipești praful de pușcă? Lasă pasărea liniștită.

În mijlocul curții, cu pușca în mână, el urmărea cu privirea mica răpitoare, apoi, fără nicio vorbă, intra din nou în bucătărie și încărca iar arma. Avea un aer ciudat, de parcă era apucat. Dar nu trăgând asupra uliilor își umpli pântecul. De altfel, nici chiar săpând bazine sau astupând găurile pereților. La capătul unei săptămâni de trebăluială și de tras cu pușca în ulii, ea nu se mai putu stăpâni și într-o zi, când el se întorcea cu arma fumegândă în mină,

îi zise:

— Dacă nu faci ceva până la seceriş, nu ne mai descurcăm. Cimentul tău a topit ca untul ultimele noastre economii.

Se așeză în fața lui și luându-și inima în dinți:

— Nu voiam să te sâcâi, dar... Trebuie să te angajezi undeva, Reilhan. Nu-ți spun asta cu plăcere... Dar dacă n-ai aduci curând ceva bani...

Cu gura căscată, cu pușca pe genunchi, el o privea atent, având aerul că nu înțelege prea bine ce-i spunea. Ea se enervă:

— Ei bine, trebuie să-ți fac un desen? Nu mai avem bani, nu mai avem nimic, auzi, niciun franc; dacă tata nu mi-ar da din când în când câte o sută¹, două... Anul ăsta, nici măcar o ciupercă, nimic! Castane, tot castane, iar castane, ție nu ți s-a acrit? Și dacă recolta o să fie slabă? Și dacă unul dintre noi doi se îmbolnăvește? Și dacă i se întâmpla ceva maică-tii, n-avem nici măcar cu ce să-i plătim coșciugul!

Glasul începea să i se gâtuie – din cauza unei neliniști stăpânite de prea multă vreme. Se ridică și începu să umble nervoasă prin odaie.

— Sunt luni de zile de când știu că o să vină clipa asta. Sunt unii, mult mai norocoși decât noi, care tot n-au putut rezista și au plecat: uite, nu mai departe decât săptămâna trecută, Rouviere-ii, știi, cei de lângă Cassagnas. El s-a făcut jandarm. E de vârsta ta și tu nu ești mai prost decât el...

Reilhan se ridică și agăță pușca de grindă; mâinile îi tremurau.

— Mă amărăște să-ți spun toate astea, dar n-am încotro... După seceriş, o să mai vedem, dar acum trebuie să cauți să te angajezi pe undeva: dacă nu, n-o să mai ai nici cu ce să-ți cumperi tutun și praf de pușcă pentru ulii... Eu, de-abia am cu ce să cumpăr gaz, uleiul de nucă s-a terminat și nu mai avem nici zahăr, nici cafea... Și eu, și eu...

Se prăbuși pe un scaun și, cu fața în mâini, începu să

plângă. Continua să vorbească pe un ton furios, cu glasul întretăiat de sughituri:

— Da' ție nu-ți e până peste cap că de cincisprezece sau douăzeci de ani muncești din greu de pomană! Și taică-tu a murit din cauza asta, și maică-ta a înnebunit, numai fratele tău a înțeles. Te-am lăsat să-ți faci bazinul fără să zic nimic, dar crezi că-i plăcut pentru mine să mă duc să aduc apă de la un kilometru... Nu mai pot, Reilhan, nu mai pot! Și pe urmă, mereu singură, toată ziua, cu nebuna de sus... Și tata bolnav, singur și el la Mazel-de-Mort, când am putea foarte bine să ne instalăm acolo, să creștem găini, să avem zarzavat, să vindem ouă, lapte, brânza... Ce vrei să faci aici? Mici măcar o floare, nici măcar un strat de pătrunjel! Nimic altceva decât întinderile astea - în fața ochilor... Și eu am să înnebunesc, dacă nu plecăm din locul ăsta blestemat!

Când ridică privirea, nu mai era nimeni în cameră. Se năpusti spre ușă:

— Reilhan!

El cobora cu pași mari spre izvor, cu pușca în bandulieră.

— Reilhan! întoarce-te! Ascultă-mă!

El dispăru curând după o ridicătură a terenului.

Noaptea nu se întoarce; neliniștea o rodea; ce prostie era oare în stare să facă după tot ce-i spusese? **S**-o șteargă, așa, fără o vorbă... În sfârșit auzi ușa deschizându-se către dimineață și, când coborî, găsi pe masa din bucătărie un iepure încă moale și călduț, cu capul aproape smuls: probabil că-l împușcase de la doi pași.

G

ași să se angajeze pe lângă Marvejols, la un prieten al tatălui său al cărui băiat fusese luat la armată și care avea neapărat nevoie de cineva ca să-l ajute să strângă perele. Pe lângă casă și masă mai primea cinci sute de franci pe zi: a fost raiul pe pământ timp de trei săptămâni cât a durat culesul. Orele suplimentare măriri întrucâtva câștigul așa că aduse acasă exact unsprezece mii cinci sute

de franci și ceva bani „pentru archebuză”; nu cheltuise decât pentru praful de pușcă și pentru tutun. Așa că o să-i închidă pliscul Oacheșei pentru o bucată de vreme. Dacă niște furtuni violente nu culcau la pământ griul înainte de seceriș, recolta n-avea să fie chiar atât de dezastruoasă pe cât te puteai aștepta de la o astfel de secetă. După ce vor termina arăturile și semănăturile, va veni timpul, însemnat cu o piatră albă în mintea lui, a străngerii lemnelor de foc și a tăierii copacilor din pădurile de pe înălțimi: cam treizeci de hectare de fagi la care se adăugau zece de conifere, incluse în terenurile comunale, vor pune ceva mai mulți bani în cutia de fier și vor umple șopronul de lemne pentru la iarnă.

În programul său, un mare punct negru: lunile de mari ninsori care îl trimiteau la fabrica de cherestea. Dar trebuie să trăiești. Iar ca să se ducă să-și cerșească pâinea la alții... La întoarcere scui pă înspre Mazel-deMort. Ouă, zarzavaturi, lapte, brânza... O să se descurce.

— Tu ești...

Ea veni spre el, îi întinse obrazul, de trei ori; cum nu-l mai văzuse de trei săptămâni, găsi în primul moment că are o față ciudată, de parcă trăsăturile chipului său ar fi profitat de lipsa aceea ca să se transforme, să se accentueze în mod exagerat, să se umfle; ceea ce dădea ochilor săi o expresie de veselie animală, șireată.

Aruncă banii pe masă (nu-și păstrase decât o hârtie de o mie de franci).

— Vezi foarte bine, zise el, că îți făceai griji degeaba!

Ea strânse buzele și suspinând puse banii în cutia de fier. El întrebă ce mai e cu ceea ce mai rămăsese din maică-sa, acolo sus în pod.

— Nu mai mănâncă aproape deloc, zise ea, și a turbat! De fiecare dată când îi duc strachina cu bajana, încearcă să mă muște. Da' n-are nicio importanță, acum că ești aici, ai să-i duci tu mâncarea: nu pot să mai suport mirosul...

Mâncară în tăcere o salată de roșii - firește erau de la Mazel-de-Mort, unde ea fusese de două-trei ori pe

săptămână în timpul lipsei lui, așa, ca să-i treacă vremea. El încerca să o facă să vorbească ca să se asigure că redevenise stăpân pe situație, dar tăcerea cădea iar între ei, plină de țârâituri de insecte, uscată ca o iască în ciuda răcoarei și umbrei din bucătărie, gata parcă să se aprindă la cea mai mică scânteie, atât afară, unde valea întreagă nu era decât o mare vâlvătaie fierbinte, cât și înăuntrul pereților unde se auzeau, dominând sfârâiala ca de undelemn în clocot care trosnea în spatele perdelei apărătoare de muște, bătaile amenințătoare și grele ale orologiului.

Își puse să bea; și trebui să facă de două ori gestul de a ridica ulciorul.

Înmărmurit, văzu curgând nisip în pahar.

Marie, foarte palidă, îl privea.

— Dar asta ce-i, mormăi el printre dinți: fără să se poticnească la nicio silabă. Pe el emoția îl împiedica să se bâlbâie.

O enormă cantitate de furie se adună în odaie ca o încărcătură electrică. Se ridicară încet amândoi odată. O furculiță căzu jos și făcu un zgomot înfricoșător, de parcă totul avea să sară în aer, prin contaminare.

— E izvorul tău, Reilhan.

Cu buza de jos tremurândă, cu gâtul umflat, cu tâmpla apoplectică, deschidea gura mare ca să expectoreze torentul de furie amestecată cu decepție care îl gătuia, dar cu o voce fără timbru, de nerecunoscut, ea îl făcu să nu scoată o vorbă:

— Taci. Stai jos și ascultă-mă. După asta ai să faci ce poțști.

Glasul îi tremura totuși puțin. Mai mult decât tonul fără viață, îi potoli mânia tremurul acesta, efortul pe care ea trebuia să-l depună ca să-și păstreze sângele rece și să nu izbucnească în lacrimi în fața lui. Căci își dădea foarte bine seama că în astfel de momente o teroriza. Dar atunci, de ce această provocare inutilă? De ce se mai plângea acum?

— De o săptămână izvorul nu mai curge. Nisip, iată

ce am găsit.

— Bazinul, spuse el cu o voce moartă.

— Bazinul tău, puțină apă care e înăuntru a prins gust (era adevărat: ar fi trebuit să-l lase să se umple cel puțin o dată și apoi să-l golească). De o săptămână cobor la Saint-Julien în fiecare seară cu roaba și o damigeană. A trebuit să-mi duc caprele la Mazel-de-Mort și de asemenea și calul tău.

Tăcerea năpădită de insecte pătrunse în odaie. Bătăile grele ale bătrânului orologiu păreau să sporească tensiunea dintre ei și să-i lovească drept în inimă; încercând să înghită, Marie lăsa să-i scape un ușor cotcodăcit de găină.

— Iată, bietul meu Reilhan, ce pot să-ți dăruiesc la întoarcere.

Năucit, cu capul golit de gânduri, el rămase o clipă așezat fără să scoată nicio vorbă. În sfârșit se sculă și în momentul în care dădu să iasă puse mecanic mâna pe pușcă.

— Unde te duci, pe căldura asta?

Fără să răspundă Abel se scufundă în văpaia de afară.

Mirosul acru de grozamă îi împingea în față valuri de aer înăbușitor. Cerul era ca un lac de argint viu fierbând în clocote, orizontul, deformat de tremurul aerului de deasupra căldării, se dilua în aerul lipicios: nici măcar nu se mai deosebea linia care îl despărțea de cer. Între pereții văii circulare, căldura era atât de mare încât avea impresia că alunecă prin straturi de sirop de plante. Urechile parcă îi erau înfundate cu vată; trosnetul produs de insecte venea uneori înspre el ca o uriașă viitoare de scânteii deasupra unui foc.

Nicio insectă în jurul izvorului, nici cel mai mic semn de viață: o groapă albă, scheletică, părăsită – moartă.

Întinse mâna ca să pipăie nisipul pe care Oacheșă voise să i-l dea să-l bea, dar o trase iute înapoi, ca și cum l-ar fi mușcat un animal: uscat, fierbând, încălzit la maximum! „Porcăria dracului!”

Cuprins de o furie neputincioasă, trase un foc în aer, pocnitură moale și deșartă în uriașul muget al căldurii, spre cerul aprig și distrugător care îi lua apa și pâinea de la gură pe măsură ce el i le smulgea. Dar cerul era gol și n-avea de gând să se deschidă: nici măcar un uliu pe care să-și descarce pofta de a ucide care-i uruia în urechi. Cu o lovitură de picior sfărâma țeava de lemn a izvorului la nivelul taluzului: „Împuțiciune! Na, împuțiciunea naibii!” Toate economiile și toată sudoarea anului trecut prăpădite în zadar! Toată munca lui de sclav ca să găsească acum un bazin gol și un izvor secăt! Acest refuz al lucrurilor de a se dărui... Acest refuz al pământului de a se da, de a-și oferi bogăția și bunurile sale! Această rea-voință ascunsă în lucruri – se uita cu ură la pușca sa, care nici măcar nu trosnea destul de puternic ca să zguduie bolta cerească – ascunsă în lume; surprizele astea, fir ar să fie de scârnavie, care te pândesc în fiecă clipă, capcanele, necazurile, dezamăgirile, niciodată niciun dar din partea Providenței, nici cea mai mică milă din partea cerului, nici măcar o furtună cât de mică așa ca să umple bazinul! O, Doamne Dumnezeule că nu Te pogori Tu pe pământ!

Buimac, lac de sudoare ca un taur în arenă, căută în jur ceva pe care să-și verse furia; ochii lui întâlnește un fag pipernicit care se afla ceva mai departe, singur în mijlocul pantei, speriat, gata să fugă.

Se năpusti asupra-i, copacul păru că se face mic văzându-l că se apropie; Reilhan îi apucă trunchiul și răsucindu-l cu violență făcu să-i trosnească rădăcinile. Trosnitura suplă din adâncime îi răsplăti efortul teribil pe care-l făcuse cu o undă și o izbucnire de voluptate.

N

u se întoarce acasă toată noaptea. Marie gândi că se dusesse să-și consume furia străbătând pădurile și braconând: numai să nu fi dat peste vreun paznic! Ea își închipuia tot felul de lucruri rele, dar în cele din urmă, spre dimineață, adormi de oboseală.

Cenușiul zorilor abia începea să decupeze treflele și inimile pe obloanele caselor din Saint-Julien când oamenii

care locuiau de-a lungul drumului care leagă satul cu șoseaua națională auziră, pe jumătate adormiți, un huruit surd și scrâșnitor care trecea încet pe sub ferestre, revenind apoi după câțva timp în sens invers și strivind pietrele drumului cu un sunet mai înfundat decât cel de la venire. Cel care împingea avea, se pare, inima foarte grea: nu se oprea din mormăit așa, de unul singur, cu glasul scăzut ca un bețiv.

Nu băuse totuși decât apă; o înghițitură zdravănă, ceva mai înainte, care îi muiase puțin picioarele; profitase chiar de această oră când totul era pustiu ca să se spele pe față la fântâna, în timp ce i se umplea butoiul;

asta ca să economisească puțin din rația zilei: atât pentru bucătărie, atât pentru ca să se spele Oacheșă, atât pentru asta, atât pentru ailaltă, trebuia să-și dea sufletul pentru apa asta ticăloasă! Și încă mai mergea să cobori trei sferturi de oră cu butoiul gol, dar ca să urci cu o încărcătură pe care panta o îngreua, trebuia să trudești timp de o oră și un sfert pe puțin, fără a mai pune la socoteală zguduirile pe care pietrele și surpăturile potecii le transmiteau brațelor, astfel încât atunci când ajungeai sus, simțeai minerele roabei în omoplați; făcuse experiența asta luna trecută cărând sacii de ciment, iată ce-l aștepta în fiecare dimineată, atâta timp cât o furtună zdravănă n-o să umple bazinul din nou și n-o să facă să țâșnească din nou izvorul. La dracu'! Atâta timp cât cerul ăsta de scârna n-o să se acopere cu nori!

Dacă cerul ar fi avut cât de puțină simțire, privirea pe care i-o arunca el ar fi trebuit să-l facă să se sfâșie de la un capăt la altul. Dar cerul de scârna, pe care stelele începeau să se răzlețească, își păstra o limpezime.

O seninătate de-a dreptul scandaloasă.

În toată această poveste, avea și el partea lui de vină: dacă ar fi luat aceleași precauțiuni ca și strămoșii lui, acum bazinul ar mai fi fost încă pe jumătate plin. Pe vremea tatălui său apa nu era irosită, așa, după cum

I se năzărea unuia sau altuia, el își amintea chiar că, înainte de război, bătrânul era cel care o împărțea ulcior

cu ulcior, păstrând agățată de lanțul ceasului său cheia de la lacătul care zăvorea maneta pompei. De altfel, în vremea aceea, în cea mai mare parte dintre fermele unde nu era apă curentă bazinele erau închise și nimeni nu găsea asta extraordinar; astăzi când femeile fac totul după capul lor, iată rezultatul. Și în plus, porcăria asta de izvor care moare în plină vară; nu se mai întâmplase niciodată în treizeci de ani și trebuia ca asta să i se întâmple tocmai lui, Dumnezeu Dumnezeilor lui de scârna! Ba da, se mai întâmplase: în 1928. O vară care lăsase în amintirea lui o pată mare neagră de soare. O căldură afurisită, pământul tare ca cimentul, drumurile și tufișurile acoperite de-o pulbere ca ipsosul, greierii care înnebuneau și continuau să târâie și după apusul soarelui. N-avea decât șapte ani, dar era trimis după. apă până la Saint-Julien ca toată lumea: pe atunci o cărau cu recipiente de diverse mărimi, și pe care maică-sa le numea damigene. „Ai spus scârna? Corvoadă de apă la Saint-Julien! Ai spus tâmpitul, corvoadă de lemne la Ferrières! Data viitoare să bagi de seamă să vorbești cum se cuvine, că te învăț eu minte”. Fratele mai mic era dus la coborâre în roabă - asta de-acum, firește: și mă rog cum am fi putut să punem ceva bani de-o parte ca să cumpărăm una nouă? Ah! Nu, se înșală... Al mic nu putea să fie coborât cu roaba fiindcă în 1928 nici nu se născuse. Dar până la urmă totul ți se încurcă în minte.

I se părea că la fiecare învârtire de roată a roabei gândurile i se desfășurau ca un fir. Când ghemul se desfășurase complet, el începea iar să împartă porțiile de apă necesare pentru consumul zilnic: atâta pentru bucătărie, atâta ca să se spele Oacheșa, atât pentru asta, atât pentru aia: era atât de absorbit de socoteli că nu-și dădea seama că vorbește cu glas tare: „Bănuî că nu-ți mai rămâne multă pentru udat straturile cu flori!” zise râzând cineva în albastrul-cenușiu al dimineții în momentul în care trecea cu roaba peste podul de la Mimente.

Era Deleuze, unul din poștașii comunei, care își încerca norocul cu undița, de pe pod. Înainte de a se duce

la serviciu la ora șapte. Reilhan lăsase minerele, surprins și stânjenit; cei doi bărbați schimbară câteva vorbe neînsemnate. Libelule violete fluturau pe luciul apei, despicat din când în când de loviturile de bici obraznice ale păstrăvilor porniți la vânătoare.

Reilhan scoase tutunul, răsuci o țigară, muie hârtia:

— Ție puțin îți pasă de secetă - linse țigara înainte de a o aprinde - locuiești la malul apei.

209

Se zăreau de aici, în zorii care se colorau văzând cu ochii straturile de zarzavat din grădinița jalonată de verdeața vaporosă, striată de tije galbene, al sălciilor care o adăposteau de vânt. Un rând de dulcișor o despărțea de căsuța poștașului, lângă a cărei poartă se înălțau unele peste altele cuștile cu plasă de sârmă ale iepurilor. Toată această luxurianță comestibilă îmbălsămând aerul cu miros de verdeață, pe cale de a se naște, pașnică, frumos

14 - Uliul din Maheux - c. 1/804

aranjată în lumina dimineții, era fascinantă pentru un om al pustiului, obligat să-și care apa, în timp ce alții aveau un râu care le trecea pe sub pat!

— Și tu locuiești pe malul apei, zise poștașul cu subînțeles, făcându-se că privește atent la cârligul undiței a cărui nadă o mâncaseră păstrăvii.

— Unde? făcu Reilhan, înmărmurit.

Poștașul, cu o voce care repetă și-și dă osteneală s-o facă:

— Ți-am spus: și tu locuiești pe malul apei.

Reilhan îl privea fix pe Deleuze, care părea vizibil satisfăcut de efectul pe care îl avuseseră cuvintele sale.

— Îți bați joc de mine?

— Nu-mi bat joc de nimeni. Știi că tatăl meu a fost funcționar la Primăria din Florac.

— Ei și?

— Se ocupa de cadastru. Într-o bună zi. căutând numărul unei parcele, a dat peste ferma ta. Maheux scria în registrul lui, valea Maheux. Deasupra locului de unde ești tu, pe hartă mai era un alt nume. Știi cum se numește

muntele de acolo?

Factorul aruncă din nou undița în apă; se auzi un ușor „plic” lichid.

— Se numește Aiqualette; se pare că asta vine din limba latină ca Aigoual și că vrea să însemne „apos”.

— A ce?

— Da, apos, acolo unde e apă. De altfel, izvorul tău cred că se alimentează de la o pânză subterană. Cei bătrâni știau ei ce spun; dacă au numit muntele ăla Aiqualette, n-au făcut-o de florile mărului. Sub gospodăria ta sunt sigur că e plin de apă. Numa' uite, ar trebui să o cauți.

Aiqualette. Plin de apă sub fermă. Să o caute. Reilhan privea rândurile de zarzavaturi, care, acolo jos, păreau că-l sfidează.

Capul i se umplea cu flori și cu verdeață; într-o străfulgerare întrevăzu un fel de oază care semăna puțin cu cele care se găseau în vechea Biblie ilustrată a tatălui său, răsfoită pe când era copil.

— Eu, dacă aș fi în locul tău, știu ce-aș face, în loc să mă omor tot cărând apă. Aș face-o să iasă din pământ, mai sus de casă și aș aduce-o până la mine. Simplu ca bună ziua.

— Și dacă izvorul nu mai curge?

— Tocmai: izvorul e una, muntele alta; chiar când totul a secăt, dedesubt e întotdeauna apă, închipuie-ți. Dovada e că la Combebelles unde e granit, torentul nu seacă niciodată; uită-te la el de aici: iese dintre ploi, acolo, îl vezi? Tot ce-i înspre apus e calcar: o adevărată bucată de șvaițar. Chiar în față, lângă peretele dinspre răsărit trebuie să sapi: în granit, sigur că dai de ea. Asta e. De altfel, toate fostele mine părăsite ajung să se umple cu apă.

Reilhan își aminti că, într-adevăr, când era pe șantierul tineretului la Villemagne, descoperise din întâmplare, în fundul văii Bonheur, o fostă galerie de mină complet umplută de apă, cu pereții de beton mânjiți de păcură și unde rugineau piulițele scripetelui; un vagonet

răsturnat zăcea în mijlocul grozamelor și sporea impresia de neliniște și tristețe pe care o lăsa oricui acest loc, de parcă foștii săi ocupanți o părăsiseră în mare grabă. E adevărat că această deschizătură foarte largă plină până sus de o apă neagră și înghețată nu înceta să transmită închipuirii un fel de groază irezistibilă; îți imagineai acolo, dedesubt, adâncimi misterioase, o întreagă lume subterană lăsată în stăpânirea unor tenebre eterne, inerte și lichide, și a frigului. În jurul acestei mine plutea blestemul locului interzis. Erai atras fără să vrei; oamenii care erau trimiși să taie lemne în partea aceea, sfârșeau întotdeauna prin a ajunge în jurul intrării minei, încercând să pătrundă cu privirea abisul verzui unde lumina însăși, deși apa era perfect limpede, părea că nu pătrunde decât cu silă.

Își mai aminti și de puțul pe care tatăl său începuse să-l sape, descurajându-se repede, ca de obicei.

— Și crezi că pânza e adâncă?

— Eu nu sunt ghicitor și nici descoperitor de izvoare, dar pot să-ți spun că dacă locuiam eu acolo sus, de multă vreme curgea apă în cocioaba me, a.

Apă la Maheux. Cuvintele astea aveau în ele ceva magic; ipoteza luată în considerare se și, tua de atâta vreme la nivelul utopiilor, ca să nu spunem al minunilor irealizabile - de felul celor pe care nu le iei mai în serios decât descoperirea unei comori sau lozul cel mare la Loteria națională - încât virtuțile sale imagine depășeau cu mult avantajele ei reale. Ca apa să curgă dintr-un robinet fără să te mai gândești s-o economisești, apă curentă, proaspătă, vie, și nu apa moartă, întunecată și greoaie a bazinelor - părea un lucru la fel de necrezut ca și faptul de a pretinde că readuci la viață un cadavru. În așa măsură, încât uriașul se uita la interlocutorul său, cu coada ochiului, urmărindu-i privirea când dintr-o parte, când dintr-alta, spre a încerca să descopere în ea cea mai mică urmă de șiretenie, cea mai mică expresie suspectă; dar nu, nimic nu arăta asta, omul avea aerul perfect convins: „Să mori de sete pe un castel de apă, asta e o chestie! Eu în locul tău n-aș șovăi nicio clipă: ce riști?”

La primăria din Saint-Julien sună ora șase. După o ultimă privire invidioasă către straturile de zarzavaturi ale poștaşului, Reilhan prinse hulușele roabei și cei doi bărbați se despărțiră.

— După ce o să găsești apă, să mă inviți la tine să mâncăm o masă pe cinste, îi strigă de departe Deleuze.

Primele mașini începură să circule pe șosea.

Împingându-și butoiul, Reilhan simțea cum o crampă ciudată îi răscolește ușor măruntaiele, i se părea că încărcătura era mai ușoară ca adineauri, înainte de a se fi oprit la pod; se gândea la războaiele de zarzavat. Dar era altceva. Ce anume, n-ar fi știut să spună exact. Era un fel de mișcare imperceptibilă în pântec, ceva cam ca neliniștea pe care i-o provocau, copil fiind, apropierea vacanțelor și plecarea pentru marile aventuri în pădure. Oricum, această ciudată febrilitate îl făcu să piardă **într-**atâta noțiunea spațiului și a timpului încât se văzu, uimit, în vârful coastei și deci aproape ajuns, fără să-și fi dat seama de drumul parcurs ca prin minune.

Jerbe de lumină cenușii și de un portocaliu aprins stropiră cerul în momentul în care soarele de culoarea jarului, dogoritor, deși nu se înălțase, ieși încet din cenușile orizontului ca o planetă monstruoasă zămislită de pământ și înroșită încă de văpaia focului central. Ghiceai, numai văzând depozitele de cenușă care murdăreau orizontul tot mai mult în fiecare zi, că enorma cantitate de căldură strânsă acolo înăuntru e gata să aprindă totul pe întinderea uriașă și gălbuie a platourilor.

Niște corbi trecură, nepăsători, slinoși, și se abătură pestfe castanii bătrâni din susul fermei. Reilhan întinse gâtul: nu se vedea niciun uliu. De la plecarea lui la Marvejols, nu mai avusese ocazia să se gândească la aiurelile astea: să tragi cu o pușcă proastă **într-o** țintă inaccesibilă. Acum, avea altceva de făcut; în fundul văii circulare îl aștepta o muncă grea despre care nu va spune deocamdată nimănui nimic. Aiqualette. Apă curgătoare; fructe, zarzavaturi, ouă, animale.

Își gusta dinainte succesul singurătății sale trufașe.

Când îl auzi sosind, ea ieși în pragul ușii; avea ochii roșii și obosiți că ai unuia care n-a dormit, sau care „poate, a plâns.

— Ai fi putut să-mi spui că n-o să dormi acasă...

Apoi se opri înmărmurită:

— Dar ești tot numai o apă, bietul de tine! Du-te și te schimbă că de nu o să cazi la pat... E scris că ferma asta o să-ți mănânce zilele, ca și pe-ale mele!

Punând roaba jos, liniștit o lăsă să vorbească, apoi ridicând mâna **într-un** gest pe care nu-l făcea de obicei:

— Dacă-mi face plăcere să crăp, e treaba mea...

Ridică butoiul și se duse să-l pună la răcoare în bucătărie, pe două scaune apropiate; apoi, îndreptându-se, cu fața împurpurată și vocea întretăiată de efort:

— Numai ție să nu-ți lipsească nimic, să ai butoiul de apă proaspătă în fiecare dimineață...

Ea îl privi ieșind, buimăcită: unsprezece mii cinci sute de franci ca să reziste până la seceriș și cincizeci de litri de apă pe zi pentru nevoile casei, și avea îndrăzneala să declare că ei nu-i lipsește nimic! Oare ce lucru pe lumea asta le va veni de hac acestei încăpățănări grotești și iluziilor sale?

Se așază la masă și începu să curețe mazărea - de la ea de-acasă, firește! - intrigată de calmul lui neobișnuit. Ce nouă nebunie ascundea purtarea lui? În ce ispravă aiurită avea să se mai lanseze? Acum îi era frică de el! Nu atât că o **s-o** bată, că o **s-o** brutalizeze, sau ceva asemănător. Violența lui era destul de zgomotoasă ca să nu depășească anumite limite; și ea nu se îndoia că exista în el un obscur cod al onoarei care reducea excesul acestei violențe la un spectacol foarte personal. Nu, era mai grav decât așa ceva. Îi era teamă ca el să nu înnebunească.

Patruzeci și opt de ore mai târziu, dis-de-dimineață, o bubuitură zguduia pământul și se repercuta între pereții văii circulare: Reilhan își declanșa prima explozie.

Ce ai de gând să faci cu tot praful ăsta de pușcă?

Buimăcită când îl văzu cumpărând deodată tot stocul ei de pulbere, bătrâna tutungioaică din Ferrières care

vindea de asemeni cartușe sau materialele din care să ți le faci singur oamenilor din regiune de o jumătate de secol și expunea țigările și tutunul simplu, în dulapul din bucătărie, îl privea atent prin ochelarii ei mici, rotunzi și lucitori; două mustăți ascuțite prinse la colțul buzelor ca cele ale pisicii de mare – dădeau acestui chip ușor grăsun și parcă gălbui un aer asiatic și mercantil pe care derbedeii îl atribuiseră odinioară unui lung comerț cu țigări chinezești.

Reilhan numără fără să răspundă două mii cinci sute de franci pe fața de masă de mușama (îi șterpelise chiar în noaptea aceea din rezervă). Douăzeci și cinci de saci de pulbere neagră a câte o livră fiecare: avea câtăva vreme cu ce să sfarme stânca; socotind o jumătate de livră pentru fiecare explozie asta însemna deci cincizeci de explozii și costa mult mai ieftin decât dinamita, sigur mai eficace, dar având un preț și așa destul de ridicat la care ar fi trebuit să adauge pe cel al fitilului, soluție de la început prohibitivă pentru mijloacele sale – în timp ce cu praful de pușcă era destul o grămăjoară mică **într-o** hârtie de ziar răsucită în spirală, ce ținea loc de fitil; e adevărat, trebuia să fugi puțin, dar treaba mergea foarte bine, o experimentase chiar în dimineața aceea cu ceea ce îi mai lăsaseră din pulbere ulii și corbii. O explozie ceva mar mică, lentă, destul de decepționantă din punct de vedere al zgomotului, un nor de fum care pornea fără nicio direcție și mirosea a nitrat, un vechi miros de luptă și de pământ răscolit care mai plutea o clipă în jurul stâncii sfărâmate, ale cărei spărturi proaspete te făceau să te gândești la o suferință mută, îngrozitoare, de nedescris. Târnăcopul și ranga de mină **n-**aveau să stea degeaba, acolo sus, în pădurea de fagi care domina Maheux-ul de la cinci sau șase sute de metri, și al cărei pământ acoperit de mușchi umed și destul de moale vorbea despre o răcoare tainică și care, oricum, își trăgea de undeva umezeala pentru a-și păstra mlădierea. Pe lângă corvoada apei care îi lua două ore în fiecare dimineață – dar asta era prețul victoriei – va putea, cel puțin până la seceriș, să se consacre în

întregime acestei munci care îl și măcina de pe acum tot atât mai mult pe cât avea el însuși să macine muntele...

În clipa în care era gata să plece de la tutungioaică, își aminti că nu mai avea tutun aproape deloc, și întinse alți trei franci pe masa plină de muște; îl băgă în buzunar și, cu sacul plin de praf de pușcă pe umăr, deschise ușa, învăluit de îndată de o atmosferă de cuptor.

— Preferi să păstrezi filonul numai pentru tine?

Zeflemitoare, întrupare a necesității chibzuite, mercantilă și asexuată, femeia veni în spatele lui cu pași mărunți, ca să închidă ușa. Făcându-se că n-a auzit-o, el se întoarse ușor ca o barcă prea încărcată și se cufundă în pâcla cleioasă și orbitoare a după-amiezii.

Brâna începea cam la o sută de metri de cătun; roasă până la os de trecerea turmelor, își arăta omoplații de calcar constelați de murdărie de oi, de la un capăt la altul al platoului; zăngănea și răsuna sub picioare ca niște cioburi de porțelan.

Pata verzuie care curgea, acolo în fâță, pe lângă coasta dinspre răsărit a platoului și acoperea până la jumătate o cută uriașă de eroziune, era Aiqualette.

Acum că purta acest nume în el se simțea stăpânit ca un îndrăgostit de numele celei care îl obsedează. Numele însuși îl făcea să se gândească la acele păsări paradizice cu picioroange care, umflându-și penele, își execută dansurile războinice la malul mlaștinilor, pe picioare subțiri de-ai zice că se vor sparge ca o sticlă fină. Ori de câte ori se gândea la Aiqualette, totul îi țopăia și îi zbură în creier ca o bătaie de aripi multicolore.

Se opri ca să răsucescă o țigară, își puse sacul la umbra unui tufiș de grozamă înainte de a aprinde bricheta: atenție la praful de pușcă! mai la stânga, exact deasupra falezelor, și cam aproape la nivelul brânei, un dreptunghi roșu și galben peticea platoul: era Grand Terrq, al cărui grâu nou acoperise deja de trei ori amintirea macabră care îl păta. Îngrămădirile de stânci subterane îl marcau ici și colo cu pete goale, pământ sărac, osos ca un torace de animal costeliv, oriental, famelic, al cărui păr tocit le

permitea totuși la trei persoane să supraviețuiască și să trăiască. Acolo împușcase iepurele acela mare, luna trecută; la pândă în noaptea aceea, în mastaba-ul în fața căruia murise taică-său, își ușurase puțin inima trăgând în animal foarte de aproape: poc! Nicio mișcare; mort!

Înspre dreapta, tăind dinspre nord cea mai mare parte a ținutului Haut-Pays ca un uriaș terasament căruia căldura îi ștergea acum amănuntele telurice, muntele Lozère, aproape în întregime pleșuv, pustiu, planetar; ceva mai jos și mai aproape, dominând Pont-de-Montvert în partea versantului său nordic și osemintele cavernoase de la Saint-Julien îngrămădite la poalele versantului sudic, Bougès-ul își rotunjea șira spinării pletoasă, crestată de banda neagră a brazilor. Din vârful Aigoualului, bastion de granit în spatele căruia în ceasul de față sudul hilar și învins arde și trosnește de greieri, până în vârful muntelui Lozère ale cărui grohotișuri uriașe albesc orizontul ca o zăpadă bolnavă, fierbinte, cincizeci de kilometri de cer, de platouri, de păduri toride tremurau și se deshidratau în lumina pulverulentă. Spre răsărit, unde cerul ceva mai închis părea că reflectă câmpurile de levănțică ale Contadour-ului, un nor de fum negru urca din mărăcinișurile în flăcări.

Acest fum îndepărtat înclinat spre orizont, care amintea vag vremea bombardamentelor de pe Ron, îi atribuia peisajului acel rol secund pe care i-l impun pentru puțină vreme evenimentele istorice; de parcă fumul acesta ar fi trădat adevărata natură a acestui decor de obicei neviolat de timp, și ar fi implicat, ar fi cerut deodată nu se știe ce grabă.

El se scula foarte devreme, între trei și patru dimineața, astfel încât să termine corvoada apei și butoiul să fie la locul lui înainte ca arșița și nevasta să-i complice totul; la întoarcere se străduia să facă cât mai puțin zgomot cu putință, se reconforta după acest efort care îi cam muia picioarele, cu un castronaș de lapte rece, ronțăia câteva castane și se ducea la Aiqualette.

Soarele orizontal umplea poalele pădurii cu o lumină

roșie, nu încă destul de fierbinte ca să usuce roua ce umezea plantele; el traversa băltoace mari de mirosuri nemișcate, reci încă din timpul nopții și care mai reflectau fața nocturnă a lucrurilor. Când ajungea pe șantier, o lumină puternică îl învăluia și îi încălzea pe omoplați transpirația urcușului. Răsucindu-și prima țigară observa cu o mulțumire calmă progresele făcute în ajun, surprins de fiecare dată să le găsească mai importante decât se aștepta; tot pământul și tot mormanul ăsta de pietre proaspăt smulse din peretele muntelui îi provocau o ciudată satisfacție, ca și cum ar fi fost vorba de o recoltă concretă, bună de vânzare, și nu numai de aceea imaginară, a unei munci zadarnice poate. Dar el nu-și punea întrebări asupra oportunității și asupra reușitei muncii sale decât atunci când aceasta nu-l acapara fizic: înainte de a adormi, uneori, chiar atunci când se cufunda în somn și când se găsea față în față cu o realitate necunoscută și dușmănoasă care părea că face ca totul să fie ridicol și zadarnic.

Foarte repede cazmaua și târnăcopul dăduseră peste un strat de granit destul de compact, pe care trebuise să-l atace cu ranga; dar nu se servea de pulbere decât în ultimă instanță. În general, era de-ajuns să facă să pătrundă bara de fier vreo zece centimetri și să apese la celălalt capăt al ei ca să desprindă blocul care se rostogolea lângă grămada de pământ cu un zgomot înfundat. Atunci când blocul, prea greu, prea adânc înfipt în pământ, rezista, el se resemna să folosească pulberea, dar nu folosea pentru fitil decât strictul necesar, chit că trebuia să alerge în goană până la primii copaci, care se aflau cam la vreo zece metri distanță, ca să se pună la adăpost.

Fitilul fiind înfundat mai bine sau mai rău. se întâmpla, uneori, ca explozia să nu se producă; Reilhan relua operația improșcând cu insulte cerul - care nu se deschidea ca să-l lovească cu mânia sa după cum n-o făcuse nici în alte dăți ca să-i dăruiască binefacerile sale; în acele momente, privea fără să vrea în direcția pereților

stâncoși ca pentru a căuta o victimă mai substanțială pe care să-și verse furia, și dacă din întâmplare deasupra creștelor un uliu sau vreo altă răpitoare se rotea pe cerul senin, mânia îi trecea dintr-odată, blestemele îi secau imediat pe buze, era cuprins din nou de vechea lui obsesie, lăsând unealta de lucru și îndreptându-se spre fagul unde îi era atârnată pușca, fără a pierde din ochi ținta vie și obsedantă care pentru câteva clipe îl făcea să uite totul.

Sprijinea țeava pe o creangă, ochea îndelung, gustând clipa aceasta în care își ținea prada la capătul armei și în care avea iluzia că are asupra ei o putere misterioasă, în sfârșit, lovitura pornea, neînsemnată, jalnică, rupând pe dată farmecul și lăsându-l de fiecare dată nenorocit și descumpănit până ce ochii îi cădeau din nou asupra șantierului și asupra găurii care începea să se facă văzută în munte, și după ce încărcă la loc vechea „Chassepot” se întorcea la munca lui, absent și târându-și picioarele până când îi revenea iar pofta de lucru; în general, alegea aceste momente de nehotărâre ca să facă

O pauză, să răsucească încet o țigară, scăpăra un chibrit sau freca roțița brichetei cu o lovitură de palmă, aprinzând la aceeași flăcără și țigara și fitilul pulberii care tulbura liniștea matinală cu o explozie surdă și lentă al cărui praf și fum coborau leneș panta și puneau între ea și soare un văl gălbui prin care cădea o lumină ca de eclipsă.

Depunea armele către prânz, atunci când valurile unei călduri dense, untoase, umpleau până sus uriașa depresiune a văii circulare făcând să pornească din ierburi și din pământul răscolit mirosuri uscate și violente; se ducea să se așeze sub un fag, își trăgea plosca, înghițea un gât de apă încât destul de proaspătă, ronțăia câteva castane, o bucată de brânză tare și alcalină, mestecând din ochi în timp ce mânca pământul strâns în fața lui și sfărâmăturile de stânca – a căror cantitate părea că se micșorează pe măsură ce-i creștea oboseala, printr-un fel de compensație negativă. Înainte de a-și relua lucrul, se odihnea până la ora două; cel mai adeseori se scula brusc din somn având senzația că-l arde soarele pe față;

I se întâmpla uneori să stea câteva clipe ca să-și dea seama ce-i cu el, fie că era pe jumătate adormit, fie că soarele rotindu-se schimbase suficient locul, luminându-l în așa fel de părea altul. Cu gura deschisă, cu brațele și umerii căzuți, privea prostit săpătura înecată de lumina pe care stânca – rană vie, o reverbera într-un fel orbitor.

Încet, cu părere de rău parcă, își lua iar unealta în mina și încetul cu încetul ziua pornea din nou la drum în ritmul brațelor sale către plajele vineții, pline de răcoare și de umbră unde ajungea pe înserat.

Era ceasul în care lumea din jurul lui începea fără grabă să trăiască cu toate plantele și toate animalele sale; după cumplita furie solară care deteriorara decorul scoțându-i în evidență rănille și uzura cu o indecență orientală, păduchioasă, care îngloba zona industrială și cocioabele famelice, atmosfera își regăsea ceva din aerul ei lichid din zori, prospețimea de iarbă a umezelii din amurg urca din adâncurile văilor deja vineții unde începeau să se aprindă ici și colo, vizibile de la șantier, lumini sulfuroase, pe care venirea nopții le revela în locurile unde erau ferme și cătune. Există în fiecare seară în acest moment un imbold pașnic și mai domestic, dorința de a te afla la o masă cu alte persoane, de a bea și de a mânca în tovărășia acestora, de a traversa încet satele fremătând de zgomote și de voci care discută, la ceasul când fetele se lasă sărutate în umbra vanilată de briantina părului lor, sau de emanația dulceagă și dragăstoasă a teilor, la ceasul când bărbații voinici și păroși de cincizeci de ani își cheltuiesc la „petancă” ultimele cartușe politice sau sexuale, la ceasul în care bătrânii ce stau jos sub platani dau din cap, își dezgroapă vechile lor osândiri, uitând că vor muri în noaptea aceea și că toată povestea asta scurtă va fi fost fără importanță.

Mai departe, acolo, la malul mării, sau în desișuri, în jurul balurilor publice, există unii cărora puțin le pasă că viața are sau că n-are importanță, care iubesc ritmic și juisează desfrânat, precum pisicile.

După ce își strângea uneltele și le înfășură într-o

prelată pentru ca roua dimineții să nu i le ude, cobora cu pași mari fericiți, călcând ierburile moi de umezeală și pământul elastic care-i făcea oboseala mai ușor de dus. Realitatea pe care o cobora cu el – lupta împotriva muntelui, însămânțata cu orizonturile largi și cu acea incertitudine incomparabilă a aventurii pe care o aduce un imens viitor nesigur – îl făcea să o uite pe cea care îl aștepta acolo jos în fața ușii, realitatea buzelor strânse, a nasului trist, a mâinilor lacome, dornice să manipuleze altceva decât promisiuni și neavând ce face cu incertitudini lirice: realitatea dușmănoasă care drămuiește și care speculează, congenital frustrată, ciuruită de pofte ca o perniță de ace, reducând totul la proprietatea imediată a lucrurilor, zgârcita în pat, în fața morții, căreia nu îi dă nimic, sau cel mult cu jumătate de gură, zgârcita până și la closet, femei veșnic constipate, care refuză în același timp să dăruiască indiferent ce lumii, dacă nu pot să conteze dinainte pe un profit mizerabil, pierzând totul pentru că vor să câștige orice din nimic și preferând economia și înțelepciunea mediocră a călăilor portofelelor, nebuliei care merge cu mâinile în buzunarele goale și care își duce tot bagajul în cutia capului. „Ai să ne duci în sapă de lemn... O să sfârșim ca biata maică-ta, iar m-a mușcat azi dimineață... Măcar fratele tău a înțeles și sigur că se amuză bine în Elveția... Când te gândești că trăiam atât de bine singură la Mazel-de-Mort... Dacă tu crezi că o **s-o** scoatem la capăt pentru că faci o gaură în munte, dacă crezi că o **s-o** ducem mai bine pentru că ai să faci să curgă apa până aici, Dumnezeu știe după câți ani de săpat ca la ocia... O să crăpi, o să crăpi, în timp ce alții se îmbogățesc, se dau bani și ajutoare în dreapta și stânga și noi stăm pe loc, așteptând ca cerul să ne verse cornul abundenței. Uneori mă întreb dacă nu ești nebun”.

Într-o seară, fără a-i răspunde mai mult decât în alte dați, își făcu o boccea din pătură, își băgă în buzunar tutunul, doi sau trei pumni de castane, luă felinarul de vânt și urcă să doarmă acolo sus, sub cerul prăfuit de stele, în mijlocul nenumăratelor murmure ale nopții. Luna

aluneca pe frunzișurile netede, strălucind pe ierburi cu mii de scânteieri. Noaptea era atât de liniștită încât nu se auzea nici măcar răsuflarea pădurii. Deasupra lumii oamenilor, neutralizată de întunecimi și de somn, trilurile privighetorilor prin obscuritatea luminoasă creau un alt univers de o seninătate fastuoasă, nepăsătoare la deosebiri care îi fac nefericiți pe oameni. Zgomotul unui motor țâșnea uneori o clipă, impur, accidental ca o zgură în apa limpede; foarte repede, hurelul indiscret se stingea în canalele muntelui, noaptea se întorcea la seninătatea ei stelară, luxoasă, inumană, străină de timp, fără amintiri, fără început nici sfârșit - asemănătoare chipului inexpressiv al unei divinități.

Într-o seară, în clipa în care era gata să-l cuprindă somnul, zări pe celălalt versant al văii circulare o mulțime de scânteii albastre, ca o dâră de pulbere fosforescentă, care suiau panta de-a lungul marginii pădurii; ridicat pe coate, urmări cu privirea înălțarea acestei scânteieri asemenea celei a stelelor, și care, cu acea libertate și acea obraznicie pe care o au animalele și lucrurile în absența omului, făcea să treacă chiar sub ochii săi un strop din calea laptelui. Când această pulbere de stele atinse vârful muntelui, ea dispăru încetul cu încetul, amestecându-se în noaptea albăstruie de vară și el rămase multă vreme cu gâtul întins, cu respirația tăiată, cu ochii ațintiți în direcția în care dispăruseră scânteile vii, lăsându-i tristețe și nehotărâre în minte - un ac subțire de singurătate în coșul pieptului, ca și cum i-ar fi părut rău că nu putuse să le urmeze acolo unde plecaseră.

După câteva ore de somn mineral, de îndată ce simțea că frigul dimineții îi cuprinde umerii, se scula, se întindea, se elibera zgomotos de ceea ce rumegase, pe sus și pe jos, și se bucura, cu o singură privire aruncată spre șantier, de rodul și de progresul muncii sale zilnice. Lumina palidă și incoloră care atinge crestele munților învăluie încă în întuneric făcea să iasă în evidență pe iarbă, încetul cu încetul, petele mai deschise ale stâncilor sfărâmate și a grămezii de nisip cenușiu. Primele păsări se

scuturau pe crengi și începeau să se fugărească și să se certe printre diferitele paliere ale arborilor sau ale boschetelor în care se aflau. Se simțea urcând prin pădure mirosul grozamelor ude – un miros rece, înțepător. Lumea în jurul lui continua să trăiască în virtutea impulsului său inițial – care nu era cel al oamenilor – fără griji și fără planuri, integrat total în strălucirea unei clipe de creație care dura de câteva miliarde de ani.

Dar el trebuia totuși să se întoarcă printre oameni, să coboare cu roaba și cu butoiul la Saint-Julien, să treacă pe sub ferestrele celor adormiți care aveau apă în bucătăriile lor și pe care îi vedea uneori stropindu-și călțunașii și fasolea învăluți de mireasma pământului umed, continuare firească a mirosului pâinii calde ce ieșea prin fereastra de la pivnița brutăriei și care făcea zilnic să-i lase gura apă atât de tare încât într-o dimineață nu mai avu curajul să reziste ispitei și, ghemuit în fața ferestrei, îi întinse brutarului uluit o monedă de zece centime în schimbul căreia primi o jumătate de jimblă caldă și bine coaptă pe care o devoră cu nasul înfundat în miez ca un câine flămând cu botul în ciorbă.

De altfel, tot lucrul lui de fiecare zi îl făcea să-i fie foarte foame; nu dăduse niciodată multă atenție hranei, fiind întotdeauna mai însetat de aer curat și de spații întinse decât dornic de o masă îmbelșugată. Dar sobrietatea sa începea să-i pretindă o mâncare mai substanțială decât bajana cea fără culoare și fără gust care îi umfla stomacul dar nu-i întărea deloc mușchii. Astfel își luă obiceiul – sau mai precis și-l reluă – căci exploatase până acum foarte mult și cu îndemânare merindele naturale în timpul lungului său refugiu pe înălțimile de la Ferrières – să pună capcane în fiecare tufă de grozamă, la două sau trei sute de metri de lăcașul său și să meargă să adune în fiecare dimineață câțiva pietrari striviți pentru că își petrecuseră noaptea între două pietre și pe care îi frigea de îndată ca pe vremurile bune când praștia lui vâjâia în jurul gropii de lături. Numai cât mușca de trei ori din ei și nu mai rămâneau decât ciocul și ghearele: asta îi

mai dădea puțină putere ca să atace muntele, furnică uriașă, carnivoră, ale cărei lovituri de târnăcop le înnebuneau pe semenele sale microscopice care își cărau ouăle mari și albe năpustind-se către cămări mai adânci.

Ajunse până către mijlocul lui august fără să-și fi dat seama cum au trecut cele trei săptămâni irosite la săpatul muntelui Aiqualette. Și totuși, galeria măsoara acum șapte sau opt metri în adâncime; uneori, dimineața, sculându-se, privea deschizătura mare de deasupra grămezii de pământ și de stânci sfărâmate și i se părea de necrezut că realizase o astfel de ispravă de unul singur și în atât de scurtă vreme: avea impresia de fiecare dată că abia începuse.

Acum că atinsese această adâncime, înaintarea subterană – deși îi aducea anumite avantaje: răcoare, umbră – și în caz de vreme rea, de furtună în timpul nopții, putea oricând dormi pe pământ uscat – îi puneă în schimb noi probleme. Probleme de susținere: ar fi fost grozav de imprudent, cu toate că stânca era destul de compactă pentru a se susține singură, să continue să sape și mai ales să zdruncine bolta cu explozii fără a o consolida cu o armătură ad-hoc. Armătura o avea acolo, i-o furnizau fagii care își răsuceau mușchii noduroși și satinați în jurul galeriei, și pe care părea că un anume mimetism îi făcuse cenușii ca graniturile în mijlocul cărora se aflau. La fiecare metru două grinzi verticale și una orizontală, aceasta din urmă sprijinită la nevoie de un stâlp central, dădeau o siguranță aproape absolută: de altfel nu-și făcuse el prima ucenicie de săpător la mina de la Villemagne, pentru a cărei lemnărie trebuise să taie trunchiuri de dimineața și până seara? Știa cum se taie oblic capetele grinzilor și cunoștea arta de a căptuși cu lemn pereții galeriilor ca nimeni altul; hotărât, soarta îi rezervă tot soiul de surprize. Cine ar fi zis pe atunci că toate astea îi vor servi cândva?

Dar mai era și un alt imperativ: trebuia ca galeria să aibă o ușoară înclinare spre *exterior*: altfel spus, era absolut indispensabil să sape urcând.

Într-o dimineață făcuse această descoperire idioată

și capitală încercând să rostogolească afară un bloc destul de mare de stâncă ce nu părea că vrea să se lase împins și refuza categoric să iasă; după ce-l împrôșcase din plin cu insulte, începuse să-i vorbească frumos: fără acest incident, și-ar fi dat el oare seama că galeria avea mai curând tendința să coboare spre interiorul muntelui? și în acest caz, chiar dacă ar fi atins pânza de apă, cum ar fi putut apa să urce panta, dacă nu prin mijloace artificiale complicate și costisitoare?

În ziua aceea își petrecu o parte din dimineață ca să construiască o nivelă cu apă improvizată dintr-o sticlă de limonadă pe mijlocul căreia lipise două benzi de leucoplast paralele care arătau locul unde trebuia să se oprească bula de aer, când sticla era plină de apă. O sticlă și niște bucăți de leucoplast care rămăseseră de pe vremea accidentului fratelui său și pe care le descoperise într-o gaură din peretele podului, chiar deasupra capului mamei sale care îl privea, ghemuită în paie, cu ochii ficși, dar nici moartă, nici uscată, în ciuda căldurii înăbușitoare de sub plăcile de ardezie ale acoperișului, în acest anotimp: „Nu crezi că ar trebui s-o scoatem pe bătrâna de-acolo de sus?

— N-ai decât s-o duci la ospiciu, la urma urmelor e mama ta și nu a mea, am și așa destulă bătaie de cap ca să-i duc sus supa și să-i spăl fundul în puturoșenia asta și numai cu un nenorocit de litru de apă!” Războiul se declarase deschis între ei de astă dată.

Începea să se pună problema luminii în fundul galeriei, tot mai încet luminată în fiecare dimineață și tot mai repede întunecată în fiecare seară, atât din cauza adâncimii care creștea, cât și a micșorării zilelor, sensibilă încă de la începutul lunii august; lucra la flacăra tremurătoare a doua luminări ce-i încadrau, fiecare mișcare cu umbre dezordonate. Socotise că iluminatul subteran îl costă zece bani pe zi, ceea ce nu era o avere dar în sfârșit avea interes să dea de punga de apă cât mai repede posibil.

Deși mai puțin gravă, ultima problemă era poate cea mai supărătoare: să dea afară resturile din mină. Până

acum căra stâncile pe burtă sau le făcea să se rostogolească pe pământ când erau prea grele; dar de acum înainte, distanța de parcurs făcea această treabă tot mai obositoare.

Se impunea folosirea unui vehicul oarecare ce i-ar fi scutit toate aceste manipulări incomode, acest neîncetat du-te - vino cu plăcile grele sprijinite pe stomac sau cu sacii de iută atât de umpluți cu pietre că erau gata să plesnească. Și care bineînțeles că nu se codeau **s-o** facă, păcătoșii!

Roaba.

Era singura soluție.

225

Dar pentru asta va trebui **s-o** coboare în fiecare dimineață, căci altfel cum să care butoiul, atârnat de gât, ca un butoiuș de țuică la gâtul unui Saint-Bernard? O să fie și așa destul de greu **s-o** aducă până aici, fără drum, printre măracini, bușteni, stânci și pe o pantă de-ți intra iarba în nas! Ar fi fost curată nebunie să repete această ispravă în fiecare zi. Își privea mâinile, le pune pe piept: mașinăria fie ea cât de solidă, mai de vreme sau mai târziu, dacă o **s-o** țină așa, tot o să se facă praf...

15 - Uliul din Maheux - c. 1/804

Se simți năpădit de un val subit de descurajare. Ieși cu pași rari din grotă, se opri pe vârful grămezii de pietre, în lumina orbitoare de august și, ca și cum deodată și-ar fi pierdut încrederea în sine, în ceea ce făcea, toate bucățile de stânca îngrămădite unele peste altele sau împrăștiate în iarbă, gaura neagră deschisă în munte îi părură o muncă deșartă, istovitoare și foarte ciudată - da, într-adevăr, opera unui om pe jumătate nebun. Se întrebă dacă toate eforturile lui aveau să servească la ceva, dacă nu era timp pierdut și multă muncă irosită că se lansase fără să gândească mai bine **într-o** operație atât de ambițioasă și care se dovedea a fi încetul cu încetul peste puterile sale. Privind la picioarele lui spre toate pietroaiile scoase din mină, avu impresia că erau ruinele edificiului său imaginar care se prăbușiseră numai din cauza unei roabe. Ruinele

proiectului său.

Se duse să se așeze lângă un copac, simțind în el un gol imens; nu mai avea nici măcar dorința să fumeze care îi răsplătea, de obicei, o parte din munca îndeplinită. Și nici dorința să tragă cu o pușcă proastă **într-o** țintă inaccesibilă: privea uliul planând liniștit la verticala șantierului, fără să facă vreun gest spre arma care atârna, încărcată, de cracă. Ăla n-avea decât să planeze cât poștește, lui îi era silă de tot. Se lăsă năpădit de gânduri somnoroase și nu se mai mișcă; numai gândul să coboare la Maheux ca să ia roaba îl copleșea părăndu-i o muncă de nerealizat, supraomenească. Se vedea încovoiat pe pantă, împingând tot muntele cu umerii, înhămat la o roabă în care – atunci când se întorcea să vadă ce atârna așa de greu înăuntru – constata că se aflau nevasta și mama sa. Încerca să le facă să plece dar ele rezistau și se agățau cu toată puterea.

Deodată, hulubele îi rămaseră în mâini, și văzu cu groază roaba în care gesticulau cele două femei apucându-**o** pe pantă și luând viteză. Scoase un geamăt surd, ca și cum **s-ar** fi smuls el însuși din această cădere dând violent din picioare, și se trezi brusc: era aproape noapte; probabil că adormise de oboseală și avusese un coșmar.

Crezu că auzise un zgomot anormal și ascultă cu luare-aminte: nu era decât nițel vânt care sufla din când în când printre copaci. De multă vreme nu mai bătuse vântul – de săptămâni de zile nici măcar o adiere: vara nu era decât un bloc enorm de căldură în care era învăluit totul ca **într-o** oală cu grăsimă în clocot. Cele câteva suspine care agitau frunzele fagilor păreau tot atât de promițătoare și de miraculoase ca și glasul mării după traversarea unui pustiu. Se ridică în picioare și avu chef să se ducă să fumeze o țigară acolo sus, deasupra șantierului, spre vârful muntelui unde valul de aer proaspăt aducea vești din largul îndepărtat.

Noaptea, plină de stele de deasupra sa, era complet întunecată înspre apus – afară de unele momente în care o clipire luminoasă de intensitate variabilă făcea să apară

arhitectura și planurile succesive ale unor munți și locuri necunoscute, imagini pe care retina nu avea timp să le fixeze și care lăsa numai să se zărea scă la fiecare din flash-urile ei uriașe caverne fosforescente suspendate între cer și pământ. Această iluminatie tăcută și sacadată amintea, mai mult decât o furtună îndepărtată, acele lumini intermitente și de forță inegală pe care bombardamentele le făceau să palpita noaptea deasupra Ron-ului și a orașelor din răsărit.

Așezat pe un buștean în mijlocul luminișului osos, ce părea o tonsură pe vârful muntelui, își fuma gânditor țigara, pândind cel mai mic semn, cea mai mică schimbare a vântului, cea mai infimă creștere a intensității clipirii electrice, care ar fi părut să anunțe că furtuna ce se stârnea sau care poate că se și dezlănțuise pe pantele de la Aubrac sau mai sus de Rodez avea să vină să-și rupă norii aici și să schimbe cursul verii. Dar repetarea slabă a fulgerelor continua să ilumineze scurt și fără zgomot decorurile de nori verticali și, puțin câte puțin, păru că slăbește și se întrerupse de tot după câțeva vreme, lăsând fondul peisajului cufundat în întuneric, ca o scenă de teatru în fața căreia **s**-au stins luminile rampei. Puținul vânt care suflase adineauri se culcase iar la pământ; era o tăcere nemaipomenită, nu se mai auzea niciun cântec de insectă, nici cel mai mic foșnet în ierburi: **s**-ar fi spus că toate ființele vii părăsiseră aceste înălțimi și că el era ultimul lor locuitor. Se simți ciudat de stingher rămânând complet singur mai multă vreme în mijlocul pădurilor tăcute, în fața acestui orizont tenebros și mut, sub cerul negru și fără lună pe care tremurau presărate ici și colo stelele - mai rare, parcă, decât în celelalte nopți, ca și cum cerul însuși ar fi dezertat **într**-un fel în seara asta. Se hotărî, pentru o dată, să nu mai petreacă noaptea afară și să doarmă în galerie: această noapte moartă, pustie, cuprinsă de nu se știe ce amortire, nu-i vestea nimic bun și poate că momentele dezagreabile prin care trecuse în acea după-amiază îi întăriseră și ele senzația asta - dar după ce se chirci în fundul tunelului, unde, cu luminarea aprinsă,

fumă o ultimă țigară, avu o ciudată stare de mulțumire simțindu-se înconjurat, protejat de tot ce era afară, de mii de tone de stâncă; acolo înăuntru era ca o cârțiță în vizuina ei: după ce suflă în luminare și se înveli cu pătura, adormi în fundul galeriei sale subterane ca un copil în brațele mamei.

Spre miezul nopții, o explozie înspăimântătoare îl sculă din somn; trezit brusc, crezu că totul sărise în aer și că va fi acoperit sub dărâmurile minei; cu inima bătându-i nemaipomenit de tare se repezi afară și fu întâmpinat de o uriașă lumină orbitoare care sfâșie noaptea pentru a lăsa imediat să fie iar cuprins de întuneric decorul pe care i-l smulsese acestuia pentru o clipă; lumina fulgerătoare fu urmată de zgomotul asurzitor, prelungit, al cavernelor de nori care se formaseră deasupra platoului, în timp ce el dormea. Vuietul se repercuta în diferitele cavități pe care ecourile lor le săpau pentru auz cam peste tot cerul; crezu că simte cum i se cutremură pământul sub picioare. Fiecare trăsnet se năpustea și răsuna în mijlocul văii cu violența unei bombe. Ceea ce le făcea și mai înfiorătoare, era faptul că nu cădea nicio picătură de ploaie; nici măcar vântul nu mai sufla. De altfel nu asista pentru prima dată la una dintre acele furtuni uscate care înspăimânta femeile, copiii, animalele prin violența și desimea fulgerelor lor, și care nu de puține ori incendiază pășunile și pădurea. Uneori, când fulgera, **s-**ar fi spus că cerul se rupe cu un zgomot foarte material de stofă care se sfâșie, de o răutate de necrezut.

Închidea ochii pe jumătate și-și trăgea capul între umeri. Avea un sentiment de ură pentru această risipă gratuită de zgomot și de electricitate care zguduia și incendia cu salvele sale înălțimile nopții fără să fie în stare să verse o picătură de apă. Și când te gândești că exista în norii aceștia ceva care să-i curme de îndată necazurile! **S-**ar fi terminat cu corvezile la Saint-Julien, cu timpul pierdut, cu munca de ocaz; **s-**ar umple cisternele (cu toate pantele care o alimentau, putea să se umple într-o noapte); izvorul ar începe iar să curgă, **s-**ar umple și

bazinul, **s**-ar duce chiar de mâine dimineată să aducă roaba, nevastă-sa nu l-ar mai hărțui cu reproșurile ei fără sfârșit, poate că ar consimți să devină din nou femeie, pentru că de luni întregi, cu tot bazinul, cu tot iepurele, cu toți cei unsprezece mii cinci sute de franci, abținerea totală!

Furtuna continua să-și facă de cap - un adevărat foc de artificii nocturne care iluminau platoul cu lumina lor rece numai ca să-i necăjească pe oameni și să semene groaza printre animale.

— Dacă-ți închipui că mă sperii, urlă el între două tunete.

Leși cu capul gol și scupă spre cer; i-ar fi plăcut ca acesta să aibă un chip, să fie o persoană ca să poată să-l insulte mai bine. Era poate unul dintre motivele pentru care ura el cel mai mult universul, atunci când acesta îi dădea impresia că-i stă împotrivă: că-i pustiu, că nu-i cineva căruia să-i arăți pumnul, pe care să-l înjuri.

Dar la ce bun să se obosească de pomană? Mai bine să intre iar în grotă și să rămână acolo toată noaptea.

O să aibă tot timpul în zori să cugete la ce-i de făcut.

Degeaba se suci și se răsuci în toate chipurile sub pătură ca un câine în fundul cotețului, cu neputință să adoarmă iar. Când își spunea că trebuie să renunțe, să plece, să lase totul baltă și să se angajeze la mina de cărbuni; când îi revenea curajul și hotăra să continue lucrul, fără să se mai gândească la viitor, să coboare la Maheux de cum **s**-o lumina de ziuă ca să ia roaba; se va duce să aducă apă cu două damigene de zece litri, una în fiecare mână: Oacheșă n-avea decât să se descurce și cu atâta. Un moment se gândi să înhame calul la un soi de sanie improvizată, așa cum se făcea în vremuri trecute în fundul minelor de cărbune; dar își dădea bine seama că galeria înțesată de stâlpi de susținere nu va permite ușor trecerea animalului, nemaivorbind de faptul că acestuia îi va fi teamă să intre în coridorul întunecat: și așa era un întreg circ ca să-l facă să intre în staulul a cărui ușă era mult mai joasă și mai strâmtă decât cea a vechiului său

grajd de la Mazel-de-Mort.

Din când în când se scula ca să vadă ce mai face furtuna: mereu aceeași zarvă, mereu aceleași mari spărturi orbitoare în care se materializau copaci, stânei, munți, prăpăstii și nori și i se păru că aude vocea tatălui său, **într-**o noapte, în timpul unei furtuni groaznice care distrusese recolta: „Și în fața Celui Veșnic a fost un vânt puternic și aprig care sfâșia munții și sfărâma stâncile; Cel Veșnic nu se afla în acel vânt”. Dădu din umeri. Era foarte posibil ca Cel Veșnic să nu se fi aflat în toată această hărmălaie, și în fapt te puteai întreba ce putea să caute în toate astea.

Merse să se culce din nou și iar se lăsă prins în angrenajul obsesiilor sale fără a izbuti să scape de ele, adormind.

Atunci se sculă, aprinse lumânarea, răsuci o țigară, trase câteva fumuri amare, dar era propria lui fiere care, de supărare, de furia neputinței, i se urca în gură. Ca să-i treacă timpul, izbi de câteva ori cu târnăcopul în stâncă, dar ușor, fără convingere; trebuie spus că se simțea destul de slăbit, pentru că nu mai mâncase nimic de când ronțaise cele câteva castane de ieri dimineață; de ieri dimineață, căci probabil că se găsea acum pe celălalt versant al nopții. Se năpusti afară, crezând deodată că aude un răpăit pe frunziș: nu, era o rafală puternică de vânt care încovoia copacii și înălța vârtejuri de praf și de frunze uscate, și chiar de data asta, tatălui său i-ar fi fost ușor să afirme că Cel Veșnic lipsește și din acest vânt brutal care biciuia pădurile și îi arunca pumni de nisip în față. Oamenii au făcut întotdeauna ca lucrurile să spună orice, orice care să le convină: e bine, ceea ce ține de Dumnezeu, e rău ceea ce nu este El. El unul n-a spus niciodată mare lucru; binele și răul sunt atât de amestecate pe pământ, încât te întrebi El ce rol joacă?

La capătul puterilor și chiar la capătul furiei, întinse brațele spre norii grei, negri, care se îngrămădeau peste Haut-Pays: Oh! Măcar de-ar putej să plouă... Dar nu simțea între degetele lui răsfirate decât un vânt uscat și aproape călduț care aluneca precum nisipul. Blestemată

vreme! Blestemat ținut! Blestemat pustiu în care griul, mâine dimineată, va fi călcat în picioare de acest vânt stupid obtuz ca o cireadă de tauri! Și taică-su care, în fiecare zi, nu se așeza niciodată la masă în fața păsatului de castane fără a rosti cu un glas sfârșit, de muribund: „Doamne, noi îți mulțumim pentru binefacerile cu care ne copleșești”. Dacă I **s**-ar fi mulțumit pentru toate necazurile, viața întreagă **n**-ar fi fost decât un lung șir de acte de recunoștință. Astfel acum, trebuia oare să creadă, asemenea profetului Ilie în fața grotei din „muntele Horeb, că Domnul nu se află în acea flacăra roșie pe care o vede crescând și întinzându-se, atârșata de vânt, peste landa dintre Maheux și Mazel-de-Mort, pe care căzuse trăsnetul, dând foc fără îndoială tufelor de mărăcini și ierburilor uscate? Dacă incendiul nu se mulțumea să ardă câteva hectare de landă, și sărea peste albia torentului, devorând pădurile înțesate de rășină, era El sau nu era El în acest nou dezastru? Chiar în acea clipă a nopții tromba de apă veni la momentul potrivit să-i dea răspunsul ei grosolan, și nu era nevoie să fii expert în materie ca să înțelegi că Cel Veșnic nu participa nici la acest potop brutal, orb, care poate că stinsese pe loc incendiul de pe masivul Ferrières, dar care, de altă parte, ca și cum și-ar fi cerut plata pentru acest serviciu, făcea recolta una cu pământul. Dumnezeu nu strivește griul oamenilor; de altfel, e probabil că El nu se interesează deloc și în niciun fel de ceea ce crește pe pământ.

Sprijinit de peretele de granit al grotei sale, Reilhan era pe cale să se inițieze în logica implacabilă a lumii. Privea la lumina fulgerelor cum cădeau și se rostogoleau pe pământ torentele de apă care umpleau pânzele subterane și cisternele, reînsuflețeau pădurile descărnate și duceau în fundul văilor ogoarele cultivate. Nu li se spusese întruna, pe când erau copii, că Dumnezeu dădea cu o mână și lua cu amândouă? „Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvântat”. Mare porcărie, zău!

Se culcă din nou, scârbit, obosit de atâta absurditate,

și adormi de data asta pe loc, așa cum se întâmplă adesea atunci când plouă mult.

C

Înd se trezi, se luminase de ziuă: o zi cenușie, apăsătoare și umezită de o ploaie mărunță și răcoroasă. Afară, trase în piept cu nesaț aerul umed, care mirosea a pământ și frunze putrede, a melci și a păduri plouate. Se auzea fremătând printre copaci doar un vânticel. Era ca un murmur dulce și ușor care anunța pur și simplu sfârșitul necazurilor sale și probabil de asemenea începutul unor noi dezastre, fiindcă pe pământ altfel nu se poate. Atunci se înfășură în pătură, căci era nițel cam răcoare și rămase în pragul minei, ascultând zgomotele lumii, freamătul plăcut al ploii pe frunziș, picurul apei pe sub crengi, o întreagă muzică care după luni de muncă, de necazuri, de secetă, vorbea despre împăcare și pace. Nu era nevoie să-l amesteci pe Cel Veșnic în toate poveștile astea cu nori, cu vânt, cu ploaie, cu fulgere și cu tunete. Celui Veșnic nici că-i pasă. Cel Veșnic joacă un joc atât de greu de înțeles, încât te întrebi dacă în spatele tuturor acestor povești nu sunt cumva numai amăgiri.

Ceva mai târziu, către orele șapte sau opt, pe când cobora spre casă ca să mănânce ceva (nu-i fusese niciodată atât de foame) peisajul începu să se lumineze și să crească, păsările își zburliară penele, schimbând între ele, aproape fără glas după o noapte atât de grea, un fel de mici scârțâituri ruginite. Vântul, care sufla ușor, părea că poartă ici și colo băltoace de cer de un albastru minunat, nou, strălucitor ca emailul.

Atunci când soția sa îl auzi venind îi deschise ușa și înaintă câțiva pași spre el; nu părea nici veselă, nici tristă.

— Mama a murit azi-noapte, spuse ea încetișor. Și îi puse o mână pe umăr.

P

agubele erau considerabile: mai mult de jumătate din recoltă pierdută. Trebuiau să aștepte două sau trei zile de soare plin ca să vadă ridicându-se cât de cât firele câmpurilor. Izvorul gălgâia, cisterna era aproape plină,

bazinul avea să se umple curând și el, anotimpul era salvat, numai cutia de fier n-avea să se mai umple.

Dorea să termine cât mai repede munca obișnuită a secerișului, obositoare din cauza drumurilor pe care le cerea: pământul cultivat cel mai aproape de fermă se găsea la o jumătate de oră de mers. **Într-o** bună zi, totul avea să se schimbe.

Între timp, trebuise **s-o** îngroape pe bătrâna, să încropească o ladă, să sape o groapă - în spatele cimitirului, în care nu mai încăpea nimeni - și să-l cheme pe doctorul Stephan ca să semneze „certificatul de înmormântare”.

„Lucrurile astea se petrec adeseori la sfârșitul verii”, declarase doctorul în timp ce scria permisul de înhumare; și împingând cu degetul hârtia respectivă pe mușamaua de pe masă, păruse mirat să vadă că toată lumea se scoală de îndată și se îndreaptă spre camera în care o coborâseră pe moartă ca să nu dea de clevetit oamenilor despre pod. Toată lumea, e cam mult spus; în fapt erau trei: fiul, nevastă-sa și socrul. Cel mic se mulțumise să trimită o telegramă: „Reținut de multă treșbă. Cu inima lângă voi. Urmează scrisoare. Joseph-Samuel Reilhan”. Semnătură de zile mari.

Dar ce importanță avea pentru doctorul Stephan faptul că bătrâna era îngropată imediat și că pastorul nu fusese prevenit? Mai întâi că trecuseră două sau trei nopți de când murise, și oamenii care mor în timpul unei furtuni putrezesc mai repede decât alții, o să-mi spuneți că așa slabă cum era ea... Oare ar* fi înviat-o dacă domnul Barthélémy sau altcineva ar fi venit să debiteze baliverne peste trupul unei bătrâne mici, complet chircită, care nu cântărea mai mult decât o legătură de curpeni uscați? Pur și simplu, profitaseră de prezența lui ca măcar o persoană străină de familie să asiste la ceremonie. Să spunem că asta dădea ceremoniei un aer mai puțin trist, mai ales că doctorul era bine îmbrăcat, cu pantofi negri, cu pălăria în mână, cu cravată, și tot ce mai trebuia. El ceruse o Biblie ca să spună câteva cuvinte la mormânt: „Eu n-am crescut

în religia ei, dar n-are importanță, îi datorăm asta", și adăugase: „Ne-o datorăm și nouă”. Mereu glumeți doctorii ăștia. Când să-și înceapă vorbirea, se aplecase deodată spre Oacheșă, și cu un aer ciudat, o întrebase încet cum se numea moarta, în sfârșit care îi era prenumele.

Doamne... Oacheșă păruse foarte surprinsă și privise spre bărbatul ei întinzând gâtul și holbându-și ochii. Despuech nu spunea nimic; nici el nu-l știa, sau nu și-l mai amintea.

Juliette, se numea. Da, ăsta-i era numele, Juliette. Ba nu, nici vorbă. Abel clătinase capul, ca omul care știe despre ce-i vorba: „Ba da, îți spun eu că se numea Juliette, știu foarte bine, zău, asta-i prea de tot, era mama mea, nu a ta!” Erau gata chiar să se certe r „încurci toate alea; de când stai acolo sus în puțul tău nu mai știi nici măcar câte urechi ai”. Ea vrea cu orice preț ca soacră-sa să nu se numească Juliette, mă-ntreb și eu de ce? în sfârșit doctorul îi puse de acord: să fie Juliette! Și își rostise micul discurs începând prin a citi un pasaj din Biblie. Un pasaj pe care el, Abel, îl cunoștea foarte bine; le-o spusese după ceremonie, și faptul îi epatase, atât pe nevastă-sa cât și pe socrul său. Totuși, el n-avea niciun merit pentru că știa paragraful pe dinafară: era pasajul pe care li-l citea bătrânul cel mai des, cel puțin o dată pe săptămână, uneori chiar de două ori: „O faimă bună prețuiește mai mult decât un parfum bun, și ziua morții mai mult decât ziua nașterii.

Mai bine să mergi într-o casă îndoliată decât să mergi într-o casă în sărbătoare; căci acesta este sfârșitul oricărui om, și cel care trăiește se amărăște. Mai mult prețuiește întristarea decât veselia, căci cu un chip trist, inima poate fi mulțumită. Inima înțelepților este în casa îndoliată, și inima smintiților în casa bucuriei”. Vorbe bisericești, asta e...

În momentul în care doctorul se uitase la ceas ca să plece, îl întrebaseră cât îi datorează pentru vizită, pentru oboseală: nu voise să audă de nimic. „Eu nu i-am luat nimic nici atunci când am ajutat-o să se descurce cu ultimul născut, și nici ca să te aduc pe lume pe tine, cred

că nu vreți **s-o** pun să-mi plătească pentru înmormântare!” Avea un aer furios când spunea asta; privise pentru ultima oară lada din fundul gropii, se vedea un capăt de stofă neagră prins **într-o** crăpătură, poate că asta era ceea ce-l intriga, apoi, le strânsese mina în grabă cerându-și iertare că nu poate să aștepte până la sfârșit, nici să-i ajute să umple groapa, și se depărtase cu capul aplecat **într-o** parte, drept pe picioarele lui lungi, slab pentru un om care avea probabil vreo șaizeci de ani...

O oră mai târziu, îi părăsise și socrul, la rândul lui; în ritmul în care mergea și cu burta pe care o făcuse, deși nu mânca mare lucru, îi trebuiau cel puțin patru ore ca să ajungă acasă. Se regăsiseră deci singuri în bucătărie, stingheri, absenți, dată fiind ora neobișnuită la care, în celelalte zile, se aflau la lucru fiecare la rostul său, și care le dădea puțin senzația că e sărbătoare: e adevărat, te puteai crede **într-o** duminică după-amiază, **într-o** zi de sărbătoare, inactivitatea mușchilor lăsa să-i cuprindă oboseala, și până și gândurile erau prea vagi, prea neconturate ca să ajungă pe buze. El ieșise în prag să fumeze o țigară. Primăvara tomnatică împodobește cerul cu nori mici și veseli ca un câmp de floarea Paștelui; era un cer de pițigoi, de rândunele, proaspăt, lichid, albăstrui, care te îmbia să pornești de-a lungul drumurilor, să cunoști alte țări, să vezi iarba cuib se vâlurește pe marginea șoselelor sub mângâierea vințului, să asculți freamătul plopilor în câmpie. O auzise respirând în spatele său și se întorsese: ea privea fix marile întinderi ale muntelui din față, își strângea buzele și-și încrețea nasul cu un fel de strâmbătura ca și cum ar fi avut chef să râdă sau să glumească; el nu înțelegea ce i se întâmplase, dar deodată văzuse că ochii i se umplu de lacrimi tăcute; apoi ea deschisese gura și spusese: „Acum suntem singuri”. Stângaci, el îi cuprinsese umerii cu brațul, asta nu se mai întâmplase din ziua în care murise copilul: „Ba nu, nu ești singură, ești cu mine. Și de ce nu i-ai spune tatălui tău să vină să stea cu noi?” Ea se desprinsese ușor: „Sunt singură, tu ești singur, suntem cu toții mereu singuri. Și o

să murim ca niște câini! Avea dreptate fratele tău; am auzit ce i-a spus doctorului ultima dată când a fost aici, sau poate că-i vorbea pastorului, nu-mi mai amintesc. Spunea că nu suntem nimic. Absolut nimic. Numai muntele ăsta este ceva, acolo în fața noastră. Mai bine să fii o piatră decât să fii ceea ce suntem noi. Măcar dacă...” Ea privise în jur clătinând din cap: ce căuta? „Măcar dacă... ce?” Ea își ștersese lacrimile, își împăturise batista și o băgase în buzunarul șortului. „Nu, acum nu mai e posibil; nici nu mai merită osteneala. Știi, viața fără copii, pentru o femeie...” Se întorsese în bucătărie. O urmăse după câțva timp; ea tăia peste o cratiță cu apă clocotită așezată pe plită cartofii pe care îi adusese tatăl ei; nici măcar nu se întorsese atunci când el îi spusese – pentru că trebuia să-i spună ceva: „Dacă nu dau de apă până la primăvara viitoare, plecăm de-aici”. Își pusese canadiana: seara avea să fie răcoroasă acolo sus. Dar de abia aștepta să fie iar singur, să-și reia lucrul, părăsit de trei zile – să sfârșească cu poveștile astea ciudate pe care ea îl făcea să le tot macine în minte în loc ca el să macine nisip și pietre; în definitiv era mai bine decât cu toate necazurile astea. Cât timp dura secerișul nu va mai putea consacra pasiunii sale decât două ore în fiecare seară și două ore în fiecare dimineață, foarte devreme, ceea ce va justifica instalarea sa în galerie; astfel va fi la fața locului și va câștiga timp. I-o spusese adineauri, înainte de a pleca, puțin stânjenit că o lăsa complet singură să mocnească în întuneric și plângând dar, la urma urmelor, nu era vorba decât de soacră-sa, și dintr-un anumit punct de vedere ar fi trebuit să fie un fel de ușurare pentru ea faptul că era scutită de niște corvezi dezgustătoare: se spune doar că atunci când nu este de același sânge carnea se cutremură de silă în fața cărnii. De altfel, el nu-și mai găsea locul în patul ăsta, între patru pereți, în timp ce uneltele sale și praful de pușcă îl așteptau acolo sus de trei zile, încă de duminică dimineață, după furtună. Roaba scârțâia și sălta în urma lui și pe măsură ce suia pe munte și peisajul creștea în jurul lui, avea impresia că se regăsește pe sine, că respiră

mai liber, că redobândește odată cu auzul, cu mirosul, cu o vedere mai limpede și mai cuprinzătoare a lucrurilor, acea forță și acea bună stare care îi lipseau în orice alt loc.

Făcu un cartuș de explozibil ceva mai puternic ca de obicei, cu un sac întreg, cinci sute de grame de pulbere, așa ca să dezmoștească puțin șantierul – și peretele cenușiu adormit care nu lăsase să cadă niciun gram de stâncă de trei zile încoace: ai să vezi, micuțule, ce-o să mai pățești! Puse sămânța de pulbere **într-o** groapă, răsuci fitilul de jurnal cu restul de praf de pușcă, îl înfundă bine lăsând un loc de trecere și după ce-l aprinse și-l auzi pârâind, se năpusti afară din groapă, cu dracu' pe urmele lui.

Un drac cumsecade: de fiecare dată trecea prin**tr-un** moment grozav de excitant; cobora în grabă în mijlocul stâncilor și se pitea după un copac, cu inima zvâcnind, cu gâtul întins, cu gura căscată, aștepta explozia ca și cum muntele întreg avea să sară odată cu el.

În seara aceea de marți, muntele nu sări, dar lucrurile se petrecură de parcă totul ar fi fost întocmai; strângând trunchiul fagului în spatele căruia se adăpostise, simți că-i răsună lovitura în piept, și câteva zecimi de secundă după aceea, ușor decalaj care făcea ca explozia să aibă ceva viu și imperfect, greu de definit, un nor de pulbere și de fum violent expulzat din galerie veni să alăture emoției o beție ciudată; poate pentru că fusese lipsit de ea de câteva zile și pentru că spre a-și saluta întoarcerea dublase încărcătura de pulbere obișnuită, senzația nu fusese niciodată atât de puternică, atât de încântătoare. Fumul se risipise de mai mult timp și ei tot mai era tulburat.

Acolo, în fundul galeriei, rezultatul obținut era pe măsura vacarmului; pe jos pământul era acoperit de fărâmituri până aproape de intrare. Între două dale grele, desprinse din perete de explozie, lumina tremurătoare a luminării descoperi o pată întunecoasă; apropie flacăra: nisip! **Ținându-**și respirația, întinse mâna, afundă frenetic degetele în crăpătură: uscat! înciudat o clipă, redeveni

stăpân pe sine și o bună parte din seară, cără afară cu ajutorul roabei recolta exploziei.

Nu-i era somn; spre miezul nopții își luă pușca, se duse să se așeze la pândă, în luminișul înțesat de bușteni mari din mijlocul căruia asistase la formarea furtunii.

Noaptea era luminoasă, calmă, vaporosă ca o noapte de aprilie; se vedeau tremurând fluturași de argint pe deasupra pădurii; picul de lună care se vedea agățată pe cer, ca o semilună de pe o carte poștală sub care se sărută îndrăgostiții, era de ajuns ca să facă să scânteieze fața lăcuită a frunzelor spălate de ploaia de alaltăieri, își aminti de norul fosforescent pe care îl zărise, **într-o** noapte, urcând muntele din fața șantierului, obiect magic ieșit din**tr-o** altă lume, și care profitase de absența și de somnul oamenilor pentru a se arăta lucrurilor de pe pământ. Ce putea să fie? Când omul se întoarce cu spatele, lumea se umple de lucruri misterioase, ciudate complicități se nasc între ele, se formează legături necunoscute, de care nimeni **n**-are habar și din care nu mai rămâne nicio urmă atunci când omul revine la locul său. Dar trebuie o pupilă pură și o ureche exersată ca să le distingă, ca să le descopere urmele, așa cum descifra el odinioară pe cele lăsate de vizitatorii nocturni în jurul colibeii de pe masivul Ferrières. Tot astfel vânătorul nemișcat în mijlocul unei lande moarte surprinde încetul cu încetul viața sfioasă încă, minusculă, care se trezește și se întinde, uitând curând de amenințarea ascunsă pe undeva, oferind**u-i** martorului nevăzut spectacolul insolit și derutant al unor creaturi vii dăruite fără calcul existenței – o existență din care oamenii se simt excluși, dar pe care unii din ei o păstrează în minte ca o amintire nedeslușită.

Mirosul ciupercilor proaspete ce-și ridicau capul pe sub buturugile viermănoase îl adormi în cele din urmă; după două ore îl trezi țipătul ruginit al unei păsări de noapte. Se duse să se culce din nou în fundul galeriei și adormi pe loc.

Toamna a fost de scurtă durată; păsări mari călătoare zburând în formație simetrică, negre și tăcute, grăbiră

sosirea iernii. **Într-o** dimineată, dând la o parte prelată pe care o întinsese în fața deschizăturii galeriei ca să nu pătrundă frigul nopții, băgă de seamă că ninsese puțin; în afară de văile estompate **într-o** lumină cenușie, întregul peisaj era alb începând de la o anumită înălțime. Niște corbi trecură croncănind pe cerul palid și rece, căutând de mâncare și cobind a pagubă; țipătul lor se acorda cu brazdele câmpurilor arate care se încrețeau sub zăpada fină, plesnită pe alocuri de bulgări de pământ negru. De coșul fermei era agățat un fir de fum albastru. Ieri încă, totul era luminos și cald. Cât de departe părea acum canicula! Această bruscă prăbușire în iarnă ascundea de fiecare dată timpul sub picioare, și zile în șir te învărteai fără rost ca un animal ce nu-și găsește locul în vizuină; aveai oarecum impresia că singurul anotimp care durează într-adevăr e iarna. Zilele însorite care trecuseră păreau la fel de misterioase și de fugare ca și îndepărtatele luminișuri ale tinereții.

Acum când nopțile glaciale îl sileau să revină în patul de acasă – dar luase această hotărâre și în dorința de a-și menaja nevasta – adoptase un nou ritm de muncă. În picioare la ora șase, după ce înghițea o farfurie bună de supă, pleca spre pădure – oricum era mai plăcut decât la seceriș: lucra singur; în mijlocul copacilor, ești singur fără a fi.

Noaptea cădea repede, dar ca să sape la mină, n-avea nevoie de lumina zilei. De la cinci după-amiază, de cum aducea lemnele din pădure și deshăma calul ale cărui nări ea le vedea fumegând atunci când își ridica ochii de pe lucrul de mină și se uita pe fereastră – el prindea putere mâncând un castron de bajana și pleca din nou acolo sus ca să zdruncine muntele și să sfărâme stânca până pe la unsprezece, uneori până la miezul nopții. Ea îl aștepta să se culce, stând lângă sobă cu nasul vârat în lucru, și lui i se părea de fiecare dată că o vede pe maică-sa, care stătuse în același loc și care așteptase și ea timp de treizeci de ani pe cineva sau ceva.

Își atârnă canadiana în cuier, puneă pușca **într-un**

colț al odăii cu cocoșul lăsat, se apropia scoțând aburi de transpirație, murdar de noroi, înghețat, roșu și mirosind a praf de pușcă, își întindea mâinile crăpate deasupra sobei.

— E jumătate nisip și jumătate stânca de cincisprezece zile; acum simt că se face. **Într-o** dimineată ai să mă vezi venind acasă muiat ca un șoarece.

Ea dădea din umeri, își strângea lucrul, micșora tirajul sobei, pentru ca jarul să țină până în zori:

— Dacă te întorci...

Lui nu-i plăcea vocea asta neutră cu care-i răspundea; o voce care arăta lipsa ei de interes, descurajatoare, descurajată. O voce inumană. Își răsucea ultima țigară din ziua aceea; cât privește amenințarea aceea ridicolă, nu prea risca vreun accident: acumă când săpa în rocă friabilă - fapt care avea dublul avantaj de a economisi pulberea, aproape pe terminate, și de a-i arăta că înainta **într-o** direcție bună - căptușea pereții aproape grindă lângă grindă: lemnul nu-l costa nimic altceva, decât oboseala de a-l tăia. În fundul galeriei de treizeci și cinci de metri se simțea mai în siguranță decât în patul lui.

Ea lua lampa și el o urma pe scară.

— N-o să mă îngropi încă, nu-ți fie teamă!

Intrau în camera glacială.

— Nici n-o să fie nevoie **s-o** fac, șoptea ea în momentul în care sufla în lampă, dar el și începuse să sforăie.

Din fericire, n-a fost un an cu zăpadă mare; căzuse exact atâta cât să înțepușeze pământul și să facă să se imprime pe coaja înghețată drumurile iepurilor ce duceau până la vizuinele lor: împușcă trei unul după altul, chiar înaintea sărbătorilor, fapt care îmbălsămă și înfrumuseța puțin atmosfera rigidă și rece a casei. Din vânzarea unuia dintre ei îi dăruie soției o pereche de papuci calzi pentru Crăciun (se plângea mereu că-i e frig la picioare). Acest dar regesc trebuia **s-o** pregătească pentru noua hotărâre pe cije o luase de mai multe săptămâni și pe care nu îndrăznea să i-o spună: n-o să mai reia lucrul la fabrica de cherestea; n-o să mai stea din nou în rumeguș și în zgomot

de fierăstraie, ca să înghită de dimineața și până seara glumele proaste ale tuturor prăpădiților din Florac, pe care se făcea că nu le aude, dar care, deși avea pielea groasă, ajungeau să-l zgârie și să-l înțepe serios: vine o vârstă la care epiderma rezistentă la încercări suportă mai greu rănilor amorului propriu.

Pădurea, galeria... Acum, avea să plece. Va veni o zi în care datorită apei, își va câștiga definitiv independența; își și făcuse destule planuri în minte; la primăvară, poate... Gândind la asta, simțea întotdeauna aceeași crampă mică de neliniște în pântec, ca și cum ar fi sărit în gol - poate pentru că înseamnă tot a sări în gol atunci când te gândești prea precis la viitor.

În fiecare dimineață, chiciura își lipea arabescurile multicolore pe geamuri; afară, aerul răsună precum cristalul: se auzea foarte bine cel mai mic zgomot care aluneca peste tăcere: lătratul unui câine, prăbușirea moale și mătăsoasă a zăpezii ce împingea brazii care își scuturau povara din când în când, picuratul și clipocitul dezghețului de la amiază, atunci când o rază palidă de soare străbătea vâlul cenușiu al norilor, scârțâitul unei căruțe, duduitul opintit al unei mașini undeva între cer și pământ, în asaltul epuizant al unei trecători, sau pur și simplu, către amiază, trosnetul ușor al zăpezii sub căldura blândă a soarelui.

241

Într-o zi, pe când se afla la lucru în mijlocul pădurii, auzi un țipăt ciudat pe cer și, ridicând privirea, zări în depărtare un uliu - sau în orice caz o răpitoare, care se rotea foarte sus în lumina albă și anemică a soarelui. Auzea pentru prima oară un uliu țipând; de altfel, închis în tunelul lui, nu avusese, de luni de zile, ocazia să-și

16 - Uliul din Maheux - c. 1/804

satisfacă mania neobișnuită pe care i-o trezea vederea uneia din aceste păsări. Lăsa toporul înfipt **într-un** copac, luă hotărât arma în care, amețit de tripleta de iepuri pe care o reușise, triplase și încărcătura de pulbere: i se spusese că Chassepotul e în stare să reziste la o

presiune mult superioară celei obișnuite și el o verificase de mai multe ori fixând pușca din prudență între două stânci și trăgând de cocoș cu ajutorul unei sfori lungi. Rezultatul fusese surprinzător: arma tuna mai bărbătește și își trimitea plumbii la o distanță mult mai mare: le găsisse zgârieturile pe trunchiul unui copac la peste șaiszeci de metri. Acum: păzea! Toată viața sa, bătrânul Reilhan se plimbase cu o măsurătoare în mână: ca să atingă prada aproape că trebuia să-i înfunde pușca în gură sau pe la spate. Fusese sfătuit să nu depășească două grame de pulbere, să zicem. Era tipul omului care n-ar fi încercat niciodată să verifice el însuși dacă se puteau pune trei grame fără să sară în aer. Consemn ca la armată; și pentru apă, și pentru tot restul.

Nu se grăbi, ochi îndelung, cu țeava sprijinită pe o cracă, punctul negru al păsării într-adevăr foarte sus și pierdut în cerul de iarnă pe care frigul îl făcea și mai întins, în ciuda vălului de nori; când porni lovitura, se întâmpla ceva nemaipomenit: ca și cum ar fi fost atinsă, răpitoarea făcu un fel de dans dând dezordonat din aripi **într-o** cădere ca de frunză uscată. Atinsă! Reilhan dădu drumul puștii și începu să alerge în zăpadă ca un nebun, cu ochii ieșiți din orbite; inima îi bătea să-i rupă pieptul. O lovise! O lovise! Pasărea părea, într-adevăr, că nu e în stare să-și regăsească stabilitatea și să se înalțe din nou; bătea din aripi sau, mai curând, se zbătea și continua să piardă înălțime, ca trasă în jos de o greutate prea mare. La naiba, erau plumbii cu care o umpluse! Alerga în zăpadă îndepărtând în fața lui la înălțimea obrazului ramurile care-i biciuiau urechile înghețate, încercând să nu-și piardă din vedere victima.

Deodată, uliul păru că-și revine, și angajându-se **într-un** început de zbor planat, plonjă în spatele unei creste a platoului, o sută cincizeci sau două sute de metri mai departe. În clipa în care pasărea dispăru, lui Reilhan i se păru că vede ceva care se desprinde de aceasta și cade, prea repede însă pentru a fi o pană. Ajunse curând în vârful înălțimii, roșu, transpirat, furios; ochii lui ieșiți din

cap se rostogoleau, inspectau în toate direcțiile albul mat al zăpezii înghețate, pe care ici și colo o străpungeau câteva tufe de grozamă, strivite la pământ. Nici urmă de uliu, firește; nimic altceva decât un mic rozător pe care îl găsi ceva mai departe întins cu burta în sus, țeapăn, mort și uscat de Dumnezeu știe câtă vreme. Îl luă, privi gânditor în căușul mâinii acest fetiș căzut fără nicio îndoială din cer, și, tulburat, îl băgă în buzunar. Atinsese poate pasărea **într-o** gheară; **n-o** să afle niciodată. În orice caz reușise o lovitură extraordinară: să smulgi prada unui uliu care planează la o astfel de înălțime i se părea o ispravă nemaipomenită și nu se putu stăpâni, chiar în seara aceea, să-i povestească totul cu de-amănuntul nevesti-sii. Îi arătă micul hoit învelit în blana sa. Marie observă rozătorul cu o curiozitate dezgustată:

— Știi ce, aruncă-l imediat în foc; parc ai fi făcut cine știe ce grozăvenie!

Reilhan nu răspunse, dar deschizând ușa și ieșind ca și cum **s-ar** fi dus să arunce obiectul acela, îl băgă la iuțeală **într-o** gaură din zid în interiorul remizei unde **n-avea** să-l mai descopere nimeni. În momentul în care era gata să adoarmă se întrebă dacă uliul **s-a** putut duce să moară mai departe, sau dacă pur și simplu plumbii îl speriaseră biciu**indu-i** aripile. Oricum, se petrecuse ceva – și la ce înălțime! – ajunsese în sfârșit să atingă acea țintă vrăjită care, periodic, traversa cerul de deasupra lui și trezea în el cea mai ciudată și cea mai gratuită dintre curiozități.

A doua zi, prin**tr-un** fel de compensație, cantitatea înlocuind mai mult sau mai puțin calitatea, omorî patru corbi de o mărime respectabilă, cu patru împușcături – ceea ce în ochii lui dădea o plusvaloare secretă acestei prăzi mediocre; de altfel nici nu-i adună de pe jos, lăsâ**ndu-i**, disprețuitor, vulpilor. Privea cerul gol, fixând soarele tern, simțind cum crește în el aceeași dorința confuză și nepotolită.

I

n iarna aceea, de **n-ar** fi fost caprele, **i-ar** fi găsit

poate morți de foame - sau cel puțin grozav de anemiați; și nu pentru că ele ar mai fi dat lapte în acest anotimp: le mâncară. Și cel mai ciudat lucru este că o făcuse pe Marie să accepte fără dramă să-și mănânce propriile capre (ea le numea: „tovarășele mele”); au fript una, care le ținu o săptămână; celelalte două au fost sărate și atârinate în remiza înghețată; în fiecare dimineată, Marie se ducea să taie câte o bucată tare ca lemnul, cu care pregătea supa, sau făcea o tocană. Poate că până la urmă ar fi ajuns să-și gătească și câinele cu ceva sos, cu aceeași cumplită supunere. Universul în care trăiau acum amândoi nu mai era universul celorlalți oameni. El nu se mai gândea decât la galeria lui, sacrificând totul acestei munci demente, și ea îl asculta, intra în jocul lui cu acea pasivitate sinistă pe care o avem față de nebuni și pe care o impun maniile și cruzimea lor.

Când îi aflate intenția de a nu mai relua lucrul la fabrica de cherestea din Florac ca în ceilalți ani, nu reacționase deloc, după cum nu se indignase nici când sacrificaseră caprele - și nu crâcni nici atunci când îl văzuse **într-o** dimineată că-i urcă bufetul pe căruța unui negustor de vechituri care trecea ținutul prin ciur și era pe cale să se îmbogățească despuind fermele de mobilele lor vechi, sau chiar smulgând grinzile și desfăcând pietrele sobelor din clădirile în ruină. În decurs de două luni, omul reveni de trei ori ca să facă gol prin camere; ea dădea o mină de ajutor, fără să reacționeze în niciun fel, ca să scoată din casă mobilele al căror preț se ducea jumătate pe hrană și jumătate în fum în fundul unei galerii care devora o casă și munca a doua generații sau trei, cu lăcomia oarbă și nepotolită a unui Moloh.

Stânjenit că o vede apatică în fața acestui sacrificiu total, îi acorda câteva clipe din timpul său prețios ca să încerce să reînsuflețească între ei un simulacru de relații, și-și lua vocea aia din gât pe care o au uneori călăii când se înduioșează față de victimele lor, sau când vor ceva de la ele:

— Ai să vezi, acolo o să punem legume, aici flori;

cotețul de găini va trebui să-l așezăm la adăpost de vânt, ce zici?

Ce-ar fi vrut să zică? Nu cu șiretlicuri atât de grosolane, dându-i iluzia că ea dispunea de puterea de a hotărî ceva, o va face să iasă din mutismul, din dezgustul, din indiferența sa.

Ea se ducea din nou să se așeze în fața sobei de gătit, începea iar să tricoteze în odaia pustii, fără mobile, mai mare și mai rece ca niciodată.

Și tăcerea cădea iar între ei, se închea, se întărea ca grăsimea rece, atât de apăsătoare că le era din ce în ce mai greu să o ridice și să o sfărâme prin cuvinte.

Într-o seară, totuși, pe când sosind de la mină își vărsase puțină apă în lighean ca să se curețe de noroiul de pe obraji, în fața ei, ea ridică ochii de pe lucru, îl privi un moment din adâncul acestei tăceri, avu un surâs înghețat, groaznic, spunând apoi cu un glas dureros, muribund, ceva care-l împietri; fu nevoit să iasă ca să nu-i arate că devenise alb ca varul. Îi era rușine chiar să-și adreseze un cuvânt lui însuși, să rămână singur cu propria lui conștiință și, ca să-și schimbe gândurile, intră în grajd, vorbi cu calul, făcu mult zgomot cu uneltele, așa, ca să se liniștească. Toate astea nu schimbau însă faptul că ea îl surprinsese falsificând adevărul; probabil că se urcase acolo sus și se vârase în galerie în timp ce el lucra; soarta îi era sigur potrivnică de se nimerise ca ea să intre chiar în momentul când arunca o căldare de apă pe peretele nisipos în care săpa! Cum **s-o** facă să admită că făcuse asta nu atât ca să o mintă, ci pentru ca ea să aibă răbdare, căci numai astfel se putea întoarce seara acasă murdar de noroi până la sprâncene, liniștind-o cât de cât asupra reușitei acestei întreprinderi, asupra temeinicieii ei. Și ea îl dăduse de gol!

Se simțea complet descoperit în fața ei.

Tot țesălând calul de o mie de ori pe același loc, fără să mai fie atent la ceea ce face, petrecu în grajd clipe groaznice.

Cu țesala în mină, lăsa să-i cadă brațul; poate că ea

avea dreptate? Poate că numai un nebun se putea îndârji astfel în gol, în întuneric, pentru nimic, ca să piardă totul.

Timpul trecea vertiginos. Ieri, era vară; azi-dimineață, toamnă, deseară, iarnă, mâine dimineață: primăvară, erau în martie. În timp ce el sacrifică puținul pe care-l poseda, alții trăiau, se îmbogățeau, vedeau apropiindu-se în siguranță vârsta pensionării. El își consuma viața, bunurile, cumpărând pulbere neagră.

Lăsa să-i scape jos țesala, se îndreptă spre ușă ca un automat, ieși. Cerul era senin, era frig și frumos, Haut-Pays se pregătea din nou pentru cerurile întinse, deschise, mișcătoare, de primăvară. Ceva i se răscolea ușor în piept, ceva care mocnise multă vreme și care avea să moară. Va trebui să asculte glasul rațiunii, al rațiunilor ei - victimă triumfătoare. Să părăsească Maheux-ul, să părăsească tot ceea ce iubea, ca să trăiască înțepenit între o nevastă victorioasă (dacă nu m-ai fi păcălit... N-ai decât să taci) și un muribund care se îngălbenea văzând cu ochii și nu mai murea odată! Dar asta nu era lucrul cel mai rău.

Lucrul cel mai rău e să lași totul baltă, să renegi într-un fel tot ceea ce ai fost până atunci, să-ți repeți că tot ceea ce ai realizat n-a servit la nimic altceva decât pentru a face căderea mai fascinantă, eșecul mai ireversibil - captivant ca un izvor veninos - pe scurt, să devii altcineva.

Se opri brusc din umblat, privi în jurul lui, de parcă s-ar fi trezit dintr-un coșmar; e aproape sigur că avusese un moment de absență extraordinar de atroce în care n-a mai știut prea bine nici cine era, nici ce făcea în această poveste delirantă. Pacea nocturnă își întindea în fața lui marile spații albastre. Acolo și atunci se simți propriul său martor, un străin cuprins de uimire. Ce ciudată era această stare intermediară în care nu exista nici bine nici rău, în care nu era nici complet el însuși, nici complet altcineva. S-ar fi spus că picioarele nu-l mai duceau, că își pierduse deodată toată greutatea.

Rămase acolo așezat pe zidulețul tocit care înconjura locul unde fratele său, odinioară, alt nebun, își zidea

turnurile de fum...

Turnuri de fum... Iată cu ce-și petrec oamenii viața **r** construind turnuri de fum... trăgând cu o pușcă proastă **într-o** țintă inaccesibilă... Arzând mobilele, lăsând câmpurile în paragină și culturile să se ducă de râpă, ca să se închidă **într-un** dezastru iremediabil – tăind sălbatic, în urma lor punțile spre realitate, preferând umbra prăzii, pedepsindu-se, lipsindu-se de toate, împiedicându-se să fie în mijlocul lumii și al semenilor lor, pentru a nu fi nicăieri ei înșiși – cam asta e ceea ce îi tot spunea doctorul Stephan nevestei sale, și mai ales după moartea sărmanei văduve sechestrată de la Poitiers-Maheux, glumea el, care și ea trăise în afara lumii, în mica și scumpa ei grotă, oameni care trăiesc în grote, troglodiți al gândirii, iată ce suntem cu toții, și n-ai să mă împiedici să cred că nu apă caută în munte acel cretin cu două picioare.

— Dar ce știi tu despre asta?

— Știu pentru că eu sunt prima victimă. Am să-ți spun, am să-ți spun: oamenii nu iubesc nimic atât de mult cât iubesc ceea ce îi omoară. Oamenii nu iubesc decât moartea. Și Dumnezeu nu dregă lucrurile. Cel puțin Dumnezeu lor. Al nostru. Cel pe care îl răsfățăm. Cine știe, mă gândesc uneori că istoria creațiunii va trebui să fie scrisă **într-o** zi și poate că Dumnezeu, dacă El există, se va hotărî să-și schimbe metoda. Dacă El nu există, atunci am fost prinși în capcană, pentru că și noi ne-am săpat galeria și încă de atâta vreme încât întunericul **s-a** închis în urma noastră aproape definitiv, și numai o catastrofă ar putea să salveze viitorul.

— N-am înțeles niciodată cum poate cineva să fie lucid și vrăjit în același timp.

— Cuvinte de femeie, cuvinte diavolești: nu trebuie să confunzi adevărul cu explicația dată adevărului. Pentru că un miligram de speranță – păianjen veninos care își reface mereu pânză ca să ne prindă în ea – este o încărcătură mai puternică decât puterea universului. Și eu. nu sunt sigur că toți oamenii ăștia greșesc atunci când trișează: realitatea e îngrozitoare, cea care există, ca și

cea pe care ne-o doresc specialiștii.

Ce **s**-a întâmplat în momentul acela în capul lui? Probabil că a luat hotărârea să oprească lucrul, să lichideze blestemata aceea de fermă, să-și urmeze soția la Mazel-de-Mort. **S**-a întors acasă ca să i-o spună, dar ea se culcase și dormea sau se prefăcea că doarme. Și ar fi trebuit ca în această treabă să se amestece și norocul. Dar norocul este, de cele mai multe ori, o fericire care cade pe capul celor care **n**-au nevoie de așa ceva. Oricum, ea **n**-ar fi trebuit niciodată să facă ceea ce a făcut. Pe de altă parte, este de înțeles; dar nu prinzi muștele cu oțet, și jignindu-l în felul ăsta, în văzul și știința întregii lumi, trebuia să se aștepte ca el să se împotrivească, să se încapățâneze și să se baricadeze definitiv în spatele ideii lui fixe.

A doua zi dimineată, când se făcu ziuă, se urcă sus ca să-și adune uneltele. Continua să se simtă puțin nesigur, șovăitor, străin față de el însuși, între două ape, asta e... Grămădi totul în roabă, uneltele, praful de pușcă, prelata, lampa și coborî **într-o** stare de semiinconștiență, ca unul care se trezește **dintr-o** lungă anestezie. Măcar de i-ar fi întins mâna destinul, norocul, providența. Atâta doar că destinul, providența oarbă ne împing întotdeauna numai în direcția spre care ne aplecăm și niciodată altfel.

Își oprește roaba în fața ușii. O strigă de sub fereastra odăii sale: „Marie! Marie!” Foarte mulțumit să-i anunțe vestea. Era una dintre acele mici bucurii care răsplătesc și care nu trebuie spuse deodată. Ea va fi foarte bucuroasă și asta va fi începutul viitorului. Marie! Marie! Ar fi putut **s-o** tot strige așa până la Sfântu-Așteaptă. Intră, urcă, deschide ușa camerei, patul e gol și nu i-a trebuit multă vreme să înțeleagă că plecase la ea acasă atunci când a văzut dulapul – salvat până în prezent de negustorul de vechituri – larg deschis – gol.

Coboară în grabă scara, dă o raită prin curte, se duce până la izvor – Marie! Marie! – ca să fie cu conștiința împăcată. Urcă din nou alergând, intră în bucătărie, unde soba moartă și vatra rece îl așteaptă ca să-i spună

adevărul în față. Că i-a murit copilul, că i-a vândut mobilele și a făcut-o să-și mănânce caprele, dar el nu vrea să audă nimic: ce vede el limpede în toate astea e că, după o noapte de chin, venise să se pocăiască, să-i restituie cea mai mare parte din viața pe care nu se îndoia că i-o furase luând-o de nevastă, dar ea preferase să-l pună în fața unui fapt împlinit; și atunci, își depănă repede prin minte toate evenimentele în avantajul său. De fapt derulă înapoi filmul ca să reia lucrurile exact de acolo de unde le lăsase în ajun, în momentul în care îi fugise pământul de sub picioare. Niciun motiv să cedeze. Lasă că o să le arate el; ah! ticăloasa! Să-l lase singur după tot ceea ce făcuse pentru ea! Bazinul, izvorul, angajarea la Marvejo Js, catolicii care-l priveau strâmb la masă, și când își arătase uimirea față de stăpânul casei, acesta îi explicase încurcat: „Preotul ne-a spus că hughenoții au un ochi în mijlocul frunții”. Corvoada cu roaba, privirile și murmururile în spatele său, toți idioții din Saintlulien – și apoi, în sfârșit, toată mizeria vieții care-ți revine în minte, rănilor amorului propriu care te urmăresc încă de pe băncile școlii comunale, nedreptățile sortii, care se îndârjește împotriva ta, copleșindu-l cu binefaceri pe un altul, oare nu ești îndreptățit să vrei să-ți iei revanșa pentru toate umilințele acumulate, cărora nu le-ai fi dat nicio atenție dacă ai fi fost bogat sau dacă reușeai; acum îl apucau iar toți dracii, o furie de mascul, înșfăcă un scaun și cu toate puterile îl zdrobi în bucăți, izbindu-l de perete.

Ridicând pumnul înspre Mazel-de-Mort, se înverșună împotriva resturilor: „Ticăloaso! Ticăloaso! Ticăloaso!” Apoi se lasă să cadă pe ultimul scaun din casă și, cu capul în mâini, plânse. O voce groasă, guturală și înfundată, întretăiată de sughițuri, care umplea casa cu un muget de fiară bolnavă.

O

primăvară amară, sălbatică, oceanică, mai degrabă coborâta din Acvitanian decât venind din sud, împingea înaintea ei nori mari, repezi, cu pântecul de culoarea ardeziei și scutura pădurea scoțând în valoare soarele

îmbucătățit pe covoarele de aur fin al ierbii proaspete. Apa curgea pretutindeni, liberă, anarhică, lustruia marile dale verticale, pereții de umbră, cimitirele cu urzici, pământul negru de pe câmpurile cu cartofi, din care scotea fluturașii de mică. Un an de soare și de apă cu plăji de liniște la amiază, calde ca o gură... Crângurile bătute de vânt își schimbau păsările ca niște jeturi de pietre. În adâncul dolinelor, al depresiunilor închise, cerul cu nori călătorea în băltoacele mototolite, reci în vântul celtic care mugea de-a lungul platourilor ca o cireadă de zimbri. Iarba ducea la nesfârșit pașii mari ai acestei treceri invizibile și sonore, și în spatele geamurilor albastrii, bătrânele își întindeau gâtul ca să urmărească cu ochiul umbra unei imense corăbii care traversa ogoarele eu grâu, acum abia o iarbă firavă, ce se dădea la o parte pe unde luneca ea. Se vedea galopând în urmă-i o haită de norișori care urcau repede taluzurile și săreau peste zidurile mici cu același elan plin de vioiciune. Vântul vuia pe ulițe, pe străduțe, pe sub arcadele pe unde pătrundea mai să-ți taie răsuflarea, peste abisurile scânteietoare ale puțurilor. Lumina se schimba, se metamorfoza cu acele rapide revirimente explodate ale caleidoscoapelor: mai întâi, la prima oră, strălucirea palidă a pietrelor și a acoperișurilor ude în zorile ploioase, de culoarea cositorului. Dimineți vântoase, noroase și înSORITE înaintea escalei de la amiază când, uneori, vântul ancora. Cătunul, satul apăreau atunci ca vara, **într-o** lumină totală, dar zăbrelele severe ale ramurilor le păstrau întunecimea esențială de iarnă. Nu ploua niciodată seara, din contra, cerul se deschidea vast și multicolor, spre apus, spre ocean, spre apusul somptuos, spre Americi - America de Nord, înstelată, căreia îi aparținuseră aceste platouri în era trilobiților. **Haut-Pays** pornea iar în călătorie în amurg și vântul bătea în direcția stelei polare.

Dimineța trebuia să se spele la izvor și să bea de acolo de unde veneau să bea mistreții; barba nu și-o mai rădea. Dacă n-ai nevestă de ce să te mai razi. Bazinul se umpluse până sus cu o apă lucitoare și albăstruie, ca apa ghețarilor - aspră și de oțel: după ce se spăla, chipul îi

rămânea insensibil câteva momente. Vântul care pornea **într-un** galop nestăvilit de-a lungul pajiștilor în pantă ale văii circulare vestea înălțarea soarelui căci acum cerul de culoarea levănțicii era frumos; nu se mai vestea ploaie; vânt și soare.

Se întindea în lumina roșie și orizontală, cu brațele, mijlocul și picioarele încă frânte de oboseală. Totuși nu umezeala din galeria în care dormea pe o grămadă de paie îi ruginea încheieturile: nisip uscat și stânca, o sahara subterană, vărsată afară roabă după roabă, în vârful unei grămezi de peste douăzeci de metri înălțime. După zece roabe, lăsa târnăcopul, ranga, tăia trunchiuri, câptușea pereții; gesturile lui se înlănțuiau unul după altul în chip mecanic, un lung repaus al gândurilor, o uitare a trecutului, o lumină slabă asupra viitorului. Prezentul imuabil, apăsând în jurul lui, mai multe sute de milioane de ani cuprinși în mai multe sute de milioane de tone de stâncă și tăcerea - nu o tăcere care respiră, mobilă, ci o tăcere minerală, aseptică; uneori, înșelat de zgomotul arterelor, își ascutea auzul pentru a încerca să localizeze sau să surprindă un picurat, un clipocit îndepărtat. Faptul că lumea se schimba, afară, că mișca, că lucea, că era colorată, i se părea după mai multe ore de săpat un lucru atât de puțin probabil încât de fiecare dată când ieșea ca să evacueze sfărâmurile sau să fumeze o țigară era ca uluit, și atunci privirea nu i se mai sătura să se cuibărească în albastrul și verdele alăturate pretutindeni de-a lungul acestei păduri plină de cer.

Uneori auzea un glas care-l striga de jos: „Ehei! Poștașul!” Era Deleuze, care strecura pe sub ușă pliante publicitare - sau, foarte rar, o foaie roză mototolită cu furie și arsă în sobă: Statul, aici, la dracu', ce-o mai fi vrând... culcat în patul lui subteran, le cerceta la lumina lumânării, la sfârșitul zilei, fermecat de culorile lucitoare și de precizia agresivă a acestor produse din altă lume: Homelite, Mac-Culock, mașină pe jumătate de lucru, pe jumătate de război, pe care o sprijini pe umăr, în fața copacilor, ca pe-o mitralieră.

Îl năpădea atunci un sentiment foarte tulbure: același sentiment pe care îl avea când zărea pe cer uruind din adâncurile sale fuselajul strălucitor al unui mare avion postal, simbol al unei noi tinereți a lumii, născută în alte locuri și survolând bătrânele teritorii cu strălucirea trufașă a raselor cuceritoare. În acele clipe, se simțea strivit la pământ, plin parcă de întunecimi și de plumb, furios pe această tinerețe orgolioasă și rapidă care îi era interzisă pe vecie – lui, om din vechea rasă a oamenilor copaci, plantați și îngropați în pământ, lui, celui care se unea cu lumea în ura și în patima sa așa cum se unesc marea și cerul, carnea și unghia, **într-o** îmbrățișare dureroasă și puternică și cât de ridicolă, totuși, în fața acestor instrumente învingătoare, de o iritantă și spectaculoasă eficacitate.

Azvrâlea hârtiile **într-un** colț, se ghemuia sub pătură, se scufunda în adăpostul somnului din care ieșea câteva ore mai târziu, curățit, de aceste neliniștitoare și trecătoare ispite, proaspăt, neted, lustruit ca o piatră rotundă de râu, urca și cobora de zeci de ori în galerie, pe toată lungimea ei, ca să se bucure de ea ca de un bun dobândit – nici măcar din vanitate pentru tot ceea ce izbutise să facă singur, ci pentru că ceea ce făcuse îi părea frumos și satisfăcător în sine; acest tunel subteran, sprijinit pe grinzi și coborând în linie dreaptă în inima muntelui avea de acum încolo propriul său scop, era o operă frumoasă, o săpătură executată ca la carte, și chiar cu o grijă de maniac, pământul era de o curățenie de invidiat, și aproape că ar fi fost păcat să te slujești de el pentru a scoate apă dintr-un munte. La ce altceva mai putea să servească, zău, i-ar fi fost foarte greu să o spună, dar dacă ar trebui să ștergi de pe suprafața pământului tot ceea ce nu servește la nimic și-i obsedează pe oameni, n-ai mai isprăvi niciodată, și el ajunsese la acel punct în care perseverența se transformă în încăpățănare, în care **într-un** îngrozitor moment de îndoială, ideea că, poate, săpa degeaba, că prăpădisese totul pentru nimic, îl făcea să se apuce iar de lucru cu un fel de mânie oarbă. Avea atunci

impresia că singura soluție, că singurul mod de a o scoate la capăt e să continue în aceeași direcție, să continue iar și iar – chiar de-ar ajunge de cealaltă parte a muntelui, Dumnezeii Dumnezeilor!

La gândul acestei eventualități – fără îndoială fermecătoare din punct de vedere simbolic dar la care nu pot să fie sensibili decât tăietorii inveterați de fire în patru – el simțea, dar simțea chiar de-a binelea cum îi îngheață sângele în vine și cum i se oprește inima în piept; **lăsându-**și uneltele, rătăcea în tunel, mergând să se miște pe-afară, lu**ându-**și pușca pentru a-și ascunde stinghereala față de el însuși. Să străpungi muntele și să nu găsești nimic, imposibil! Aiqualette nu putea să fie gol, dat fiind că un izvor țâșnea la aceeași înălțime cu galeria în valea Combe Belle – și exista și izvorul său, acolo jos, nu, nu, la urma urmelor nu săpase decât cincizeci de metri **într-un** munte care probabil că avea în acest loc șapte ori opt sute de metri grosime, la ce bun să se frământa degeaba, sapă, sapă, Reilhan, și nu te lăsa influențat de tâmpenii de soiul ăsta: de acum înainte n-ai de dat socoteală decât viselor tale, tu care preferi să visezi lumea mai degrabă decât **s-o** înțelege. Poate pentru că știi că nu este nimic de înțeles.

Trecuseră cinci sau șase săptămâni de când Oacheșă plecase acasă și el n-avea știri de la ea decât prin intermediul factorului: „Îți trimite vorbă că e bine, că n-ai decât să te duci la ea atunci când o să ai chef”. Lumea credea că ea plecase acasă ca să aibă grijă de taică-su, căruia îi era tot mai rău și că Reilhan o să se descurajeze până la urmă și o să se ducă după ea. Unii îi reproșau poștașului că e în parte răspunzător de această poveste dureroasă. „Nu-i chiar atât de dureroasă, striga el, mă faceți să râd, da' ia spuneți-mi ce-ar prețui Maheux pentru unul de la oraș dacă nu e apă acolo? Nicio centimă... Dacă **într-o** zi or să ajungă să-l vândă, asta o să mi se datoreze cât de cât și mie”.

Dar ceea ce a grăbit evenimentele a fost vizita pe care Despuech i-a fă**cut-o** ginerelui său. Mai bine vedea de treburile lui!

Era o dimineață grea, fierbinte, prima din acel an care vestea o furtună; cerul era jos, apăsător din cauza norilor nemișcați și a tăcerii. O tăcere bătută de muște, de viespi, de țânțari și te așteptai ca, dintr-un moment într-altul, cerul acesta de ciment să se spargă și să se prăbușească într-o zarvă albăstrită de fulgere.

Reilhan pregătea un cartuș; întâlnise un menhir uriaș care bara bancul de nisip și pe care nu putea să-l spargă cu târnăcopul. Auzi vag că-l strigă cineva afară. Era socrul său, cu chipul ca al unui deshumat, al unuia care nu mai are multe zile, având în urma urcușului numai atâta suflu cât să nu moară înăbușit. „Bună ziua – bună ziua – ce mai faci – foarte bine mulțumesc – e o zi tare scârboasă...” Niciunul n-avea curaj să meargă mai departe. În sfârșit bătrânul se hotărăște:

— Da' știu că ai făcut aici treabă nu glumă!

Și dădea din cap dar nu cu prea mare căldură, privind sutele și sutele de tone de nisip, de pietriș, de stânci de mărime impresionantă, răsturnate peste pădure și care ajunseseră să acopere mai mulți fagi din care se mai vedeau doar câteva ramuri; Reilhan probabil că nu-și dădea seama de aspectul oarecum monstruos, uriaș, pe care îl luase șantierul; celălalt rămăsese cu gura căscată, fică-sa îi spusese prea bine, dar trebuia să vezi ca să crezi.

— Ei, spune, cum stai?

Abel își răsuci o țigară și făcu semn că treaba merge.

— Hai, mă duci să-ți vizitez puțin groapa?

Groapa lui!

Reilhan simți că ceva se crispează în el. Totuși se hotărî să se poarte frumos până la sfârșit, să-i închidă gura nu cu insulte, ci arătându-i ce poate să facă un om atunci când nu este pe jumătate mort.

Îl lăsă deci să intre, aprinse rând pe rând luminările pe care le așezase la fiecare cinci sau șase metri pe cutii de conserve prinse în cuie de grinzi: această iluminatie subterană nu putea să nu-l impresioneze pe vizitator, care gâfâia și scuipa în urma lui trăgându-și fără voie capul între umeri. Ieșiră după câteva momente fără să fi

schimbat vreun cuvânt între ei: Reilhan și-ar fi pus capul pe tăietor că socru-său, uluit de spectacol, va depune armele și-l va felicita. Dar Despuech nu avea aceleași motive ca și el să-i admire isprava, lăsând ca să se judece mai târziu rezultatele: fuseseră destule isprăvi, chiar așa, și erau cam prea multe în acest ținut blestemat unde oamenii îndrăgiseră întotdeauna cauzele pierdute, bătăliile cu neputință de câștigat: întinderile, zidurile de piatră seacă, sute și mii de kilometri construiți piatră cu piatră, și care făceau pe puțin cât cele șapte munci ale lui Hercule. Cele pentru care luptase el dintotdeauna - șoselele, electrificarea, irigațiile, crearea unor cooperative, a unor mișcări regionale, independența economică, demnitatea politică - denunțau caracterul particular și bizar al acestei fapte, disproporția dementă între un rezultat nesigur și o cantitate uriașă de muncă zdrobitoare - zadarnică poate, zadarnică desigur dacă lucrul de care se temea el de câteva clipe se dovedea a fi adevărat, și criminal până la urmă; el făcea parte din acel neam de o probitate incontestabilă care nutrește o ură aprigă împotriva nesocotinței în istoria omenească, nu din zgârcenie mintală în fața nesiguranței, ci din oroarea de a sacrifica indiferent ce din ceea ce există în folosul a ceea ce poate că nu există. Șantierul în mijlocul copacilor, toată această energie care ar fi putut fi folosită mai înțelept în altă parte, n-avea să ducă decât la dezastrul unei familii și la ruina unui pământ (venind, văzuse pe drum în ce hal de părăsire se găseau câmpurile). Gaura deschisă în munte, ce-și dădea afară măruntaiele a căror uscăciune arăta clar lipsa apei, era o gaură deschisă în mintea ginerei lui său, ca un cancer uriaș.

Începu să-i vorbească, mai întâi liniștit, apoi punând puțin câte puțin punctul pe *i*, făcându-l să înțeleagă că ar trebui să fie mai înțelept, să-și dea seama de adevăr: nu există apă în acest munte.

— Ba da, zise Reilhan, am eu taina mea.

— Nu știu despre ce taină vorbești, dar dacă e cea despre care vorbește toată lumea, prefer să-ți spun chiar

acum că te înșeli de două ori.

Tonul începea să crească între ei; în momentele în care nu-și spuneau nimic, tăcerea se acoperea de muște ca un hoit.

— Toate astea-s degeaba! zicea Despuech cu glasul lui întretăiat și şuierător de om care nu mai are mult de trăit și care vede lucrurile așa cum sunt; el privea rambleul minei dând din cap;

— Și când te gândești că a făcut toate astea degeaba! Avea aerul deznădăjduit și nu înceta să repete:

— Toate astea-s degeaba!

Celălalt dădea din cap și refuza să asculte, închis în taina lui.

— Am taina mea... Dacă-ți spun că am taina mea...

— Ce taină, ce ne tot plictisești cu taina ta, se înfurie deodată Despuech, da' omul lui Dumnezeu, privește!

Se aplecă greu, luă o mină de nisip dintr-una din ultimele roabe răsturnate, o sfărâmă în palmă:

— Ce mai vrei? N-ai înțeles oare că n-o să găsești nimic? Ai? N-ai înțeles că nu poți să găsești apă aici pentru că ai greșit muntele?

Reilhan își aruncă țigara pe jumătate fumată și lăsă să-i cadă brațele, cu mâinile mari desfăcute - alb ca un cearșaf. Nu mai bătea niciun pic de vânt; nu se mișca nicio frunză. Puteai spune că auzi muștele zburând, de parcă pădurea n-ar fi fost decât un imens osuar.

— Ce spui? Îngăimă el.

— Bietul meu băiat, spun că de luni și luni de zile te omori degeaba: Aiqualette e o altă creastă, aia de-acolo, din spate...

Arăta cu mâna culmea acoperită de păduri care nu era Aiqualette și care, nefiind acest munte, părea că-și etalează pe loc în lumină tare și vicii nerușinate, lipsa de însemnătate, sterilitatea.

Văzând ce cap face ginerele său, mai turnă puțin gaz peste foc:

— Ai să-mi spui că-i același masiv și că pânda de apă putea foarte bine să ajungă până aici. Poștașul tău mi-a

trezit bănuielile vorb**indu**-mi despre izvorul de la Combebelles. El pretinde că acesta se găsește pe versantul răsăritean al lui Aigualette... Știu izvorul ăla, mergeam acolo când eram copil. Și pot să-ți spun că între această creastă și Combebelles mai e o creastă: exact Aigualette...

— Ei! Aigualette! Aigualette! Ai început să mă sâcâi cu Aigualette al dumatăle... Am să sap mai multă vreme și asta-i tot.

Celălalt veni să-i sufle în obraz:

— Chiar de-ar fi să găsești acolo dedesubt cascada Niagara, oare asta o să-ți schimbe cu ceva situația? Ai să fii oare mai puțin idiot din cauza asta?

— Și dacă mie îmi face plăcere să sap degeaba?

Era descoperit!

Din clipa aceea discuția se învenină: avu loc un schimb neplăcut de cuvinte și, deodată, Despuech începu să-i spună „dumneavoastră” ginerelui său. Dumneavoastră pe aici, dumneavoastră pe dincolo, asta îi permitea să-i aducă învinuiri foarte aspre ea și cum **s**-ar fi adresat unui grup de persoane vinovate de aceeași încăpățănare, de aceeași absurditate; era ultima linie de apărare înaintea unei încăierări deschise.

— Hai, Reilhan, încheie el, tot ce-ai făcut până acum n-a fost decât să-ți nenorociți nevasta și să te închizi acolo sus, ca să nu vezi adevărul în față: ți-ai pierdut judecata, vezi bine că n-o să găsești nimic. Acum trebuie să-ți lași baltă groapa.

— Să-mi las groapa, mirii Reilhan.

Se dădu un pas înapoi și puse mâna pe târnăcop; i se vedeau falangele crispate - albe pe coada uneltei. Înaintă încet, cu o spumă roșie în creier. O furie veche de o treime de secol - pentru că avea 33 de ani de existență **într**-un univers care nu era tocmai al său - se aduna, îi clocotea în vine. Viața îi era amenințată, bunul său, tot ce avea.

Despuech deveni și mai alb decât Abel; buzele îi tremurau, obrajii, pleoapele, una din acele groaznice răfuiele de familie, care convulsionează trăsăturile și etalează la lumina zilei urâtenia și abjecțiile strânse în

suflet de multă vreme, mocnind în taină, izbucnind deodată în strâmbături de fiară și în mugete: Eul intransigent pornit împotriva alter ego-ului său pe care nu-l poate tolera.

257

Trebuia să se apere, că dacă n-o făcea, celălalt i-ar fi crăpat capul. Se dădu câțiva pași înapoi, continuând să fie urmărit de ginerele său, cu chipul ca de mort. Acum

17 - Uliul din Maheux - c. 1/804

copacul era foarte aproape de el; în doi timpi și trei mișcări apucă arma care atârna de o cracă și o îndreptă spre pântecul nebunului care era gata să-l omoare.

— Încă un pas și te împușc.

Vocea lui nu mai era decât un șuierat ușor, la limita asfixierii, ceea ce îi dădea un ton confidențial, ciudat.

Poate că nu era nevoie să-l împuște.

Amândoi albi - înfricoșători - de-o albeață ca de zile mari: nicio picătură de sânge în vine. Unde dracu' se ascunde tot sângele în momentele în care ura galopează, zdrobind craniile, plesnind burțile, găurind piepturile? Amândoi erau destul de idioți, dar nu îndeajuns ca să meargă până la capăt. Rămânea de văzut cine va da primul semn de slăbiciune. Oricum, târnăcopul și pușca se coborâra aproape în același timp.

Despuech se dădu încet înapoi, apărat de copaci, cu țeava puștii îndreptată înspre pământ; oțelul ațintit sau clătinat al celor două arme rămânea între ei ca un dezastru iremediabil.

Ceva mai departe, coborî pe cărare cu fața înainte. Din când în când mai zvârlea o privire peste umăr ca să vadă dacă celălalt nu-l urmărește. Trecând prin fața Maheux-ului, aruncă în fața ușii arma, cu cocoșul lăsat.

L

umina - suspectă, complet nemișcată, parcă ieșea dintr-o răsuflătoare de pivniță: nici cea mai mică variație de intensitate de mai multe ore, ca și cum, undeva, o pană uriașă, planetară ar fi întrerupt mișcarea astrelor. Niciodată cerul nu clădise așa de aproape de pământ o

boltă atât de impresionantă: se vedeau formându-se, strivindu-se unele de altele, diferite circumvoluțiuni cenușii de o extremă ostilitate; te așteptai să le vezi scuipând și răsucindu-se ca niște șerpi.

Cu stomacul chinuit de o crampă de foame, coborî la fermă, găsi pușca, încărcată, în fața ușii. Știa foarte bine că nu mai era nimic de mâncare în dulapuri, dar avea nevoie să trântască ușile, să împingă sertarele, să smulgă etajerele ca să-și ușureze formidabila tensiune nervoasă. Toate aceste gesturi erau menite să-l împiedice să gândească.

Scaunul sfărâmat pe jos, în mijlocul bucătăriei, îl făcu să-și amintească de fuga târfei. Tot ce se întâmpla era din vina ei. Se repezi ca un nebun la ultimul scaun întreg din casă care dormea liniștit în colțul său și-l zdrobi într-o clipită.

Zgomotul îi făcu aproape tot atât de bine ca și cum s-ar fi descărcat trupește; două sau trei alte descărcări de ură îi uciseră în gând pe cei care avuseseră nenorocul să-i vină în minte: fratele său, îmbuibatul din Elveția, pastorul, căruia făcu să-i sară ochelarii în țandări, idiotul de taică-su cu rugăciunea lui către cel Veșnic care ne copleșește cu daruri, de care, deși murise și era țarina, se mai alese praful încă o dată. Un uruit greu care îți dădea seama că se întinde peste un întreg ținut zgudui casa și făcu să tremure câtăva vreme geamurile în giurgiuvele; ai fi zis că se repercuta în toate măruntaiele pământului. Se urcă la primul etaj: nimic, nicăieri, nici măcar un coltuc de pâine pe sub pat; în lipsa unei ființe omenești, împinse patul cu violență prin cameră. Lemnele dislocate și zburând pe fereastră îl făcură să trăiască din nou un moment foarte plăcut. În jurul lui, obiectele neputincioase se ghemuiau prin colțuri ca niște animale înspăimântate. Picioarele pe care le dădea la dreapta și la stânga le paralizau de spaimă pe cele mai curajoase. La un moment dat, crezu că aude un zgomot în interiorul casei și se opri. Ceva făcea să tremure pământul, dar asta nu era furtuna. Calul! Uitase calul! De la început, își simți dinții scrâșnind de plăcere; îl

și vedea înaintea lui, tremurând de spaimă și alergă pe scară urmărindu-și gândul. Animalul, liniștit, deși înfometat, rumega un vis de pajiști moi și de pășuni înverzite sub bolțile întunecate al staulului. Lipsit de dragoste, făcu greșeala să interpreteze prima palmă pe care o primi pe bot ca pe o dovadă de afecțiune morocănoasă, așa că își scutură capul și scoase un nechezat ușor de recunoaștință care spori furia stăpânului. „Lasă, nenorocitul, ai să vezi tu ce-o să pățești”. Nefericitul înghiți câțiva pumni grei și câteva lovituri în burtă pe care o avea umflată și sonoră ca toate animalele prost hrănite. Prea slab, prea bătrân, prea obosit de toate lucrurile vieții ca să facă față dușmanului, a cărui purtare, de altfel, îl surprindea, calul se mulțumi să dea de două ori sau de trei ori violent din cap înspre înapoi, rupându-și brusc frâul. Ieșindu-și din minți și mai înfuriat din cauza stângăciei sale, Abel se pregătea să-l doboare, să-l omoare în bățai, punând capăt printr-o crimă unui lung martiriu, când animalul, la capătul răbdării, izbind cu copitele, făcu să sară în țândări ușa putredă a staulului și fără să mai aștepte, îngrozit fără îndoială la gândul urmărilor pe care le putea avea această îndrăzneată inițiativă, dădu pe loc bir cu fugiții, sub nasul călăului ce rămase uluit. Acesta se gândi o clipă să alerge în urma lui și să-l lichideze definitiv lângă o pădure, dar, electrizat de groază, revenindu-i parcă tinerețea, calul își regăsise puterile pierdute și ar fi trebuit să alerge multă vreme ca să-l prindă. N-avea decât să se ducă să crape departe! Poate că trăsnetul, chemat de atâta nedreptate, va trece de partea omului, și va lua asupra lui această treabă, doborându-l la pământ pe ticălos. Ieși iar în curte, cu ochii scoși din orbite, rătăcind în căutarea vreunui obiect care să fi dat impresia că-și păstrează cea mai mică veleitate de obraznicie față de el, dar scena cu calul și fuga acestuia prin furtună potolise orice trufie și fiecă lucră încremenea la apropierea sa.

Soarta însăși, de obicei atât de răutăcios de contrariantă, întotdeauna gata, în pasivitatea ei exasperantă, să-ți pună bețe în roate, părea astăzi, din

contră, că-i aprobă mânia, ba chiar că îl ajută cu glasul ei: cel puțin așa le era plăcut auzului și nervilor săi să interpreteze fiecare bubuit al furtunii, ca un strigăt de încurajare. Intră în cămară, ca să caute câteva castane vechi de ronțait, dar în mod firesc cămara era goală, stupidă, și destul de îndrăzneată să-i prezinte rafturile pustii și pe acestea își vărsă toată mânia. Pe o scândură din cămăruța de lângă bucătărie găsi în cele din urmă o bucată de brânză sfarogită pe care o mestecă plin de ură, dar cămăruța se bucură totuși de îndurarea sa.

În acel moment avu loc o explozie orbitoare care îl lipi de perete și îl potoli pe dată. Parcă ar fi căzut o bombă peste casă făcând-o să sară în aer. Năvăli spre ușă, o deschise, ieși repede afară și primul lucru pe care îl zări fu un torent de fum alb și negru care ieșea prin acoperișul spart al podului tănăriei. Trăsnetul! Totul avea să ardă în cinci minute. Puse mâna pe o căldare se repezi spre pompă: înțepenită! în altă ocazie ar fi făcând-o să plătească scump incapacitatea ei de a funcționa, dar acum nu era vreme de maltratări; voi să ridice capacul de fier ca să cufunde direct căldarea în cisternă - era plină până sus, din fericire - dar îl închisese cu un lacăt în urma restricțiilor de anul trecut și nu-și mai amintea unde dosise cheia. Cuprins de o inspirație genială, își desfăcu nasturii de la pantaloni și urină în căldare, vărsă urina în pompă, o agită frenetic, simți în sfârșit crescând rezistența și, peste câteva clipe, pompa scuipe apă ruginită. Dar cum să stingă un rug cu un degetar! Incendiul cuprindea vesel finul uscat și grinzile putrede; Abel avu totuși timpul să facă vreo douăzeci de drumuri cu căldarea înainte ca magazia să ardă complet, înainte ca acoperișul să se prăbușească într-o fantastică salvă de scântei și de fum înecăcios care se ridicară spre cer, străbătute de palpitațiile albăstrui datorate unei foarte mari presiuni; era limpede că astăzi își vârâse dracu' coada în toate. Fără o intervenție providențială în foarte scurtă vreme Maheux n-avea să mai fie decât o grămadă de ruine fumegânde.

Se simți brusc cuprins de un dezgust ce depășea

orice revoltă și, lăsând căldarea să se rostogolească pe pământ, se așează pe pragul ușii și privi dezastrul în acțiune cu un fel de curiozitate indiferentă, de parcă n-ar fi fost a lui casa asta și ar fi trebuit să aștepte sfârșitul spectacolului ca să plece; după cum mergeau lucrurile, nici n-avea să dureze mult: focul cuprinsese clădirea lipită chiar de locuință și se auzeau plesnind ardeziile din cauza căldurii intense.

Deodată, treptele scării se înstelară cu picături mari, apoi ploaia începu să răpăie în jurul lui și tromba de apă aproape miraculoasă care căzu stinse într-o clipă incendiul. Dar toată tânăria, ca și o parte din staul erau distruse. Multă vreme Abel rămase nemișcat sub ploaia care se potolea, privind grinzile fumegânde și zidurile înnegrite și întrebându-se cu ce putere invidioasă trebuia să se bată până și pentru acoperișul pe care-l avea deasupra capului. Și acum ce să facă? Gândul să petreacă noaptea în casa goală, nemobilată, nu-l încânta defel. Să încerce să prindă calul, să-l împuște și să-l mănânce. Să se ducă la Mazel-de-Mort, să implore, să amenințe, dar faptul de a obține ceva bani ca să continue să sape galeria, să continue o muncă cu rezultate problematice – dacă nu cumva avea să fie primit acolo cu împușcături – ar micșora mult meritul izbânzii; poate pentru că nu mâncase de multe ceasuri, toate ideile care-i veneau în minte i se păreau deopotrivă de absurde. Și pe măsură ce se prăbușeau toate aceste eventualități de cum se gândea la ele lucrurile i se păreau din ce în ce mai neînsemnate, ca și cum lumea, puțin câte puțin și-ar fi pierdut densitatea, seriozitatea, amenințările grele, făgăduielile patetice pentru a regăsi o naivitate și o permeabilitate necunoscute sau uitate.

Dorința de măcel și de violență care mai adineauri îi arăta toate lucrurile sub forma unor persoane dușmane, ceda acum locul unei seninătăți supranaturale care anula toate diferențele și îl cufunda într-o dulce stare de fericire deplină: se spune că oamenii care mor încet de frig în zăpadă încearcă aceeași senzație de ușurătate

iresponsabilă, de nepăsare, lăsându-se parcă duși de cursul unei ape... Avea impresia, foarte ciudată, totuși, de a fi tot ceea ce privea, de a-și apropia lumea exterioară cu ușurința deconcertantă a unui om beat, sau a unui copil foarte mic. Lipsurile îndelungi, oboseala acumulată explicau probabil într-o mare măsură această desprindere, această degajare puțin tulbure, această bruscă lipsă de neliniște și tensiune interioară.

Ceva mai târziu, atunci când cerul se luminează eliberându-se de nori, în fața unui apus de soare maiestuos, îndepărtat, ireal, simți brusc dorința să fumeze, dar își aminti că tutunul se afla în galerie și, încet, luă iar drumul pădurii, cel al cerului înstelat, al nopților marilor întinderi. Dădu la o parte pătura de la gura minei, se așeză cu spatele sprijinit de peretele de la intrare, respirând mirosul nou de humus și de plante ude, un miros care, singur, cuprindea raiul pământesc. Fusesse oare nevoie să se zbuciume atât, când e nevoie de așa de puțin ca să te simți bine - fericit.

Dormi neîntors mai multe ceasuri; noaptea răcoroasă îl trezi; deschise ochii, băgă de seamă că avea să se lumineze de ziuă. Avu un moment de zăpăceală, încercând să-și amintească, fără să reușească însă, data zilei în care se afla. O crezu pe nevastă-sa încă acasă, pe cale să pregătească masa de dimineață; dar amintirea scenei cu socrul său îi veni brusc în minte și, dintr-odată, înțelese situația și tot caracterul ei dramatic. Acum, când rupsesse toate punțile, nu mai putea să se bizuie pe ajutorul nimănui. Până și calul fugise de el, trăsnetul îi arsese o parte din atenanse și el săpase în munte acolo unde nu trebuia să sape, toate astea erau în același timp groaznice și ridicole; toată lumea avea să-și bată joc de el, n-o să îndrăznească să se mai arate nicăieri. Și când te gândești că aseară se simțise atât de bine înainte de a adormi; toate aceste încercări adunate la un loc îl făcuseră să fie pentru o clipă ca beat, nesimțitor - poate pe jumătate nebun. Dar, trezindu-se, realitatea îi apărea clară, categorică, implacabilă; picioarele sale moi și stomacul gol erați de

ajuns ca să-i spună elocvent cât de gravă era situația.

Niște păsări zburară pe deasupra capului său, un stol de becaține care se duceau în zori să bea la torent; cât de plăcut trebuie să fie să trăiești o viață de pasăre! Oare păsările mor de foame? Acest gând îl mai ușură și, din nou simți vag renăscându-i în adâncul inimii o conștiință eliberată de greșală și de neliniște, de nevoia de a învinge pe care o implică: era, cum să spun, un fel copilăresc de a vedea lucrurile – datorită poate faptului că nu mai avea nimic, că nu mai mâncase Dumnezeu știe de cât timp. Se sculă, cu capul acoperit de praf alb, reuși destul de ușor să-și dezmoștească picioarele. Avea să fie o zi frumoasă, cu un soare strălucitor. Încet, coborî potecuța abruptă pe care drumurile lui repetate o făcuseră din vârful și până la baza mormanului de pământ și de stânci sfărâmate. Mai departe, dincolo de pădurea de fagi, găsi ce să mănânce cotrobăind printre șisturi și foi veștede. După ce ronțăi câteva castane care-i liniștiră pe loc durerile de stomac, își făcu o provizie pentru supă. Se întoarse ca să le pună în fundul galeriei, aprinse două luminări, izbi stângaci de câteva ori cu târnăcopul în nisip, spunându-și că o să meargă mai bine mâine. Ceva mai târziu, convins că a auzit pe cineva strigându-l de jos, coborî cu pușca dar nu găsi pe nimeni. Se lăsă să cadă pe treapta din prag și câteva clipe ascultă tăcerea. Soarele cald usca pietrele și întetea mirosul de cenușă și de cărbune de lemn care ieșea din clădirea incendiată. Cât putea să fie ceasul? Oare mai avea acum vreo importanță? Simțea că totuși avea importanță, că nu trebuie niciodată să scapi vremea din mină chiar cu riscul de a muri, sau de a te trezi cu un picior în groapă, dar, totodată, era din nou pradă unei iresponsabilități ușor delirante, și atunci totul i se amesteca în cap, trecut, prezent, viitor, și aluneca într-un soi de toropeală destul de plăcută.

Auzea uneori parcă o voce care striga din depărtare, dar poate că vocea era chiar în el: „Nu renunța! Nu renunța!” sau: „Trebuie să sapi! Trebuie să sapi!”

Către sfârșitul dimineții, tocmai se trezise după o oră

de somn când auzi un zgomot de pași ce făceau să se rostogolească pietrele drumului. Intră repede în bucătărie, închise ușa cu cheia încercând să facă cât mai puțin zgomot și se ascunse în spatele ferestrei al cărei oblon întredeschis permitea să te uiți afară fără să fii văzut. Era poștașul, ticălosul de Deleuze, ar merita să-i trag un glonte, probabil că i-a adus vreo porcărie publicitară, sau poate o scrisoare de la fratele său, îmbuibatul din Elveția. Îl văzu trecând prin fața ferestrei și opr**indu**-se deodată, împietrit de spectacol: „La dracu’, zise poștașul, cu glas scăzut, ce **s-a** întâmplat pe-aici e de necrezut...” Reilhan îl mai auzi mormăind printre dinți, plecând apoi după un timp și opr**indu**-se la fiecare pas ca să se întoarcă de parcă nu-și credea ochilor. Ia-ți tălpășița, idiotule, lasă-mă în pace. Simți ceva care îi zgâria fața: era chiar mâna lui. Buimăcit, o băgă în buzunar. Găsi sub ușa un prospect-reclamă al unei mărci de praf contra ciupercilor parazite. În depărtare, glasul lui Deleuze: „Poșta! Poșta!” Se urcă la etajul întâi, deschise larg fereastra camerei sale, lăsând să intre din plin lumina brutală care cotrobăia prin toate cotloanele, scoțând în evidență murdăria, crăpăturile, dărele de praf, pânzele de păianjen în care tremurau la cea mai mică adiere schelete de păienjeni de casă – având ceva de o indiscreție violentă și chiar de nelegiuire, de parcă **s-**ar fi înfățișat în văzul tuturor măruntaiele unui cavou. Lemnele patului sfărâmat se îngrămădeau **într-un** colț ca resturile unui sicriu. O oboseală covârșitoare îi îngreua din nou picioarele. Puse pe jos salteaua care se rostogolise în praf și se întinse pe ea, cu ochii în tavan, orbit de lumina puternică, neutră și moartă care umplea odaia. O să se ducă acolo sus la căderea nopții. Poate că o să stea la pândă. Rămase așa mai multă vreme cu ochii larg deschiși privind pe tavanul murdar, ale cărui grinzi paralele, lugubre, se vedeau ici și colo, petele mari, galbene ca de urină pe care le lăsaseră ploile mai vechi. Acest cer mort de tencuială îi transmise până la urmă o ușoară somnolență; închise ochii și după câteva minute adormi nu fără să fi fost atacat în trecere de câteva gânduri foarte

brutale pe care nu avu din fericire timpul să le adâncească. Se trezi după câteva ore, soarele lumina jumătate din valea circulară cu lumina lui razantă, prin a cărei sclipire aurie zburau miliarde de insecte de toate felurile. Se îndreptă spre fereastră, cu picioarele încă nesigure, ca și cum deodată mintea golită de ideea sa fixă lăsa să curgă în tot corpul o mare cantitate de oboseală – care era, poate, mai puțin oboseala adunată din atâta muncă cât starea normală în care te afli pe pământ atunci când ai nefericirea să nu mai ai nimic de făcut aici și să-ți dai seama de asta. Se gândi deodată că deschide ochii pentru prima oară în viață. Dar că-i deschide în întuneric, în gol, în nimic – ca cineva care se trezește tresărind în mijlocul nopții și care nu află în jurul lui, desc-izând ochii, decât întuneric, gol, nimic. Avu o clipă presimțirea că bolta înstelată, pădurea, în care era atât de plăcut odinioară să respiri și să trăiești, nu erau la urma urmelor decât un fel de minciună... În sfârșit, probabil că atunci s-a prăbușit totul foarte repede, o stare care se alterează, se descompune fără ca nicio forță din lume să o mai poată îndrepta, făcând ca picul de viață ce se mai agață să ia din nou calea izvorului iluziilor. Nu gândise niciodată mult în timpul vieții sale. Așa cum spunea nu știu ce oriental: „Las altora grija de a se gândi în locul meu la viața mea; eu mă mulțumesc să o trăiesc”. Prepusul diavolului sau poate diavolul însuși își băgase coada: numai idioții pot să vadă fără să clipească cum zeii se prăbușesc pe pământ. Îmi urăsc secolul nu pentru că doboară la pământ tulburea și străvechea legiune a zeilor, ci pentru că pretinde să se servească de frânturi ca să le explice oamenilor nefericirea lor.

— Vezi tu, bastardul acesta venit parcă din vremuri de demult – și accept ideea că istoria oamenilor este adesea istoria bătăliei dintre o nevroză cosmică și o luciditate disperantă – n-a putut îndura să fie trezit, să fie trecut brutal din eternitate în timp – timpul, timpul înseamnă moarte, e semnul nimicului: categoriile lui nu erau ale noastre, bag mâna în foc. Tot ceea ce îți spun

despre el, de altfel, nu servește decât ca să-mi zugrăvesc propriul meu chip, nu pe al său. Se pare...

Doctorul Stephan își privi soția și tăcu.

În orice om există un germen intact, cine știe, dovada absolută a veșniciei sale, ceva mai mult, în om și în lume, care nu este nici om, nici lume. Dar o dovadă fără formă - de neformulat - ca niște pești mari cu un indice de refracție absolut identic cu cel al apelor în care înoată. Despuech, socrul său, mi-a spus: „Știți, el n-a fost niciodată întreg la minte; de pildă, chiar în fundul galeriei, desenase pe pereți tot felul de lucruri cu cărbunele, atunci când se plictisea, după munca la târnăcop; n-o să-mi spuneți că era faptă de om întreg că rămânea toată ziua **într-un** bârlog de cârțița sau, atunci când ședea la fermă, că trăgea cu pușca în ulii. Sărmana Marie, nu se poate spune că a nimerit lozul cel mare...” Un om la izvorul său, în plin secol al XX-lea...

Trebuie ca adevărul să țină uneori ochii închiși.

— Ce ți **s-a** întâmplat? Ce ai de mă privești așa?

De data asta ea se uita la el cu un aer bizar ca și cum l-ar fi știut atins de cancer.

Și ce cancer!

Din tot ceea ce îi spusese, ea avea impresia că reține în esență două lucruri: Copilăria și Gravitarea, mina în mină, două încăpățănate plăgi de pe pământ.

Z

luă pierz**ându**-și strălucirea și timpul pierz**ându**-și profunzimea, coboară încet pe strada pustie, în strigătele stridente și lungi ca niște curele ale lăstunilor; mirosul cald al asfaltului, trece filtrat prin persiane - miros asemănător marțipanului de la înmormântări, miros al promisiunilor niciodată ținute, crescute și uscate înainte de a fi culese, ca de douăzeci de ani încoace, de când moțăia el acolo sus, peste cărțile care prin fiecare rând îl despărteau tot mai mult de viața sa, în odaia pe care pastorul i-o pusese la dispoziție ca să cucerească lumea, în sfârșit Elveția și pulpele care i se alătură și care se alătură de altfel la mai tot ceea ce se face pe pământ. Cineva a

stropit fără îndoială prin fața ușii, un negustor de pe stradă, ca și el, pe care scadențele și politețea profesională exagerată îl hărăzesc unei chelii rotunde, cu degete și surâsuri aurite când afacerile merg bine, iată că se înserează și că el are patruzeci de ani și că sunt peste cincisprezece ani de când nu **s-a** mai dus acolo sus. Se văd munții de aici. Pentru asta **n-ai** decât să te urci în cartierele înalte ale orașelului de argilă roză și de calcar ca să le vezi amfiteatrul în apropiere, albul lor, iarna - care te răscolește.

Toți au murit acolo sus acum, doctorul Stéphan și soția lui împreună, anul trecut, **într-un** accident de automobil, cred că era tot ce li se putea întâmpla mai bine, și domnul Barthélémy și Despuech, puțin timp după moartea lui Reilhan. Marie **n-a** murit, ea continuă să trăiască la Mazel-de-Mort, singură, ce vârstă să aibă, cincizeci de ani poate, uscată cum e, pun prinsoare că o să ne îngroape pe toți; de altfel noi suntem cu toții ca și îngropați. Important în fond nu e ceea ce credeam eu în trecut, când eram înșelat încă de distanțele temporale: să trăiești bătrân, ce importanță are? Totul e să trăiești altfel decât trăiesc eu, luptând la nivelul vieții, și nu ca mine, ținut **într-o** dugheană din fundul provinciei, vânzând cărți și respirând seară de seară mai ales vara mirosul înfrângerii, al unui fel de trădare de neșters. Faptul de a te fi tăvălit în toate paturile posibile nu înseamnă că ești mai puțin idiot. Disprețul care răsplătește toate aceste iubiri ticăloase este un groaznic amestec de disperare și de lașitate.

În fiecare seară, mai ales vara, iarna, aceste mari extreme ale universului dispărut și trădat, el urăște lumea și se urăște pe sine, voind să explice totul, și să distrugă, cu dorința de a distruge care-**i** roade pe trădători. Primăvara și toamna sunt la câmpie destul de frumoase, mai ales atunci când ai atins patruzeci de ani.

Era 17 mai 1954 când a primit telegrama anunțându-**i** vestea: nu putuse sau nu crezuse că e cazul să se deplaseze când îi murise mama; să facă act de

prezență la moartea fratelui său i se păruse o compensație necesară în amintirea celor trei morți: hotărât lucru, nu moare nimeni de bătrânețe în familia sa.

Doctorul Stephan veni să-l aștepte la gară. Primăvara ploioasă înverzise nemaipomenit munții.

— Cum **s-a** întâmplat?

Nu se va ști niciodată cum **s-a** întâmplat. Nu se va ști niciodată exact nici măcar ziua sau ceasul când **s-a** întâmplat. A trebuit să se urce acolo sus de îndată; jandarmii așteptau în fața deschizăturii minei. Când a văzut grămada uriașă de nisip și de stânci, a rămas prost, aproape îngrozit. Era în acest morman de sfărâmaturi ceva monstruos de inutil. Trădătorilor deștepți, tot ce este cu adevărat inutil li se pare întotdeauna monstruos și totuși omul nu poate răspunde tainelor universului decât prin monstruos. Restul nu-i decât o ceartă de tarabă. Cam asta îi spunea doctorul Stephan când intrară în galerie în urma jandarmilor. Putură să înainteze douăzeci de metri; mai încolo, totul se prăbușise, treizeci, patruzeci, poate cincizeci de metri de munte, și cine știe de câte zile. Despuech fusese ultima persoană care-l mai văzuse în viață cu trei săptămâni în urmă. În acel moment, galeria măsura peste șaizeci de metri în adâncime. Fusese furtuna aceea, ale cărei urme le mai purta încă nisipul de la intrarea minei și era ușor de constatat că nicio roabă nu mai fusese vărsată după aceea. Ca să ajungă până la trup ar fi trebuit să ridice sute și sute de tone de stâncă, de pământ, de noroi poate. După semnarea procesului-verbal, jandarmii plecară în momentul în care sosea pastorul. Oh! Asta! „V-ați făcut datoria, domnilor, acum trebuie să mi-o fac eu pe a mea, care începe acolo unde se termină a dumneavoastră”. Câțiva vecini de pe platouri coborâseră ca să-i aducă un ultim omagiu. Îmi amintesc de rugăciunea pentru morți, rostită cu tremur în glas de domnul Barthélémy în fața deschizăturii negre: „Ne-am îngropat prin botez împreună cu el în moarte, pentru că așa cum Hristos **s-a** sculat din morți prin mărirea Tatălui, așa să umblăm și noi într-o înnoirea vieții...” și doctorul lângă

mine, care-și continua propria sa epistolă: „Buddha a murit, încă multe secole i se va arăta umbra **într-o** cavernă; o umbră uriașă și înfricoșătoare. Dumnezeu a murit, dar așa-s făcuți oamenii încât poate că mii de ani de aci încolo tot vor mai exista caverne în care li se va arăta umbra sa...”

În acel moment hotărî Joseph Reilhan să petreacă, restul zilei și poate noaptea la Maheux: știa că n-o să se mai întoarcă acolo multă vreme, poate niciodată, trăgând un zid pentru totdeauna între el și izvorul lui de început. Coborî cu ceilalți până la Saint-Julien ca să-și cumpere ceva de mâncare; o sărută pe Marie Despuech care pleca împreună cu tatăl ei la Mazel-de-Mort: „Nu vrei să vii să petreci noaptea la noi, ai să pleci mâine dimineață, singur printre ruinele astea, oricum...” Dăduse din cap și surâsesse: „Nu mi-e frică de fantome, dat fiind că nu există fantome...” Deodată, i se strânsese inima privind-o, pentru că avea o ciudată expresie fugară, de tinerețe și de feminitate, pe frunte, în privire, datorită poate durerii care regăsește dincolo de zbârciturile timpurii ale feței prospețimea amărăciunilor din copilărie.

Cumpărase o cutie de sardele (în ulei de măsline, își amintește) o bucată de cânat, ouă, unt, o pâine rumenită în brutăria în care privea atent, odinioară, sticlele multicolore de băuturi: „Îl auzeam trecând în fiecare dimineață în zori cu roaba lui pe lângă fereastra de la pivnița brutăriei mele, era pe vremea mării secete. Bombănea ca un borfaș, dar ce om de mare curaj... O adevărată forță a naturii...” După ce își pusese cumpărăturile **într-o** pungă de nailon dată de băcan, urcă iar pe la trei sau patru după-amiază, întâmpinat pe la jumătatea drumului de mirosul minunat, sfâșietor de iarbă și de plaine. Intră în casă. Au murit deci toți trei. Intimidat, trecu prin fiecare cameră, ieși, privi împrejurimile: cât de repede avea să se sălbăticească totul, acum. Ierburile uriașe cuprinseseră pereții și înăbușeau secara; lăstărișul pădurii probabil că pune stăpânire în voie peste toate luminișurile. Clădirile incendiate de

trăsnet erau pline de mărăcini aproape tot atât de negri ca și urmele focului. Se așază pe treptele scării. Oricum, noi – în sfârșit ei – n-au avut noroc. Cu aceleași elemente, încercă să-și închipuie o viață mai bună: o nevastă, copii, tatăl și mama care îmbătrânesc liniștit lângă cămin, se întorc seara de la câmp cu sapa pe umeri, ne-ar fi întâmpinat țipete și râsete, muncind și bucurându-ne împreună, visul tribului ales, visul timpului recuperat prin și în simplitatea existenței, să fii alături de tot ceea ce faci, mirosuri, mirosuri ale lumii, mirosuri străvechi, care îi rupeau inima, toate astea se învolburau în el ca resturile unui naufragiu – și cincisprezece ani după, în mica cetate de calcar și de argilă roasă de soare și ciuruită de murdăriile lăstunilor ca un oraș din Spania, durerea era vie, nevoind să se stingă; îl va însoți până la sfârșit.

Se așezase ca să mănânce în fața ușii, acolo unde o așezase pe maică-sa ultima dată când se îngrijise să curețe casă, să restaureze cu gesturile lui gospodărești vechea ei strălucire. Noaptea era liniștită, puțin răcoroasă, răsunând de greieri și de privighetori. Aici stelele nu erau aceleași ca în alte locuri. Nimic pe lume nu e niciodată ca locul în care ai deschis pentru prima dată ochii asupra ei. E o moștenire cumplită și veninoasă. Închise ochii. Sunt lucruri pe care Dumnezeu n-ar trebui să și Le permită. El nu mai crede în Dumnezeu de multă vreme și, de multă vreme, există în adâncul ruinelor universului său ceva care strigă cu disperare același lucru.

Fumă până noaptea târziu cincisprezece, douăzeci de țigări poate. După câte i s-a spus și după ce presupune doctorul Stephan, bănuie ce s-a întâmplat: nu poți să lași să moară un om fără să încerci să-i cauți urmele până la sfârșit, oricât de infime ar fi ele.

Ultima încărcătură de pulbere, prea puternică poate, o greșală făcută în momentul aprinderii fitilului, o scânteie, încărcătura explodează, el încearcă să fugă, prea târziu, totul sare, muntele cade peste el. Sau poate rămâne lângă fitilul care arde, ducând astfel până la extrema limită urmările provocării sale.

Strivit ca o nucă în mâna Sa; învins pentru că trebuie ca toată lumea să fie învinsă și ca să se facă voia Sa.

A doua zi de dimineață, înainte de a porni spre Elveția, mai urcase o dată până la galerie (în zorile albastrii smulsese bălăriile care otrăveau mormintele părinților, unul în cimitir, altul complet singur în spatele zidului, și mai tragic în singurătatea lui). Adusese cu el o șurubelniță. Inscripția trebuie să se mai găsească încă la intrarea grotei, pe suprafața cea mai netedă a peretelui de granit:

Abel REILHAN 1922 - 1954

În timp ce își îndeplinea munca lui funerară, se gândea că tot ce n-am știut să primim și să dăm din timpul vieții o să trebuiască să-i plătim morții dintr-odată. Îi părea rău că nu e acum cu el una dintre fetele acelea înalte, cu părul neted și cu picioare de culoarea mierii, care fac să înflorească clipele mângâind viața cu degetele lor lungi. Carolina, Dakota sau Virginia, ca provinciile din Lumea Nouă.

Haut-Pays nu-i va putea oferi niciodată mai mult decât un mormânt; în fond, poate că nu i-ar dispăcea să fie îngropat acolo sus, în fața acelui mormânt sălbatic, din largul căruia, în dimineața asta, se vedea vălurirea albăstruie a platourilor, pe care le acoperea pe alocuri derma sensibilă și adâncă a griului, a cărui suprafață unduia ușor, înduioșătoare, mângâiată de fuga necurmată a norilor.

Domessargues, 6 martie 1971 - 21 februarie 1972

CUPRINS

Jean Carrière și *Uliul din Maheux*; 7 Partea întâi

CĂDEREA 15

Partea a doua

ULIUL 186

Lector: ANGELA CIȘMAȘ Tehnoredactor: ELENA BABY

Tiraj 30.530. Bun de tipar 07.02.1975. Coli tipar 17.

*
Tiparul executat sub comanda nr. 804 la întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918” Str.

Grigore Alexandrescu nr. 89 - 97 București Republica
Socialistă România

